

FORRÁSOK A KIVÉTELES HATALOM SZABÁLYOZÁSÁNAK MAGYARORSZÁGI GENEZISÉRŐL

„Lényeges előfeltételét képezi a modern hadviselésnek, hogy a fegyveres erő hadműveletei és egész működése a polgári hatóságok, sőt az állam egész lakossága részéről hatékonyan támogattassanak s így e kivételes intézkedéseknek e tekintetben mindenekelőtt oda kell irányulniok, hogy ez a szükséges támogatás az állambatalom részéről teljes mértékben és minden állampolgárt kötelező módon biztosítható legyen.”

(Lukács László, 1912)

FORRÁSOK A KIVÉTELES HATALOM SZABÁLYOZÁSÁNAK MAGYARORSZÁGI GENEZISÉRŐL

Budapest, 1913. 1. szám. Szerda, január 1.

BUDAPESTI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztő: Dr. Lukács László, Budapesti Közlöny-szerkesztő, Kerekesd utca 3. sz.</p> <p>Alapítvány: 1846.</p> <p>Alapítványosok: Dr. Lukács László, Dr. Kerekesd utca 3. sz.</p>	<p>HIVATALOS LAP.</p> <p>Helye: Budapest, Erzsébet körút 11. sz. 11. emelet.</p> <p>Alapítványosok: Dr. Lukács László, Dr. Kerekesd utca 3. sz.</p>	<p>Hivatalos hírdetések:</p> <p>1. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.</p> <p>2. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.</p> <p>3. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.</p>
---	--	--

HIVATALOS RÉSZ.

1912. évi LXIII. TÖRVÉNYEK

a háború eseteire szóló kivételes intézkedésekkel.

1912. évi december hó 21-én. Kihirdetett az Országgyűlési Hivatali Közlönyben 1912. évi december hó 31-én.

MI ELSŐ FERENCZ JÓZSEF
ISTEN KEGYELMÉBŐL AUSZTRIAI CSÁSZÁR,
CSEHORSZÁG KIRÁLYA STB. ÉS
MAGYARORSZÁGI APÓSTOLI KIRÁLYA.

Kezelt Magyarországnak és társországainak
Főrendi és Képviselői közös egyetemes közgyűlése
következő törvényeket terjesztett végül Főrendi és Képviselői közös egyetemes közgyűlése

Háború eseteire szóló kivételes intézkedésekkel.

1. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.

2. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.

3. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.

4. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.

5. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.

6. Az 1912. évi LXIII. törvények kihirdetése.

szerkesztette:
KELEMEN ROLAND

FORRÁSOK A KIVÉTELES HATALOM SZABÁLYOZÁSÁNAK MAGYARORSZÁGI GENEZISÉRŐL

Szerkesztette és válogatta:
Kelemen Roland

MAGYAR KATONAI JOGI
ÉS HADIJOGI TÁRSASÁG
2017.

FORRÁSOK A KIVÉTELES HATALOM SZABÁLYOZÁSÁNAK MAGYARORSZÁGI GENEZISÉRŐL

Szerkesztette és válogatta
Dr. Kelemen Roland

Szakmai lektor
Dr. Farkas Ádám főhadnagy

Nyelvi lektor
Németh Richárd

A borítót tervezte
Németh Richárd

Minden jog fenntartva.

A kötet megjelenése az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-NFTÖ-16-0313 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

ISBN
978-963-12-9092-9

Kiadja a
Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság

A kiadó képviselője
Dr. Székely György ny. dandártábornok, elnök

© Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2017.
© Dr. Kelemen Roland, 2017.

A kötet megjelenése az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-NFTÖ-16-0313 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Nemzeti
Tehetség Program

Nejemnek, Mártinak

„Lényeges előfeltételét képezi a modern hadviselésnek, hogy a fegyveres erő hadműveletei és egész működése a polgári hatóságok, sőt az állam egész lakossága részéről hatékonyan támogattassanak s így e kivételes intézkedéseknek e tekintetben mindenekelőtt oda kell irányulniok, hogy ez a szükséges támogatás az állambatalom részéről teljes mértékben és minden állampolgárt kötelező módon biztosítható legyen.”

Lukács László, 1912.¹

¹ LUKÁCS László miniszterelnök indokolása a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslathoz, in. *Képviselelőházi irományok*, 1910. XXII. kötet, 633. számú iromány, 9. o.

Előszó

A különleges jogrend a jogállam egyik legjelentősebb biztosítója. Ezen jogi rezsím célja az állam és polgárainak létét veszélyeztető legsúlyosabb vészidőszakokban az állam operativitásának növelése. Jogállami biztosítója abban rejlik, hogy a megfelelően szabályozott különleges jogrendben alkotmányos keretek között lefektetik magának az egyes vészidőszakoknak az alapfogalmait, meghatározzák a jogosított kört, valamint adekvát módon az általa gyakorolható többletjogosítványokat. Teszik mindezt úgy, hogy szigorúan lehatárolják az egyes jogosítványok alkalmazhatóságát és kijelölik annak maximális kereteit, mégpedig oly módon, hogy megfelelő fékeket és felelősségre vonási rendszereket helyeznek el a szabályanyagban. Ennek során tehát jogállami keretek között megvalósul az állam működőképességének növelése, méghozzá akként, hogy közben a feljogosítottak az alkotmányos minimum szabályokat mindvégig fenn kell tartania.

A kivételes hatalom jogállami kialakulása, vagyis a különleges jogrend a polgári állam hosszú 19. századi evolúciójának az egyik eredménye. A 19. század első felében utat tört magának az abszolutizmus önkényével szemben a polgári gondolkodás és a polgári állam eszménye. Az euro-atlanti térségben eme folyamat a francia forradalommal vette kezdetét, amely a térség legtöbb államában a század közepére érett be.

A polgári állam és a kapitalista gazdálkodás térnyerése azonban számos addig nem észlelhető jelenség és probléma forrásává vált. A kapitalista gazdálkodás megszülte saját társadalmi osztályát, a társadalom peremén tengődő proletárságot, mely keresve boldogulását egy sajátos ideológiát formálva létrehozta az internacionalizmus eszményét. Szintén a kapitalizmusból fakadó nyersanyagéhség, valamint a többlettermelés nacionalizmussal fűszerezett eredménye, az imperializmus, megteremtette az elnyomott népek garmadáját, amelyek saját nacionalizmusukra építve egyre inkább próbáltak kitörni ezen elnyomás alól, hirdetve önnön rendelkezési jogukat.

Az internacionalizmus, a nacionalizmus és a létrejövő totális hadviselés – amelyet jócskán felerősítettek az ipari forradalom találmányai és a hadiipar fejlődése – teljesen új biztonsági környezetet eredményezett, amelyben a polgári állam – amit kezdetekben leginkább a magántulajdon megóvására fenntartott intézményrendszerre degradáltak – eszköz nélkül állt a kihívással szemben. A

jogállam megóvásához, a kialakult gazdasági és társadalmi viszonyok fenntartásához szükségessé vált tehát egy újfajta jogi rezsim megteremtése, amely bár növeli az állam operativitását, emellett azonban megtartja a jogállam alapvető elveit. Ezen jogi rezsim lett a kivételes hatalmi szabályozás, modern fogalmainkkal a különleges jogrend.

Magyarországon hosszú vajúdat követően 1912-ben fogadta el az Országgyűlés az első átfogó kivételes hatalmi törvényt, amely háború esetére adott felhatalmazást a kormánynak, lehetőséget adva a közigazgatás átalakítására, a törvényben meghatározott alapjogok korlátozására és a hadigazdálkodás kereteinek kialakítására.

Az háború esetére szóló kivételes hatalmi intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvénycikket megalkotását követően csakhamar alkalmazni is kényszerült a magyar kormány, hiszen e törvény jelentette az alapját az első világháborús hadi jogalkotásnak.

A törvény és annak alkalmazása az egyik a csekély számú példa közül, amely ezen garanciális jogi rezsim gyakorlati alkalmazásának vizsgálatát lehetővé teszi, vagyis megismerése rendkívüli jelentőséggel bírhat a jelenkor jogalkotására is, hiszen gyakorlati ismeretekkel támaszthatja alá egy-egy jogszabályi megoldás megvalósíthatóságát, segíthet az optimális szintű felhatalmazás mértékének megállapításában.

Jelen kötet a törvény megalkotásával kapcsolatos országgyűlési irományokat és naplókat tartalmazza, emellett az érintett időszak kivételes hatalmi törvényre vonatkozó hírlaptudósításai közül válogat.² Utóbbi célja, hogy megpróbálja felvázolni a kivételes hatalmi jogi rezsimmel és annak egyes megoldásaival szemben megjelenő, a vizsgált időszakára jellemző társadalmi gondolkodást.

Ezekon túlmenően egy bevezető tanulmány próbál egyfajta útjelzőként szolgálni a kötetben található források között, megismertetve a Tisztelt Olvasót a korszak történeti, politikai eseményeivel, jogi folyamataival és az azokból levonható lehetséges következtetésekkel.

A fenti célokon túl, reményeim szerint a kötet hasznos és értékes olvasmányt jelent olyan olvasók számára is, akik nem szakmai (tudományos, gyakorlati) tevékenységük keretében, hanem a széles látókörű, művelt, de e téren laikus olvasó indíttatásával veszik kézbe a kötetet.

Győr, 2017. június 14.

A szerkesztő

² A kötet a forrásokat eredeti írásmód szerint tartalmazza és csak ott tartalmaz helyesbítéseket, ahol a megértés szempontjából szükséges.

Tartalom

Előszó 6

I. TANULMÁNY

A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó
1912. évi LXIII. törvény genezise és sajtó, valamint
jogtudományi visszhangja 12

Források a kivételes hatalmi törvény születéséről

633. szám Törvényjavaslat a háború esetére szóló kivételes
intézkedésekről 40

Melléklet a 633. számú irományhoz. 49

Indokolás a háború esetére szóló kivételes intézkedésekre
vonatkozó törvényjavaslathoz. 49

415. Országos ülés 1912 november 30-án, szombaton, Jankovich
Béla elnöklete alatt. 69

661. szám. A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése
a háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tárgyazó 633.
számú törvényjavaslatról. 70

1-ső melléklet a 661. számú irományhoz. Törvényjavaslat a
háború esetére szóló kivételes intézkedésekről, (Az igazságügyi
bizottság szövegezése szerint.) 76

2-ik melléklet a 661. számú irományokhoz. A képviselőház közigazgatási bizottságának jelentése a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről 633. szám alatt benyújtott törvényjavaslat tárgyában.	86
419. Országos ülés 1912 december 5-én, csütörtökön, Gr. Tisza István, közben Jankovich Béla elnöklete alatt.	88
421. Országos ülés 1912 december 7-én, szombaton, gr. Tisza István elnöklete alatt.	88
422. Országos ülés 1912 december 9-én, hétfőn, gr. Tisza István elnöklete alatt.	106
509. szám. (34. ülés, 576. jegyzőkönyvi pont.) Kivonat a képviselőház 1912. évi december hó 9-én tartott 422-ik ülésének jegyzőkönyvéből.	106
1-ső melléklet az 500. számú irományhoz.	106
A képviselőház által elfogadott szöveg. Törvényjavaslat a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről	106
2-ik melléklet az 809. számú iromány hoz.	117
Indokolás a háború esetére szóló kivételes intézkedésekre vonatkozó törvényjavaslathoz.	117
521. szám. (34. ülés, 590. jegyzőkönyvi pont.) A főrendiház egyesült közjogi és törvénykezési, valamint pénzügyi bizottságának jelentése a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről előterjesztett törvényjavaslat tárgyában.	117
A Főrendiház XXXIV. ülése 1912 december 14-én, szombaton, Jósika Sámuel báró elnöklete alatt.	121
428. Országos ülés 1912 december 16-án, hétfőn, Gr. Tisza István elnöklete alatt.	130
526. szám. (36. ülés, 602. jegyzőkönyvi pont.) Kivonat a képviselőház 1912. évi december hó 16-án tartott 428-ik ülésének jegyzőkönyvéből.	131
540. szám. (37. ülés, 620. jegyzőkönyvi pont.)	131

1912. évi LXIII. törvénycikk a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről	132
---	-----

Válogatás a kivételes hatalmi törvény megalkotásával kapcsolatos hírlaptudósításokból

Budapesti Hírlap

Kivételes javaslatok.	144
Háború.	147
Politikai kavarodás. – A koalíciós kormány kivételes javaslatai.	151
<i>Nyilatkozatok.</i>	152
<i>A koalíció és a kivételes törvényjavaslatok.</i>	155
<i>A koalíciós törvényjavaslat.</i>	158
A minisztertanácsi jegyzőkönyv.	160
A politikai események.	164
<i>Az ellenzék és a kivételes intézkedések.</i>	165
<i>A koalíciós miniszterek tanácskozása.</i>	167
<i>A kivételes intézkedések a munkapártban</i>	168
<i>A koalíció és a kivételes javaslat.</i>	171
A kivételes Intézkedések. – A politikai események. –	173
<i>A király és a koalíciós javaslat.</i>	174
<i>A képviselőház folyosóján.</i>	178
<i>A munkapártból.</i>	179
<i>Az ellenzék és a képviselőház.</i>	180
<i>Kossuth Ferenc cikkeje.</i>	180

Népszava

Kivételes állapot.	181
A törvénybeiktatott abszolutizmus.	183
Itt a statárium!	185
A módosított hóhértörvény.	189
<i>Pesti Hírlap</i>	
Az alszolutizmus kodifikálása.	192
Az új arany-bulla.	194
A kormány „kivételes” hatalma.	196
Ébredj nemzet!	197
A háborús javaslatok napirenden.	200
<i>Az ellenzéké manifesztuma nemzethez.</i>	201
El nem sült shrapnel.	207
Limonádé és vitriol.	209
<i>Pesti Napló</i>	
Consummatum est	212
Dermesztő napok	214
Az elhantolt alkotmány.	216

Tanulmány

A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény genezise és sajtó-, valamint jogtudományi visszhangja³

A 19. század második felére az államról alkotott korábbi kép gyökeres változásokon ment keresztül. Egyfelől egyre szélesebb körben deklarálták az egyének és közösségeik alapvető jogait,⁴ amelyeket az állam köteles tiszteletben tartani, sőt egyes jogok védelmére már intézményi kereteket is köteles biztosítani. Másfelől az ipari forradalom jelentős gazdasági, társadalmi, geopolitikai változásokat eredményezett. Fontos e körben a tömegtermelés kialakulása, amelynek köszönhetően óriási nyersanyagigény jelentkezett, mely a nagyhatalmak figyelmét ismételten a meglévő és lehetséges gyarmatok, illetve a gyarmati rendszer újraosztásának irányába fordította. Ennek okán egyik nagyhatalom sem kívánt kimaradni az új területek megszerzéséből, a meggyengült nagyhatalmak gyarmati területeinek újraosztásából. Emellett a tömegtermelést nagy mennyiségű árufelesleg követte, melynek új piacokat kellett találni, amely szintén a harmadik világban kifejtett erőszakban nyilvánult meg.⁵

Ezen tényezők a század végére ténylegesen globálissá tették a gazdasági kapcsolatokat, a nagyhatalmak politikai játszmáinak sakkjátszma pedig immár kiterjedt a teljes glóbuszra, mely a vesztfáliai – multipoláris – világrend ethoszának, vagyis a nagyhatalmi egyensúly elvének köszönhetően állandóan forrongott. Ezen imperialista törekvések hatására megjelent az elnyomott népek

³ Jelen tanulmány a Parlamenti Szemle 2016/1. számában megjelent tanulmány átdolgozott változata.

⁴ A Nagy Francia Forradalom idején az Ember- és Polgár Jogainak Deklarációja, az Amerikai Egyesült Államok első 10 alkotmánykiegészítése az amerikai Bill of Rights, de Magyarország esetében az 1848-as áprilisi törvények jogkiterjesztő törvényei, valamint a dualizmus idején kibocsátott számos jogszabály ide sorolandó.

⁵ Gondoljunk itt a japán és kínai kikötők erőszakos megnyitására az 1840-es és 1850-es években.

önrendelkezési törekvése és ezáltal egy újfajta harcmodor, a Carl Schmitt által pártizánnak nevezett biztonsági fenyegetés vagy harcmodor,⁶ melyből lényegében kinőtte magát korunk egyik legsúlyosabb kihívása, a nemzetközi terrorizmus. Harmadsorban a gyárak kitermelték saját társadalmi osztályukat, a munkásosztályt is, amely életviszonyainak szabályozása révén az állami szabályozás olyan területekre is beszivárgott, ahova korábban soha sem, nem beszélve a tömegmozgalmak megjelenéséről. Ezen szabályozási körök a parlamenti demokráciák mindegyikében politikai kérdéssé váltak, s ezen folyamat végére az államban szinte minden korábban semlegesnek számító viszonyrendszer politikai kérdéssé vált, tehát létrejött a totális állam.⁷

Ezek együttese jelentősen átalakította a hadviselést, valamint az állam védelmével kapcsolatos kihívásokat is. A hadviselés területén megjelenő modern eszközök révén az egyes hadseregek akció rádiusza jelentősen megnövekedett, a mozgósítási idő töredékére csökkent, az utasítási lánc lerövidült, a tájékoztatás felgyorsult, valamint az új típusú biztonsági fenyegetések folytán az államot és polgárait lényegében bárhol és bármikor potenciálisan megjelenő veszélyforrások fenyegethették. Mindezek azonban egy olyan közegben érvényesültek, ahol az abszolút uralkodók hatalmának jelentős korlátozásával, továbbá az alapjogok biztosításával a korábbiakhoz képest jelentősen csökkent az állam mozgástere. Ezek a korlátok azonban a vészidőszakokban már-már az állam hatékony fellépési képességét fenyegették, mivel a korlátozásokból adódó időigényes és formalizált kontroll-eljárásokkal jelentősen csökkentették a megváltozott viszonyokra való reagálási képességet. A megoldást a kiforrott vagy kialakulóban lévő jogállamok tekintetében kizárólag alkotmányos keretek között lehetett megtalálni, kialakítani. Ennek

⁶ Lásd bővebben: SCHMITT, Carl: A pártizán elmélete, in Cs. KISS Lajos (szerk.): *A politikai fogalma – Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*, Budapest, Osiris-Pallas Stúdió – Attraktor, 2002, 103-174. o., valamint FARKAS Ádám: A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig, in *MTA Law Working Papers*, 2015/34. szám, 1-20. o.

⁷ A totális állam toposzát lásd bővebben: ARENDT, Hannah: *A totalitarizmus gyökerei*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1992, FARKAS Ádám: A totális védelemről – Gondolatok a modern állam fegyveres védelmének történeti konstellációjáról, Carl Schmitt totális állam és totális háború toposzai kapcsán, in KECSKÉS Gábor (szerk.): *Doktori műhelytanulmányok 2013*, Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2013, 153-168. o., Cs. KISS Lajos: A totális állam elmélete és mítosza, in *Világosság* 2010/ősz, 19-40. o., Cs. KISS Lajos: Totalitarizmus - tapasztalat külső és belső nézőpontból, in *Jog Állam Politika* 2013/4. szám 3-25. o.; Farkas Ádám: A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig, in Farkas Ádám (szerk.): *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországi katonai védelmére*, Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016, 115-142. o.

módja lett a végrehajtó hatalom számára generált különös felhatalmazások törvényesítése, valamint kifejezetten a fegyveres védelemre irányuló jelleggel a kivételes hatalom intézményének kialakítása a legfenyegetőbb fegyveres kihívások kezelése érdekében. Ezzel tehát alkotmányos keretek között kellett lehetővé tenni a végrehajtó hatalom számára többek között az alapjogok korlátozását, bizonyos kritikus kihívások esetén akár törvény ellenében is, továbbá a közigazgatás hatékonyságának növelését és akár katonai szakirányítását, illetve az egyes döntések meghozatalának gyorsítását.

1. A végrehajtó hatalom mozgásterét tágító felhatalmazások a dualizmus államában az 1912-es kivételes hatalmi jogalkotás előtt

A kiegészítést követően még a vajúdas óráit pihelve, de már megjelent az igény az állam hatékonyságának növelésére vésziidőszakok idejére. A *katonai védelem* terén a véderőtörvény vitája során Deák úgy fogalmazott, hogy „Az állam első és legfontosabb feladata megvédeni az országot kül- és bellellenség ellen. A végrehajtó hatalom köteles őrködni a haza biztonsága fölött, az alkotmányos törvényhozás pedig tartozik gondoskodni arról, hogy a kormány minden időben s minden eshetőségek ellen elegendő s a célnak teljesen megfelelő védelmi eszközök felett rendelkezhessek a haza védelmére.”⁸ Ezt szem előtt tartva a véderőről szóló 1868. évi XL. törvény úgy fogalmazott, hogy „A hadsereg és hadi tengerészet hivatása Ő Felsője összes birodalma mindkét állama területének küllellenségek elleni megvédése és a belrend és biztosság fentartása.”⁹ Ezzel „a jogalkotó egyértelműen amellett foglalt állást, hogy speciális szabályozás mellett, de meg kell tartani annak a lehetőségét, hogy a fenyegető veszélyek elhárítására az állami erőszak szerveket a legszélesebb körben, a hatékonyság maximalizálásával használhassák fel...”¹⁰ Míg a honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk felhatalmazást biztosított – ha nem is túl széles körben, de kellően ködösen fogalmazva – a honvédelmi miniszternek arra, hogy jogosult „mindazon intézkedésekre, melyek a honvéderőnek gyors kiállítására és harccképességnek állandó fenntartására megkívántatnak”¹¹ továbbá „ha a fővezérség az országnak csataterére leendő előkészítését követelné, ez iránti közreműködésre.”¹²

⁸ DEÁK Ferenc képviselőházi beszéde a véderőről szóló törvényjavaslat vitájában. in DEÁK Ágnes (szerk.): *Deák Ferenc – Válogatott politikai írások és beszédek II. kötet*, Budapest, Osiris, 2001, 523. o.

⁹ A véderőről szóló 1968. évi XL. törvény 7. §.

¹⁰ FARKAS Ádám: Szemléletváltás védelmi aspektusban!, in. *Pázmány Law Papers* 2015/18. szám, 10-11. o.

¹¹ A honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk 25. § 3. bekezdés i) pont.

¹² A honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk 25. § 3. bekezdés k) pont.

A *sajtószabadság* egyfajta sajátos korlátozása alakult ki a sajtójog területén a kiegyezést követő években, ugyanis a minisztertanács berkeiben formálódott azon gyakorlat, hogy a magyar állammal szembeni ellenséges hangú külföldi lapok postai szállítási jogát megvonták a magyar szent korona országainak területére. Az 1848-as Szemere sajtótörvény ugyanis nem rendelkezett a külföldi lapokkal kapcsolatos rendészeti lehetőségekről. A meglévő lehetséges szankciók nem voltak alkalmazhatóak (pl. letiltás, sajtóvétség szankcionálása), a diplomáciai út járhatósága pedig meglehetősen kétséges volt, viszont a sajtóorgánumok postai szállítási jogára vonatkozó szabályokat nem rögzítették alkotmányos törvényekben. Így mikor 1868 novemberében az Andrássy-kabinet válaszút előtt állt, hogy miként lépjen fel a Perseveranza című román lap ellen, amely folyamatosan ellenséges hangot ütött meg Magyarországgal szemben, a kereskedelemügyi miniszter javaslatára a minisztertanács e lap postaszállítási jogát megvonta, ezzel pedig a magyarországi terjesztését lehetetlenné tette.¹³ Mivel a képviselőházban ezzel az eljárással szemben komolyabb fellépés nem történt, így a kormány és az azt követő számos kabinet bevett gyakorlatává vált az ilyen és hasonló hangvételű lapok postaszállítási jogának megvonása. Eme ügymenetet a dualizmus mindenkori kormányai a Monarchia fennállása során mindvégig gyakorolták, amely eredményeként több száz külföldi lap ezen jogát vonták el.

A *katonai bűnvádi perrendtartás és az azt kiegészítő határozványok* szintén tartalmaztak kivételes felhatalmazást mozgósítás idejére, amikor is lehetőség volt a katonai igazságszolgáltatást kiterjeszteni polgári személyekre is „az állam hadi ereje ellen elkövetett bűntettek miatt...”¹⁴ Ezen túlmenően a bírói felsőbbbségi joggal rendelkező parancsnokot ruházták fel több bíróságot megillető hatáskörrel.¹⁵ A szóban forgón rendelkezések legsúlyosabb hiányossága, hogy a kötelezően alkalmazni rendelt¹⁶ katonai bűnvádi

¹³ Magyar Nemzeti Levéltár, Az MNL iratairól készült digitális másolatok - W szekció, W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek K27, 1868, 1868.11.12., 50. ülés.

¹⁴ Határozványok a katonai igazságszolgáltatásról mozgósítás esetére, Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda, 1903, 4. §.

¹⁵ A bírói felsőbbbségi jog azon parancsnokok speciális jogosítványát jelentette, akik eredeti vagy delegált hatáskörben gyakorolhatták a büntetés és megkegyelmezés jogát. A bírói felsőbbbségi joggal rendelkező parancsnok óvó tekintete az eljárás teljes terrénumát lefedte, az eljárás megindításától az esetleges végrehajtásig. Szükség esetén bármely szakban érvényesíteni tudta akaratát, a „megfelelő” irányba terelhetette az eljárást. Lásd bővebben: Kelemen Roland: A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949 – Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.

¹⁶ A honvédelmi miniszter 665/eln. számú körrendelete, A katonai büntető perrendtartás című könyv megjelenítése és elosztása tárgyában in FARKAS Ádám (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténelem forrásaiból (1867-1945) I.*,

perrendtartást a magyar országgyűlés soha nem fogadta el, az, az osztrák perrendtartás magyar nyelvű fordítása volt, amely nyilvánvaló szervezeti eltéréseit rendeleti úton kívánták orvosolni.¹⁷

A kérdés bújtatva és az eredeti céltől jelentősen eltérve megjelent a *törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvénycikkben*, amely 64-65. §-ai lehetőséget biztosítottak a végrehajtó hatalom számára, hogy a központi akaratot nem vagy nem pontosan teljesítő alispán vagy polgármester által vezetett hivatal apparátusával a főispán szükséges mértékig rendelkezhetett, és azokat a tisztségviselőket, akik utasításainak nem tettek eleget, felfüggeszthette és elmozdíthatta, végső soron pedig ezzel nyugdíjigényüktől megfoszthatta őket. Ezen kivételes felhatalmazást a főispán a kabinet akaratának teljesüléséig gyakorolhatta.¹⁸ Eme szabályozás rendkívüli mértékben sértette az önkormányzatisággal rendelkező törvényhatóságok alkotmányos jogait, ugyanis nem tett különbséget alkotmányos és alkotmányellenes végrehajtó akarat között, csupán egy huszárvágással eltávolította a vármegyék alkotmányos hatáskörét – amit Ereky István az egyik fő feladataként deklarált¹⁹ – vagyis az alkotmányvédő szerepét.

E szabályozás alkotmányos neurózisát az 1905/06-os alkotmányos válság tette láthatóvá, ugyanis a darabont kormány ténykedése rávilágított a szabályozásban rejlő valós veszélyekre. Tisza István kormánya az ellenzék folyamatos obstrukciói okán még a legszükségesebb törvényjavaslatokat sem tudta megtárgyalni, így 1905-ben választásokat írtak ki, ahol a kormánypárt vereséget szenvedett, azonban az uralkodó – akinek a többséget szerzett koalíciót kellett volna megbízni kormányalakítással – a legnagyobb meglepetésre Fejérváry Géza volt honvédelmi minisztert, a darabont testőrség volt kapitányát nevezte ki miniszterelnöknek, így olyan kormány alakult, amelynek nem volt parlamenti többsége. Az ún. darabont kormány parlamenti többség híján a vármegyékkel olyan adót kívánt beszedetni, illetve olyan katonákai létszámot kívánt kiállíttatni, amelyeket a képviselőház nem szavazott meg, a vármegyék ezeket alkotmányos jogaikra hivatkozva megtagadták. A kormány azonban a vármegyék alkotmányos achilleszéhez nyúlt, vagyis a

Budapest-Győr, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság; Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2014, 201. o.

¹⁷ Lásd bővebben a szabályozást: FARKAS Ádám–KELEMEN Roland: A dualista időszak katonai igazságszolgáltatása az 1912-es nemzeti jogalkotás előtt in Szakmai Szemle: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos-Szakmai Folyóirata, 2016/1. szám, 171-184. o.; KELEMEN Roland: A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949 – Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.

¹⁸ A törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvénycikk 64-66. §.

¹⁹ EREKY István: Előadás az 1914-es Magyar Jogászegyleti vitán, in MESZLÉNY Artúr (szerk.): *Magyar Jogászegyleti Értekezések – A közigazgatás reformja*, Budapest, Franklin-Társulat Bizománya, 1914, 51.

fentebb ismertett törvény felhatalmazásával élve Kristóffy Károly belügyminiszter megszüntette az ellenálló vármegyei tisztségviselők illetményeinek folyósítását, a vármegyék élére új főispánt vagy kormánybiztosokat állított, letörve ezzel az ellenállást.²⁰ A korabeli sajtó éles kritikával illette a kormány tevékenységét, a Budapesti Hírlap hasábjain „barbár és egy modern állam jogrendjébe nem illő...”²¹ büntetésről írt Vadnay Tibor, máshol kiemelték, hogy „a kormány úgy rendezkedik be s úgy intézi az ország ügyeit, hogy a békés kibontakozás sikerében hinni alig lehet.”²² A darabont kormány tevékenységére válaszként az azt követő koalíciós kormány 1907-ben a garanciális panasz elbírálásának hatáskörével ruházta fel a Közigazgatási Bíróságot.²³

Szintén ezen törvény tartalmazott már a kivételes hatalom előzményeként is kezelhető rendelkezéseket mozgósítás idejére, ugyanis kizárta a garanciális panasz lehetőségét „mozgósítás elrendelése esetén ennek, valamint a mozgósítottsági viszonyoknak egész tartama alatt a mozgósítással és a mozgósítottsági viszonyokkal összefüggésben álló rendeletekkel szemben...”²⁴ Ifj. Andrassy Gyula belügyminiszter ezt akként indokolta, hogy „A mozgósítás a legfontosabb és legkényesebb katonai művelet. Itt az állam biztonságáról lehet szó, melynek megvédése mindenekfeletti érdek. A bíróság nem alkalmas szerv arra, hogy ilyen ügyekben ítélkezzen. A bíróság kizárólag a törvényességet vizsgálhatja s ez nem lehet kizárólagos szempont ott, hol az állam legéletbevágóbb érdekei, esetleg léte forognak kérdésben.”²⁵ A törvényhozás tehát az állam létét a legfontosabb érdekként kezelte, így a mozgósítás esetét kivonta a Közigazgatási Bíróság alkotmányvédő hatásköréből, és ezzel egyértelmű előjelét adta annak, hogy háború idejére olyan kivételes felhatalmazások biztosítását tekinti szükségesnek, amelyek ideiglenesen korlátozzák a kialakuló jogállami garanciarendszernek az operatív végrehajtói működést korlátozó lehetőségeit.

Az ilyen, alkotmányos értelemben kivételes, kifejezetten a háború esetére szóló felhatalmazásokat biztosító szabályozás megalkotásának égető voltát legjobban Bosznia-Hercegovina anektálását követően kiadott rendelet jelzi, amelyben a kormány alkotmányos felhatalmazás hiányában korlátozta a

²⁰ BOTTLIK József: A törvényhatósági önkormányzat, in. *Budapesti Hírlap*, 1906/128. szám, 1-3.

²¹ VADNAY Tibor: Modern Aranybulla, in. *Budapesti Hírlap*, 1906/260. szám, 1. o.

²² ISSEKUTZ Győző: A főispán, in. *Budapest Hírlap*, 1905/358. szám, 3. o.

²³ A közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről szóló 1907. évi 60. törvénycikk.

²⁴ A magyar királyi közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről szóló 1907. évi LX. törvénycikk 4. § b) pont.

²⁵ IFJ. ANDRÁSSY Gyula miniszteri indokolása a közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről szóló törvényjavaslathoz in *Képviselőházi irományok*, 1906. XVI. kötet, 582. számú iromány, 36. o.

sajtószabadságot. A katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról szóló 875/1909. számú királyi minisztériumi rendelet megtiltotta a hírlapoknak „a véderő elhelyezéséről és mozdulatairól... a m. kir. minisztérium a fegyveres erő állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén a fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről, vagy szállításáról...”²⁶ való közlést és ennek megszegését a Csemegi-kódex 456. §-ába foglalt – a katonai bünető kódexhez hasonlóan – „az állam hadi erejére és hadi védelmére vonatkozó titok tiltott közlés-e”²⁷ elnevezésű tényállásban foglaltak szerint rendelte büntetni, amely akkor volt alkalmazandó, ha „... az állam védelmi érdekeit és biztonságát, amikor a hűtlenség fogalma alá nem vonhatván, ily titok közlésének tilalma külön büntetési sanctio felállítását szükségli...”²⁸ Meg kell jegyezni, hogy akár súlyosabb esetben a hűtlenség tényállását is el lehetett követni sajtó útján ugyanezen tényállási elemek megvalósításával. Ezt a rendeletet – három esztendő múltával – a kormány hatályában megerősítette.²⁹

Eme jogszabályok céljukat és tartalmukat tekintve – vagyis az állam hadi érdekeinek, ezzel pedig létének védelme szempontjából – alapvetően indokolhatóak, azonban alapjog felhatalmazás nélküli korlátozása jogállamban nem elfogadható, így ezáltal is világossá tették egy átfogó kivételes hatalmi törvény kodifikálásának szükségességét, amely megfelelően meghatározza a végrehajtó hatalom mozgásterét, az alapjogok megszorításának korlátait a szükség óráiban.

2. Vita a plénum előtt

Bécsben a valós politikai szándék a jogalkotásra azonban csak 1906 augusztusában alakult ki, ekkor a közös hadügyminisztérium megküldte az Ausztriára vonatkozó kivételes hatalmi szabályok gyűjteményét, mintegy mintaként a jövőbeni jogalkotásra. Az osztrák jogszabályok többek között jelentősen bővítették volna a hadsereg hatáskörét, a polgári közigazgatás egyes részeit katonai közigazgatás alá helyezték volna, a katonai igazságszolgáltatást

²⁶ A m. kir. minisztérium 1909. évi 875. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról, Magyarországi Rendeletek Tára (továbbiakban MRT.), Budapest, 1909, 265. o.

²⁷ A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről 1878. évi V. törvénycikk 455-456. §.

²⁸ KAUTZ Gusztáv: *A magyar büntetőjog tankönyve – Különös tekintettel a gyakorlat igényeire*, Budapest, Atheneum, 1881, 649. o.

²⁹ A m. kir. minisztérium 1912. évi 6.966. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról fennálló rendelet tárgyában, MRT., 1912, 1685. o.

kiterjesztették volna a polgári személyekre és a legfontosabb politikai alapjogokat – Tóth Árpád szerint – felfüggesztették volna.³⁰ 1909. február 11-én a belügyminisztériumban tartott értekezleten a magyar kormány elutasította a szabályozás magyarországi átültetését, egyfelől egyes intézmények (katonai parancsnoknak a polgári közigazgatási jogkörök gyakorlása, polgári kormánybiztosok intézményének létrehozása) történelmi hagyományainkkal való összeegyeztethetlensége, másfelől pedig a túlzott jogkorlátozás okán. Emellett elfogadhatatlannak tartották a magyar szuverenitás azon korlátozását, a közjogi berendezkedésünkbe való súlyos beavatkozást, amelyet egy olyan szerv felállítása jelentett volna, mint az ún. Kriegsüberwachungsam, amely a közigazgatási hivatalok irányítását fogta volna össze.³¹

Ezen évben mind a belügyminisztérium, mind pedig a miniszterelnökség készített egy törvényjavaslatot, utóbbit a minisztertanács is elfogadta. E tervezetet az uralkodó elé terjesztették, azonban Ferenc József 1909. április 3-án elutasította, mivel – a közös hadügyminisztérium véleménye szerint – a hadviselés követelményeit nem elégítette ki, ugyanis nem elégedtek meg azzal, hogy kizárólag csak mozgósítástól lehetett volna elrendelni a kivételes hatalmat, számukra a háború fenyegető veszélye is elegendő kritérium lett volna, továbbá ragaszkodtak a korábbi követelések egy részéhez is (például a polgári személyek feletti katonai ítélkezés kérdésköre).

Az uralkodó a nemzetközi helyzet átmeneti enyhülése okán utasította a kormányt a tervezettel kapcsolatos tárgyalások folytatására. A Wekerle-kormány a tervezet megküldésével felkérte a közös hadügyminisztériumot, hogy véleményezze azt és vázolja fel esetleges kívánalmait. E felkérést tágan értelmezve a közös hadügyminisztérium saját tervezetet készített, amelyben általános felhatalmazást adott volna a végrehajtó hatalomnak. A tervezet elkészítése a regnáló kabinet szerint mélyen sértette Magyarország szuverenitását, hiszen erre a közös minisztereknek nem, kizárólag a magyar kormánynak volt hatásköre Magyarország vonatkozásában.

A kormány nem tudott azonosulni a tervezetbe foglalt általános felhatalmazással és a további alkotmányos és kormányzati szempontból elfogadhatatlan rendelkezésekkel, továbbá kizárólag olyan jogszabályt volt hajlandó elfogadni, amely következtében nem omlanak le kártyavárként az alkotmányos garanciák, hanem azok továbbra is megfelelően körül lettek volna bástyázva.

³⁰ TÓTH ÁRPÁD: A kivételes hatalom jogi szabályozása Magyarországon az első világháború előestéjén, in *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae: Acta Juridica Et Politica, Tomus L., Fasc 13.*, 1996, 4. o.

³¹ PÖLÖSKEI FERENC: A belpolitikai rendszer jogi újraszabályozása Magyarországon az első világháború előtti években, in *Jogtudományi Közöny*, 1969/2-3. szám, 81. o.

A kodifikáció felgyorsulását eredményezte, hogy a közös hadügyminiszter, Aufenberg 1912 tavaszán ismételten elkezdte siettetni a magyar kormányt (immáron a Lukács-kabinetet) a kivételes hatalmi törvény megalkotására.³² Ennek eredményeként ezen év őszén elkészült egy újabb (mint később kiderült: végleges) törvénytervezet, amelynek sarokköveit 1912. október 7-e és 16-a között a honvédelmi minisztériumban összeült szakértői megbeszéléseken rakták le. Az ebből összeállt tervezet szövege szerint a kormány rendelhette el a kivételes hatalom alkalmazását, akár már a háború fenyegető veszélye estén is. A megbeszélések során kitértek a kormánybiztosi intézmény szabályozására, fegyver, lőszer és postagalambok korlátozására, a levéltitok kérdésére – amely ekkor már érintette a postai, távírdai, távbeszélőforgalmat – az egyesülési és gyülekezési jogra, valamint polgári személyek esetében a gyorsított bűnvádi eljárás lehetséges szabályaira.

Kitüntetett figyelemben részesült a tárgyalások során a sajtó, a sajtójog, sajtószabadság korlátozásának kérdésköre. Szurmay Sándor vezérőrnagy terjesztette elő a hadsereg elvárásait tükröző sajtóval kapcsolatos módosító javaslatokat. Ennek értelmében azon belföldi lapok megjelenését és terjesztését, amelyek a hadviselés érdekeit veszélyeztették volna, be kellett tiltani. A külföldi sajtótermékeket szintén ellenőrzés alá kellett vonni és a szükséges esetben azokat is fenti szankcióval sújtani. A javaslat neuralgikus pontja, hogy a sajtótermékek ellenőrzését a katonai hatóságok végezték volna, mivel a magyar katonai vezetők – részben megalapozottan – az ügyészt egyes esetekben nem tartották alkalmasnak annak megítélésére, hogy a sajtótermék hadiérdeket sértett-e avagy sem.³³ E javaslatok részben elfogadásra kerültek, azonban a katonaság által végzendő cenzúra lehetősége elől a kormány elzárkózott és csak annyiban engedett, hogy a polgári ügyészeknek meghatározott esetekben katonai szakértőt kellett igénybe venniük. Az uralkodó november 19-én adott zöld utat a tervezet Országgyűlés elé terjesztésének.³⁴

Lukács László a tervezetet november 30-án terjesztette a képviselőház elé és kérte annak továbbítását az igazságügyi és közigazgatási bizottsághoz.³⁵ A miniszterelnöki indokolás szerint a törvény elfogadása azért volt szükséges, mert „lényeges előfeltételét képezi a modern hadviselésnek, hogy a fegyveres erő hadműveletei és egész működése a polgári hatóságok, sőt az állam egész lakossága részéről hatékonyan támogattassanak s így e kivételes intézkedéseknek e tekintetben mindenekelőtt oda kell irányulniok, hogy ez a szükséges támogatás az államhatalom részéről teljes mértékben és minden állampolgárt

³² PÖLÖSKEI: i. m. 81. o.

³³ TÓTH: i. m. 28. o.

³⁴ TÓTH: i. m. 3-32. o.

³⁵ *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 415. ülésnap, 170. o.

kötelező módon biztosítható legyen... továbbá Kiváló fontossága van ennek a polgári lakosság, az egész ország, a közgazdasági élet, a jogbiztonság, a személy- és vagyonbiztonság szempontjából is, a melyeket minden háború a legkomolyabb veszélyekkel és károkkal fenyeget, s ezeknek a kivételes intézkedéseknek e tekintetben éppen oda kell irányulniok, hogy a jogrendnek és a közbiztonsági állapotoknak fokozottan hatályos eszközökkel való megvédése segélyével a fentérintett veszélyeket és károkat lehetőleg enyhítsék.”³⁶ Valós indoka a tervezet illetően gyors benyújtásának azonban az volt, hogy a nemzetközi helyzet kedvezőtlen irányba fordult, valamint „Tisza István házelnök az obstrukciók miatt erőszakkal távolította el a képviselőházból”³⁷ az ellenzéket, így a T. házban valódi vitára nem is lehetett számítani.

A bizottság jelentésében elismerte, hogy „A jogrend intézményei, a melyek az állami és társadalmi élet rendes menetének szabályozására irányulnak, a dolog természete szerint csupán az élet rendes szükségleteinek felelhetnek meg, a melyek számára készültek. Kivételes helyzetekben tehát, a melyeket kivételes körülmények idéznek elő, a jogrend által védendő érdekek oltalmára kivételes intézkedésekre lehet szükség... Törvényes szabályozás hiányában azonban a kormány ezeknek az intézkedéseknek a megtételében teljesen belátására és felelősségérzetére van utalva és a kivételes hatalom a kormány felelősségében megtalálja ugyan korlátozását, azonban jogi korlátokhoz nem lévén kötve, a kivételes helyzet által mindenkor könnyen menthető szabadságot ad a legszélsőbb, a helyzet által esetleg nem is igazolt intézkedésekre.”³⁸ A tervezetet gondos és megalapozott munkának tartották, amely a szabályozási tárgyhoz mérten fenntartja az alkotmányos intézmények korábbi szellemét. Csupán szerkezetén módosítottak, így a képviselőház elé már egy három fő részre osztott tervezet került, amely már külön szakaszként tartalmazta a módosítani kívánt büntető törvénykönyvi tényállásokat, kiegészítve két további változtatással. Az igazságügyi bizottság jelentését Darvai Fülöp bizottsági előadó terjesztette a képviselőház elé 1912. december 5-én, kérve annak sürgős tárgyalását, amelyet a plénum jóvá is hagyott,³⁹ Tisza István házelnök pedig december 7-ére tűzte napirendre a törvényjavaslat tárgyalását.⁴⁰

³⁶ LUKÁCS László miniszterelnök indokolása a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslathoz in *Képviselőházi irományok*, 1910. XXII. kötet, 633. számú iromány, 9.

³⁷ TÓTH: i. m. 32.

³⁸ A képviselőház Igazságügyi Bizottságának jelentése a háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tárgyzó 633. számú törvényjavaslatról in *Képviselőházi irományok*, 1910. XXII. kötet, 661. számú iromány, 180.

³⁹ *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 419. ülésnap, 268. o.

⁴⁰ *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 420. ülésnap, 320. o.

A törvény első tárgyalási napján Darvai Fülöp, a törvényjavaslat igazságügyi bizottságának előadója hosszasan indokolta a törvény fontosságát, továbbá vázlatosan kitért a törvénybe foglalt rendelkezésekre.⁴¹ Véleménye szerint „általános jogi elvek szerint is statuált szükség- és kényszer jognak meg kell lenni arra nézve is, ha háború esetében, zavaros időkben fenn akarjuk tartani az ország rendjét, meg akarjuk óvni a békés polgárok minden javát és minden érdekét.”⁴² Ezen típusú szabályok, ahogy fogalmaz „jus eminens a magyar közjog elismeri, ahhoz abszolúte kétség nem fér,”⁴³ sőt „a legnagyobb mulasztás volna, ha a közszabadságok védelmének ürügye alatt lehetségesé tennők, hogy a kormányhatalom az ily belső tűz, az ily belső ellenségeskedés, belső pártütés ellenében tehetetlenül, fegyver és felhatalmazás nélkül álljon,”⁴⁴ azonban elengedhetetlenül szükséges, hogy „a közszabadságoknak, az ország integritása érdekeinek megóvása céljából ezt a kivételes hatalmat törvény erejével körülbástyázza, törvény erejével korlátozza és törvény erejével állapítja meg azt, hogy a kormány a kivételes intézkedések alkalmazásában meddig mehet, milyen határok között mozoghat, és melyek azok a határok, amelyeken túlmenni nem szabad.”⁴⁵

⁴¹ A tervezetbe foglaltak Darvai szavai alapján következőképpen választhatók fel:

1. a kivételes hatalom időbeli korlátai
 - a) háború esetén
 - b) háború veszélye esetén
2. közigazgatási rendelkezések
 - a) polgári közigazgatás és katonai szervek milyen kérdésekben kötelesek együttműködni
 - b) kormánybiztos intézménye
 - c) belügyminiszter hatáskörei a törvényhatóságok jogainak korlátozására, hatáskör elvonásra
3. posta, távírda, és távbeszélő ellenőrzése
4. egyesülési és gyülekezési jog korlátozása
5. sajtó közigazgatási prevenciója hadiérdekre hivatkozással
 - a) szétküldés előtti előzetes vizsgálat
 - b) belföldi lapok betiltásának lehetősége
 - c) külföldi lapok lehetséges eltiltása
5. igazságszolgáltatási és büntetőjogi rendelkezések
 - a) esküdtbíráskodás korlátozása
 - b) gyorsított és rögtönbíráskodási eljárás alapvető szabályai
6. hadigazdálkodással kapcsolatos rendelkezések.

⁴² DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása a képviselőház előtt in *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 421. ülésnap, 322. o.

⁴³ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 323. o.

⁴⁴ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 327. o.

⁴⁵ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 323. o.

A tervezet kiemelkedően fontos pontjának tekinti a kezdőpont kérdéskörét, mely esetében a javaslat engedett Bécs nyomásának és bekerült a háború veszélye, mint a felhatalmazás lehetséges időpontja – a háború idején fordulat mellé – amely esetében rögzítette, hogy „ez a modern katonai technikának és a modern katonai vívmányoknak természetes következménye.”⁴⁶ Azért, hogy ezzel ne élhessen vissza a kormány, „A legszorosabban vett parlamenti ellenőrzés alá helyeztetik tehát ennek a kivételes törvénynek alkalmazása. A parlamenti ellenőrzés alá azon okból, mert a kormány a képviselőház előtt tartozik megindokolni a tett intézkedéseket; tartozik azokat bejelenteni,”⁴⁷ továbbá a bizottság ennél az oknál fogva módosítási javaslatot is tett, hogy amennyiben az első intézkedéstől számítva négy hónapon belül a háború nem tört volna ki, akkor ezen rendelkezéseket hatályon kívül kellett volna helyezni, kivéve, ha az országgyűlés másképpen nem rendelkezett volna.

Giesswein Sándor⁴⁸ képviselő hozzászólásában leszögezte, hogy „A háborúnak, t. képviselőház, tényleg rendkívüli intézkedései vannak, a háború tényleg megbontja a rendes társadalmi és gazdasági viszonyokat, sőt azt mondhatnám, hogy a háborúnak mintegy külön etikája van... Elismerem, t. ház, azt, hogy háború esetén a rendes alkotmányos élet mintegy pihen, mintegy alszik... ebből az alvásból ne legyen azután örök alvás, hogy ebből az álomból a nemzet ismét felébredhessen és azért én azt kívánom a jövőre nézve mindenekelőtt, hogy a konstitucionalizmusnak, az alkotmányosságának a biztosítéka találjon kifejezést az ilyen törvényjavaslatban.”⁴⁹ A képviselő azt kifogásolta, hogy a kormányra ruházott hatalom mértéke nincs egyensúlyban a törvénybe foglalt felelősséggel, ugyanis míg a kormány valamennyi tagja felelősséggel tartozott a vagyoni intézkedéseikkel feleslegesen okozott károkért, addig a többi, az alapjogokat csorbító egyes intézkedéseikkel szemben ezt nem deklarálta a javaslat. Véleménye szerint ugyanis „a háború szükségletei a politikai életben is maguk után hozhatják azt, hogy a politikai hatóságnak mintegy diktátori hatalma legyen, de akkor annak a nemzet előtt teljes felelősséggel kell állnia a háború mintája szerint... Mert az egyes paragrafusok csak nagyon nehezen fogják megszabhatni a kellő határt, hogy meddig szabad,

⁴⁶ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 324. o.

⁴⁷ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 325. o.

⁴⁸ Keresztényszocialista politikus, pápai prelátus, politikus, társadalomtudós, MTA levelező tagja, 1905-től 1923-as haláláig Magyaróvár országgyűlési képviselője, békepárti politikus, hamvait a győri bazilika altemplomában őrzik. – Kereszténydemokrácia tudásbázis (barankovics.hu/keresztenydemokracia-adatbazis/ki-kicsoda/giesswein-sandor)

⁴⁹ GIESSWEIN Sándor képviselő felszólalása képviselőház előtt a háború esetére szóló kivételes hatalmi törvényjavaslat vitájában in *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 421. ülésnap, 327-328. o.

meddig lehet menni és az események pedig közbejöhettek, hogy nolens volens is ezt a határt mintegy félretolják.”⁵⁰

Az egyesületi és gyülekezési joggal kapcsolatos rendelkezésekkel kapcsolatban pedig kitért arra, hogy az ezekre irányuló rendelkezést elfogadni „annyiban felesleges nálunk, minthogy ezek a jogok csak papiroson vannak és egész békés időben is akárhányszor minden indokolás nélkül betiltják a népgyülekeket... Az egyesületi, társulási és gyülekezési jog manapság hozzátartozik a politikai és társadalmi fejlettséghez, ezek azonban, sajnálattal kell konstatálnom, nálunk még béklyóban vannak.”⁵¹

A képviselő felszólalására Lukács László miniszterelnök válaszolt, és jelezte a képviselő felé, hogy mivel a független magyar felelős ministerium alakításáról szóló 1848. évi III. törvénycikk 4., 18., és 32. §-a rögzítette a mindenkori kormány és tagjainak mindennemű hivatalos eljárásukért való felelősségét, így azt minden törvényben ismételten szabályozni feleslegesnek tartotta. Ennek ellenére, mivel ezen törvény kivételes jelentőségű, ezért az első szakaszához ez irányú módosítást terjesztettek elő. A gyülekezési joggal kapcsolatos éles hangvételű kritikára – melyet bár kezelni próbált, azonban ezzel inkább az alapjogi építmény hiányzó tégláira hívta fel a figyelmet – adott válaszában hangsúlyozta, hogy „Épen azért, mert nálunk a gyülekezési jog kodifikálva nincsen és az ezzel kapcsolatos felelősség törvényileg szabályozva nincsen, épen azért szükséges, hogy kivételes, veszélyes időben a kormánynak módja legyen törvényes alapon intézkedni minden olyan gyülekezés ellen, amely az állam érdekével ellenkezésbe jöhetne.”⁵² A törvény rendelkezései a gyülekezési jognak azonban valós keretet továbbra sem adtak, kizárólag annak további korlátait rögzítette.

A javaslat általános vitája után, még ugyanezen az ülésnapon, a T. ház engedelmével – a korábban jóváhagyott sürgős tárgyalás szabályainak megfelelően – áttértek a törvény részletes vitájára is. A részletes vita rendkívül szűkszavú volt, az jóformán Darvai Fülöp által előterjesztett bizottsági módosításokra, valamint azok indokolására és a Tisza István házelnök által levezényelt szavazásokra szorítkozott.

Darvai, bár egyetértett a miniszterelnök Giesswein képviselőnek adott válaszával, „az alkotmányos garanciák növelése végett”⁵³ az első szakaszba javasolta felvenni, hogy „a ministerium valamennyi tagjának felelőssége

⁵⁰ GIESSWEIN Sándor képviselő felszólalása képviselőház előtt, 328. o.

⁵¹ GIESSWEIN Sándor képviselő felszólalása képviselőház előtt, 328. o.

⁵² LUKÁCS László miniszterelnök felszólalása képviselőház előtt a háború esetére szóló kivételes hatalmi törvényjavaslat vitájában, in. *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 421. ülésnap, 329. o.

⁵³ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 329. o.

mellett⁵⁴ lehessen gyakorolni az egyes felhatalmazásokat, továbbá hogy a tervezetbe foglalt módosítás – ahogy Darvai fogalmazott – „határozottan és minden kétséget kizáróan precizizozza magát,”⁵⁵ ezért szintén az első szakaszba foglalt felhatalmazás időbeli korlátait meghatározó bekezdést módosítani, valamint két új bekezdéssel ellátni kívánta. Ennek alapján került a tervezetbe a korábban már említett négy hónapos szabály is. Ezeket valamint több kisebb súlyú módosítást is (ellenzék híján) vita nélkül megszavazta a plénum.

A törvényjavaslat harmadik olvasatára, valamint a zárószavazásra a következő ülésnapon, december 9-én került sor, amelyen ismételten, az ellenzék hiányában nem volt vita, így az elfogadást követően az „alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás céljából”⁵⁶ az elfogadott javaslatot megküldték a Főrendiházhoz.

A Főrendiházban a korábbihoz képest parázs vita alakult ki. Gróf Hadik János⁵⁷ kifejtette, hogy kötelességének érzi a javaslatához hozzászólni és megkísérelni, hogy „kihagyassék a javaslatból az, a mit károsnak és veszedelmesnek tartok.”⁵⁸ Azt azonban ő is rögzítette, hogy „olyan törvényre, mely háború esetére vonatkozó rendkívüli intézkedéseket megállapít, szükség van, azt én nem tagadom, és a magam részéről kívánatosnak is tartom, hogy ezek törvényileg szabályoztassanak, már csak azért is, mert egyrészt megszállják a követendő eljárást, másrészt pedig mégis némiképen korlátozhatják az egyéni önkényt.”⁵⁹

Hadik gróf élesen támadta viszont a törvényjavaslat azon pontját, amely az időbeli korlátait szabályozta a kivételes hatalomnak, rendkívül aggályosnak tartotta, hogy háború fenyegető veszélyének okából is elrendelhetette a kormány a kivételes hatalmat, ugyanis szerinte ezzel egyfelől a kormány visszaélhet, másfelől pedig idegességből vagy félelemből is igénybe vehette. Erre példaként említette Bosznia annektálásának esetét, és felvázolta, hogy ha ilyen esetben is elrendelhetnék volna a vérszabályokat, az „óriási gazdasági károkat, azt az

⁵⁴ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 329. o.

⁵⁵ DARVAI Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása, 330. o.

⁵⁶ *Képviselőházi napló*, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18.–december 31., 422. ülésnap.

⁵⁷ A második Wekerle-kormány belügyminisztériumi államtitkára, s ezen minőségében elnökölt a koalíciós kormány kivételes hatalmi törvénytervezetének több minisztérium részvételével megtartott egyeztetésén. 1917. augusztus 23-tól a harmadik Wekerle-kabinet tárca nélküli miniszter. 1918. október 29-én József főherceg miniszterelnöknek nevezte ki, azonban október 31-én az őszirózsás forradalom hatására visszaadta megbízatását.

⁵⁸ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt a háború esetére szóló kivételes hatalmi törvény vitájában, in *Főrendiházi napló*, 1910. II. kötet, 1912. június 19.–1913. márczius 15., XXXIV. ülés, 33. o.

⁵⁹ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt, 33-34. o.

óriási ellenszenvet, amelyet ilyen intézkedésnek igénybevétele tagadhatatlanul okoz”⁶⁰ csak gyengítette volna a kormány és ezáltal az állam működését is. Emellett a tapasztalatok azt bizonyították, hogy az annexió idejében „a rendelkezésünkre álló törvényes eszközök teljesen elegendőknek bizonyultak arra, hogy ugy az esetleg kitörendő háború esetében, mint addig a belbéke biztosítsák.”⁶¹ Ezen érvelése mellett azonban fontos megjegyezni, hogy a fentebb bemutatott és az ő kormánytagsága alatt kiadott sajtójogi rendelet, amely a sajtószabadságot felhatalmazás nélkül korlátozta – még ha szükségének indokoltsága nehezen is vitatható – pontosan ennek ellentétét példázta.

Másik érve ezen típusú felhatalmazással szemben – amely ténylegesen meghatározhatatlan mozgásteret biztosított a végrehajtó hatalomnak a kivételes hatalom elrendelése terén, és amely esetében szerencsésebb lett volna képviselőházi felhatalmazással kiegészíteni a garanciákat – az volt, hogy ezzel a kormány visszaélhet. Véleménye szerint ezt támasztotta alá – Hadik megfogalmazása szerint – a Kristóffy-kormány⁶² ténykedése közel fél évtizeddel korábban, valamint „A jelenlegi kormány is keresztülgázol minden törvényen lábbal tiporja alkotmányunk legszentebb biztosítékait és nem akar békét kötni... Ily viszonyok közt fokozottan kell ügyelnünk arra, hogy a kormányok ilyen felhatalmazást ne kapjanak... hiszen „akadnak magyar emberek, kik vállalkoznak arra, hogy a magyar nemzet alkotmányát tönkretegyék és eltíporják. De azért, ha bekövetkezik az a pillanat, hogy háborúra lesz szükség, mindenki nagyon jól tudja, hogy első lesz a magyar katona, és minden becsületes magyar ember teljesíteni fogja kötelességét, mert úgy kívánja a magyar becsület.”⁶³

Ezt követően Gyurácz Ferencz püspök felszólalásában szintén hangsúlyozta egy ilyen típusú törvény fontosságát, szükségességét, hiszen „megczáfolhatatlanul legelső feladat a gondoskodás a hon védelméről,”⁶⁴ továbbá „Minden népnek története bizonyítja azt, hogy ha jött fenyegető vész, az ország ügyeinek intézője, ha volt arra felhatalmazása, ha nem, a haza védelme érdekében a győzelem biztosítása céljából tette meg a szükséges intézkedéseket.”⁶⁵

⁶⁰ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt, 34. o.

⁶¹ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt, 34. o.

⁶² Valójában Kristóffy József a Fejérváry-kormány belügyminisztere volt, viszont a darabont kormány rendkívül visszasz intézkedéseinek jelentős része minisztériumához volt köthető.

⁶³ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt, 34. o.

⁶⁴ GYURÁCZ Ferencz püspök felszólalása a főrendiház előtt a háború esetére szóló kivételes hatalmi törvény vitájában, in *Főrendiházi napló*, 1910. II. kötet, 1912. június 19.–1913. márczius 15., XXXIV. ülés, 34. o.

⁶⁵ GYURÁCZ Ferencz püspök felszólalása a főrendiház előtt, 35. o.

Véleménye szerint ennek szabályozásának legméltóbb módja pedig, hogy a törvényhozás útján maga az Országgyűlés ad felhatalmazást, hiszen „ha ez a törvényes felhatalmazás nincs, akkor a nélkül kénytelen az ország ügyeinek vezetője megtenni az elkerülhetetlen intézkedéseket, akkor pedig csakugyan több tér nyílik az önkényre.”⁶⁶ Ezzel megfogalmazta, miért is kívánatos már ezen időszakra is lehetőséget biztosítani, azonban garanciákat kívánt a rendszerbe iktatni, ugyanis elvárta, hogy szabályozzák, hogy „honnan és mikor kezdődik ezen kivételes intézkedések ideje, és hogy a háborús vész elmúltával lehetőleg mielőbb itt is valami időpont jelöltetnék meg, hogy akkor azután a kormány ezt a felhatalmazást a kivételes intézkedésekre leteszi, visszaadja ismét a nemzetnek, ezzel mindenestre tanúsítja azt, hogy igenis, ő előtte is a legelső a haza, a haza törvénye és ezzel biztosítja a nép körében, a polgárságban is a bizalmat intézkedései iránt.”⁶⁷ Eme igénye viszont pontosan alátámasztotta Hadik érveit, hiszen ha pontosabban meg kell határozni, akkor alapvetően aggályos a megküldött képviselőházi javaslat és visszaélésekre adhatott alapot.

Lukács László miniszterelnök felszólalásában főként Hadik szavaira kívánt reagálni, és rögzítette a veszély idején való elrendelés azon okát, hogy „vannak bizonyos adminisztratív közgazdasági és politikai természetű intézkedések, amelyek ha elkésve tételnek meg, akkor azoknak egyáltalában semmiféle hasznát venni nem lehet.”⁶⁸ Ennek hatására Hadik közrevetette, hogy ilyen intézkedések az annexió idején is voltak, melyre Lukács akként reagált, hogy „valószínűnek tartom, hogy a kormány külön felhatalmazási törvény nélkül tett intézkedéseket.”⁶⁹ Hadik közrevetésében ezt nem tagadta. Lukács ezt követően számba vette azon intézkedéseket, amelyeket ezen átmeneti időszakban kell rendezni, így a kémkedés, sajtó jog, fegyver- és robbanóanyag tartása, pénzpiac átalakítása. A visszaélés kérdésére pedig úgy adott választ, hogy ha a „kormány akart volna vagy akarna visszaélni ezekkel a kivételes felhatalmazásokkal, semmit sem kellett volna tennie, egyszerűen nem kellett volna törvényjavaslatot benyújtania,”⁷⁰ és így a törvénybe foglalt garanciákkal és korlátozásokkal a kormány – Lukács megfogalmazása szerint – az „alkotmányos törvénytisztelet és a közszabadságok respectálása szempontjából elment a lehető legmesszebb határig.”⁷¹ Jelezve ezzel, hogy egyfelől a fennálló jogszabályok is adtak egy-egy körben felhatalmazást a

⁶⁶ GYURÁ CZ Ferencz püspök felszólalása a főrendiház előtt, 35. o.

⁶⁷ GYURÁ CZ Ferencz püspök felszólalása a főrendiház előtt, 35. o.

⁶⁸ LUKÁ CS László miniszterelnök felszólalása a főrendiház előtt a háború esetére szóló kivételes hatalmi törvény vitájában, in *Főrendiházi napló*, 1910. II. kötet, 1912. június 19.–1913. márczius 15., XXXIV. ülés, 36. o.

⁶⁹ LUKÁ CS László miniszterelnök felszólalása a főrendiház előtt, 36. o.

⁷⁰ LUKÁ CS László miniszterelnök felszólalása a főrendiház előtt, 36. o.

⁷¹ LUKÁ CS László miniszterelnök felszólalása a főrendiház előtt, 37. o.

kormányának, másfelől viszont az uralkodó személye által biztosított végrehajtói túlsúly akár a törvényhozás alkotmányóvó tevékenységét is képes volt meggátolni.⁷²

Az általános vitát követően a részletes vitában Hadik kezdeményezte az 1. § módosítását akként, hogy „ha együtt van a háború előtt a parlament, felhatalmazást kérhet a parlamenttől ezen rendkívüli intézkedések életbeléptetésére.”⁷³ Lukács – a felhatalmazás nagylelkű figyelmen kívül hagyása mellett – ez ellen úgy érvelt, hogy a második szakasz tartalmazott tájékoztatási kötelezettséget a parlament irányában, így szerinte e kérdés is rendezett volt. Hadik erre irányuló közbevetését pedig válasza sem méltatva kérte a képviselőház által elfogadott szöveg teljes, módosításmentes elfogadását. A Hadik gróf által benyújtott módosító javaslat kizárólag „háború esetén a fegyveres erőnek vagy a fegyveres erő egy részének mozgósítását elrendelő legfelsőbb rendelet kibocsátása után”⁷⁴ engedélyezte volna a kivételes hatalom alkalmazását a kormánynak, amely még az előzetes jóváhagyáshoz képest is jelentékeny visszalépés lett volna, és nyilvánvalóan nem volt támogatható kitétel a kabinet részéről. Ennek ellenére Prónay Dezső báró személyében támogatóra lett Hadik gróf javaslata – igaz, a főrendiház plénuma így is leszavazta az indítványt.

Kisebbségi módosítást kizárólag a 6. §-ban hajtottak végre, amely okán a képviselőházhoz való megküldésről rendelkeztek. A képviselőház 1912. december 16-án vita nélkül támogatta ezen módosítást, és ezt követően szentesítésre az uralkodó elé terjesztették a tervezetet.

A ház ezen aktusával végállomásához ért azon kalandos utazás, amely 1906-ban vette kezdetét, és amelynek egyes állomásain több szerelvényt csatolt a kodifikátor mozdonyára a közös hadügyminisztérium, és amely végül több terhet cipelt azok közül (lásd kormánybiztos intézménye, polgári személyek feletti – ha csak szűk keretek között is – katonai bíraskodás lehetősége stb.), amelyet az uralkodó elvárt, és a kodifikáció kezdetén még dacos gyerekként elvetett a magyar kormány, azonban végül a (nagy)atyai szigorra (is) hallgatva jó gyerek módjára engedett az uralkodói akaratnak. A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvény (továbbiakban HKtv.) végül széleskörű felhatalmazást biztosított a végrehajtó hatalom számára, azonban erős védbástyákat húzott az egyes alapjogok minimumai köré, amellyel jól körülhatárolta a mindenkori kabinet mozgásterét a kivételes hatalom idejére.

⁷² Elég, ha itt a terminushoz nem kötött szentesítési jogra gondolunk.

⁷³ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt, 37. o.

⁷⁴ HADIK János felszólalása a főrendiház előtt, 37. o.

3. A kor jogtudományának véleménye a kivételes hatalmi törvényről

A korszak szakmai elemzései – az állam létérdeke mellett – pontosan eme garanciális jelleget emelték ki. Angyal Pál, a korszak kiemelkedő büntetőjogász a úgy fogalmazott, hogy „minden egyéb társadalmi vagy egyéni érdek eltörpül, érvényesülésében engedni kénytelen és illetőleg szűkebb keretek közé szorul, mihelyt nyilvánvalóvá lesz, hogy a normális békeviszonyok közepette fennálló korlátok által határolt terület, az értékében és jelentőségében mindeneket megelőző létérdek veszélyeztetése nélkül, eredeti nagyságában nem hagyható meg a mindenesetre kisebbrendű érdekek érvényesülésének. Béke idején féltő gonddal őrizzük és védelmezzük szabadságjogainkat, felszisszenünk, akcióba lépünk, sőt véráldozattól sem rettenünk vissza, midőn azokat bántódás éri... mindenesetre bölcs megfontolás vezette törvényhozónkat, midőn a HKtv. megalkotásával megteremtette annak lehetőségét, hogy háború idején, sőt ha szükséges, már háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a miniszterium valamennyi tagjának felelőssége mellett a HKtv.-ben meghatározott kivételes hatalmat a szükséges mértékhez képest igénybe vehesse és különböző szabadságjogokat szűkebb keretek közé szoríthassa.”⁷⁵

Edvi Illés Károly akadémikus a HKtv. esetében a jogalkotó „bölcs előrelátásáról”⁷⁶ írt, a törvénnyel kapcsolatban elismerően megjegyezte, hogy annak szabályai „nagy körültekintéssel vannak megalkotva.”⁷⁷

Buza László akadémikus, a nemzetközi jog professzora szintén kiemelte, hogy „a szabadságjogok korlátozásánál mindenkor tekintettel kell lenni arra, hogy a korlátozás, illetőleg a kormány részére biztosított kivételes hatalom ne terjedjen csak addig, amíg az az állam, közelebbről a hadviselés érdekében szükséges. A mi törvényünk nem eshetik e szempontból semmi kifogás alá. Sértetlenül fenntartja azokat a szabadságjogokat, melyek a hadviselés érdekeit nem érintik, pl. a vallásszabadság és a tanszabadság jogát, s a többi szabadságjogokat is csak korlátozza, de nem szünteti meg teljesen, a kormánynak nem ad korlátlan felhatalmazást a beavatkozásra, mint azok a külföldi törvények, melyek szerint a kivételes állapot szükségképpen maga után vonja az alkotmánytörvény egyes szabadságot biztosító szakaszainak felfüggesztését. A kivételes hatalom nálunk nem jelenti pl. a személyes szabadság teljes elkobzását, mert a kormány csak a törvényben megállapított

⁷⁵ ANGYAL Pál: Háború és sajtószabadság, in. *Bűnügyi Szemle*, 1914/2. szám 86-87. o.

⁷⁶ EDVI ILLÉS Károly: Kivételes sajtó- és büntetőjog háború idején, in. *Jogállam*, 1914/7-8. szám 551. o.

⁷⁷ EDVI: i. m. 562. o.

feltételek mellett és csak bizonyos egyénekkel szemben korlátozhatja ezt a jogot.⁷⁸

Az alapjogok korlátozása közül a kortárs jogtudomány vita tárgyává tette, hogy a HKtv. 11. §-a által az 1848-as sajtótörvény követően a magyar jogrendből véglegesen – vagy inkább véglegesnek hitten – száműzött előzetes cenzúra intézményét vezették-e vissza, vagy egy annál enyhébb ellenőrzési mechanizmust. Edvi Illés úgy érvelt, hogy a „cenzuramentes sajtó háboru idején veszedelmessé válhatnék, mert a hadviselés érdekeit érintő közleményeket akadálytalanul hozhatna s ezzel esetleg a háboru sorát is eldönthetné,⁷⁹ és eme előzetes ellenőrzést az előzetes cenzúra ismételt behozatalának minősítette. Edvi álláspontjával szemben helyezkedett Angyal Pál, aki úgy fogalmazott, hogy „a cenzúra, történeti fejlődésnek szem előtt tartásával arról győző meg, hogy annak lényege nem a szétküldés előtti bírálatban s a szétküldés engedélyezésében merül ki, hanem mindenkoron az írásnak a sokszorosítást és illetőleg a nyomtatást megelőző vizsgálatában s magának a megjelenésnek engedélyezésében állott.”⁸⁰ A cenzúra megjelenését ő a lapbetiltások esetében vélte felfedezni.⁸¹ A kabinet előbbi felfogással azonosult, amely Balogh Jenő igazságügy miniszter Rakovszky István cenzúrával kapcsolatos interpellációjára adott válaszából olvasható ki, melyben rögzítette, hogy „...az ország legnagyobb részében előzetes cenzúra 16 hónap alatt általában elrendelve nem volt, hanem egyes konkrét esetekben, amikor t. i. bizonyos lapok a hadviselés érdekét érintő híreket közöltek... minimális számban rendeltetett el az előzetes cenzúra és pedig minimális időre.”

A korszak kiemelkedő jogtudósainak álláspontjaiból kiolvasható, hogy az adekvát kivételes hatalmi törvény a békés mindennapok talpköveiként fungáló szabadságjogokat csupán az állam léte érdekében a kormány valamennyi tagjának felelőssége mellett, valamint kizárólag a törvényben meghatározott eszközök igénybevetelével és csak szükséges mértékben engedi korlátozni. Emellett az is szépen kirajzolódik, hogy az HKtv. szabályozása ezek mindegyikének megfelelt, így kizárólag a felhatalmazás birtokosán, vagyis a kormányon múlt, hogy az egyes alapjogok milyen állapotban veszleik át az első nagy világhéget.

⁷⁸ BUZA László: Az államjogi kivételes állapot, in. *Jogtudományi Közöny*, 1915/36. szám 386. o.

⁷⁹ EDVI: i. m. 552. o.

⁸⁰ ANGYAL: i. m. 88-89. o.

⁸¹ ANGYAL: i. m. 96. o.

4. A sajtó reakciója a kivételes hatalmi törvényre

A kivételes hatalmi törvény országgyűlési vitájából kizárt ellenzék egyedüli fórumát a sajtótermékek hasábjai jelentették. Emellett a javaslatnak a sajtóra vonatkozó rendelkezései az egyes lapok munkatársainak érdeklődését is felkeltették, ami érthető is, hiszen ezekkel kapcsolatban a miniszteri indokolás is kifejtette, hogy a sajtóra vonatkozó rendelkezések csoportja „kétségtelenül jelentékeny korlátozása a sajtószabadságnak; de háború esetén e korlátozások szükségesek; és e korlátozások mellett is fennmarad a sajtószabadság legfőbb elve, hogy a gondolatközlés nem tétetik előzetes engedélytől függővé.”⁸²

A Budapesti Hírlap, mint pártfüggetlen, konzervatív lap hasábjain a javaslatról azt írta, hogy „mit ér az nekünk, ha ideiglenesen nem szorítják meg polgári es alkotmányos szabadságainkat, nem kényszerítenek bennünket a legnagyobb áldozatokra, hogy elejét vegyék a veszedelemnek, ha mulasztás folytan rántör az ellenség és végleg kifoszt bennünket mindenből, a mit megkimélt a saját kormányunk.”⁸³ Azokra az ellenzéki vádakra, hogy a kormány magának kodifikálja a kivételes felhatalmazásokat, úgy reagált, hogy „a legborzasztóbb gyanúsítások közé kell sorolnunk. Olyan gazemberek, a kik effélére képesek, nem csinálhatnak Magyarországon olyan karriert, a mely az ország kormányzására viszi őket. És olyan kalandoroknak, a kiknek ilyenén jár az esze, elég a hatalom, nem kell még törvény is hozzá, hogy fosztogassanak.”⁸⁴ Emellett éles hangnemben bírálta a volt koalíciós kormány tagjait, akik támadták a tervezetet, tagadva, hogy saját kormányuk szintén kezdeményezett egy hasonló javaslatot.

Szintén ezen számban tájékoztatott az ellenzéki pártok kivételes hatalmi törvényjavaslattal kapcsolatos megbeszéléséről, ahol Apponyi Albert felhívta a figyelmet arra, hogy a koalíciós kormány és a regnáló kormány tervezete között adekvált különbség, hogy előbbi csak háború esetére adott felhatalmazást. Földes Béla⁸⁵ felszólalásában szintén erre helyezte a hangsúlyt, rögzítve, hogy a képviselőház olyan felhatalmazást akart adni a kormánynak, amellyel az „talán békés időben is visszaél.”⁸⁶ A lapszámból az is kiderült, hogy a Lukács-kabinet a tiltakozó ellenzék letörésére törekedett, szembesítve őket önnön javaslatukkal;

⁸² LUKÁCS László miniszterelnök indokolása a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatához, 16. o.

⁸³ *Budapesti Hírlap*, 1912/289. szám, 1. o.

⁸⁴ *Budapesti Hírlap*, 1912/289. szám, 1. o.

⁸⁵ Közgazdász, egyetemi tanár, budapesti tudományegyetemen tanszékvezető, dékán, rektor, országgyűlési képviselő (1906-1918), átmenetgazdasági miniszter (1917-1918), 1945 januárjában 96 évesen éhen halt a gettóban. – MÁRKUS Péter: *Közgazdaságtudomány*, in: KOLLEGA TARSOLY István (szerk.): *Magyarország a XX. században V. kötet (Tudomány - Társadalomtudományok)*, Budapest, Babits Kiadó, 2000, 87. o.

⁸⁶ *Budapesti Hírlap* 1912/289. szám, 4. o.

nyilvánosságra hozta, hogy a koalíciós kormánynak is volt hasonló tervezete, amelyet annak több volt minisztere korábban tagadott.

A Budapesti Hírlap egy későbbi számában röviden beszámolt a törvény elfogadásáról, amelyben még mindig jelentős terjedelemmel jelent meg a volt koalíciós kormány agóniája saját tervezetének elhallgatásáról. Az ellenzék törvénnyel kapcsolatos kritikájára – azt ki nem fejtve, csak utalva rá, de válaszában szembe menve a jogállami elvek garmadájával – azt írta, hogy „semmiféle törvény ki nem mérítheti azokat a lehetőségeket, a melyeket a háború termel. Háboruban pedig a katonai erő dominál, mert a fegyverekben dominál a nemzet érdeke. A háboruban a háboru diktál, bármit rendel egyébként a polgári törvény... Megakadályozni esetleg nem tud semmit az ilyen törvény, mert megeshetik, hogy a hazát esetleg törvény ellenére is meg kell menteni.”⁸⁷ Az ellenzék ténykedésére és a javaslat esetleges hiányosságaira a lap maróan úgy reagált, hogy „bizony jó lett volna, ha Apponyi bent a parlamentben, a hol a törvényt hozták, érvényesítette volna mai kritikáját.”⁸⁸

A Népszava jelentősebb terjedelemben foglalkozott a törvényjavaslattal – annak teljes szövegét is leköszölte –, valamint az ellenzék korábbi obstrukciók miatti kitiltásával, viszont még utalást sem tett a korábbi – a vita idején ellenzékbe kényszerült – kormány hasonló javaslatáról. A Budapesti Hírlaphoz képest vad dühét zúdította a tervezetre és a kormányra. Lukács miniszterelnök azon szavaira reagálva, amely az ilyen típusú törvényt régi szükségnek nevezte, a Népszava újságírója kifejtette, hogy „Csak az a kérdés, ki érezte régóta szükségét annak, hogy egy gaz bitorló banda sárba gázolja Magyarországon még azokat a szegényes szabadságjogokat is, amelyek eddig valahogyan megmaradtak... Az ilyen kivételes intézkedésekre nincs szüksége másnak, mint a megöriült abszolutizmusnak, amely él azzal az alkalommal, hogy Tiszában és Lukácsban – ebben a két cégéres bitangban – minden aljas szolgálatra kész cselédeket kapott.”⁸⁹ A törvény egyes felhatalmazásainak bemutatása során a felhatalmazás terjedelmét jelentősen felnagyítva kívánta érzékeltetni, a javaslatba foglaltak, a sajtójogi rendelkezések ismertetése során megállapította, hogy „A hírlapokat egyszerűen megfojthatja, a legbrutálisabb előzetes cenzúrával, olymódon, hogy azokat szétküldésük előtt be kell mutatni a sajtóügyi közvádlónak, szétküldésüket pedig csak ettől a bemutatástól számított három óra múlva szabad megkezdeni. Akinek csak halvány sejtelve is van a modern hírlapkészítés és terjesztés módjairól, az tisztában van vele, hogy ilyen módon

⁸⁷ *Budapesti Hírlap*, 1912/290. szám, 3. o.

⁸⁸ *Budapesti Hírlap*, 1912/290. szám, 3. o.

⁸⁹ *Népszava*, 1912/285. szám, 1. o.

napilapot kiadni⁹⁰ nem lehet.”⁹¹ Majd a törvényt gúnyosan „golyó és akasztófa”⁹² törvénynek, másutt pedig „hóhértörvénynek”⁹³ nevezte el.

A lap objektivitásának hiánya a végső konklúzióból is kiolvasható, amelyben vizionálja, hogy a törvény rendelkezéseit csak egyszer fogják alkalmazni és „Az egyszeri alkalmazásába bele kell dögniök, a szociáldemokrácia pedig élni és fejlődni fog és ki fogja vinni a demokratikus választójogot Tisza ellenére, Lukács ellenére, a „liberális” munkapártiak és minden más reakciós hatalom ellenére . . .csak azért is... mert az osztálytudatos munkásság ki fog tartani a maga nagy harca mellett, nem törődve börtönnel, golyóval és akasztófával.”⁹⁴ Továbbá kikarikírozva a háború veszélye esetén lehetséges felhatalmazásban rejlő visszaélési lehetőségekkel kapcsolatban másutt úgy írt, hogy alkalmazható „akkorra is, amikor a délvidéken egy paprikaáruló szerbet elfognak és ráfogják, hogy hátibőröndjében nem paprika, hanem a haza volt. Tehát hazát árult a bitang.”⁹⁵

A lap hasábjain megjelent Apponyi Albert manifesztuma az országhoz, amelyben – szintén megfélemlítve saját kormányának korábbi tervezetéről – így szólt „Nem szorult évégből eddig és nem szorulna ezentul sem kivételes intézkedésekre, amelyek, ha nemzeti lelkesedés megvan, fölöslegesek, ha pedig nincs meg, azt nem pótolhatják.”⁹⁶

Más lapszámában a Népszava úgy ír a javaslatról, hogy „A Tisza–Lukácsuralom meg akarja szüntetni az egész magyar jogrendet, föl akarja függeszteni az amúgy is kicsiny számú és a különböző kormányok önkényei során

⁹⁰ Ahhoz, hogy érezhetővé váljon a torzítás, szükséges ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy a jogszabályi rendelkezés szerint csak hadiérdek megsértése miatt volt eltiltható egyes lapszám, vagyis többek között csapatmozgások, tartalék, ellátmány stb. hírlapi közlése esetén. A lapszámok kiadásának ellehetetlenülésének valótlanságát pedig a későbbi gyakorlat bizonyította, hiszen egyes napilapok a háború első éveiben rekordmennyiségű lapszámot állítottak elő és értékesítettek, természetesen egy olyan mérvű háború, mint amilyen az első világháború volt, jelentős hatásokat gyakorolt a sajtótermékek létrejöttére is, azonban ez legkevésbé a törvény későbbi alkalmazásából következett. Lásd bővebben: KELEMEN Roland: Sajtószabadság vagy hadiérdek: Az első világháború dilemmája, in. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2014/2. szám, 67-108. o.; FARKAS Ádám, KELEMEN Roland: Háborús sajtószabályozás a kiegyezés védelmi jogi rendszerében, in. *Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, 2015/4. szám, 79-93. o.; KELEMEN Roland: Sajtójog, sajtószabadság az első világháborús kivételes hatalmi szabályozás, in. KELEMEN Roland (szerk.): *Az első világháború sajtójogi forrásai – Sajtójog a kivételes hatalom árnyékában*, Budapest, Média tudományi Intézet, 2017, 35-62. o.

⁹¹ *Népszava*, 1912/285. szám, 1. o.

⁹² *Népszava*, 1912/285. szám, 1. o.

⁹³ *Népszava*, 1912/290. szám, 3. o.

⁹⁴ *Népszava*, 1912/285. szám, 1. o.

⁹⁵ *Népszava*, 1912/285. szám, 11. o.

⁹⁶ *Népszava*, 1912/287. szám, 6. o.

lerongyosodott magyar közszabadságokat.⁹⁷ Ezen megnyilatkozásaival a Népszava a napi politika ideológiailag túlfűtött talajára vitte le a javaslat vizsgálatát és – kizárólag ezen törvény görcső alá helyezése során – megfeledezett a nemzetközi viszonyok valóságos állapotáról. Néhol pedig már antiszemita megnyilvánulásokat is megengedett magának („a statáriális javaslat előadója, a junkerek közé fölkapaszkodott zsidó fiskális arcátlanságával”⁹⁸).

A Pesti Hírlapban is kritikával illeték a törvény rendelkezéseit és rögzítették, hogy „Az ezer éves magyar alkotmány, attól a naptól fogva, hogy a Lukacs-kormány a kivételes hatalomról szóló javaslatát a korona szentesíteni fogja: nincs többé... Kivételes intézkedéseket háboru esetére minden alkotmányos államban életbe leptethetnek. De olyan kivételes intézkedéseket, melyek a Lukacs törvényei alapján lesznek életbeléptethetők, sehol a világon nem ismernek.”⁹⁹ Az újságíró konkretizálta is ellenvéleményét a javaslattal szemben: „Nem kell hozzá a parlament előzetes felhatalmazása, hogy a kormány kihirdesse a statáriumot és a Lukacs-féle törvények a közigazgatási bírósági utólagos jogorvoslatot is egyenesen kizárják.”¹⁰⁰ Ugyanerre világítottak rá a Lukács-kormány által napvilágot látott koalíciós tervezettel kapcsolatban kiobbant botrány vizsgálata során, hogy bár az a tervezet is hasonlóan biztosított felhatalmazásokat a kormánynak, azonban az csak mozgósítás elrendelését követően, vagyis konkrét hadiállapot elrendelése után nyitotta meg a kivételes hatalmat.¹⁰¹ Ezen felvetése nagyban összecsengett a főrendiházban később előadottakkal, és meglehetősen éles szemmel – jóval objektívebben, mint akár saját akár más termékek cikkeiben – felhívta a figyelmet a javaslat neuralgikus pontjára, hogy a törvény a felhatalmazottra bízta a saját felhatalmazását, még olyan esetben is, ahol nem objektív körülményekhez lehet kötni (lásd háború veszélye) az elrendelés szükségességét.

A törvény által biztosított felhatalmazások körét azonban a Pesti Hírlap is eltúlozta, olyan kijelentéseket tettek, hogy „a kivételes intézkedések a Lukacs–Tisza-rendszer számára lehetővé teszik az egész magyar alkotmánynak és törvénytárnak „törvény alapján“ való felfüggesztését, minden hangos szóknak elfojtását, minden írott betűnek kiirtását, a lapok teljes beszüntetését, a személyes szabadságnak és a magánvagyonnak tökéletes elnyomását, vagyis a kormány politikai hatalmának olyan kiterjesztését, mely illuzóriussá tehet minden jogot és minden törvényt ebben az országban.”¹⁰² Egy helyütt

⁹⁷ *Népszava*, 1912/287. szám, 2. o.

⁹⁸ *Népszava*, 1912/287. szám, 2. o.

⁹⁹ *Pesti Hírlap*, 1912/286. szám, 1. o.

¹⁰⁰ *Pesti Hírlap*, 1912/286. szám, 1. o.

¹⁰¹ *Pesti Hírlap*, 1912/288. szám, 1. o.

¹⁰² *Pesti Hírlap*, 1912/286. szám, 2. o.

katasztrofális veszedelemnek titulálta a törvényt, amely „az ország közérdekeit es az ország polgárságának vitális érdekeit fenyegethetik.”¹⁰³

A Pesti Napló lapjain egyenesen nemzeti öngyilkosságról írtak, és rendkívül túlzóan megállapították, hogy „bátran állíthatjuk, hogy olyan törvényjavaslat, mint amellyel a Lukács-kormány most a maga és a munkapárt uralmát örökre emlékezetessé akarja tenni, még nem volt a világon. Az efezusi istennő templomának felgyújtása, generációk vérenek verejtékének otromba piramisokba való beépítése, Rómának zeneszó mellett való porráégetése száználmas ötletek ahoz a tervhez képest, amibe Lukács és társai most bécsi parancsra belefogtak. Alkotmányos formák között, parlamenti szavazással törvénybe iktatni az abszolutizmust: ilyen bizarr gondolata egy Cheopsznak. egy Herosztratesznek, egy Nerónak sem lehetett.”¹⁰⁴ A törvény garanciális jellegét az újságíró ott értelmezte félre, amikor azt írta, hogy „mindez csak háboru esetére érvényes, amikor pedig a *salus reipublicae* mindenekfelett való. Nos, ez nem igaz. Nem igaz először azért, mert a háboru esetére szóló *suprema lex* minden törvénybeiktatás nélkül is érvényben van, azt kodifikálni épp oly felesleges es lehetetlen, mint ahogy felesleges és lehetetlen a hajótörés, árvíz, földrengés, tűzvész idején való önéletfentartási jogokat törvénybe iktatni.”¹⁰⁵ Hiszen pontosan abban állt e javaslat lényege, hogy ilyen időkben keretet szabjon a lehetséges önkénynek, mert ha elismerjük – ahogy a cikk szerzője is teszi – hogy *inter arma silent leges*, akkor belenyugszunk, hogy a jogállam csiráját, az alapvető jogok legminimálisabb attribútumát is ki lehet írtani szükség esetén a jogrendből; és pont ekkor valósult volna meg az, amit a cikkíró is vizionált.

A Pesti Napló hasábjait azonban egyre inkább áthatották a háború rémétől való rettegés hangjai, és a kivételes hatalmi törvény már csak sokadlagossá vált. A háború rémének felsejlése ugyanolyan borongós képet festett az emberek lelkére, mint a tél a természetre, ahogy az újságíró fogalmazott „Megyünk a tél felé és a köd, amely a rövid nappalokat megfekszi, egyre fojtóbb és egyre komorabb ruhába öltözteti a világot. Megyünk a dermesztő veszedelem fele és mind jobban szorongatja torkunkat a bizonytalanság szédítő érzése.”¹⁰⁶

Ez a hangulat uralta a vidéki lapokat is; a törvénytervezetre és annak vitájára alig találni utalásokat. A Pápai Hírlap is csak egy rövid véleménynyilvánítással emlékezik meg a témáról: „Nagy emberek! Csak a legendákban élnek. Ám a kivételes idő az ránk szakadt akarva nem akarva s a kivételes ember után óhajtozunk. Mit értünk kivételes alatt? Nem kivételesen

¹⁰³ *Pesti Hírlap*, 1912/287. szám, 2. o.

¹⁰⁴ *Pesti Hírlap*, 1912/287. szám, 1. o.

¹⁰⁵ *Pesti Hírlap*, 1912/287. szám, 1. o.

¹⁰⁶ *Pesti Napló*, 1912/290. szám, 1. o

geniálisat, nem is kivételesen agyafúrtat, hanem kivételes jó érzékkel bírót. Olyant, aki nem kínosan ragaszkodik a betűhöz, még ha az tételes törvényt jelent is, hanem ha a kivételes viszonyok úgy kívánják, nem teszi törvényé a törvényt, ami millióknak fáj, fáj főképp ily háborús veszedelmek között. A nagy idők nagy embereit megkövetelni nem lehet, de a kivételes idők kivételes embereit elő kell teremteni, ha a föld alól is.”¹⁰⁷ A háború gondolata azonban itt is átjárta a hírlap papírosát, rögzítve, hogy a „Züllött közállapotainkra rácsapott a háború réme, ezer vész és baj közé kerültünk. Hirtelenében belekerültünk a világtörténelem forgatagának kellős közepébe és a világtörténelmet vérrel csinálják. Ma már minden egyes magyar állampolgár a maga bőréen érzi a nagy események hatását, az egyiket behívták katonának, a másiknak rokonát, hozzátartozóját szólították fegyver alá... olyan események kezdenek magukkal ragadni bennünket, amilyeneket eddig nem ismertünk, amilyenekről még csak nem is álmodtunk. Világháború! Száz és százezer ember pusztulása, Magyarország sorsa, minden kockán forog!”¹⁰⁸ A Győri Hírlap hasábjait is a háború lehetősége uralta, előbb a volt miniszterelnök Khuen-Héderváry Károly bizonygatta, hogy „a háború eshetősége legalább is még messze van,”¹⁰⁹ majd pedig Fekete karácsony címmel¹¹⁰ közölték cikket a háború közelgő veszélyéről. A vidéki emberek számára az önkénnyel közelebbi kapcsolatban lévén – elég itt darabont kormány fél évtizeddel korábbi ténykedésére utalni – annak minden korlátozása, így a kivételes hatalmi törvény is olyan plusz garanciát jelentett, amelyet csak üdvözölni tudtak, azonban életüket, hétköznapijait jobban befolyásolta a közelgő háborúra készülődés és annak réme, mint a székesfővárosban folytatott politikai csatározások.

Összegzés

Az államok a 19. században olyan változásokon mentek keresztül, olyan hatások érték (gazdasági, társadalmi, alapjogi, hadi és védelmi), amelyek olyan új kihívások és válaszutak elé állították, amelyek már önön létüket veszélyeztették. Ezen kihívásokat azonban a korábbi évszázadokkal, évtizedekkel ellentétben már jogállami keretek között kellett megoldani, ennek eszköze pedig a kivételes hatalmi szabályozás, amely alkotmányos keretek között adott felhatalmazást a végrehajtó hatalomnak háborús vagy az állam létét egyéb módon fenyegető helyzetekben, mintegy az állam jogos védelmeként.¹¹¹

¹⁰⁷ *Pápai Hírlap*, 1912/50. szám, 1. o

¹⁰⁸ *Pápai Hírlap*, 1912/51. szám, 1. o

¹⁰⁹ *Győri Hírlap*, 1912/285. szám, 1. o

¹¹⁰ *Győri Hírlap*, 1912/293. szám, 1. o

¹¹¹ Lásd bővebben: Farkas Ádám, Kádár Pál: A különleges jogrendi szabályozás fejlődése és katonai védelmi vonatkozásai, in. Farkas Ádám, Kádár Pál (szerk.):

Ennek a felhatalmazásnak sporadikusan, elszórtan már az 1912-es szabályozás előtt is találhatóak voltak előzményei a magyar jogrendszerben (lásd 1868-as véderőtörvény, honvédségről szóló törvény, 1886-os törvényhatósági törvény), azonban ezek nem kizárólag védelmi célúak voltak, és nem megfelelően körülhatároltan, nem kellő részletességgel és kizárólag csak egy-egy területre koncentráltan rendezték a végrehajtó hatalom parlamentáris korlátozottságát enyhítő mozgástér-bővítést bizonyos kiemelt érdekek mentén. Az átfogó, fegyveres védelmi célú kivételes felhatalmazási szabályozás hiánya az 1900-as évek elejére már oda vezetett, hogy a koalíciós kormány felhatalmazás nélkül – de méltányolható okból – korlátozta a sajtószabadságot a boszniai hadmozdulatoknál.

A kivételes hatalmi törvény kodifikációját a közös hadügyminisztérium kezdeményezte, a koalíciós kormány pedig kidolgozta a saját tervezetét, amely viszont nem felelt meg az uralkodó elvárásainak, végül hosszas tárgyalások eredményeként a végső javaslat már a Lukács-kormány idején készült el és került a képviselőház elé.

A képviselőházból a folyamatos obstrukciók miatt Tisza István kitiltotta az ellenzéket, így a törvénytervezet vitája kevésbé volt konstruktív, mint amennyire tárgya alapján szükséges lehetett volna. Darvai Fülöp, a törvény igazságügyi bizottságának képviselőházi előadója felszólalásában hosszasan méltatta a törvényjavaslatot, indokolta annak szükségességét. Ennek ellenére Giesswein Sándor képviselő felszólalásában nehezményezte, hogy a törvény nem tartalmazta a kormány és tagjainak általános felelősségét a törvény a felhatalmazása birtokában megtett intézkedésekért. Lukács László miniszterelnök válaszában bár kiemelte, hogy az 1848-as törvények ezt tartalmazták és így az egyes törvényekben azt felesleges újra rögzíteni, ennek ellenére a törvény súlyára való tekintettel kérte, hogy eme módosítást a képviselőház hajtsa végre a javaslaton. A képviselőház ezt követően kiegészítette az első szakaszt több kisebb garanciális rendelkezéssel, azonban lényeges kérdésekben vita nélkül került a Főrendiház színe elé a javaslat.

A Főrendiházban gróf Hadik János éles hangnemben bírálta a tervezet azon részét, amely már veszélyhelyzet esetében is lehetőséget biztosított a kormány számára elrendelni a kivételes hatalmat, ez ő mindenképpen szükségesnek tartotta volna szűkíteni – vagy azzal, hogy az országgyűlés előzetes hozzájárulása lett volna szükséges, vagy azzal, hogy csak a mozgósítás elrendelését követően lehetett volna élni ezzel a felhatalmazással. A Főrendiház plénuma a kormány kérésére elutasította Hadik módosító javaslatát, és kisebb változtatással küldte vissza a képviselőháznak a javaslatot, amely vita nélkül fogadta el.

Az újságok hasábjain azonban már keményebb kritika, sőt sok esetben vádaskodás fogalmazódott meg. A Budapesti Hírlap egyedülként üdvözölte a törvényt és megkerülhetetlenül szükségesnek tartotta a vész óráira. A Népszava viszont golyó- és akasztófa-, valamint hóhértörvénynek nevezte, ez mellett pedig rendkívül kisarkítva és túlozva mutatta be a tervezetet, amely így – rendkívüli fontossága ellenére – a napi politika ideológiailag túlfűtött talajára rántotta le a törvényjavaslatot. A Pesti Hírlap, bár szintén tartalmazott jelentős túlzásokat és az ezer éves alkotmányosság végnapjait látta a törvényben, azonban ez mellett objektív módon rámutatott annak tényleges achilleszére, a háborús veszély esetén való elrendelésre, amelyről maga a felhatalmazott dönthetett. A Pesti Napló szintén az alkotmányosság végnapjait vizionálta, és a történelemben példa nélküli törvényről cikkezett. A vidéki lapok különösebb figyelmet nem szenteltek a javaslatnak, azokat a közelgő háborútól való félelem hatotta át.

Az elfogadott törvény erénye az volt, hogy alkotmányos keretek közé próbálta helyezni a vészidőszak során megvalósítandó intézkedéseket, és így legalább az alkotmányosan elfogadható minimum szinten, de háború esetén is érvényesülhettek az egyes alapjogok, így megpróbálta annulálni a régtől fogva minden háborúban érvényesülő *inter arma silent leges*-t.

Források a kivételes hatalmi törvény születéséről

633. szám

Törvényjavaslat a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről¹¹²

1. §

Háború idején, sőt ha szükséges, már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a ministerium az ebben a törvényben meghatározott kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybe veheti.

A kivételes hatalom a háború befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a ministerium már előbb nem szüntette meg.

Ha a háború nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni.

2. §

A kivételes hatalomból folyó intézkedések körét, hatályuk területét és hatályba lépésük időpontját a ministerium állapítja meg.

Erre vonatkozó rendeleteit köteles a ministerium az állam hivatalos lapjában közzétenni és minden községben, a melyre a tett intézkedések hatálya kiterjed, az ott szokásos módon kihirdetni. Ugyanígy kell eljárnia, ha intézkedéseit kiterjeszti, korlátozza vagy hatályukat megszünteti.

A kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

3. §

Az e törvény alapján tett kivételes intézkedések hatályának megszűnésével a már folyamatban levő ügyekre nézve is azonnal a rendes törvényes állapot áll helyre.

4. §

Az ezen a törvényen alapuló közigazgatási feladatok végrehajtására a ministerium kormánybiztosokat nevezhet ki, a kik csak magyar honos polgári egyének lehetnek. A kormánybiztosok a ministeriumnak alárendelvék, és működésük megkezdése előtt a miniszterelnök kezébe esküt tesznek.

Hívásuk az is, hogy szükség esetén a közrend és a közbiztonság fenntartásáról gondoskodjanak és hogy azokat a rendes közigazgatási intézkedéseket is megtegyék, a melyek a hadviselés sikere érdekében szükségesek.

¹¹² Képviselőházi irományok, 1910. XXII. kötet, 633-726., CVII-CXXII. sz., 633. számú iromány.

A kormánybiztosok az illető katonai parancsnokok szándékaival összhangban kötelesek eljárni.

Az állandó székhelyvel kinevezett kormánybiztosok hatásköre egy vagy több törvényhatóság (megye, város) területére terjedhet ki. Annak a kormánybiztosnak a hatásköre pedig, a ki a magyar szent korona országai területén vezénylő valamelyik katonai parancsnok mellé, ennek közvetlen támogatására van kinevezve, felöllelheti az illető parancsnok egész parancsnoklási területét.

A kormánybiztosok ebben a kivételes hatáskörükben a megyei, városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, valamint a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel, valamint az állami erdészet személyzetével közvetlenül rendelkezhetnek és hozzájuk közvetlenül intézhetnek rendeleteket. A csendőrség, államrendőrség és határrendőrség alkalmazottai és közegei a belügyministernek, a pénzügyőrség alkalmazottai és közegei a pénzügyminisiternek, végül az állami erdészet személyzete a földművelésügyi minisiternek engedélyével oly területen és oly szolgálatra is igénybe vehetők, a mely rendes működési körükön kívül esik.

Az előbbi bekezdésben felsorolt alkalmazottak és közegek a kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezéseit haladék nélkül és feltétlenül kötelesek végrehajtani, és e miatt fölöttes hatóságaik részéről felelősségre nem vonhatók.

A késlekedő vagy nem engedelmeskedő alkalmazottakat és közegeket a kormánybiztos hivataluktól vagy állásuktól fegyelmi eljárás nélkül felfüggesztheti és másokkal helyettesítheti.

A felfüggesztett alkalmazott vagy közeg ellen a törvényszerű fegyelmi eljárást hivatalból folyamatba kell tenni. A fegyelmi hatóság ítélete azonban a felfüggesztés hatályát nem érinti.

Azt az alkalmazottat, a kit a kormánybiztos a reá bízandó feladat teljesítésére nem tart megfelelőnek, rendelkezési állapotba helyezheti és mással helyettesítheti.

A felfüggesztés, a rendelkezési állapotba helyezés és a helyettesítés tartama legfeljebb az e törvény alapján igénybevett kivételes hatalom megszűnéséig terjedhet.

A kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezései ellen tizenöt nap alatt, birtokon kívül felelbezésnek van helye az illetékes minisiterhez, a ki a kérdésben végérvényesen határoz.

Horvát-Szlavonországok területén ez országok önkormányzatának körébe tartozó ügyekben a kormánybiztosi jogkör betöltése iránt a bán intézkedik.

A belügyminister a törvényhatósági bizottságnak vagy a községi (rendezett tanácsú városi) képviselőtestületnek minden oly határozatát, amely a hadviselés érdekének sérelmével jár, vagy a közrend és a közbiztonság fenntartását veszélyezteti, hivatalból megsemmisítheti, s a mennyiben a fenti szempontból intézkedésre szükség van, ezt saját hatáskörében megteheti.

Az e törvény alapján tett rendelkezések és intézkedések ellen nincs helye felírásnak a kormányhoz, sem pedig panasznak a közigazgatási bírósághoz.

6. §

A ministerium megfelelően kiterjesztheti az 1903:V. t.-cz. 2., 8., 11., 12., 14. és 15. §-ainak rendelkezéseit azokra a magyar állampolgárokra is, a kik oly nagy vagy kis községben, vagy ezekhez közigazgatásilag csatolt oly lakott helyen szállnak meg, a mely nem állandó lakhelyük.

Kiterjeszthetők ezek a rendelkezések azokra a községbeliekre is, a kik az e §. alapján kiadandó rendelet hatálya előtt, de három hónapnál nem régebben szálltak meg.

Az előbbi két bekezdés rendelkezései az 1903:V. t.-cz. 10. §-ára is állnak, amelyet akként kell alkalmazni, hogy az az egyén, akinek illetőségi községe nem fekszik az illető törvényhatóság területén, ennek egész területéről kitiltható, ha ott tartózkodása az állam érdekeire vagy a közrendre és a közbiztonságra aggályos.

Ha ez az aggályosság olyan egyénre nézve forog fenn, a kinek illetőségi községe ugyanabban a törvényhatóságban van, őt arra lehet kötelezni, hogy illetőségi községét az e §. alapján kiadott rendelet hatálya alatt hatósági engedély nélkül el ne hagyja.

A ministerium felhatalmazást adhat annak elrendelésére, hogy a hadifelszerelést felvett, illetőleg hadiállapotba helyezett erődített helyekről a lakosságnak az a része, melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos, eltávolítható legyen.

A ki az e §. alapján kiadott rendelkezéseket megszegi, kihágást követel és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. §

A ministerium korlátozhatja, sőt egészen eltilthatja oly tárgyak tartását, használatát és forgalomba hozatalát, a melyek a hadviselés érdekeinek vagy a közrendnek és a közbiztonságnak veszélyeztetésére használhatók (fegyverek, lőszer, lőpor, robbantó anyagok, stb.) és az ily tárgyak beszolgáltatását elrendelheti.

Ha az a gyanú merül fel, hogy valaki ily tárgyat jogosulatlanul tart birtokában, ennek megállapítása végett nála személymotoszás és házkutatás tartható.

A jogosulatlanul birtokolt tárgyakat el kell kobozni.

A hol attól lehet tartani, hogy a fogyasztási cikkek árai a nem tényleges állományú legénységnek nagyobb számban történő bevonulása következtében aránytalanul és pedig nem indokolt mértékben fél fognak szökni, elrendelheti a ministerium, hogy ott a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság megállapítsa.

Ha a katonai előkészületek vagy a háború következtében a fogyasztási cikkek árainak nem indokolt mértékben aránytalanul való drágulása a katonaság elvonulása után, vagy más vidékeken jelentkezik, a közigazgatási hatóság javaslatára a ministerium elrendelheti, hogy a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság arra az időre és ott is megállapítsa.

Mindkét esetben ezeket a cikkeket az ekként hatóságilag megállapított árnál drágábban árusítani tilos. A hatóságilag megállapított ár ellen a végrehajtási rendeletben megállapítandó módon birtokon kívül felelbezésnek van helye.

A ki az első, negyedik és ötödik bekezdés alapján kibocsátott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással, valamint hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

8. §

A ministerium, a nemzetközi egyezmények korlátai közt, megteheti mindazokat az intézkedéseket, a melyek szükségesek avégből, hogy a postai, távirdai és távbeszélő forgalom és érintkezés a hadviselés érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá vétessék.

A ki e §. alapján valamely postaküldemény, távirat vagy távbeszélgetés tartalmáról tudomást szerez, arra nézve ez a tudomás hivatalos titok és közlése vagy közzététele, a mennyiben súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, az 1878:V. t.-cikk 479. §-a szerint büntetendő.

9. §

A ministerium oly törvényhatóság (megye, város) területén, a hol az állam biztonsága szempontjából szükséges:

1. új egyesületeknek vagy fiókegyesületeknek alakítását megtilthatja;
2. a már meglevő egyesületek vagy fiókegyesületek gyűlését ellenőriztetheti, működését korlátozhatja vagy felfüggesztheti;
3. elrendelheti, hogy a kereskedelmi társaságok, vagy külön törvények alapján létesült oly társulatok, pénztárak stb., a melyek közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt nem állanak, rendőrhatalósági ellenőrzés alá vonassanak, ha az a gyanú merül fel, hogy működésük törvénybe, rendeletbe vagy alapszabályaikba ütközik, avagy államellenes irányzatot vesz. A gyanú

beigazolása esetén gyűléseik betilthatok, vagy feloszlathatók, jogellenes határozataik végrehajtása pedig megtiltható.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult a 2. pontban meghatározott intézkedések megtételére.

A ki e § alapján tett valamely rendelkezést megszeg, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

10. §

Oly törvényhatóságokban, a hol az állam biztonsága érdekében szükséges, a ministerium politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek stb. tartását megtilthatja és – a közigazgatási hatóságok gyűléseinek kivételével – egyéb gyűlések tartását hatósági engedélytől teheti függővé, tekintet nélkül arra, hogy bejelentésük rendes körülmények közt kötelező-e vagy sem.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult az előbbi bekezdésben meghatározott intézkedések megtételére.

A ki tilalom ellenére vagy engedély nélkül gyűlést (népgyűlést stb.) összehív, rendez, rendezésénél vagy megtartásánál közreműködik, valamint a ki az ily gyűlésben tilalom ellenére vagy az engedély hiányát tudva részt vesz, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

11. §

A ministerium elrendelheti, hogy az időszaki lapoknak és más sajtótermékeknek a sajtóügyi közzétételhez benyújtandó sajtórendészeti köteles példányait a szétküldés előtt kel a legközelebbi kir. ügyészségnek, illetőleg rendőrhatalóságnak kézbesíteni, és hogy a szétküldés, a mennyiben a kir. ügyészség vagy a rendőrhatalóság korábban meg nem engedti, időszaki lapoknál csak a sajtórendészeti köteles példány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékeknel a kézbesítés napjától számított egy hét múlva veheti kezdetét.

Ha az első bekezdés értelmében kijelölt kir. ügyészség vagy rendőrhatalóság arról győződik meg, hogy valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetnék el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja. Köteles azonban a kir. ügyészség vagy a rendőrhatalóság a tilalommal együtt a tilalom megszegésének a 13. §. 10. pontjában megállapított következményeit a sajtótermék előállítójával (nyomdászszal stb.) közölni és ott arra figyelmeztetni.

A jelen §-ban meghatározott ellenőrzés gyakorlásával a kir. ügyészségnek vagy a rendőrhatalóságoknak egyes kirendelt tagjai is megbízhatók.

A ministerium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a mennyiben közleményeik a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenése és terjesztése eltiltassék.

A ministerium intézkedhetik, hogy a külföldről érkező sajtótermékek rendeltetési helyükre juttatás előtt, ellenőrzés alá vétessenek és a mennyiben tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes, lefoglaltassanak. Külföldi időszaki lapoknak behozatala és terjesztése egészen is eltiltható.

A ki az első bekezdés alapján kibocsátott rendelet megszegésével a sajtó rendészeti köteles példány beszolgáltatását elmulasztja vagy a sajtótermék szétküldését a megállapított idő előtt megkezdi, valamint az, a ki a negyedik és ötödik bekezdés alapján eltiltott időszaki lapot kiad, terjeszt, vagy behoz, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

12. §

A ministerium:

1. a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja a főtárgyalást az 1897: XXXIV. t.-cz. 15. §-a szerint az esküdtbiróságok hatáskörébe tartozó mindazokra a bűncselekményekre nézve, a melyek a hadviselés érdekeit érintik:

2. oly helyeken, a hol az igazságszolgáltatás érdekében szükségesnek tartja, az esküdtbiróságok működését egészen fel is függesztheti és az esküdtbiróságokhoz tartozó ügyekben a főtárgyalás megtartását a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja;

3. a hadviselés érdekeit érintő, vagy a közrendet és a közbiztonságot veszélyeztető egyes bűncselekmények tekintetében az eljárást és ítélethezást a fennálló törvények szerint arra hivatott bíróságokról kivételesen az 1. és 2. pont esetein kívül is más polgári büntetőbíróságokra ruházhatja át;

4. elrendelheti, hogy a hadviselés érdekeit érintő bűncselekményekre, amennyiben az 1912: XXXIII. t.-cz. 14. §-a és az 1912: XXXII. t.-cz. 14. §-a értelmében katonai büntetőbíráskodás alá nem esnek (19. §.) a polgári büntetőbíróságoknál a gyorsított bűnvádi eljárásnak a 15. §. értelmében kibocsátott szabályai nyerjenek alkalmazást.

13. §

A háború idején elkövetett bűncselekmények tekintetében az 1878:V. t.-cz. és az 1879: XL. t.-cz. a következőképen módosították és egészítették ki:

1. Az 1878:V. t.-cz. 144. §-ának rendelkezése alá esik az a magyar honos, a ki az 1878:V. t.-cz. 456. §-ában meghatározott intézkedéseket, tárgyakat háború idején abból a szándékból kémleri ki, hogy azokról az ellenséget értesítse. Az 1878. évi V. t. cz. 145. §-a ebben az esetben is alkalmazandó.

2. A ki az 1878:V. t.-cz. 172. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

3. A ki az 1878: V. t.-cz. 177. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

4. A ki háború idején a hadviselés megnehezítése vagy megghiuitása végett munkásokat a munka közös beszüntetésére, munkaadókat munkásoknak vagy munkásokat munkaadóknak kizárására reábir, vagy a munka közös beszüntetésére, munkások vagy munkaadók kizárására az 1878:V. t.-cz. 171. §-ának első bekezdésében meghatározott módon felhív: öt évig terjedhető fegyházzal és nyolczezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esnek azok is, a kik az előbbi bekezdésben meghatározott célból az 1878: V. t.-cz. 177. §-ának második bekezdésében meghatározott csoportosulással a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák.

5. A ki tudva, hogy a munka közös beszüntetésének, a munkások vagy a munkaadók kizárásának célja a hadviselés megnehezítése vagy megghiúsítása, a munka közös beszüntetésében részt vesz, munkásokat vagy munkaadókat kizár, vétséget követ el és három évig terjedhető fegyházzal, valamint négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az, a ki a jelen §.4. pontjában meghatározott cselekményt, bár nem az előbbi bekezdésben meghatározott célból követi el, ha a cselekmény a hadviselés érdekeit érinti.

6. A ki az 1878:V. t.-cz. 439. §-ában (1888: XXXI. t.-ez. 12. §.) meghatározott cselekményeket háború idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; a ki pedig az 1878:V. t.-cz. 441. §-ában meghatározott cselekményt követi el háború idején, két évig terjedhető fegyházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. A ki háború idején a fegyveres erő vagy a csendőrség tagját oly katonai büntetetre csábitja, vagy neki oly katonai büntett elkövetéséhez nyújt segílyt, a mely katonai büntett nem tartozik az 1878:V. t.-cz. 453. §-ában említett szökésnek, vagy a katonai behívási parancs iránt tanusított engedetlenségnek (1890:XXI. t.-cz. 1., 3. és 4. §.) esetei közé: az, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

8. Az 1878:V. t.-cz. 456. §-ában meghatározott büntetéssel büntetendő az is, aki az idézett §-ban meghatározott cselekményt valamely szövetséges állam haderejére vonatkozólag követi el.

9. Az 1878:V. t.-cz. 481. §-ában megállapított büntetéssel büntetendő a hivatali kötelesség megtagadása, vagy a hivatali kötelesség szándékos elmulasztása, ha az háború idején az Ő Felsége uralkodása alatt álló államok

vagy valamely szövetséges állam haderejével szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag teljesítendő hivatali kötelességre vonatkozik.

10. Aki az e törvény 11. §-a értelmében kibocsátott tilalmat ismerve, e tilalom megszegésével a sajtóterméket szétküldi, vagy szétküldését szándékos mulasztással lehetővé teszi, az, a mennyiben a sajtótermék tartalma olyan, a melynek terjesztésére az 1878:V. t.-cz. büntetést állapít meg, e büntetéssel büntetendő; ha a sajtótermék tartalma az 1878:V. t.-cz. 144. §-ában, (146. §. első bekezdésében vagy 147. §-ában meghatározott büntettek valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évtől öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig a 146. §-ának második bekezdésében, vagy 456. §-ában, vagy a jelen § 8. és 11. pontjában meghatározott bűncselekmények valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évig terjedhető államfogházzal és négyezer koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előbbi bekezdés értelmében büntetendő a sajtótermék előállítója (nyomdász stb.) Akkor is, ha a sajtóterméknek az e törvény 11. §-ának első bekezdése alapján elrendelt beszolgáltatását szándékosan elmulasztotta, vagy szétküldését a megállapított idő előtt megkezdte, és tudta, hogy a sajtótermék tartalma az előbbi bekezdésben meghatározott bűncselekménynek tényálladékát alkotja.

Az előbbi két bekezdésben meghatározott bűncselekmények elkövetőinek felelőségére az 1848:XVIII. t.-cz 13. és 33. §-ában foglalt szabályok nem nyernek alkalmazást

11. Az 1879:XL. t.-cz. 33. §-ában meghatározott cselekménynek háború idején elkövetése vétség, mely két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

12. A ki az 1879:XL t.-cz. 34. §-ában meghatározott cselekményeket háború idején követi el, a mennyiben cselekménye nem esik a jelen törvény 7. §-a alá, valamint a ki a fennálló törvények alapján az 1879:XL, t.-cz. 34. §-ában nem említett egyes hadiszükségletekre háború idején kiadott kiviteli, átviteli, behozatali tilalmakat vagy egyéb forgalmi korlátozásokat megszegi, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az ebbe a §-ba ütköző vétségek kísérlete büntetendő.

Azt az időt, melyet e § szerint háború idejének kell tekinteni, az 1. §. korlátai között a ministerium állapítja meg, és a 2. §. értelmében teszi közzé.

14. §

A ministerium azokat a hadi czikkekre fel nem esketett, tényleges szolgálatban álló katonai egyéneket, a kik a fegyveres erő mozgósítás alatt álló vagy már mozgósított részének állományába, avagy valamely hadifelszerelést felvett, illetőleg hadi állapotba helyezett erősített helynek

védőőrségéhez tartoznak, hivatásbeli kötelességeik megszegése miatt ugyanazok alá a büntetőjogi rendelkezések alá helyezheti, a melyek a hadi czikkekre felesketett katonai egyénekre nézve, szolgálati kötelességeik megszegése tekintetében mértékadók.

15. §

Az igazságügyminister felhatalmaztatik, hogy a gyorsított bűnvádi eljárásnak a 12. §-ban említett szabályait az 1896:XXXIII. törvényczikkben foglalt rendelkezések módosításával és kiegészítésével és az 1912. évi XXXII. és XXXIII. t.-cz elveinek szem előtt tartásával rendeleti uton megállapithassa.

16. §

A ministerium rendelettel kihágássá minősitheti a kormánybiztosok egyes olyan rendelkezéseinek a megszegését, a melyeket megbízatásuk körében tesznek.

17. §

A ministerium a magánjogi követelések érvényesítése tekintetében – ideértve a váltókövetelések érvényesítését is, – továbbá a polgári peres és nem peres eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás tekintetében rendkívüli intézkedéseket tehet és evégből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapithat meg.

18. §

A ministerium felhatalmaztatik, hogy valamennyi tagjának felelőssége mellett a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegeket addig, a míg azok a törvényhozás útján meg nem állapittatnak, az elkerülhetetlen szükség mérvéig előlegezhesse és azok megszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessek.

Az ide vonatkozólag tett intézkedéseket az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

19. §

A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe, és végrehajtásával a ministerium, a 13. és 15. §-ok tekintetében az igazságügyminister, a mennyiben pedig hatálya Horvát-Szlavonországokra is kiterjed s végrehajtása nem a központi kormányt illeti, a bán bizatik meg.

E törvényvel egyidejűleg lép életbe az 1912:XXXII. t.-cz. 14. §-a és az 1912:XXXIII. t.-cz. 14. §-a.

Budapest, 1912. évi november hó 30-án.

Lukács László s. k.,
m. kir. ministerelnök.

MELLÉKLET A 633. SZÁMÚ IROMÁNYHOZ.

**INDOKOLÁS A HÁBORÚ ESETÉRE SZÓLÓ KIVÉTELES INTÉZKEDÉSEKRE
VONATKOZÓ TÖRVÉNYJAVASLATHOZ.**

Régóta érzett szükség, hogy a kormánynak háború vagy ennek fenyegető veszélye esetére rendelkezésére álljon oly kivételes hatalom, a melynek alapján kivételes intézkedéseket léptethet életbe.

E célból a kormány kebelében már évek hosszú sora óta folytak tárgyalások, a melyek azonban csak a legutóbbi időben nyertek befejezést.

Ugyanis lényeges előfeltételét képezi a modern hadviselésnek, hogy a fegyveres erő hadműveletei és egész működése a polgári hatóságok, sőt az állam egész lakossága részéről hatékonyan támogattassanak s így e kivételes intézkedéseknek e tekintetben mindenekelőtt oda kell irányulniok, hogy ez a szükséges támogatás az államhatalom részéről teljes mértékben és minden állampolgárt kötelező módon biztosítható legyen.

De nemcsak a katonai műveletek szempontjából szükséges, hogy háború esetére kivételes intézkedések léptetessenek hatályba. Kiváló fontossága van ennek a polgári lakosság, az egész ország, a közgazdasági élet, a jogbiztonság, a személy- és vagyonbiztonság szempontjából is, a melyeket minden háború a legkomolyabb veszélyekkel és károkkal fenyeget, s ezeknek a kivételes intézkedéseknek e tekintetben éppen oda kell irányulniok, hogy a jogrendnek és a közbiztonsági állapotoknak fokozottan hatályos eszközökkel való megvédése segélyével a fentérintett veszélyeket és károkat lehetőleg enyhítsék.

Hogy pedig ezek a kivételes intézkedések kellő sikerrel alkalmaztassanak, szükséges, hogy azok béke idején, normális viszonyok közt készítettessenek elő, mert csak így lehetséges, hogy szükség esetén kellő nyugalommal és minden nagyobb feltűnés nélkül vétessenek foganatba.

Ezt célozza a jelen törvényjavaslat, a melyet a következőkben van szerencsém közelebbről megismertetni:

Az 1. §-hoz.

A törvényjavaslat 1. §-a általános bevezetésül szolgál, felhatalmazza a ministeriumot arra, hogy a törvényjavaslat következő szakaszaiban részletesen körülírt kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybe vehesse, vagyis hogy bizonyos kivételes intézkedéseket a következő szakaszokban felállított korlátok közt a szükség mértékéhez képest megtehesse.

Lehetetlen ugyanis pontosan előre látni, hogy az egyes adott esetekben mily kivételes intézkedések megtétele lesz szükséges.

Ez okból bizza a törvényjavaslat ennek megítélését és megállapítását a további szakaszok által vont korlátok közt a kormányra, de e széleskörű

felhatalmazás korlátozásául szolgál a törvényszakasznak az a rendelkezése is, hogy a kormány a kivételes hatalmat csakis a szükség mértékéhez képest veheti veheti igénybe, tehát a törvényjavaslat következő szakaszaiban részletezett kivételes hatalomból mindenkor csakis annyit alkalmazhat, a mennyit az adott esetben a fennforgó viszonyok és körülmények okvetlenül szükségessé tesznek.

A kormány elhatározására nézve még további korlátozást is állít fel ez a törvényszakasz, midőn pontosan és világosan megmondja, tehát szorosan meghatározza, hogy a kivételes hatalom mikor és meddig vehető igénybe?

A mi azt a kérdést illeti, hogy a kivételes hatalom mikor vehető igénybe, e törvényszakasz rendelkezése egészen világos és pontos, a mennyiben határozottan kimondja, hogy az háború idején vehető igénybe s ezt csak azzal egészíti ki, hogy a mennyiben ez szükséges, a kivételes hatalom a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is alkalmazható.

Ez a kiegészítő rendelkezés nem szorul bővebb indoklásra, mert kézenfekvő, hogy gyakran éppen a háború kitörése előtt van legnagyobb fontossága annak, hogy bizonyos kivételes intézkedések a kitöréssel fenyegető háború sikerének biztosítása végett már a háború kitörése előtt megtehetőek legyenek. De másrészt fontos biztosítékot képez a tekintetben, hogy a kormány ezeket az intézkedéseket csakis a legkomolyabb helyzetben fogja alkalmazni, az a körülmény, hogy a törvénynek ez a szakasza a kivételes hatalom alkalmazhatóságát a háború kitörése előtt a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetére, tehát oly időre korlátozza, a midőn a helyzet komolysága általánosan és kétségbenvonhatlanul megállapítható.

Épp oly határozott és világos e szakasz rendelkezése a tekintetben is, hogy a kivételes hatalom mely időpontig vehető igénybe?

Határozottan rendelkezik ugyanis oly irányban, hogy a kivételes hatalom a háború befejezésével megszűnik.

Miután azonban előfordulhat, hogy a helyzet komolyságánál fogva háború fenyegető veszélyének okából katonai előkészületek tényleg elrendeltettek és ezekkel kapcsolatban a kormánynak a kivételes hatalmat is bizonyos körben igénybe kellett vennie, a háború azonban nem tört ki s így a háború befejezéséről sem lehet szó: a kivételes hatalom megszűnése tekintetében ily esetekre is kell törvényes rendelkezés, minek folytán e szakasz kötelezőleg kimondja, hogy ily esetekben a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni.

A 2. §-hoz.

Miután az 1. §. a ministeriumra bizza, hogy a további szakaszokban részletesen körülírt kivételes hatalomból annyit, a mennyit a fennforgó szükség indokoltta tesz, adott esetben igénybe vegyen, ebből önként következik a 2. §-nak az a rendelkezése, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések körét és

hatályuk területét a ministerium állapítja meg. Minthogy pedig az állampolgárokra kiváló fontossága van annak, hogy az az időpont, a melyben kivételes intézkedések hatályba lépnek, szintén pontosan megállapíttassék, a 2. §. ennek az időpontnak a megállapítását is a ministeriumra bizza, magától értetődően, hogy a minisztérium ez időpont megállapításánál az 1. §. bevezető soraiban foglalt és fentebb ismertetett korlátozásokhoz van kötve.

Épp oly fontossága van az állampolgárokra nézve annak is, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések a lehető legszélesebb körben és a leghozzáférhetőbb módon köztudomásra hozassanak.

Ez okból rendeli el a 2. §., hogy a ministeriumnak idevonatkozó rendeletei nemcsak az állam hivatalos lapjában közzeendők, hanem egyúttal minden községben, a melyre a tett intézkedések hatálya kiterjed, az ott szokásos módon kihirdetessenek.

Ugyanigy kell eljárnia a kormánynak, ha kivételes intézkedéseit kiterjeszti, korlátolja, vagy hatályukat megszünteti.

Minthogy végül e törvényjavaslat a háború által indokolt kivételes helyzetre való tekintettel széles körű kivételes hatalmat van hivatva a kormányra átruházni, a 2. § a hatályos parlamenti ellenőrzés biztosítása céljából azt a további rendelkezést is tartalmazza, hogy a kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

A 3. §-hoz.

A 3. §. kimondja, hogy az e törvényjavaslat alapján tett kivételes intézkedések hatályának megszűnésével a már folyamatban levő ügyekre nézve is azonnal a rendes törvényes állapot áll helyre.

Észszerű és következetes folyománya ez a törvényjavaslat egész szellemének és célzatának, mely a kivételes hatalom igénybevételét összes következményeivel együtt szoroson csakis magára a háborúra, illetve annak veszélye által teremtett kivételes helyzet tartamára akarja korlátozni, minek folytán e kivételes helyzet megszűntével a rendes jogállapotnak minden tekintetben és minden irányban haladék nélkül helyre kell állnia.

A 4. §-hoz.

A 4. §. felhatalmazást ad a kormánynak, hogy a kivételes hatalom alapján tett kivételes intézkedések végrehajtása végett, egy vagy több törvényhatóság területére kiterjedő hatáskörrel, kormánybiztosokat nevezhessen ki, a kik csak magyar állampolgárok és polgári egyének lehetnek és működésük megkezdése előtt a miniszterelnök kezébe esküt tenni kötelesek.

Az ilyen kormánybiztos a ministeriumnak van alárendelve; a mikor azonban valamely katonai parancsnok támogatására neveztetik ki, ez

elsősorban a hadviselés érdekeinek biztosítása végett történik, és ennél fogva az illető kormánybiztos a katonai parancsnoknak a szándékaival összhangban köteles eljárni.

A kormánybiztosok feladata elsősorban a kivételes intézkedések végrehajtása; szükség esetén azonban kötelességük mindazoknak a rendes közigazgatási rendelkezéseknek a megtétele is, a melyek a hadviselés sikere érdekében szükségesek, valamint az is, hogy azokban a törvényhatóságokban, a melyeknek a területére hatáskörük kiterjed, a közrend és a közbiztonság fentartásáról is gondoskodjanak.

Ezeknek a feladatainak sikeres teljesítése érdekében a megyei, városi és községi, valamint a javaslatban felsorolt állami alkalmazottakkal közvetlenül rendelkezhetnek, a kik viszont utasításaikat ellentmondás nélkül kötelesek foganatosítani.

A törvényhatósági és a községi rendes közigazgatási szervek jogkörét és törvényes működését a kormánybiztos kinevezése tehát rendszerint nem érinti, mert a kormánybiztos feladata csak a fentebbi érdekek biztosítására szorítkozik.

Ezeknek az érdekeknek a fontossága és érvényesítésük sürgőssége azonban elkerülhetetlenné teszi, hogy a kormánybiztos a rendelkezéseinek nem, vagy csak késlekedve engedelmeskedő alkalmazottat felfüggesztesse és mással helyettesítse.

Az a rendelkezés, hogy a felfüggesztett alkalmazott ellen a fegyelmi eljárást hivatalból folyamatba kell tenni, egyrészt az engedetlenség vagy a késlekedés megtorlását, másrészt azt a célt kívánja szolgálni, hogy az illető alkalmazottnak mód nyujtassék esetleges véltenségeinek igazolására.

Természetes azonban, hogy ha a fegyelmi eljárás az illető alkalmazott felmentésével végződik is, ennek reá nézve nem lesz szükségképen más következménye, mint hogy illetményeinek csorbítottan élvezetére nyílik igénye. A kormánybiztos részére ugyanis, súlyos felelősségéből kifolyólag, biztosítani kell azt a jogot, hogy az illető felfüggesztett alkalmazottat továbbra is mellőzhesse.

Épen ennek a nagy felelősségnek a méltánylásaképen adja meg a jogot a javaslat arra is, hogy a kormánybiztos a különben kifogástalan alkalmazottat is mellőzhesse és rendelkezési állapotba helyezvén, mással helyettesítse, ha őt a reá váró feladatok teljesítésére nem tartja megfelelőnek.

Annak ugyanis igen sokféle oka lehet, hogy a különben kifogás alá nem eső alkalmazott némely intézkedések végrehajtására nem eléggé alkalmas. A magas kor, a gyors felfogás vagy önálló intézkedésre való képesség, vagy nyelvismeret hiánya stb. stb. alkalmatlanná teheti a különben legbuzgóbb tisztviselőt is. Ezt a kormánybiztos rendelkezési állapotba helyezheti és legfeljebb a kivételes intézkedések hatályának tartamára mással helyettesítheti. A rendelkezési állapotba helyezés azonban az illető alkalmazott illetményeités szolgálati

viszonyait nem érinti és – természetesen – fegyelmi eljárás folyamatba tételét sem vonja maga után.

A jogbiztoság követeli meg, hogy a kormánybiztos intézkedéseinek esetleges jogellenessége miatt jogorvoslattal lehessen élni a kinevező kormányhoz, illetőleg az illetékes ministerhez, mint a ki a felebbezés végérvényes elbírálására jogosult.

Viszont azonban a kormánybiztosi rendelkezések fontossága és gyakran végrehajtásuk sürgősségében rejlő sikere megköveteli, hogy a használt jogorvoslat csak birtokon kívül legyen igénybevehető.

Végül kimondja e szakasz, hogy Horvát-Szlavonországok területén ez országok önkormányzatának körébe tartozó ügyekben a kormánybiztosi jogkör betöltése iránt a bán intézkedik.

Az 5. §-hoz.

A tervezet abból az alapgondolatból indul ki, hogy a hadviselés érdeke az állam érdekeivel, sőt az állam fennállásával is szorosan összefüggvén, ily terhes időkben a hadviselés érdekei mellett és ezek megóvása végett minden egyébnek háttérbe kell szorulnia.

Ebből a célból engedi meg az 5. §. az autonóm testületek működésének korlátozását, illetőleg oly határozataiknak megsemmisítését és helyettük a rendeleti intézkedést, a mely határozatok a hadviselés érdekeire sérelmesek, vagy a közrend és a közbiztonság fenntartását veszélyeztetik. Ugyanebből a célból tiltja el továbbá a javaslat a tett intézkedések miatt a felírási jognak a gyakorlását és közigazgatási bírósági panasznak a használatát, a mely utóbbival azonos rendelkezést már az 1907:LX. t.-cz 4. §-ának b) pontja is tartalmaz.

A 6. §-hoz.

Az 1903:V. t.-cz. 2. §-a mindenütt kötelezővé teszi a megszálló külföldinek 24 óra alatt való bejelentését (2 §.) és a bejelentés megtörténtének ellenőrzését (8. §.) Ezt a kötelezettséget továbbá a szállásadóra is megállapítja és a mulasztást vagy hamis adatok bejelentését kihágásokként büntetni rendeli (11. és 12. §§) és mindezek illetékes hatóságait megjelöli (14. és 15. §§.)

Ezt az általános bejelentési és nyilvántartási kötelezettséget terjesztheti ki a ministerium a javaslat 6. §-a szerint a magyar honosokra, akiknek tartózkodási sőt törvényben biztosított települési szabadságát (1886:XXII. t. cz. 9. §.) ez a rendelkezés kétségkívül korlátozza, ezt a korlátozást azonban az állam érdeke, illetőleg a közrend és közbiztonság fenntartásának a célja nagyon is indokolta teszi.

Az 1903:V. t.-cz. 10. §-a feljogosítja továbbá a rendőrhatalóságot arra, hogy a külföldi bizonyos esetekben az állam területéről kiutasíthassa, esetleg azt kényszer útján is eltávolíthassa.

Ezeket a rendelkezéseket kívánja a javaslat 6. §-ának 3. és 4. bekezdése azokra a magyar honosokra is megfelelően alkalmaztatni, a kiknek illetőségi községükön kívül eső valamely helyen való tartózkodása az állam érdekeire vagy a közrendre és a közbiztonságra aggályos.

Végül felhatalmazást kíván adni a javaslat 6 §-ának ötödik bekezdése az erődített helyekről a lakosság ama részének eltávolítására is, a melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos.

Ez a rendszabály kétféle okból szükséges.

Egyfelől azért, hogy mindazokat, akikre valamely erődített hely védelmének nincsen okvetlen szükség, a háború borzalmaitól, az ellenség lövedékeitől és az esetleges kiéheztetéstől megkímélni lehessen. Másfelől pedig a miatt hogy az erődített hely parancsnoka felszabadíttassék az oly egyének élelmezéséről, ápolásáról való gondoskodástól, kiknek az erődített hely védelmében semmi szerepük nincsen.

Ilyen egyének ott tartózkodása és az élelmezésükről, ápolásukról való gondoskodás kötelezettsége ugyanis teherként nehezedik a felelős parancsnok vállaira; elvonja őt s közegeit hivatásától és megrövidíti a mellett azt az időtartamot, a melyre az erődített hely esetleg amúgy is szükös élelmi és betegápolási készletei elégségesek.

Gondoskodni kell tehát arról, hogy az erődített hely lakosságának ez a része onnét szükség esetén kényszereszközökkel is eltávolítható legyen.

A 7. §-hoz.

Háború idején rendkívül súlyosan érintheti a hadviselés érdekeit, ha egyes olyan tárgyak vannak magán egyének birtokában, a melyeknek használata vagy közvetlenül sértheti a hadviselés érdekeit, illetőleg veszélyeztetheti a hadi műveletek sikerét, vagy erre a közrend és a közbiztonság veszélyeztetése által gyakorolhat káros kihatást.

Ebből az okból ad felhatalmazást a javaslat 7. §-a arra, hogy a ministerium az ilyen tárgyaknak tartását, használatát és forgalombahozatalát eltilthatja és beszolgáltatásukat elrendelheti. Ennek a tilalomnak okszerű következménye, hogy azoknál, a kik annak a gyanúja alá esnek, hogy ily tiltott tárgyakat jogosulatlanul tartanak birtokukban, házkutatás és személymotoszás legyen tartható és hogy az esetleg talált tiltott tárgyakat el kell kobozni.

Rokontermészetű vagyoni jogi korlátozás a javaslat 7. §-ának 4., 5. és 6. bekezdésében foglalt az a rendelkezés, a mely szerint a ministerium a legszükségesebb élelmi cikkek legmagasabb árának hatóságimegállapítására adhat felhatalmazást.

Az annexió idejében történt állományfelemelés alkalmával tapasztaltattott, hogy a nem tényleges állományú legénységnek nagyobb számban való bevonulása folytán, az ez által érintett helyeken az élelmezési cikkek árai aránytalanul és oly mértékben szöktek fel, hogy a katonai élelmezésbe még át nem vett legénység az élelmezés helyett neki kifizetett pénzösszegért még a legszükségesebb élelmezési cikkeket sem tudta beszerezni.

De nemcsak az említett legénységnek, hanem az alkalmasoknak nem talált embereknek élelmezése is, valamint általában az egész katonai élelmezés rendkívül megsínylené az élelmi cikkeknek aránytalanul és nem indokolt mértékben felszökő árait. Gondoskodni kell tehát arról, hogy a kényszerhelyzettel való visszaélés megakadályoztassák.

Arra a legalkalmasabb módszernek látszik a követelhető legmagasabb áraknak hatóságilag való megállapítása és az élelmezési cikkeknek ezeknél a megállapított áraknál drágábban való árusításának eltiltása.

Az ily eljárásra az osztrák ipártörvény 51. §-a módot nyújt és a rendszabály Ausztriában bármikor, tehát békében is alkalmazható.

Tekintettel arra, hogy az indokolatlan és aránytalan árfelszökkenés már a katonai előkészületek, vagy a háború következtében, másutt is jelentkezhetik, kívánatos a polgári lakosság érdekében is lehetővé tenni, hogy a hatósági ármegeállítást nemcsak a legénység bevonulásának idejére és helyére korlátoztassák, hanem hogy az mindenütt elrendelhető legyen, a hol és a meddig annak szüksége tényleg fennáll.

Mínthogy a magyar törvények és mindenekelőtt a magyar ipártörvény (1884:XVII. t.-cz.) az osztrák ipártörvényhez hasonló rendelkezést nem tartalmaz, e kérdés csak törvény útján szabályozható.

Miután a legmagasabb árak megállapítása és az azzal járó árusítási tilalom csak rendkívüli esetekben alkalmazható rendszabályt képez, legjobban a jelen törvényjavaslat keretébe illeszthető, mivel e törvényjavaslat kizárólag csak rendkívüli esetekben alkalmazandó kivételes intézkedésekről szól: és bár e javaslat a háború esetén előtérbe tóduló katonai érdekeket tartja szem előtt, mégis egyúttal szolgálja ez a rendelkezés a polgári lakoságnak érdekeit is, mivel megóvja az egész ország lakosságát a helyzet kihasználásával járó indokolatlan drágulástól.

A 8. §-hoz.

A külpolitikai viszonyok feszültsége esetén és háború idején kétszeres erővel indul meg és fokozottan veszélyes az egyes államoknak az a törekvése, hogy a velük, feszült viszonyban vagy háborúban álló másik állam védelmi intézkedéseiről és berendezéseiről, fegyveres erejének felvonulásáról és hadimozdulatairól gyors és pontos értesülést szerezzenek.

A posta, táviró és távbeszélő a hírek közvetítésének legfontosabb eszköze, s így azoknak a rendesnél szigorúbb ellenőrzés alá vétele a legfontosabb hadviselési érdekek körébe tartozik.

Már a fennálló törvények is megengedik, hogy bizonyos körülmények közt leveleket, táviratokat és egyéb postaküldeményeket lefoglaltatassanak és hogy a küldemények ellenőrzés alá vétessenek.

Az idevonatkozó rendelkezések azonban a szóbanforgó rendkívüli körülmények közt – főleg az eljárás hosszadalmissága miatt – nem elégségesek; így tehát oly rendkívüli felhatalmazásra van szükség, a melynél fogva a levelek, táviratok és postaküldemények a fentebb kifejezett szempontok tekintetéből is ellenőrzés alá vonhatók legyenek.

A törvényjavaslat visszaéléseknek az által igyekszik elejét venni, hogy a büntető törvény 479. §-ának rendelkezései alá helyezze azokat, a kik a postaküldemények, táviratok és távbeszélgetések tartalmáról tudomást szerezve, azt másokkal közlik vagy közzéteszik, a mennyiben a hivatalos titok ily megsértése szigorúbb elbírálás alá nem esnék.

A 9. és 10. §-hoz.

A hadviselés érdekeit nagymértékben érinti az állam lakosságának közhangulata. A belső nyugalom, valamint a katonaság és a hadviselés iránt való rokonszenves viselkedés nagyon elősegíti a hadműveletek sikerét, míg a lakosság körében tapasztalható izgalom, vagy éppen a katonasággal vagy a hadviseléssel szemben megnyilatkozó ellenszenv a hadműveletekre és a katonaság hangulatára közvetlenül is káros befolyást gyakorolhat, közvetve pedig feltétlenül bénítja, esetleg részben le is köti a hadsereg erejét.

Az egyesületek, társaságok, társulatok, pénztárak stb. helytelen irányú működése, valamint a népgyűlések, felvonulások, körmenetek tartása és általában minden olyan alkalom, a melyen az emberek nagyobb tömegekben jönnek össze, könnyen idézheti elő ily káros közhangulat kialakulását.

Szükséges tehát a hadviselés, vagyis az elsőrendű állami érdek szempontjából, hogy ott, a hol ennek a veszedelme fenforog, a kormány elejét vehesse az ilyen káros következmények létrejöttének és erre vonatkozólag megtehesse mindazokat az óvintézkedéseket, a melyekre a javaslat 9. és 10. §-a ad felhatalmazást.

A 11. §-hoz.

A sajtóközlemények a hadviselés érdekeit igen könnyen veszélyeztethetik. Lehetnek sajtóközlemények, a melyek esetleg egész ütközetek elvesztését okozhatják, akár valamely katonai titok közzétételével, akár közvetett módon, p. o. a fegyveres erő tagjai hűségének megingatásával vagy az által, hogy a sajtó izgatásai a fegyveres erő egyes részeinek mozdulatait megnehezítik. Ennélfogva igen fontos ily közlemények megjelenését lehetőleg megakadályozni.

Az itt jelzett célra azonban nem mutatkozik szükségesnek, hogy az 1848:XVIII. t.-cz. (sajtótörvény) alapelvét, a mely szerint az előző vizsgálat örökre eltöröltetik, elejtsük és a közigazgatási praeventiv cenzurát behozzuk, a mely szerint a közigazgatási hatóság (rendőrség) engedélyétől függ, hogy valamely sajtótermék megjelenhessék. Elégségesnek látszik egyrészt arról gondoskodni, hogy azok a hatóságok, a melyek sajtóvétség esetében első sorban hivatvák a megtorlás végett szükséges intézkedések megtételére, mennél gyorsabban és hathatósabban eljárhassanak, másrészt pedig arról, hogy valamely közlemény megjelenéséért való felelősség fokoztassék azzal, hogy az több személyre hárul.

Ennek megfelelően a 11. §. azt az álláspontot foglalja el, hogy a sajtótermékek sajtórendészeti köteles példányai nem szétküldésük időpontjában szolgáltatandók be a kir. ügyészséghez, vagy a sajtórendészeti ellenőrzéssel megbízott más hatósághoz, hanem már szétküldésük előtt, még pedig az időszaki lapok három órával, más sajtótermékek egy héttel előbb.

A sajtórendészeti köteles példányokra ily módon a szétküldés előtti beszolgáltatásnak kötelezővé tétele nem azt jelenti, hogy ennek alapján a sajtórendészeti hatóság engedélyétől fog függni a sajtótermék megjelenése, hanem csak azt, hogy ennek alapján az ügyészség vagy esetleg már a rendőrhatalóság előre megállapíthatja, hogy ha valamely nyomtatvány megijennék, azzal bűncselekmény követtetnék el és így már előre meg fogja tehetni azokat az intézkedéseket, a melyek a bűncselekmény elkövetésének megakadályozására szükségesek, ha pedig a bűncselekmény mégis elkövettetnék, lehetséges lesz sürgősen intézkedni, hogy a büntető megtorlás gyorsan bekövetkezzék s a sajtótermék elterjedése megghusittassék. A bűncselekmény elkövetésének megakadályozása végett a sajtótermék szétküldésének megtiltására a § arra az esetre ad felhatalmazást, ha a sajtótermékkel a hadviselés érdekeit érintő cselekmény követtetnék el.

Ha a sajtótermék tartalma oly bűncselekmény tény álladékat foglalja magában, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a mi felett határozni a bíróságnak van fentartva, a 13. §. 9. pontja a sajtótermék előállítójának a bűncselekmény elkövetésében való részességét és felelősségét is kimondja, feltéve, hogy ő a sajtórendészeti hatóság tilalmát ismerve vagy a sajtótermék büntetendő tartalmáról egyébként tudva küldötte szét a nyomtatványt, vagy tette szétküldését lehetővé. A hadviselés érdekeit a többek közt például az is sérti, ha a közlemény a szövetséges államok haderejének állapotát tárgyalja.

A felett tehát, hogy a sajtórendészeti hatóság által kibocsátott tilalom jogosult volt-e vagy nem, mindig bíróság fog határozni és nincs kizárva az az eset, hogy a sajtótermék előállítóját a bíróság egészen felmentse, ha azt találja, hogy a tilalom daczára szétküldött sajtótermék tartalma bűncselekményt nem foglal magában.

Mindez kétségtelenül jelentékeny korlátozása a sajtószabadságnak; de háború esetén e korlátozások szükségesek; és e korlátozások mellett is fennmarad a sajtószabadság legfőbb elve, hogy a gondolatközlés nem tétetik előzetes engedélytől függővé, hanem a gondolatközlés tilos volta véglegesen csak utólagos bírói eljárás alapján állapíttatik meg. Oly gondolatnak a közlése, a mely az állam legfőbb érdekeit nem veszélyezteti, ilyen eljárás mellett sem fog akadályba ütközni.

A §-nak negyedik bekezdése az előbbieknél sokkal messzebb menő rendelkezést tartalmaz. Különösen oly vidékeken, a melyeknek lakossága az ellenséges állam lakosságával fajilag rokon, a sikeres hadviselésre rendkívüli veszélyt rejthet magában, ha ez a lakosság a sajtó útján állandó államellenes izgatásnak van kitéve. Ennélfogva ha ott a lapok tapasztalatszerűen ily irányzatot mutatnak és ha az ily időszaki lapok megjelenésében és terjesztésében rejlő veszedelmeket az előbbi bekezdésben meghatározott módokon csak nehézségekkel lehet elhárítani, meg kell adni a leghathatósabb eszközt az ily időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének megakadályozására. A háború befejeztével, midőn a kivételes hatalom megszűnik, természetes, hogy a 11. §. negyedik bekezdése alapján kibocsátott tilalmat is hatályon kívül kell helyezni.

Az ötödik bekezdés a külföldi lapok ellenőrzéséről intézkedik. Külföldi sajtótermékekben rejlő ellenséges irányzattal szemben béke idejében csak a postai szállítási jog elvonásával szoktunk védekezni. Háború vagy háború veszélye idején ez a védekezés nem elég, különösen oly sajtótermékekkel szemben, a melyek az ellenséges államban, vagy szövetséges államaiban jelennek meg. Ezért szükséges, hogy a külföldi sajtótermékek ellenőrzés alá vétessenek, sőt a külföldi időszaki lapok behozatala és terjesztése egészen eltiltható legyen. A tilalom lehetőségét a §. a külföldi sajtótermékek közül csak az időszaki lapokra korlátozza, mert a tilalmat az ily időszaki lapok ellenőrzésével járó nehézségek indokolják; míg a teljes tilalom más külföldi sajtótermékekre nem mutatkozik indokoltnak.

Az utolsó bekezdés az ismertetett intézkedések megszegését minősíti kihágássá és arra büntetésképpen a törvényes maximális büntetési tételt állapítja meg.

A 12. §-hoz.

A 12. §. felhatalmazza a ministeriumot, hogy a hadviselés és az igazság szolgáltatás érdekében a háború idejében, valamint az 1. §-ban említett egyéb kivételes körülmények között veszélyeztetett közrend és közbiztonság megóvása végett a büntetőbíráskodás terén rendkívüli intézkedéseket tehessen.

Megengedi ez a §., hogy a ministerium 1. az esküdtbírói hatáskörbe tartozó bűncselekmények közül azokat, a melyek a hadviselés érdekeit érintik, a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhassa; 2. az esküdtbírók működését más bűncselekményre nézve is felfüggeszthesse; 3. hogy egyes bűncselekmények

elbírálását az 1896:XXXIII. t.-cz. és az 1897:XXXIV. t.-cz. értelmében illetékességgel és hatáskörrel nem bíró más polgári büntető bíróságra és 4. hogy bizonyos bűncselekményeket gyorsított bünvádi eljárásnak vethessen alá.

Feltétlenül szükségesnek mutatkozik ugyanis, hogy azok a bűncselekmények, a melyek legnagyobb mértékben veszélyeztetik, sőt megghiúsíthatják a haderő működését, mint a felségsértés, a király bántalmazása, a hűtlenség, a lázadás, továbbá az u. n. közveszélyű büntettek, vagyis a kutmérgezés, gyújtogatás, vizáradás okozása, vaspályarongálás s mindezekre felhívás, a leggyorsabban megtoroltassanak, és hogy ekképpen az ily cselekmények elharapódzásának eleje vételessék. Erre az esküdtbíróági eljárás teljesen alkalmatlan. Alkalmatlan azért, mert a különböző helyeken lakó esküdteknek behívása és az esküdtszék megalakítása a háború és mozgósítás esetén beálló utazási nehézségeknél, valamint az esküdtek egy részének hadköteles voltánál fogva majdnem lehetetlen. Mindazokat az esküdtbíróági hatáskörbe tartozó bűncselekményeket tehát, a melyek a hadviselés érdekét érintik, ezekre az érdekekre való tekintettel a kir. törvényszékek hatáskörébe kell utalni.

A hadviselés érdekét érintő bűncselekményeken kívül az eljárás leggyorsabb lefolytatását még olyan bűncselekmények is megkívánják, a melyek természetüknél fogva nem irányulnak ugyan közvetlenül a katonai érdekek ellen, de elkövetésük módja következtében bizonyos esetekben a hadviselés érdekét szintén érinthetik. Ilyenek a gyilkosság, szándékos emberölés, védtelen állapotban való elhagyás, rablás, halált okozó súlyos testi sértés, személyes szabadság megsértése, ha ezeket a bűncselekményeket például valamely katonai parancsnokkal szemben, a hadipénztárra vonatkozólag vagy a hadi célokra szükséges hadi szállítások ellen követnék el. Ezekre a nehézkes eljárású esküdtbíráskodás szintén nem tartható fenn. De nem tartható fenn a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekményekre sem, mert ezek a hadviselés érdekeit úgy közvetlenül, mint közvetve nagy mértékben veszélyeztetik.

Másrészt az esküdtbíróágok működésének egészben való, vagyis az esküdtbíróági hatáskörbe eső összes bűncselekményekre kiterjedő felfüggesztését szintén lehetővé kell tenni, mert azoknak leggyorsabb lefolytatását fontos igazságszolgáltatási, állami, közrendi és közbiztonsági érdekek követelhetik vagy kívánatossá tehetik oly vidéken, a hol esküdtbíróágtól mozgalmasság időkben részrehajlatlan működést várni nem lehet és a hol fennállhat az az aggodalom, hogy az esküdtszékek ezekben az időkben oly irányú határozatokat hozhatnak, a melyek a hadjárat, az állam, a közrend és a közbiztonság érdekeivel ellenkezhetnek.

Hogy az egyes bűncselekmények a fentemlített érdekek szolgálatában legrövidebb idő alatt megtorlásban részesülhessenek, szükséges, hogy a

biróságokat az eljárás lefolytatásánál a birói illetékességre és hatáskörre vonatkozó rendelkezések ne akadályozzák. Háborús időben ugyanis előfordulhat az az eset, hogy az illetékes vagy hatáskörrel bíró bíróság vagy egyáltalán nem működhetik, vagy hogy az meg nem közelíthető, vagy hogy a miatt, mert székhelye a tett elkövetésétől távol van, a bizonyító eljárás csak sok időt igénylő nehézséggel, esetleg egyáltalán nem folytatható le. Ezekben az esetekben tehát, a melyek természetesen csak a legritkábban fognak előfordulni, szükséges, hogy a polgári büntető bíróságok akkor is eljárhassanak, ha a Bp. szerint illetékességgel nem is bírnak és hogy kir. járásbíróság törvényszéki hatáskörbe eső bűnügyben is ítélezhessek vagy megfordítva.

Mínthogy ezek a rendkívüli intézkedések a Bp.-ban megszabott eljárás keretében nem illeszthetők és úgy természetüknél fogva, mint az eljárás minél gyorsabb lefolytathatásának érdekében külön szabályozást követelnek: a 12. §. utolsó pontja felhatalmazást ad arra, hogy a polgári büntető bíróságoknál gyorsított bűnvádi eljárás nyerjen alkalmazást.

A 13. §-hoz.

Büntető törvénykönyveinkben több rendelkezés van, a mely csak háború idején alkalmazható. Ezek részben oly cselekményekre vonatkoznak, a melyek csak akkor büntetendők, ha a tettes háború idején követi el azokat. Más cselekményeket pedig, ha háború idején követik el, a törvény súlyosabb büntetéssel sújt. Ezek a rendelkezések azonban nem nyújtanak minden irányban kellő védelmet azoknak az állami érdekeknek, a melyeknek hathatós büntetőjogi védelme háború idején különösen fontos. Épp ezért fennálló büntetőjogszabályaink kiegészítése és némi módosítása mutatkozik szükségesnek. Ezt a kiegészítést és módosítást tartalmazza a 13. §.

Az 1. ponthoz. A 13. §-nak 1. pontja 1. pontja az 1878:V. t.-cz. (Btk.) 144. §-ának rendelkezései alá vonja és így élethosszig tartó fegyházbüntetéssel sújtja a Btk. 455. §-ában meghatározott kémkedést, ha az háború idején követtetik el. A fennálló jog szerint a Btk. 455. §-ában meghatározott kémkedést követi el, a ki az állam hadi erejére és hadi védelmére vonatkozó intézkedéseket, tárgyakat, melyekről tudja, vagy tudhatja, hogy titokban tartandók, béke idején azzal a szándékkal kémleli ki, hogy azokról más államot értesítsen. Ha valaki ezt a cselekményt háború idején követi el abból a célból, hogy a kémkedés eredményéről az ellenséget értesítse, arra a 455. §. a mely csak a béke idejére szól, nem volna alkalmazható, másrészt az ily cselekmény nem esnék a 144. §. rendelkezése alá sem, mert a 144. §. csak a kémkedés eredményének az ellenséggel közlését nyilváníja hűtlenség büntettének. E szerint a közlést megelőző kémkedés csak előkészítő cselekménynek volna tekinthető, a mely egyáltalán nem esnék büntetés alá, vagy legfeljebb hűtlenség büntettének kísérletét állapítaná meg, a mi hogy lehetséges-e, vitás. Ezért szükségesnek mutatkozik, hogy a háború idején elkövetett ily kémkedés büntethetősége

megállapíttassék és hogy a cselekmény ugyanoly büntetéssel sújtassék, mint a 144. §-ban meghatározott hűtlenség.

A 2. ponthoz. A 13. §. 2. pontja súlyosabb büntetést – öt évig terjedő börtönt – állapít meg a törvény vagy a hatóságok törvényes rendelete, osztály, nemzetiség vagy hitfelekezet és a tulajdon vagy a házasság jogintézménye ellen irányuló izgatás büntetéséül, a mely izgatást a Btk. 172. §-a akár béke, akár háború idején két évig terjedő államfogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújt. Kétségtelen, hogy háború idején a törvényes rend uralmának fentartása és a társadalom egyes csoportjainak békés együttélése fokozottabb jelentőségű érdek. A ki ezt az érdeket a Btk. 171. §-ában meghatározott módon izgatással veszélyezteti, az állam léteérdeke ellen tő s közvetve az állam küllellenségét támogatja, ugy, hogy a hűtlenség büntetével határos cselekménye ellen az államfogházbüntetés kielégítő védelmet nem nyújt.

A 3. ponthoz. Ugyanez a nézőpont volt irányadó abban az esetben, ha a magánosok elleni erőszaknak a Btk. 177. §-ában meghatározott cselekménye háború idején követték el (13. §. 3. pont). A munkabér felemelése vagy leszállítása végett alkalmazott erőszak, bántalmazás vagy fenyegetés, a munka megkezdésének vagy folytatásának megakadályozására szolgáló csoportosulás büntetésének felemelését hat havi fogházzal három évig terjedhető börtönre indokolja az a körülmény is, hogy a háború által teremtett kényszerhelyzetben az említett jogtalan eszközök sokkal nyomatékosabb hatást gyakorolnak.

A 4. ponthoz. Háború idején a sztrájk és a kizárás (bojkott) nem csupán a munkaadók és a munkások gazdasági érdekeinek érvényesítésére szolgáló eszköz, hanem a mennyiben a hadviselés megnehezítésére vagy megghiúsítására irányul, közvetlen állami érdeket sért vagy veszélyeztet. Míg tehát békében csak a fenyegetés és a bántalmazás, a mely sztrájk vagy kizárás előidézését célozza s ez is csupán mint ipari kihágás (1884:XVII. t-cz. 164. §.) büntethető, addig háború idején a javaslat 13. §-ának 4. pontja a sztrájkra vagy kizárásra való reábirást és az erre irányuló izgatást öt évig terjedhető fegyházzal és nyolc ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel bünteti, ha ennek a cselekménynek a célzata a hadviselés megnehezítése vagy megghiúsítása volt. Nem a munkásoknak vagy a munkaadóknak az érdeke a jogtárgy, a melyet a javaslat védelembe kíván részesíteni, hanem az állam integritása. Szükségesnek mutatkozott tehát, hogy a hadviselést veszélyeztető sztrájk vagy kizárásra irányuló izgatás vagy reábirás legalább abban az esetben legyen represszió tárgya, ha a hűtlenségi célzat megállapítható.

Ha ugyanily célzattal a tömeg a magánosok elleni erőszaknak a Btk. 177. §.2. bekezdésében meghatározott tényálladékan túlmenve a csoportosulással a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozza, indokolt, hogy ez a

fokozott kényszer a 13. §. 3. pontjában megállapított büntetésnél szigorúbb büntetés alá essék.

Az 5. ponthoz. Míg a 13. §. 4. pontja a sztrájk és a kizárás rendezőit bünteti, addig a 13. §. 5. pontja lényegesen enyhébben – három évig terjedhető fogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel – azokat sújtja, a kik az előbbi bekezdésben említett célzat tudatában a reábirásnak vagy izgatásnak engednek. Minthogy a munkaadó és a munkás tevékenysége ebben az esetben szándékosan mozdítja elő az állami érdek ellen irányuló sztrájk vagy bojkott sikerét, büntetlenül nem hagyható, de a bűnösség csekélyebb foka, a büntetés csekélyebb mértékét indokolja.

Ugyanily büntetéssel sújtja a 13. §. 5. pontjának második bekezdése a sztrájkra vagy kizárásra irányuló reábirást és izgatást, ha nem a hadviselés érdekeinek sérelmezése céljából követettetett ugyan el, de mégis hátrányosan érinti a hadviselés érdekeit

A 6. ponthoz. A 6. pont azokra állapít meg nagyobb büntetést, t.i. öt évig terjedhető börtönt és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetést, a kik a távirdat vagy távbeszélőt (1888:XXXI. t.-cz. 12. §.) háború idején rongálják, azt használhatatlanná teszik, használhatóságát félbeszakítják vagy gátolják. A távirda és távbeszélő oly fontos intézmény a háborúban, hogy annak az a védelme, melyet a büntetőtörvénykönyv az eddigi rendelkezésekben nyújt (legfeljebb két évig terjedhető fogház és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetés), háború idején nem elegendő.

A 7. ponthoz. A 7. pont a Btk. 453. és 454. §-ainak rendelkezéseit egészíti ki. Ez a két szakasz büntetést állapít meg azokra, a kik valamely katonát a szökésre csábítanak, vagy neki a szökéshez segílyt nyújtanak. Más katonai büntetetre való csábítást vagy ahhoz való segílynyújtást a 453. és 454. §. nem sujt büntetéssel; holott a hadviselés érdekei éppen úgy megkívánják, hogy a többi katonai büntettekre való csábítás és segílynyújtás is büntető rendelkezés alá essék. A 453. és 454. §-ban nem említett katonai büntettek közül a katonai behívási parancs iránti engedetlenségre való csábítást már az 1890: XXI. t.-cz. 6. §-a büntetéssel sújtja. A többi katonai büntetetre való csábításra és ahhoz segílynyújtásra a jelen 7. pont állapít meg büntetést.

A 8. ponthoz. A 8. pont büntetést állapít meg arra, a ki az 1878:V. t.-cz. 456. §-ában meghatározott adatokat a sajtó útján valamely szövetséges állam hadseregére vonatkozólag teszi közzé. Ez a pont kiegészíti a büntetőtörvénykönyvet, még pedig egybehangzóan a büntetőtörvénykönyv 144. §-ának 8. pontjában foglalt ama rendelkezéssel, a mely szerint a hűtlenséget szintén el lehet követni oly cselekménnyel, a mely valamely szövetséges állam területére vagy hadi erejére vonatkozik. Oly közlemények, a melyek valamely szövetséges állam hadi erejére vonatkoznak, saját hadviselésünk érdekeit ép úgy veszélyeztethetik, mint a saját haderőnkre vonatkozó közlemények és

ennélfogva szükséges e cselekményeket az 1878:V. t.-cz. 456. §-ában megjelölt feltételek esetében az ugyanott meghatározott büntetéssel sújtani.

A 9. ponthoz. A 9. pont az Ő Felseje uralkodása alatt álló államok hadi erejével szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag teljesítendő hivatali kötelesség megtagadását és annak szándékos elmulasztását sújtja azzal a büntetéssel, a melylyel a Btk. 481. §-a hivatali kötelesség megtagadását abban az esetben bünteti, ha a hivatalt kötelesség megtagadása összebeszélésnek eredménye. Szükségessé teszi ezt a rendelkezést az a körülmény, hogy a hivatali kötelesség gyors, pontos és lelkiismeretes teljesítése mindazokra a feladatokra nézve, a melyek valamely közhivatalnokot a hadi erővel szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag terhelnek, a hadviselés első rangú érdeke.

A 10. ponthoz. A 13. §. 10. pontja összefügg a 11. §-szal. Magában a 11. §-ban is van azonban büntetőjogi rendelkezés. Ez a 11. §-nak utolsó bekezdése, a mely bekezdés kihágás miatt bünteti azt, aki a 11. §. első bekezdésének megszegésével a sajtórendészeti köteles példányokat be nem szolgáltatja, vagy a sajtótermék szétküldését a megszabott várakozási idő eltelte előtt kezdi meg vagy pedig eltított időszaki lapot ad ki, terjeszt vagy hoz be. A most idézett büntető rendelkezés, amely rendőri természeténél fogva foglal helyet a praeventiv jellegű 11. §-ban, csak azokra az enyhébb esetekre állapít meg büntetést, ha a sajtótermék tartalma nem büntetendő, vagy ha a terhelt nem tudta, hogy tartalma miatt a sajtótermék büntetés alá esik. A súlyosabb esetekkel, jelesül azokkal, a melyekben a sajtótermék büntetendő tartalmának ismerete játszik főszerepet, a 13. §. 10. pontja foglalkozik. Közömbös, vajjon a sajtótermék szétküldője azt, hogy a tartalom büntetendő, azért tudja-e, mert a szétküldést a kir. ügyészség vagy a rendőri hatóság a 11. §. második bekezdése értelmében eltította (10. pont első bekezdése), vagy pedig azért, mert a büntetendő tartalom egyébként ismeretes előtte (10. pont második bekezdése). Mindkét esetben a szétküldéssel a sajtótermék tartalmában foglalt bűncselekmény elkövetésére irányuló szándékosság nyilvánul és ennélfogva mindkét fajta szétküldő felelősségét a 10. pont harmadik bekezdése értelmében a sajtójogi fokozatos felelősség rendszerének (1848. évi XVIII. t.-cz. 13. és 33. §.) féltételével a büntető törvénykönyv általános rendelkezései szerint kell elbírálni és mindkét fajta szétküldőre egyaránt állanak a 10. pont első bekezdésében foglalt megkülönböztetések.

E megkülönböztetések közül az első arra az esetre szól, ha a jogtalanul szétküldött sajtótermék tartalma olyan, a melynek terjesztésére a Btk. büntetést állapít meg. Ebben az esetben a javaslat a szétküldőt a terjesztés büntetésével sújtja, a mely büntetőtörvénykönyvünk (134., 158., 171., 248., 259. §.) szerint mindig enyhébb, mint azé a büntetetté, a melynek tényálladékát a sajtótermék megvalósítja. A második eset az, ha a jogtalanul szétküldött sajtótermék tartalma a Btk. 144. §., 146. §. első bekezdésében vagy 147. §-

ában meghatározott büntettek valamelyikének tényálladékát,, a harmadik eset pedig az, ha a jogtalanul szétküldött sajtótermék a Btk. 146. §-ának második bekezdésében vagy 456. §-ában vagy a javaslat 13. §-ának 8. és 11. pontjában meghatározott bűncselekmények valamelyikének tényálladékát foglalja magában. A jogtalan szétküldés miatt a javaslat ezekben az esetekben sem állapíthat meg olyan súlyos büntetéseket, mint a minők a sajtótermék tartalmáért járnak és ezért a javaslat enyhébb, de a szétküldéssel veszélyeztetett érdekeknek megfelelő súlyú büntetéseket szab.

A 11. ponthoz. A kihágási büntetőtörvénykönyv 33. §-a szerint béke idején kihágásképpen büntetett cselekményt vagyis valamely vár vagy erőd vagy a védelem céljából létesített megerősített tábor fekvéséről, erődítvényeiről engedelem nélkül, terv vagy vázlat készítését, vagy közzétételét, ilyen tervnek vagy vázlatnak megszerzését vagy lemásolását a javaslat 13. §-ának 11. pontja vétséggé minősíti, ha azt háború idején követik el és arra megfelelő büntetést állapít meg. Szükségessé teszi e súlyosabb minősítést az a körülmény, hogy háború idején a Kbtvk. 33. §-ában meghatározott cselekmény veszélyessége aránytalanul nagyobb.

A 12. ponthoz. A 13. §. 12. pontja az 1-3., 6., 7. és 9. pontokban foglalt rendelkezések indokainak megfelelő okból egy havi elzárásról két havi elzárásra emeli fel a Kbtvk. 34. §-ában meghatározott kihágás büntetését, ha azt a tettes háború idején követi el. Ugyanily büntetéssel sújtja e pontban a javaslat azt, a ki a 34. §-ban nem említett hadi szükségleti cikkekre vonatkozó forgalmi korlátozásokat megszegi, mert e tilalmak megszegése a hadviselés érdekeit épp úgy érintheti, mint azé a tilalomé, a mely fegyverre, lőszerre vagy lovakra vonatkozik.

A 13. §. utolsó előtti bekezdése kimondja, hogy az e §-ban megállapított vétségek kísérlete büntetendő (Btk. 65. §. 2. bek.), a mi tekintettel a cselekmények jelentőségére, bizonyára indokoltnak mutatkozik.

Az utolsó bekezdés a 13. §. több helyén használt következő kifejezést »háború idején« összhangba hozza az 1. és 2. §. rendelkezéseivel.

A 14. §-hoz.

A katonai egyének, hivatásbeli kötelességeik különfélesége szerint, két nagy kategóriába oszthatók. Az egyikbe az úgynevezett »katonaállomány« tagjai, vagyis azok tartoznak, a kik a »hadiczikkekre« letett esküvel a katonai állásból folyó különös kötelességek teljesítését fogadták, – míg a másik kategóriába a hadbírák, orvosok, katonai tisztviselők stb. szóval azok a katonai egyének tartoznak, a kik nincsenek a hadiczikkekre kötelezve, mert külön hadbírói, orvosi, tisztviselői stb. esküt tesznek.

E különbség a katonai büntetőjogban is kifejezésre jut, a mennyiben az esküvel fogadott kötelességek megszegése miatt a katonaállományú egyénekre szigorúbb büntető rendelkezések vannak megállapítva, mint a nem

katonaállományú egyénekre. Így pl. a szolgálati parancs szándékos megtagadása függelemsértés büntette gyanánt tudatik be a katonaállományú egyéneknek, a melyre a körülményekhez képest 10 évig terjedhető börtön, sőt még súlyosabb büntetés is van szabva, míg ha hasonló cselekményt valamely hadbíró vagy katonai tisztviselő stb. követ el, úgy ez nem »függelemsértés büntette«, hanem »közhivatal vagy szolgálat kötelességei elleni vétség« miatt vonatik felelősségre, a melyre elbocsátás mellett mindössze 6 hóig terjedhető szigorú fogság van szabva.

Béke idején, rendes viszonyok között ez a büntetőjogi megkülönböztetés, az egyes állománycsoportok szolgálatának benső természetében rejlő eltérések folytán fennállhat ugyan, de igenis alapos az aggodalom, hogy egy háború vagy mozgósítás esetén ebből nem csupán visszasságok, hanem a katonai szolgálat és a hadműködés érdekeit lényegesen csorbitó vagy komolyan veszélyeztető hátrányok állanak elő. Nem szenved ugyanis kétséget egyrésztől az, hogy a midőn a háborúban az összes fegyveres erő tevékenysége a legvégső feszültségig fokozódik: akkor azt, hogy valamennyi katonai szerv a cél érdekében teljesen összevágólag és a legcsekélyebb zökkenés nélkül működjék közre, mindenféle katonai kötelességszegéseknek legszigorúbb megtorlásával is biztosítani kell. Másrésztől az is kétségtelen, hogy háború idején nem csupán a katonaállomány egyéneinek kötelességszegései idézhetnek elő a hadműködésre nézve nagyobb veszélyt, hanem e tekintetben más állománycsoportbeliek katonai kötelességszegései is a legvégtetesebb következményekkel járhatnak; a mire példaképp csak az az egy eset is elég, ha katonai kötelességük teljesítését oly hadbiztossági tisztviselők tagadnák meg a legválságosabb időpontban, a kiknek a harcban álló csapatok részére élelem vagy lőszer szállításáról kell gondoskodniok.

A német katonai büntetőtörvénykönyv 153. és 154. §-ai intézkednek is oly értelemben, hogy háború idején a katonai büntettekre és katonai vétségekre vonatkozó rendelkezések a katonai tisztviselőkre is alkalmaztassanak.

A kormányzat számára tehát meg kell adni a módot arra, hogy háború idején vagy esetleg már a háború kitörésének fenyegető veszélye miatt tett katonai előkészületek alatt is a katonai büntetőjognak a katonaállományú egyénekre vonatkozó szigorúbb rendelkezéseit a nem katonaállományú egyénekre is kiterjeszthesse. Magától értetődik, hogy e kiterjesztésnek csak annyiban lehet helye, a mennyiben a szóban forgó szigorúbb rendelkezések a különböző állománycsoportokra, szolgálati hivatásuk minemiségéhez képest, egyáltalán alkalmazhatók.

A 15. §-hoz.

A 15. §. felhatalmazza az igazságügyministert, hogy a 12. §-ban említett gyorsított bünvádi eljárásnak szabályait rendeleti úton állapíthassa meg. A 12. §-nak indokaiban már kifejtett okokból gondoskodni kell arról, hogy bünvádi perrendtartási szabályaink akként módosuljanak és nyerjenek kiegészítést, hogy az eljárás gyors és haladéktalan lefolytatása biztosítva legyen.

A felhatalmazást kísérő az a törvényes megszorítása, mely szerint a gyorsított bünvádi eljárásnak szabályai az 1912:XXXII. és XXXIII. t.-cz. elveinek szem előtt tartásával nyerjenek megállapítást, megfelelő biztosítékot nyújt arra, hogy a gyorsított bünvádi eljárás a polgári bünvádi perrendtartásban kifejezésre jutó és a két katonai bünvádi perrendtartásban is érvényesülő alapelveket (vádelyv stb.) a lehetőséghez képest fentartsa. Másrészt útmutatást tartalmaz a törvényhozási felhatalmazás arra, hogy ebben a gyorsított eljárásban az idézett két törvénycikkbe foglalt katonai bünvádi perrendtartásnak a bünvádi perek mennél gyorsabb és sürgősebb elintézését lehetővé tevő azokat a rendelkezéseit kell szem előtt tartani, a melyek a polgári büntetőbíráskodásban is alkalmazhatók.

A 16. §-hoz.

A kormánybiztosra bizott rendkívüli intézkedéseknek csak akkor lehet meg a kívánt sikerük, ha rendelkezéseinek minden irányban érvényt is tud szerezni.

Ebből a célból hatalmazza fel a javaslat 16. §-a a ministeriumot arra, hogy a kormánybiztos által megbízatása körében kiadott rendelkezéseknek megszegését rendelettel kihágássá minősíthesse, a minek természetes következménye, hogy e kihágásokra az 1879:XL, t.-cz. 16. §-a alapján tizenöt napig terjedhető elzárás és kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetést állapíthat meg.

A 17. §-hoz.

A magánjogi követelések érvényesítése tekintetében a háború két szempontból jön figyelembe. Először erőhatalom (vis major) eseteiként minősülő körülményeket hoz létre, másodsor pedig megokol bizonyos rendelkezéseket, a melyek az állampolgárok magánérdekeit megvédeni vannak hivatva, abban a súlyos időben, mikor ők a hazának a legnagyobb önfeláldozást igénylő szolgálatot teljesítik.

Ezek a szempontok indokolják az úgynevezett moratóriumokat, vagyis azokat a rendelkezéseket, a melyeknél fogva az állam a követelések érvényesítését bizonyos időre eltiltja, illetőleg birói úton való érvényesítésüket nem engedí meg. Ha az állampolgárt kiragadjuk gazdasága köréből, akkor nem lehet követelni tőle, hogy magánjogi kötelezettségeit pontosan teljesítse. Az ily moratóriumok háború esetében a külföldi törvényhozásokban általában ismeretesek, sőt más nagymérvű és egész vidékekre kiható természeti csapások, például földrengés, árvíz, járványok esetében is alkalmazásba jönnek. Nálunk az 1879. évi szegeci árvíz alkalmából hatalmazta fel az 1879:V. t.-cz. az

igazságügyministert, hogy a szegedi kir. törvényszék területére nézve az igazságszolgáltatás tekintetében az árvíz folytán szükséges rendkívüli intézkedéseket rendeleti uton megtehesse; és ezen az alapon az igazságügyminister 1879. évi márczius 24-én 8.266. szám alatt, továbbá 1879. évi márczius hó 29-én 8.710. szám alatt kelt és kapcsolatos rendeleteivel a szükséges kivételes intézkedéseket meg is tette.

A javaslat 17. §-ában a magánjogi követelések közül a váltókövetelések külön kiemelése nemcsak azért volt szükséges, mert a váltószigor elvénél fogva a moratórium elrendelése épp ezekre a követelésekre nézve bír a legnagyobb fontossággal, hanem azért is, mert ezeknél intézkedni kell a váltójogok érvényesítése és fentartása céljából szükséges bemutatásról és óvásról is. Háború esetén a váltó bemutatása és az óvás felvétele gyakran nagy nehézségekkel jár, sőt sokszor nem is lehetséges. Minthogy váltótörvényünk (1876:XXVII. t.-cz.) nem rendelkezik az erőhatalom (vis major) befolyásáról, ez a kérdés is esetleg szabályozásra szorul. Az óvás felvételének akadályai természetesen érezhetőek lesznek a váltón kívül minden más esetben is, a mikor a törvény óvást szab meg, így például a kereskedelmi törvény 298., 357. és 446. §-ai, vagy a csekkéről szóló 1908:LVIII. t.-cz. 17. §-a esetében. Az idevonatkozó esetleges rendelkezéseknek természetesen ki kell terjedniök ezekre az esetekre is.

A mi a peres és nem peres ügyeket illeti, különösen az tehet egyes messzebbmenő rendelkezéseket szükségessé, hogy a háború eseményei a bírósági eljárást gátolhatják, vagy hogy a katonai szolgálatot teljesítő vagy személyes hadi szolgáltatásra igénybe vett személyeket kell a polgári igazságszolgáltatás terén oltalomban részesíteni.

Érvényben levő törvénykezési rendtartásunk a háború esetére vonatkozólag egyáltalában nem tartalmaz rendelkezéseket. Az új polgári perrendtartás (1911:I. t.-cz.), a mely az életbeléptetéséről szóló 1912:LIV. t.-cz. 1. §-a értelmében az igazságügyminister által megállapítandó napon, legkésőbb 1914. szeptember hó 1-én fog életbe lépni, olyképp rendelkezik, hogy abban az esetben, ha a bíróság működése háború vagy más esemény következtében megszűnik, az eljárás az akadály tartamára félbeszakad (469. §.) – továbbá, hogy abban az esetben, ha valamelyik fél háború idején katonai szolgálatot teljesít vagy ha a fél olyan helyen tartózkodik, a melylyel a perbíróság székhelyéről hatósági intézkedés, háború vagy más esemény következtében közlekedni nem lehet, a bíróság az eljárást az, akadály tartamára hivatalból is felfüggesztheti (471. §.). Ámbár ezek a rendelkezések sok tekintetben mai jogunknak fentebb említett hézagát kitöltik, de még nincsenek hatályban és életbeléptük után is szükség lehet továbbmenő rendelkezésekre.

Nem rendelkeznek a háború esetéről a végrehajtási eljárást szabályozó törvényeink sem. E részben is rendelkezni kell különösen abban az irányban,

hogy bizonyos esetekben a háborúban katonai szolgálatot teljesítő vagy személyes hadiszolgáltatásra igénybe vett fél ellen vezetett végrehajtás ne menjen túl a biztosításon. A katonai kötelességét teljesítő állampolgárt nem lehet kitenni annak, hogy akkor, a mikor ő életét hazájáért kockázza teszi, esetleg hibáján kívül vagyonát tőle elvonják.

Ilyen és hasonló, valamint általában a bíróságok működésében beálló akadályok és zavarok következtében szükségessé válható rendelkezések azok, a melyeknek kibocsátására a 17. § felhatalmazást ad. Hogy mily mértékig, továbbá, hogy az ország egész területén, vagy csak bizonyos részében lesznek-e ily rendelkezések szükségesek, az a körülményektől függ és előre meg nem határozható.

A szakasz tehát követi az 1879:V. t. cz. példáját és általános felhatalmazást kivan adni a kormánynak, hogy a körülmények figyelembevételével tegye meg azokat a rendelkezéseket, a melyek feltétlenül szükségesek. Eltérőleg az 1879:V. t.-cziiktől a szakasz azért hatalmazza fel az egész ministeriumot és nem egyedül az igazságügyministert a rendkívüli intézkedésekre, mert az utóbbiak, a mennyiben a magyar szent korona országainak közös ügyeire vonatkoznak, Horvát-Szlavonországokra is ki fognak terjedni.

A 18. §-hoz.

A jelen esetben csak oly összegek előlegezéséről és megszerzéséről van szó, a melyekre – rendkívüli viszonyok folytán – elkerülhetetlenül szükség van és a mely összegeknek a törvényhozás útján való előzetes megállapítása a rendkívüli viszonyok által megkövetelt sürgősség következtében nem lesz mindig lehetséges.

E szempontokból kiindulva kell a kormányt az e szakaszban foglalt intézkedés által az 1897. évi XX. t.-cikk 16. §-ának rendelkezése alól feloldani és fel kell hatalmazni oly eljárás alkalmazására, a mely a rendkívüli viszonyok által megkövetelt azonnali utalványozást, illetve hitelszerzést és e mellett a tervezett intézkedés eredményét veszélyeztető nyilvánossághozatal elkerülését lehetővé teszi.

Az a rendelkezés, hogy a ministerium valamennyi tagjának felelőssége mellett csak hadiszükségletek fedezésére előlegezhet, illetőleg szerezhethet összegeket és csak oly mérvben, mint a milyen mérvben ilyenekre elkerülhetetlenül szükség van és hogy a tett intézkedéseket az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben bejelenteni tartozik, garanciát nyújt arra, hogy az idézett törvényes rendelkezéstől való feloldás csak eme szigorúan meghatározott esetekre terjedhet ki és hogy az országgyűlés törvényhozási joga nem fog csorbittatni.

A 19. §-hoz.

A 19. §. a szokásos életbeléptetési és végrehajtási rendelkezéseket tartalmazza. Tekintettel arra, hogy a javaslatnak vannak rendelkezései, a melyek Horvát-Szlavonországokra is kiterjednek, de a melyek az 1868:XXX. t.-cz. 10. §-a értelmében a végrehajtás tekintetében a társországok autonómiájához tartoznak (9. §.), a 19-ik §. kifejezésre juttatja azt, hogy ezeket Horvát-Szlavonországokban a bán hajtja végre.

A §. egyúttal intézkedik az 1912:XXXIII. t.-czikk 14. §-ának és az 1912:XXXII. t.-cz. 14. §-ának azonnali életbeléptetéséről. A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912:XXXIII. t.-cz. 14. § a ugyanis kimondja, hogy az ott meghatározott bűncselekmények tekintetében a büntetőbíráskodást polgári egyének felett a ministerium a honvédbíróságokra ruházhatja át. A közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912:XXXII. t.-czikk 14-ik §-a értelmében pedig a honvédbíróságok helyett kivételesen a közös haderő bíróságai is eljárhatnak. Ez a két törvény cikk azonban csak kihirdetésétől számított két év múlva lép életbe. Miután pedig e két törvényszakasz rendelkezéseinek alkalmazására előbb is szükség lehet, a jelen törvényjavaslat 19-ik §-a kimondja, hogy az idézett két törvény 14-ik §-a a jelen törvénnyel egyszerre, vagyis e törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Budapesten, 1912. évi november hó 30-án.

Lukács László s. k.,
m. kir. miniszterelnök.

415. ORSZÁGOS ÜLÉS

1912 november 30-án, szombaton, Jankovich Béla elnöklete alatt.¹¹³

A miniszterelnök ur kivan szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács László miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém benyújtani egy törvényjavaslatot indokolásával együtt, a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről (Irom. 633.)

Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék intézkedni, hogy ez a törvényjavaslat, miután már ki van nyomtatva, szétosztassák s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi és a közigazgatási bizottságokhoz utasíttassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A törvényjavaslat szét fog osztatni s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi és a közigazgatási bizottságokhoz utasíttatik.

¹¹³ Képviselőházi Napló, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18-december 31., 415. ülés.

661. szám.

**A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése a háború
esetére szóló kivételes intézkedéseket tárgyazó 633. számú
törvényjavaslatról.¹¹⁴**

Tisztelt Képviselőház!

A jogrend intézményei, a melyek az állami és társadalmi élet rendes menetének szabályozására irányulnak, a dolog természete szerint csupán az élet rendes szükségleteinek felelhetnek meg, a melyek számára készültek. Kivételes helyzetekben tehát, a melyeket kivételes körülmények idéznek elő, a jogrend által védendő érdekek oltalmára kivételes intézkedésekre lehet szükség. Ez áll különösen háború idején és a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében, a midőn az állam legfőbb érdekei kockára vannak téve s a fegyveres erő oltalmára szorulnak. Ilyen esetekben kétségtelenül az első és a legfőbb érdek az, hogy a kivételes helyzetben minden lehetséges módon előmozdítottassék és biztosítottassék a fegyveres erő működése, a mely erre a nagy célra irányul. El kell hárítani tehát minden akadályt, a mely e működést bármely vonatkozásban gátolhatná.

Mínthogy az érintett helyzetben a hadviselés célja végeredményében magának a veszélyeztetett jogrendnek a legvégső eszközökkel történő védelmére irányul, magának a jogrendnek érdekei is követelik azt, hogy a kormány felelősségéből kifolyóan megtegyen minden szükséges intézkedést, a melyet a kivételes helyzet megkíván.

Törvényes szabályozás hiányában azonban a kormány ezeknek az intézkedéseknek a megtételében teljesen belátására és felelősségérzetére van utalva és a kivételes hatalom a kormány felelősségében megtalálja ugyan korlátozását, azonban jogi korlátokhoz nem lévén kötve, a kivételes helyzet által mindenkor könnyen menthető szabadságot ad a legszélsőbb, a helyzet által esetleg nem is igazolt intézkedésekre, másfelől pedig a nagy felelősség érzete

bénítólag hathat a kormány működésére a törvényen nem alapuló intézkedések helyes megválasztása tekintetében.

Éppen ezért egyenesen a jogrend biztonságának és a veszélyeztetett érdekek kivételes oltalmának szempontja követeli meg azt, hogy egyfelől a kormány az állam létének szempontjából legfontosabb ily kivételes helyzetekben a jogrend rendes intézményeitől eltérő rendelkezésekre törvényes felhatalmazást kapjon, másfelől, hogy ezeknek az intézkedéseknek korlátait, a mennyire csak eleve meghatározhatók, már előre törvény állapítsa meg.

Azok az intézkedések, a melyeket a 633. számú törvényjavaslat háborús

¹¹⁴ Képviselőházi irományok, 1910. XXII. kötet, 633-726., CVII-CXXXII. sz., 661. számú iromány.

időkre vonatkozólag kivételes intézkedésekként megenged, nem állanak példa nélkül. A külföldi államokban legtöbbször megvannak a hasonló szabályok, a melyek kivételes helyzetekre vonatkozólag többször még a jelen törvényjavaslatban foglalt intézkedéseken is messze túlmenő felhatalmazást adnak a kormánynak a szükséghelyzet által követelt intézkedésekre.

Franciaországban már az 1792. évi július 8-án és az V. év fructidor 19-én kelt törvények felhatalmazást adtak az ostromállapot (état de siège) kimondására, a minek következtében a polgári igazgatás és jogszolgáltatás bizonyos részben a katonai hatóságokra szállt és a fegyveres erőhöz nem tartozó személyek is katonai bíraskodás alá kerültek. Az ostromállapotra vonatkozó szabályok utóbb több változáson mentek ugyan át, az 1878. évi április hó 3-iki törvény szerint azonban kivételesen, a kamarák elnapolása esetében, a köztársaság elnöke az államtanács meghallgatásával s a kamarák utólagos jóváhagyásával jogosítva van azt kihirdetni.

A németbirodalmi alkotmány 68. cikke a császárt hatalmazza fel arra, hogy ha a közbiztonság a szövetség területén veszélyeztetve van, ezt hadi állapot alá helyezhesse, melyre nézve külön birodalmi törvény hiányában az 1851. évi porosz törvény szabályai irányadók. Ez a hadi állapot egyes állampolgári alapjogok (házjog, sajtószabadság, egyesülési és gyülekezési szabadság) felfüggesztésével, a végrehajtó hatalomnak a katonai parancsnokra átszállásával, a katonai bíraskodás körének kiterjesztésével, nem-katonai személyek tekintetében bizonyos bűncselekmények büntetésének szigorításával s hadi bíróságoknak felállításával jár, melyeknek hatásköre közveszélyes bűncselekmények tekintetében nem-katonai személyekre is kiterjed és a melyek sommás eljárás mellett azonnal végrehajtandó halálbüntetést is alkalmazhatnak. Hadi állapotnak nemcsak háború idején, hanem zendülés esetében is helye van, ha ez a közbiztonságot közvetlenül veszélyezteti.

Bajorországban külön jogszabályok szabályozzák ezt a kérdést.

Ausztriában az 1867. december 21-iki állami alaptörvény 20. cikke alapján az 1869. május 5-iki törvény rendelkezik a felelős kormánynak kivételes intézkedési jogáról és ezek az intézkedések már előre elő vannak készítve.

Olaszországban a katonai büntetőtörvénykönyv 151. cikke felkelés esetében a katonai parancsnoknak ad jogot arra, hogy hatósági kerületében a katonai kormányzatot rendelje el s e mellett az alkotmányos gyakorlat általában elismeri az olyan szükségrendeletek érvényességét, a melyek a veszélyeztetett országrészben minden kormányzati hatalmat a katonai parancsnok kezében összpontosítanak.

Már ezek a fentidézett külföldi példák is reá utalnak arra, hogy mi sem zárkozhatunk el az elől, hogy legalább háború idejére és ha szükséges, már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is kivételes hatalomra jogosítsuk fel a felelős magyar ministeriumot, melynek felelősségében elegendő garanciát találhatunk arra, hogy ezt a hatalmat valóban

az ország érdekében és csak a szükség mértékéhez képest veszi igénybe, a mint azt a törvényjavaslat is tervezi.

A kivételes helyzet természetéből folyik, hogy a kivételes intézkedések a kivételes helyzet megszűntével hatályukat veszítsék és azonnal a rendes törvényes állapot álljon helyre. A törvényjavaslat ebben az irányban is megnyugtató intézkedéseket tartalmaz.

A törvényjavaslat részletesen indokolja a tervezett intézkedések körét. Ezekre vonatkozólag általánosságban csak azt kívánjuk kiemelni, hogy a tervezett intézkedések gondos körültekintéssel törekszenek arra, hogy amennyire a kivételes helyzetben lehetséges, tartalmukra nézve is meghatározott felhatalmazások alapján nyugodjanak s alkotmányunk intézményeinek és szellemének megfeleljenek.

A mi a javaslat részleteit illeti, az igazságügyi bizottság szükségesnek találta, a következő kiegészítéseket és módosításokat javaslatba hozni.

A mi mindenekelőtt a javaslat beosztását illeti, az igazságügyi bizottság megállapította, hogy a javaslat 13. §-a a büntetőtörvénykönyvek módosítását és kiegészítését tartalmazván, elkülönítendő volna a javaslat többi rendelkezéseitől, a melyek a kivételes hatalomról szólnak. E végből az igazságügyi bizottság a javaslatot három fejezetre osztotta, a melyek közül:

az I. fejezet »kivételes hatalom« felirással tartalmazza a javaslat 1-12. §-ait, a 13. §. utolsó bekezdését, 14, 16., 17. és 18. §-ait,

a II. fejezet »a büntetőtörvénykönyvek módosítása és kiegészítése« felirással tartalmazza a 13. §. pontjait, mint külön szakaszokat (új számozású 18-27. §-ok), a melyekhez a 28. és a 29. §-ba foglalt két új rendelkezés, végül a 13 §. utolsóelőtti bekezdésének megfelelő 30. §. csatlakozik, a III. fejezet »zárórendelkezések« felirással az eredeti 15. és 19. §-t tartalmazza.

Az 5. §-hoz.

Az 5. §-ba új első bekezdésként a bizottság a következő szöveg felvételét javasolja:

»A ministerium elrendelheti, hogy az önkormányzati testületek szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezései ideiglenesen hatályon kívül helyezzessenek és helyükbe a belügyministernek, illetőleg a kormánybiztosnak a rendelkezései lépjenek.«

Ezeknek a rendelkezéseknek felvétele a közrend és közbiztonság érdekében az ország egyes részeinek különleges viszonyaira tekintettel kívánatos.

A 6. §-hoz.

A 6. §-hoz első bekezdésként az itt szóban forgó érdekek hatályosabb tartalma végett a bizottság a következő rendelkezés felvételét javasolja:

»A ministerium az utlevélkiállítás jogát az állam egész területén vagy egy részén az 1903:VI. t.-cz. 6. §-ában megállapított hatóságok hatásköréből kiveheti és a belügyministernek, Horvát-Szlavonországokban a bánnak a

hatáskörébe utalhatja.«

A 8. §-hoz.

A 8. §. második bekezdése nagyobb szabotosság kedvéért következőleg módosítandó:

»A ki az e §-on alapuló ellenőrzés során valamely postaküldemény, távirat vagy távbeszélgetés tartalmáról tudomást szerez, arra nézve ez a tudomás hivatalos titok és közlése vagy közzététele, a, mennyiben súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, az 1878: V. t.-cz. 479. §-a szerint, Horvát-Szlavonországokban pedig az ott fennálló törvényes rendelkezések szerint büntetendő.«

A 12. §-hoz.

Mínthogy háború idején vagy a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is a hadviselés védendő érdekei szempontjából kivételesen szükség lehet arra, hogy egyes súlyosabb bűncselekmények elharapódzása esetében, ép úgy mint a két katonai bűnvádi perrendtartás 435. §-a rendeli, gyorsított bűnvádi eljárásként a rögtönbíráskodásnak szabályai is megállapíthatók legyenek, a bizottság a javaslat 12. §-ának 4. pontjához folytatólag a következő szövegrészt csatolta:

»E szabályok keretében a hűtlenségre, a lázadásra, a gyilkosságra, a szándékos emberölésre, a közegészség ellen halál okozásával elkövetett bűntettre, a rablásra, a gyujtogatásra, a vizáradás okozásának bűntettére, vaspályákon vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények bűntettére kivételesen a rögtönbíráskodás, valamint az 1912:XXXII. t.-cz. 444. §-ában és az 1912:XXXIII t.-cz. 444. §-ában meghatározott büntetés megállapítható arra az esetre, ha az utóbb idézett két törvényzcikk 435. §-ának második bekezdésében említett feltételek fenforognak.«

A 13. §-hoz.

A bizottság a fentebb már említett oknál fogva a 13. §. rendelkezéseit az utolsó bekezdés kivételével az eredeti 18. §. után II. fejezetként helyezte el olyképen, hogy egyes pontjai külön §-ok legyenek. Az utolsó bekezdés itt marad, mint 13. §. a következő szöveggel:

»A ministerium az 1 §. korlátai között megállapítja azt az időt, a melyet a 18 27. §-ok szempontjából háború idejének kell tekinteni.«

Az eredeti 15. §-hoz.

Tekintettel a 12. §. 4. pontjához javasolt kiegészítésre, az eredeti 15. §. második sorában e szó után »szabályait« közbe kell szúrni a következő szavakat: »a rögtönbíráskodási szabályokat is ideértve.«

Ezt bizottság áthelyezte a zárórendelkezéseket tartalmazó III. fejezetbe,

mint a 31. §-t.

Az eredeti 16. §-hoz.

Ebben a §-ban »a ministerium- helyébe, minthogy itt csak kihágássá nyilvánításról van szó, helyesebben »a belügyminister«-t kell tenni.

A második sorban az »egyes« szó törlendő.

Ugyanezt a §-t, továbbá a fennálló hatásköri szabályokra tekintettel ki kell egészíteni oly rendelkezésekkel, a melyek a törvényjavaslatban meghatározott vagy annak alapján megállapítandó kihágások elbírálására hivatott elsőfokú hatóságot megjelölik.

Ehhez képest az. eredeti 16. §-nak (az új számozás szerint 15. §-nak) teljes szövege a következő lesz:

»A belügyminister rendelettel kihágássá minősítheti a kormánybiztosok olyan rendelkezéseinek megszegését, a melyeket megbízatásuk körében tesznek.

Az ezen a törvényen alapuló, valamint az előbbi bekezdés alapján a belügyminister által megállapítandó kihágások elbírálása annak közigazgatási hatóságnak hatáskörébe tartozik, a mely a törvény értelmében kihágási ügyekben a rendőri büntető bíraskodást gyakorolja. A székesfővárosi m. kir. államrendőrség működési területén elsőfokon az illetékes kerületi kapitány jár el.«

Az eredeti 17. §-hoz.

A polgári igazságszolgáltatás szavak után sajtóhiba kiigazításaképpen beszurandók a következők: »végül a jegybank ügyvitele «.

Ez a §. az új számozás szerint 17. §-sá lesz.

Az eredeti 18. §-hoz.

Ez a § 17. §-sá lesz és utána, a mint már említve volt, ily. címfelírás következik:

»II. FEJEZET.

A büntetőtörvény könyvek módosítása és kiegészítése.«

Ez a fejezet tartalmazza, a mint már fentebb említve volt, az eredeti 13. §. 1-12. pontjaiban foglalt rendelkezéseket, mint 18-27. §-okat. Ezekhez csatlakoznak a következő rendelkezések:

»28. §

A 18-27. §-okban meghatározott cselekményeket háború idején elkövetetteknek kell tekinteni akkor is, ha azt háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében a 13. §. szerint meghatározott időben követték el.

29. §

A közös haderő vagy a honvédség kötelékébe tartozó nem tényleges állományú egyén, a ki oly időben, midőn az 1903:VI. t.-cz. 2. §-a alapján a ministerium által kiadott rendelet értelmében a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére útlevel kiadása tilos, a magyar állam területét oly czélból hagyja el, hogy katonai szolgálatra való esetleges behívását meghiusítsa, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ha az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt népfelkelésre kötelezett egyén oly czélból követi el, hogy a népfelkelési szolgálatra való esetleges behívását meghiusítsa, cselekménye vétség, mely két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

30. §

A jelen fejezetbe ütköző vétségek kísérlete büntetendő.«

Az eredeti 19. §-hoz.

Az eredeti 19. §. az eredeti 15. §-szal együtt a III. fejezetben mint zárórendelkezés foglal helyet.

Az eredeti 15. §. lesz 31. §-á, az eredeti 19. §. lesz a 32. §-á, még pedig az utóbbiban tekintettel arra, hogy a törvényjavaslat a ministeriumon kívül különböző szak ministereknek ad felhatalmazást, a második sorban a »ministerium« szó után e szavak helyébe: »a 13. és 15. §-ok tekintetében az igazságügyminister«, a következő szavakat kell tenni: »és az illető szakministerek«.

Mindezek után az igazságügyi bizottság a törvényjavaslat módosított szövegét •/ alatt bemutatja és azt úgy általánosságban, mint részleteiben a t. Háznak elfogadásra ajánlja. Egyszersmind indítványozza a bizottság, hogy a jelen rendkívüli esetben ezt a törvényjavaslatot a házszabályok 140. §-ában említett három nap közbevetésének mellőzésével sürgősen napirendre tűzní méltóztassék.

Kelt Budapesten, 1912. évi december hó 3-án.

id. Erdély Sándor s.k.,
az igazságügyi bizottság • elnöke.

Darvai Fülöp s.k.,
az igazságügyi bizottság előadója.

1-SŐ MELLÉKLET A 661. SZÁMÚ IROMÁNYHOZ.
TÖRVÉNYJAVASLAT A HÁBORÚ ESETÉRE SZÓLÓ KIVÉTELES
INTÉZKEDÉSEKRŐL,
(AZ IGAZSÁGÜGYI BIZOTTSÁG SZÖVEGEZÉSE SZERINT.)

I. FEJEZET

Kivételes hatalom.

1. §

Háború idején, sőt ha szükséges, már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a ministerium az ebben a törvényben meghatározott kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybe veheti.

A kivételes hatalom a háború befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a ministerium már előbb nem szüntette meg.

Ha a háború nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni.

2. §

A kivételes hatalomból folyó intézkedések körét, hatályuk területét és hatályba lépésük időpontját a ministerium állapítja meg.

Erre vonatkozó rendeleteit köteles a ministerium az állam hivatalos lapjában közzétenni és minden községben, a melyre a tett intézkedések hatálya kiterjed, az ott szokásos módon kihirdetni. Ugyanigy kell eljárnia, ha intézkedéseit kiterjeszti, korlátozza vagy hatályukat megszünteti.

A kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

3. §

Az e törvény alapján tett kivételes intézkedések hatályának megszűnésével a már folyamatban levő ügyekre nézve is azonnal a rendes törvényes állapot áll helyre.

4. §

Az ezen a törvényen alapuló közigazgatási feladatok végrehajtására a ministerium kormánybiztosokat nevezhet ki, a kik csak magyar honos polgári egyének lehetnek. A kormánybiztosok a ministeriumnak alárendelvék, és működésük megkezdése előtt a ministerelnök kezébe esküt tesznek.

Hivatásuk az is, hogy szükség esetén a közrend és a közbiztonság

fenntartásáról gondoskodjanak és hogy azokat a rendes közigazgatási intézkedéseket is megtegyék, a melyek a hadviselés sikere érdekében szükségesek.

A kormánybiztosok az illető katonai parancsnokok szándékaival összhangban kötelesek eljárni.

Az állandó székhelyvel kinevezett kormánybiztosok hatásköre egy vagy több törvényhatóság (megye, város) területére terjedhet ki. Annak a kormánybiztosnak a hatásköre pedig, a ki a magyar szent korona országai területén vezénylő valamelyik katonai parancsnok mellé, ennek közvetlen támogatására van kinevezve, felöllelheti az illető parancsnok egész parancsnoklási területét.

A kormánybiztosok ebben a kivételes hatáskörükben a megyei, városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, valamint a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel, valamint az állami erdészet személyzetével közvetlenül rendelkezhetnek és hozzájuk közvetlenül intézhetnek rendeleteket. A csendőrség, államrendőrség és határrendőrség alkalmazottai és közegei a belügyministernek, a pénzügyőrség alkalmazottai és közegei a pénzügyministernek, végül az állami erdészet személyzete a földművelésügyi ministernek engedélyével oly területen és oly szolgálatra is igénybe vehetők, a mely rendes működési körükön kívül esik.

Az előbbi bekezdésben felsorolt alkalmazottak és közegek a kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezéseit haladék nélkül és feltétlenül kötelesek végrehajtani, és e miatt fölöttes hatóságaik részéről felelősségre nem vonhatók.

A késlekedő vagy nem engedelmeskedő alkalmazottakat és közegeket a kormánybiztos hivataluktól vagy állásuktól fegyelmi eljárás nélkül felfüggesztheti és másokkal helyettesítheti.

A felfüggesztett alkalmazott vagy közeg ellen a törvényszerű fegyelmi eljárást hivatalból folyamatba kell tenni. A fegyelmi hatóság ítélete azonban a felfüggesztés hatályát nem érinti.

Azt az alkalmazottat, a kit a kormánybiztos a reá bizandó feladat teljesítésére nem tart megfelelőnek, rendelkezési állapotba helyezheti és mással helyettesítheti.

A felfüggesztés, a rendelkezési állapotba helyezés és a helyettesítés tartama legfeljebb az e törvény alapján igénybevett kivételes hatalom megszűnéséig terjedhet.

A kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezései ellen tizenöt nap alatt, birtokon kívül felelbezésnek van helye az illetékes miniszterhez, a ki a kérdésben végérvényesen határoz.

Horvát-Szlavonországok területén ez országok önkormányzatának körébe tartozó ügyekben a kormánybiztosi jogkör betöltése iránt a bán intézkedik.

5. §

A ministerium elrendelheti, hogy az önkormányzati testületek szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezései ideiglenesen hatályon kívül helyeztessenek és helyükbe a belügyministernek, illetőleg a kormánybiztosnak a rendelkezései lépjenek.

A belügyminister a törvényhatósági bizottságnak vagy a községi (rendezett tanácsú városi) képviselőtestületnek minden oly határozatát, amely a hadviselés érdekének sérelmével jár, vagy a közrend és a közbiztonság fenntartását veszélyezteti, hivatalból megsemmisítheti, s a mennyiben a fenti szempontból intézkedésre szükség van, ezt saját hatáskörében megteheti.

Az e törvény alapján tett rendelkezések és intézkedések ellen nincs helye felírásnak a kormányhoz, sem pedig panasznak a közigazgatási bírósághoz.

6. §

A ministerium az útlevelkiállítás jogát az állam egész területem vagy egy részén az 1903:VI t.-cz. 6. §-ában megállapított hatóságok hatásköréből kiveheti és a belügyministernek, Horvát-Szlavonországokban a bánnak a hatáskörébe utalhatja.

A ministerium megfelelően kiterjeszthet az 1903:V. t.-cz. 2., 8., 11., 12., 14. és 15. §-ainak rendelkezéseit azokra a magyar állampolgárokra is, a kik oly nagy vagy kis községben, vagy ezekhez közigazgatásig csatolt oly lakott helyen szállnak meg, a mely nem állandó lakhelyük.

Kiterjeszthetők ezek a rendelkezések azokra a községbeliekre is, a kik az e §. alapján kiadandó rendelet hatálya előtt, de három hónapnál nem régebben szálltak meg.

Az előbbi két bekezdés rendelkezései az 1903:V. t.-cz. 10. §-ára is állnak, amelyet akként kell alkalmazni, hogy az az egyén, akinek illetőségközsége nem fekszik az illető törvényhatóság területén, ennek egész területéről kitiltható, ha ott tartózkodása az állam érdekeire vagy a közrendre és a közbiztonságra aggályos.

Ha ez az aggályosság olyan egyénre nézve forog fenn, a kinek illetőségi községe ugyanabban a törvényhatóságban van, őt arra lehet kötelezni, hogy illetőségi községét az e §. alapján kiadott rendelet hatálya alatt hatósági engedély nélkül el ne hagyja.

A ministerium felhatalmazást adhat annak elrendelésére, hogy a hadifelszerelést felvett, illetőleg hadiállapotba helyezett erődített helyekről a lakosságnak az a része, melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos, eltávolítható legyen.

A ki az e § alapján kiadott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. §

A ministerium korlátozhatja, sőt egészen eltilthatja oly tárgyak tartását, használatát és forgalomba hozatalát, a melyek a hadviselés érdekeinek vagy a közrendnek és a közbiztonságnak veszélyeztetésére használhatók (fegyverek, lőszer, lőpor, robbantó anyagok, stb.) és az ily tárgyak beszolgáltatását elrendelheti.

Ha az a gyanú merül fel, hogy valaki ily tárgyat jogosulatlanul tart birtokában, ennek megállapítása végett nála személymotoszás és házkutatás tartható.

A jogosulatlanul birtokolt tárgyakat el kell kobozni.

A hol attól lehet tartani, hogy a fogyasztási cikkek árai a nem tényleges állományú legénységnek nagyobb számban történő bevonulása következtében aránytalanul és pedig nem indokolt mértékben fel fognak szökni, elrendelheti a ministerium, hogy ott a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság megállapítsa.

Ha a katonai előkészületek vagy a háború következtében a fogyasztási cikkek árainak nem indokolt mértékben aránytalanul való drágulása a katonaság elvonulása után, vagy más vidékeken jelentkezik, a közigazgatási hatóság javaslatára a ministerium elrendelheti, hogy a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság arra az időre és ott is megállapítsa.

Mindkét esetben ezeket a cikkeket az ekként hatóságilag megállapított árnál drágábban árusítani tilos. A hatóságilag megállapított ár ellen a végrehajtási rendeletben megállapítandó módon birtokon kívül felebezésnek van helye.

A ki az első, negyedik és ötödik bekezdés alapján kibocsátott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással, valamint hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

8. §

A ministerium, a nemzetközi egyezmények korlátai közt megteheti mindazokat az intézkedéseket, a melyek szükségesek avégből, hogy a postai, távirdai és távbeszélő forgalom és érintkezés a hadviselés érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá vétessék.

A ki az e §-on alapuló ellenőrzés során valamely postaküldemény, távirat vagy távbeszélgetés tartalmáról tudomást szerez, arra nézve ez a tudomás hivatalos titok és közlése vagy közzététele, a mennyiben súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, az 1878:V. t.-cz. 479. §-a szerint, Horvát-Szlavonországokban pedig az ott fennálló törvényes rendelkezések szerint, büntetendő.

9. §

A ministerium oly törvényhatóság (megye, város) területén, a hol az állam biztonsága szempontjából szükséges:

1. új egyesületeknek vagy fiókegyesületeknek alakítását megtilthatja;
2. a már meglévő egyesületek vagy fiókegyesületek gyűlését ellenőriztetheti, működését korlátozhatja vagy felfüggesztheti;
3. elrendelheti, hogy a kereskedelmi társaságok, vagy külön törvények alapján létesült oly társulatok, pénztárak stb., a melyek közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt nem állanak, rendőrhatalósági ellenőrzés alá vonassanak, ha az a gyanú merül fel, hogy működésük törvénybe, rendeletbe vagy alapszabályaikba ütközik, avagy államellenes irányzatot vesz. A gyanú beigazolása esetén gyűléseik betilthatók, vagy feloszthatók, jogellenes határozataik végrehajtása pedig megtiltható.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult a 2. pontban meghatározott intézkedések megtételére.

A ki e § alapján tett valamely rendelkezést megszeg, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

10. §

Oly törvényhatóságokban, a hol az állam biztonsága érdekében szükséges, a ministerium politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek stb. tartását megtilthatja és – a közigazgatási hatóságok gyűléseinek kivételével – egyéb gyűlések tartását hatósági engedélytől teheti függővé, tekintet nélkül arra, hogy bejelentésük rendes körülmények közt kötelező-e vagy sem.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult az előbbi bekezdésben meghatározott intézkedések megtételére.

A ki tilalom ellenére vagy engedély nélkül gyűlést (népgyűlést stb.) összehív, rendez, rendezésénél vagy megtartásánál közreműködik, valamint a ki az ily gyűlésben tilalom ellenére vagy az engedély hiányát tudva részt vesz, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

11. §

A ministerium elrendelheti, hogy az időszaki lapoknak és más sajtótermékeknek a sajtóügyi közvádolóhoz benyújtandó sajtórendészeti köteles példányait a szétküldés előtt kell a legközelebbi kir. ügyészségnek, illetőleg rendőrhatalóságnak kézbesíteni, és hogy a szétküldés, a mennyiben a kir. ügyészség vagy a rendőrhatalóság korábban meg nem engedi, időszaki lapoknál

csak a sajtórendészeti köteles példány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékeknel a kézbesítés napjától számított egy hét múlva veheti kezdetét.

Ha az első bekezdés értelmében kijelölt kir. ügyészség vagy rendőrhatalóság

arról győződik meg, hogy valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetének el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja. Köteles azonban a kir. ügyészség vagy a rendőrhatalóság a tilalommal együtt a tilalom megszegésének a 25. §-ban megállapított következményeit a sajtótermék előállítójával (nyomdászszal stb.) közölni és őt arra figyelmeztetni.

A jelen §-ban meghatározott ellenőrzés gyakorlásával a kir. ügyészségnek vagy a rendőrhatalóságoknak egyes kirendelt tagjai is megbízhatók.

A ministerium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a (mennyiben közleményeik a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenése és terjesztése eltiltassék.

A ministerium intézkedhetik, hogy a külföldről érkező sajtótermékek rendeltetési helyükre juttatás előtt, ellenőrzés alá vétessenek és a mennyiben tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes, lefoglaltassanak. Külföldi időszaki lapoknak behozatala és terjesztése egészen is eltiltható.

A ki az első bekezdés alapján kibocsátott rendelet megszegésével a sajtórendészeti köteles példány beszolgáltatását elmulasztja vagy a sajtótermék szétküldését a megállapított idő előtt megkezdi, valamint az, a ki a negyedik és ötödik bekezdés alapján, eltiltott időszaka lapot kiad, terjeszt, vagy behoz, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

12. §

A ministerium:

1. a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja a főtárgyalást az 1897:XXXIV. t.-cz. 15. §-a szerint az esküdtbiróságok hatáskörébe tartozó mindazokra a bűncselekményekre nézve, a melyek a hadviselés érdekeit érintik;

2. oly helyeken, a hol az igazságszolgáltatás érdekében szükségesnek tartja, az esküdtbiróságok működését egészen is felfüggesztheti és az esküdtbiróságokhoz tartozó ügyekben a főtárgyalás megtartását a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja;

3. a hadviselés érdekeit érintő, vagy a közrendet és a közbiztonságot veszélyeztető egyes bűncselekmények tekintetében az eljárást és ítélethezást a fennálló törvények szerint arra hivatott bíróságokról kivételesen az 1. és 2. pont esetein kívül is más polgári büntetőbíróságokra ruházhatja át;

4. elrendelheti, hogy a hadviselés érdekeit érintő bűncselekményekre, amennyiben az 1912:XXXIII. t.-cz. 14. §-a és az 1912:XXXII. t.-cz. 14. §-a értelmében katonai büntetőbíráskodás alá nem esnek (32. §.) a polgári büntetőbíróságoknál a gyorsított bűnvádi eljárásnak a 34. §. értelmében kibocsátott szabályai nyerjenek alkalmazást. E szabályok keretében a hűtlenségre, a lázadásra, a gyilkosságra, a szándékos emberölésre, a közegészség

ellen halál okozásával elkövetett bűntettre, a rablásra, a gyujtogatásra, a vizáradás okozásának bűntettére, vaspályákon vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények bűntettére kivételesen a rögtönbiraskodás, valamint az 1912:XXXII. t.-cz. 444. §-ában és az 1912:XXXIII. t.-cz. 444. §-ában meghatározott büntetés megállapítható arra az esetre, ha az utóbb idézett két törvénycikk 435. §-ának második bekezdésében említett feltételek fennforognak.

13. §

A ministerium az 1. §. korlátai között megállapítja azt az időt, a melyet a 18-27. §-ok szempontjából háború idejének kell tekinteni.

14. §

A ministerium azokat a hadi czikkekre fel nem esketett, tényleges szolgálatban álló katonai egyéneket, a kik a fegyveres erő mozgósítás alatt álló vagy már mozgósított részének állományába, avagy valamely hadifelszerelést felvett, illetőleg hadi állapotba helyezett erődített helynek védőőrségéhez tartoznak, hivatásbeli kötelességeik megszegése miatt ugyanazok alá a büntetőjogi rendelkezések alá helyezheti, a melyek a hadi czikkekre felesketett katonai egyénekre nézve, szolgálati kötelességeik megszegése tekintetében mértékadóak.

15. §

A belügyminister rendelettel kihágássá minősítheti a kormánybiztosok olyan rendelkezéseinek a megszegését, a melyeket megbízatásuk körében tesznek.

Az ezen a törvényen alapuló, valamint az előbbi bekezdés alapján a belügyminister által megállapítandó kihágások elbírálása annak a közigazgatási hatóságnak hatáskörébe tartozik, a mely a törvény értelmében kihágási ügyekben a rendőri büntetőbiraskodást gyakorolja. A székesfővárosi m. kir. államrendőrség működési területén elsőfokon az illetékes kerületi kapitány jár el.

16. §

A ministerium a magánjogi követelések érvényesítése tekintetében – ideértve a váltókövetelések érvényesítését is – továbbá a polgári peres és nem peres eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás, végül a jegybank ügyvitele tekintetében rendkívüli intézkedéseket tehet és evégből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapíthat meg.

17. §

A ministerium felhatalmaztatik, hogy valamennyi tagjának felelőssége mellett a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegeket addig, a míg azok a

törvényhozás útján meg nem állapíthatnak, az elkerülhetetlen szükség mérvéig előlegezhesse és azok megszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessek.

Az ide vonatkozólag tett intézkedéseket az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

II. FEJEZET.

A büntetőtörvénykönyvek módosítása és kiegészítése.

18. §

Az 1878:V. t.-cz. 144. §-ának rendelkezése alá esik az a magyar honos, a ki az 1878:V. t.-cz. 455. §-ában meghatározott intézkedéseket, tárgyakat háború idején abból a szándékból kémleli ki, hogy azokról az ellenséget értesítse. Az 1878:V. t.-cz. 145. §-a ebben az esetben is alkalmazandó.

19. §

A ki az 1878:V. t.-cz. 172. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

20. §

A ki az 1878:V. t.-cz. 177. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A ki háború idején a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása végett munkásokat a munka közös beszüntetésére, munkaadókat munkásoknak vagy munkásokat munkaadóknak kizárására reábir, vagy a munka közös beszüntetésére, munkások vagy munkaadók kizárására az 1878:V. t.-cz. 171. §-ának első bekezdésében meghatározott módon felhív, öt évig terjedhető fegyházzal és nyolczezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esnek azok is, a kik az előbbi bekezdésben meghatározott célból az 1878:V. t.-cz. 177. §-ának második bekezdésében meghatározott csoportosulással a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák.

A ki háború idején, tudva, hogy a munka közös beszüntetésének, a munkások vagy a munkaadók kizárásának célja a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása, a munka közös beszüntetésében részt vesz, munkásokat vagy munkaadókat kizár, vétséget követ el és három évig terjedhető fegyházzal, valamint négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az, a ki a jelen §. második és harmadik bekezdésében meghatározott cselekményt, bár nem a negyedik bekezdésében meghatározott célból követi el, ha a cselekmény a hadviselés, érdekeit érinti.

21. §

A ki az 1878:V. t.-cz. 439. §-ában (1888:XXXI. t.-cz. 12. §.) meghatározott cselekményeket háború idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; aki pedig az 1878:V-t.-cz. 441. §-ában meghatározott cselekményt követi el háború idején, két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

22. §

A ki háború idején a fegyveres erő vagy a csendőrség tagját oly katonai büntetettre csábitja, vagy neki oly katonai büntetett elkövetéséhez nyújt segílyt, a mely katonai büntetett nem tartozik az 1878:V. t.-cz. 453. §-ában említett szökésnek, vagy a katonai behívási parancs iránt tanusított engedetlenségnek (1890:XXI. t.-cz. 1., 3. és 4. §.) esetei közé, az, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

23. §

Az 1878:V. t.-cz 456. §-ában meghatározott büntetésszel büntetendő az is, a ki az idézett §-ban meghatározott cselekményt valamely szövetséges állam haderejére vonatkozólag követi el.

24. §

Az 1878:V. t.-cz 481. §-ában megállapított büntetéssel büntetendő a hivatali kötelesség megtagadása, vagy a hivatali kötelesség szándékos elmulasztása, ha az háború idején az ő Felsege uralkodása alatt álló államok vagy valamely szövetséges állam haderejével szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag teljesítendő hivatali kötelességre vonatkozik.

25 §

A ki az e törvény 11. §-a értelmében kibocsátott tilalmat ismerve, e tilalom megszegésével a sajtóterméket szétküldi, vagy szétküldését szándékos mulasztásával lehetővé teszi, az, a mennyiben a sajtótermék tartalma olyan, a melynek terjesztésére az 1878:V. t.-cz. büntetést állapít meg, e büntetéssel büntetendő; ha a sajtótermék tartalma az 1878: V. t.-cz. 144. §-ában, 146. §. első bekezdésében vagy 147. §-ában meghatározott büntettek valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évtől öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig a 146. §-ának második bekezdésében vagy 456. §-ában vagy a jelen törvény 23. és 26. §-ában meghatározott bűncselekmények valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évig terjedhető államfogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előbbi bekezdés értelmében büntetendő a sajtótermék előállítója (nyomdász stb.) akkor is, ha a sajtóterméknek az e törvény 11. §-ának első

bekezdése alapján elrendelt beszolgáltatását szándékosan elmulasztotta, vagy szétküldését a megállapított idő előtt megkezdte és tudta, hogy a sajtótermék tartalma az előbbi bekezdésben meghatározott bűncselekménynek tényálladékát alkotja.

Az előbbi két bekezdésben meghatározott bűncselekmények elkövetőinek felelősségére az 1848: XVIII. t.-cz. 13. és 33. §-ában foglalt szabályok nem nyerne alkalmazást.

26. §

Az 1879:XL. t.-cz. 33. §-ában meghatározott cselekménynek háború idején elkövetése vétség, mely két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

27. §

A ki az 1879:XL. t.-cz. 34. §-ában meghatározott cselekményeket háború idején követi el, az, a mennyiben cselekménye nem esik a jelen törvény 7. §-a alá, valamint az, a ki a fennálló törvények alapján az 1879:XL. t.-cz. 34. §-ában nem említett egyes hadiszükségletekre háború idején kiadott kiviteli, átviteli, behozatali tilalmakat vagy egyéb forgalmi korlátozásokat megszegi, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

28. §

A 18-27. §-okban meghatározott cselekményeket háború idején elkövetetteknek kell tekinteni akkor is, ha azt háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében a 13. §-szerint meghatározott időben követték el.

29. §

A közös haderő vagy a honvédség kötelékébe tartozó nem tényleges állományú egyén, a ki oly időben, midőn az 1903:VI. t.-cz. 2. §-a alapján a ministerium által kiadott rendelet értelmében a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére útlevel kiadása tilos, a magyar állam területét oly czélből hagyja el, hogy katonai szolgálatra való esetleges behívását megghiúsítsa, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ha az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt népfelkelésre kötelezett egyén oly czélből követi el, hogy a népfelkelési szolgálatra való esetleges behívását megghiúsítsa, cselekménye vétség, mely két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

30. §

A jelen fejezetbe ütköző vétségek kísérlete büntetendő.

III. FEJEZET.

Zárórendelkezések.

31. §

Az igazságügyminister felhatalmaztatik, hogy a gyorsított bünvádi eljárásnak a 12. §-ban említett szabályait, a rögtönbíráskodási szabályokat is ideértve, az 1896:XXXIII. törvényezikkben foglalt rendelkezések módosításával és kiegészítésével és az 1912. évi XXXII. és XXXIII. t.-cz. elveinek szem előtt tartásával rendeleti uton megállapithassa.

32. §

A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe, és végrehajtásával a ministerium és az illető szakministerek, a mennyiben pedig hatálya Horvát-Szlavonországokra is kiterjed s végrehajtása nem a központi kormányt illeti, a bán bízatnak meg.

E törvénynyel egyidejüleg lép életbe az 1912:XXXII. t.-cz. 14. §-a és az 1912:XXXIII. t.-cz. 14. §-a.

2-IK MELLÉKLET A 661. SZÁMÚ IROMÁNYOKHOZ.

A KÉPVISELŐHÁZ KÖZIGAZGATÁSI BIZOTTSÁGÁNAK JELENTÉSE A HÁBORÚ ESETÉRE SZÓLÓ KIVÉTELES INTÉZKEDÉSEKRŐL 633. SZÁM ALATT BENYÚJTOTT TÖRVÉNYJAVASLAT TÁRGYÁBAN.

Tisztelt képviselőház!

A háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről 633. szám alatt benyújtott törvényjavaslatot, a melyet az igazságügyi bizottság előzetesen átvizsgált, a közigazgatási bizottság szintén beható tárgyalás alá vette és ahhoz egyfelől a ministeri indokolásban foglaltaknál, másfelől az igazságügyi bizottság jelentésében már előadottaknál fogva hozzájárult.

A 633. számú törvényjavaslat a kormánynak háború esetére kivételes hatalmat ad. De nem csak háború esetére, hanem már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetére is, ha a kivételes hatalomnak szüksége ily esetben merülne fel. Mindenesetre messzemenő felhatalmazások, de meg kell állapítani, hogy ily felhatalmazás az állam biztonság érdekében feltétlenül szükséges. Meg kell állapítani továbbá azt is, hogy a javaslat megkívánja, hogy a kivételes hatalom csak a szükség mértékéhez képest vétessék igénybe, másrészt közjogi garanciákat is nyújt abban, hogy a kivételes hatalom igénybevételét az országgyűlésnek be kell jelenteni.

Ezek szerint a törvényjavaslatba foglalt rendelkezéseket szükségeseznek és helyeseknek tartjuk. Ilyennek tartjuk különösen a kormánybiztosi intézményt is,

mert be kell látni, hogy háboru idejében a hadműveletek sikeres keresztvitelét alig lehet elképzelni a közigazgatásnak a hadvezetőséggel összehangzatos gyors és erélyes vezetése nélkül.

A részletek tekintetében van szerencsénk jelenteni, hogy a 4. §. hetedik bekezdésének rendelkezései tekintetében aggály merülvén fel abban az irányban, hogy a felfüggesztett tisztviselő csökkent illetményének mértékét ki fogja megállapítani, a kormánytól megnyugtató kijelentést kaptunk, hogy miután a törvényjavaslat másként nem intézkedik, e kérdésben nem a kormánybiztos, hanem a törvények szerint különben illetékes hatóság fog határozni.

Egyebekben a részletek tekintetében elfogadjuk, és a magunk részéről is ajánljuk azokat a módosításokat, a melyeket már az igazságügyi bizottság javasol; azokon kívül pedig még a következőket indítványozzuk:

Az 5. §. új legelső bekezdéséül: »A ministerium felhatalmazhatja a belügyministert, hogy egyes törvényhatósági joggal felruházott városok területén a csendőrség segédletének igénybevételét elrendelhesse.« Erre a rendelkezésre szükség van, mert az 1882. évi X. t.-cz. 3. §-a értelmében a csendőrség segédletét csak a törvényhatósági joggal felruházott város első tisztviselője vagy helyettese van jogosítva igénybe venni, holott háborús viszonyok közt, a körülményekhez képest szükség lehet rá, hogy a csendőrség ily városokban a belügyminister rendelkezése alapján is alkalmazható legyen.

A 12. §. 4. pontjának az igazságügyi bizottság részéről javasolt módosításához azt a további módosítást javasoljuk, hogy azon bűncselekmények sorába, melyekre rögtön bíraskodás állapítható meg, a távirda (távbeszélő) rongálása is vétessék fel, mint egyike azoknak a bűncselekményeknek, a melyek elharapódzás esetén a hadviselés érdekeit a legnagyobb mértékben veszélyeztethetik. A 4. pontnak az igazságügyi bizottság által javasolt kiegészítő mondatába tehát a »vaspályákon« szó után beszúrandó: »távirdákon (távbeszélőn)«.

Ezek után a közigazgatási bizottság a 633. számú törvényjavaslatot úgy általánosságban, mint pedig az igazságügyi bizottság szövegezése szerint s az 5. és a 12. §-ra vonatkozó fenti kiegészítéssel részleteiben is a T. Háznak elfogadásra ajánlja. Egyszersmind indítványozza a bizottság, hogy a jelen rendkívüli esetben ezt a törvényjavaslatot a házszabályok 140. §-ában említett három nap közbevetésének mellőzésével sürgősen napirendre tűzni méltóztassék.

Kelt Budapesten, 1912. évi deczember hó 4-én.
Khuen-Héderváry Károly gr. s. k.,
a közigazgatási bizottság elnöke.

Nyegre László s. k.,
a közigazgatási bizottság előadója

419. ORSZÁGOS ÜLÉS

1912 december 5-én, csütörtökön, Gr. Tisza István, közben
Jankovich Béla elnöklete alatt.¹¹⁵

Az igazságügyi bizottság előadója kivan jelentést tenni.

Darvai Fülöp előadó: T. képviselőház! Van szerencsém a képviselőház igazságügyi bizottságának és közigazgatási bizottságának a háboru esetére szóló kivételes intézkedéseket tárgyzó 633. sz. törvényjavaslatra vonatkozó jelentéseit tisztelettel bemutatni (Irom. 661). Egyuttal tisztelettel kérem a házat, hogy a két bizottság javaslatához képest ezen jelentések, illetve törvényjavaslat tárgyalását a házszabályok 140. §-ában statuált kivételhez képest sürgősnek jelezni méltóztassék.

Elnök: A benyújtott jelentések kinyomatnak és szétosztatnak, és miután a házszabályok 140. §-a megengedi, hogy a ház egyes javaslatoknál kivételes esetekben eltérjen az illető szakaszban előirt három napi időköz betartásától, a bizottságok javaslatához képest kérem a t. házat: méltóztatik-e ezen törvényjavaslat sürgős tárgyalását elrendelni? *(Igen!)* A ház a javaslat sürgős tárgyalását határozván el, annak napirendre tűzése iránt annak idején fogok javaslatot tenni.

421. ORSZÁGOS ÜLÉS

1912 december 7-én, szombaton, gr. Tisza István elnöklete alatt.¹¹⁶

Következik a napirend és pedig annak első tárgya: a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyalása (irom. 633, 661). Először az általános vita. Előadó urat illeti a szó.

Darvai Fülöp: T. képviselőház! Ne méltóztassék szerénytelenségnek venni, ha tán kissé hosszabb időre kérem a t. ház figyelmét, *(Halljunk! Halljunk!)* hogy ezt a fontos, kivételes törvényjavaslatot, amely ma tárgyalandó, csekély erőmhöz képest megokolhassam. Előrebocsátom, hogy maga a törvényjavaslat nem egy aktuális és tényleges állapotnak szorosán vett kifolyása. A háboru esetről szóló kivételes intézkedéseket tárgyzó javaslat olyan kivételes szükségjavaslat, amelynek megteremtése állandó, eminens érdek. Eminens érdek azért, mert ha a mai modern jogelvek mellett egyáltalában azt tartjuk, hogy minden olyan kivételes törvény, amely a közszabadságok körébe vág, amely a közszabadságok körét érinti, a modern jogi haladottság mellett anachronizmus: akkor fel kell vetnem azt a kérdést, vajjon a XX. században, a civilizáció előrehaladása mellett nem-e ugyanilyen anachronizmus az, hogy fegyverkezünk kell, hogy a

¹¹⁵ Képviselőházi Napló, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18-december 31., 419. ülés.

¹¹⁶ Képviselőházi Napló, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18-december 31., 421. ülés.

fegyverkezést fenn kell tartanunk és hogy az állami nagy érdekeket, az állami igazi nagy feladatokat esetleg fegyver erejével is meg kell óvnunk.

Ha áll ez utóbbi, hogy erre szükség van, nem szenvedhet kétséget, hogy ez általános jogi elvek szerint is statuált szükség- és kényszer jognak meg kell lenni arra nézve is, ha háboru esetében, zavaros időkben fenn akarjuk tartani az ország rendjét, meg akarjuk óvni a békés polgárok minden javát és minden érdekét. *(Igaz! Ugy van!)* Ha ezen javaslattal szemben az a vád hangzik fel, hogy a javaslat kivételes rendelkezéseinél fogva és azon erős és határozott hatalmi körnél fogva, amelyet a kormány kezébe juttat, egy a szó szoros értelmében vett tendenciózus javaslat, amelynek csak az volna a célja, hogy a kormányokat kivételes hatalommal ruházza fel: akkor ezzel szembe kell állítanom azt a meggyőződésemet, hogy nem szenvedhet kétséget az, hogy a kivételes hatalom intézményeit nem lehet megteremteni egyes kormányok javára, a kivételes hatalom intézményeit meg kell teremteni minden kormány javára. Meg vagyok győződve, hogy amíg magyarul és magyarán érző hazafiúi lelkek vannak ebben az országban, – ha csak nem az általános bizalmatlanságot akarjuk szembeállítani politikai mottó gyanánt – meg lehet bizni minden kormányban a tekintetben, hogy ott, ahol az igaz, nagy, országos érdekekről van szó, a _nemzeti akarat, a nemzeti törvény, a közszabadságok

ellenére semmit sem fog cselekedni ezen mélyreható és nagy intézkedések törvénybe iktatása után sem. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőház! A javaslatnak elsősorban az a tendenciája, hogy megállapítsa azt, mikor kezdődik és mikor végződik ez a kivételes hatalom. Hogy kivételes hatalom a magyar közjogban van, hogy ezt a jus eminentst a magyar közjog elismeri, ahhoz abszolúte kétség nem fér. Elég arra utalni, hogy a publicisztika komoly orgánumai ezen javaslat felmerülte alkalmából ennek a kérdésnek történelmi kérdésével is foglalkoztak és igen helyesen a közvélemény elé adták mindazok az adatok, amelyek megerősítésére szolgáltak annak, hogy a közjog elvei szerint ez a jus eminentst, ez a kivételes jog létezik. Hiszen nem kell egyébre hivatkozni, mint arra, hogy a legrégebbi közjogok közül is ott van Virozsil Antal kommentárja a magyar közjoghoz, – épen egy kiváló publicisztikai orgánumból vettem ki az adatot és annak helyességéről meggyőződtem – amely kommentárban Virozsil odaállítja mint jogi alapelveket azt, hogy »necessitas. enim in simili causa praeter salutem publicam aliam legem non habet«, hogy a szükség mellett más törvény nem lehet és nem képzelhető.

Ha visszanyulunk a XV. század törvényalkotásaira, azokban is megtaláljuk ennek a szükségjognak a nyilvánulását, de megtaláljuk akkor is, amikor fejlett alkotmányos érzület mellett keletkeztek törvények. Hiszen utalhatok az 1848-iki eseményekre, arra, hogy amint az akkori »Pesti Hírlap« krónikájában meg van írva, már 1848. július 27-én Hadzsics torontáli követ a martialis törvények kihirdetését követelte, erre vonatkozólag javaslat adatott be, és nem kisebb ember, mint Deák Ferencz volt az, aki elismerte, hogy ezen törvényekre szükség

van és a július 29-i ülésen nem kisebb ember, mint Szemere Bertalan hirdette és állapította meg, hogy az ilyen martiális törvényeket életbe kell esetleg léptetni és biztosította a házat arról, hogy a martiális törvényeket csak akkor fogja kihirdettetni, ha arra vonatkozólag a ház együttlétében törvényjavaslatot terjeszthet be.

És végül, hogy a történelmi adatokat teljesen kimeritsem, nem hallgathatom el, hogy az alkotmányos éra helyreállítása óta, nevezetesen 1878 óta folytonosan történtek tanulmányozások, kísérletek s intézkedések arra nézve, hogy ezek az u. n. martiális törvények előkészítettessenek és hogy teljes javaslat formájában tényleg előkészület tárgya is volt, erről értesülhettünk a hírlapok közleményeiből. Hiszen méltóztatnak bölcsen tudni, hogy a koalíciós kormány 1909. márczius 23-iki ministertanácsi határozat alapján ugyanilyen törvényt terjesztett fel előzetes szánkció végett.

Ezt én nem hozom fel vádképen; én konstatálni kívánom a szükségjog szempontjából, hogy ha megtették, – és az eddigi adatok szerint megtették – akkor helyesen cselekedtek, mert ők is arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a szükségjogot, a kivételes jogot nem rendeleti utón, hanem törvény útján kell megállapítani. *(Ugy van! Ugy van!)*

Hát, t. képviselőház, az épen az elvi, a közjogi kérdés, vajjon melyik a messzebbmenő hatalom, melyik a becsületesebb eljárás: az-e, amely egyszerűen egy rövid törvényben adott meghatalmazás alapján megadja a módot a kormánynak arra, hogy az összes kivételes intézkedéseket és törvényeket megállapíthassa, életbe léptethesse, vagy helyesebb és becsületesebb-e az az eljárás, amely a közsabadságoknak, az ország integritása érdekeinek megóvása céljából ezt a kivételes hatalmat törvény erejével körülbástyázza, törvény erejével korlátozza és törvény erejével állapítja meg azt, hogy a kormány a kivételes intézkedések alkalmazásában meddig mehet, milyen határok között mozoghat, és melyek azok a határok, amelyeken túlmenni nem szabad. Én azt hiszem, t. ház, nem kell tovább mennem a bizonyítás terén, csak annak, pusztán konstatálására szorítkozom, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat precíze megszabja mindazokat a határokat, amelyeken túl a kormányhatalom ezen javaslat életbeléptetése után sem mehet és menni nem fog. *(Ugy van! Ugy van!)*

T. képviselőház! Azt a vádat hangoztatták, – és ezt a publicisztika is felkarolta, – hogy ezen kivételes törvények alapján az összes jogok fel fognak függesztetni, az invázió veszedelme előtt állunk, szóval, mindazok az intézkedések megtörténhetnek, amelyek a közsabadságoknak lerombolására vezetnek.

T. képviselőház! Politikai célokból és politikai tendenciával egy életbe léptetendő javaslattal szemben, akár a törvényalkotás – esztétikája szempontjából, akár a politikai élet szempontjából ezer és egy kifogást lehet tenni. Én kérem a t. házat, méltóztassék ennek a javaslatnak tendenciáját, méltóztassék ennek a javaslatnak alapvető közjogi fejtegetéseit, alapvető

dispozíciót tekintetbe venni, és szerény nézetem szerint nem foroghat fenn kétség arra nézve, hogy azok a veszedelmek, amelyek fennforgását szenvedélyből fel akarnák tüntetni, amelyeket izgató módon beledobnak e kérdésnek megítélésébe, *(Halljuk! Halljuk!)* semmi körülmények között nem forognak fenn.

T. képviselőház! Ennek a törvényjavaslatnak is legfontosabb rendelkezése az, amely a törvényjavaslat első és második paragrafuszában nyer kifejezést, t. i. hogy megállapítatik a háboru esetére szóló kivételes intézkedéseknek kezdő- és végpontja. Én nagyon értem és nagyon méltatom, hogy ezen kérdés tekintetében a legmesszebbmenő aggályossággal kell a dolgot megítélni. Koncedálom azt, hogy az ilyen kérdések megállapításánál nem a pusztá magyarázatra kell szorítkozni, hanem logikai észjárással megállapítani azokat a lehetőségeket, amelyek a kezdőpont és a végpont tekintetében egyáltalában fennállanak. Ha ezzel szemben az állítatik, hogy ilyen rendelkezésekkel visszaélhet a kormány, akkor én bátran merem állítani, hogy szeretném látni azokat az intézkedéseket, amelyeket egy hazafiatlan kormány ki nem foroghat egész valójából. De ne adja Isten, és remélem, sohasem is fogjuk megérni ezt, mert az ilyen intézkedésekkel szemben feltétlenül felébredne a nemzeti akarat *(Igaz! Ugy van!)* és a törvényen kívül teremtett helyzetekkel elsőpri azt a kormányt is, amely a törvény célzatával ellentétben, más okokból akarja ezeket a kivételes intézkedéseket életbeléptetni. *(Igaz! Ugy van! Hehyeslés!)*

A jelen törvényjavaslatban, t. képviselőház, meg van állapítva a kezdőpont a tekintetben, hogy statuáltatik, hogy háboru esetén – ez az első eset – sőt ha szükséges, már a háboru fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is a ministerium az ebben a törvényben meghatározott kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybeveheti.

Az első kezdőpont, vagyis az az általánosan fixirozott kezdőpont, hogy »háboru esetén«, kétségen felül áll. A háboru kezdete feltétlenül kezdőpont arra nézve, hogy a kivételes intézkedések életbeléptetessenek. De a kezdőpont megítélése tekintetében az az aggály merült fel, hogy talán egyéb javaslatokban a korábbi életbeléptetésre nézve az volt kontemplálva, hogy csak mozgósítás kimondása esetében, vagy mozgósítás elrendelése esetében lép életbe a törvény.

T. ház! Az a rendelkezése a törvénynek, amely azt mondja, hogy ha szükséges, már a hábori veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is megadatik a felhatalmazás, ez a modern katonai technikának és a modern katonai vívmányoknak természetes következménye. *(Igaz! Ugy van!)*

Nem a nomenclaturán fordul meg, t. képviselőház, az, hogy mikor történhessenek meg, vagy mikor válnak szükségessé ezek a kivételes intézkedések. A katonai előkészületek ideje az, *(Ugy van! Ugy van!)* amely szükségessé teszi, hogy az államhatalom minden erejének megfeszítésével igyekezzék azon, hogy akkor, midőn az ujoncoknak be kell vonulniuk, mikor a tartalékosoknak is be kell vonulniuk, mikor mindenféle izgága elemek ezen

kezdő időpontra nézve éreztetik hatásuknak mérgét az által, hogy a kötelességek megszegésére igyekeznek lázitani: a kormánynak akkor, midőn a felvonulás készsége megvan, midőn a csapatok készülnek arra, hogy a harctérre induljanak, rendelkezésére álljanak azok az eszközök, amelyeknek segítségével a belső békét, az állani biztonságát fentarthassa. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)*

És, t. képviselőház, a háboru fenyegető veszélyének, mint mult időben történt ténynek statuálása tekinthető-e egy közönséges szimuláció kodifikálásának akkor, mikor kétséget nem szenvedhet az, hogy a katonai előkészületek tekintetében a monarchia másik államának is meg kell tennie mindazt, ami erre nézve szükséges?

És lehet-e elképzelni, t. képviselőház, hogy a visszaélés tendenciájáért, a visszaélés kedvéért létrejöhessen egy hazugságokra épített kormányakarat, amely tisztán színlelés, szimulálás, vagy bármely más alattomos érdek szempontjából belenyul a polgároknak legszentebb jogaiba, hogy politikai célzatokat érjen el? *(Ugy van!)* De, t. ház, bármennyire szoktak is a politikai viszonyok között előrevetett bizalmatlansági szempontokból politikai tetteket felállítani, egy ilyen hazug előkészületnek lehetőségeit *(Ugy van! Ugy van!)* józan észszel, logikus gondolkozással, egy civilizált országban, *(Ugy van! Ugy van!)* tisztességesen gondolkozó emberek között elképzelni egyáltalában nem lehet. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Ha a már megtörtént hadi előkészületek szempontja nem chimaera ; ha nem a terminológia és nem a nomenclatura dönt a tekintetben, vajjon megtörtént-e a hadi előkészület, vagy a mozgósítás: akkor szerény nézetem szerint nem férhet kétség ahhoz, hogy a kezdőpont a maga egész teljességében meg van állapítva a javaslatban; meg van állapítva annál is inkább, mert a másik uralkodó eszme, amely az egész törvényjavaslaton keresztül vonul, az, hogy nem arról van szó, hogy ezen kivételes intézkedéseket, a kormány a maguk egész terjedelmében egyszerre léptetheti életbe, hanem meg van állapítva a korlátozás arra nézve, hogy a szükség mértékéhez képest, tehát a helyzet, az idő, a terület és mindezen feltételek tekintetében előrelátott óvatos meggondolás mellett *(Élénk helyeslés.)* nyulhat csak a kormány azokhoz a kivételes intézkedésekhez, amelyekre feltétlenül szükség van.

Ha a kezdőpont meg van állapítva, akkor nem szenvedhet kétséget, hogy a javaslat tendenciája szerint teljes precízióval meg kell állapítani a végpontot is, azt az időpontot t. i., amelyben ezen kivételes intézkedéseket meg kell szüntetni. *(Halljunk! Halljunk!)* A megszüntetés tényére és időpontjára nézve a törvényjavaslat a kellő rendelkezéseket tartalmazza. De megadja a garanciákat ugy a kezdő-, mint a végpont összesített fogalmára nézve a javaslat 2. §-a. amely kötelességévé teszi a kormánynak, hogy a legközelebbi ülésen bejelentse a tett intézkedéseket. *(Élénk helyeslés.)* A legszorosabban vett parlamenti ellenőrzés alá helyeztetik tehát ennek a kivételes törvénynek alkalmazása. A parlamenti ellenőrzés alá azon okból, mert a kormány a képviselőház előtt tartozik megindokolni a tett intézkedéseket; tartozik azokat bejelenteni. *(Halljunk!)*

Halljuk!)

Megerősíti ezt a garanciát az alaptörvénynek, az 1848:III. t.-cikknek rendelkezése, amely az öszministerium felelősségét minden irányban megállapítja. Ha a parlamenti ellenőrzés folyamán megállapítható az, és eszközök találatnak arra nézve, hogy a kormány e kérdésben is teljes ellenőrzés alá helyeztessék; ha megvan a felelősségről szóló törvénynek egész erős intézkedése, akkor nem foroghat fenn aggály arra nézve, hogy ugy a kezdő-, mint a végponton minden tekintetben és minden irányban meg vannak adva a garanciák.

De, t. ház, h ilyen kivételes hatalom alkalmazása mellett aggályoskodások merülnek fel, akkor én is helyesnek tartom, hogy a strikt, rövid törvényeszmé mellett akadjon egy bővebb magyarázat is, amely minden egyes visszaélést egyszersmindenkora lehetetlenné tesz. És itt lesz alkalmam a kedélyek megnyugtatóására, az aggódok megnyugtatóására azt a módosító javaslatot betervezni, *(Halljuk! Halljuk!)* amely egész strukturájánál, egész tartalmánál fogva a nemzeti akarat hozzájárulásának minden feltételét és minden garanciáját magában foglalja. *(Élénk helyeslés.)*

A maga teljes formájában a részleteknél fogom ezt a javaslatot benyújtani, itt csak azon garanciális eszközöket akarom megjelölni, amelyek törvénybe iktattatni fognak. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a módosítás fog proponáltatni, hogy a végpontra nézve – miután a kezdőpont tekintetében, azt hiszem, egészen alaptalan aggály jelentkezik arra nézve, hogy ez a kivételes állapot bizonytalan határok között mozog – meg lesz adva a legteljesebb garancia abban a tekintetben, hogy megállapítást fog nyerni az, hogy ha a háboru kivételes hatalom alapján tett első intézkedésétől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, hacsak fentartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul. *(Helyeslés.)*

A hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét háza vita nélkül határoz, ha a kormány az államérdekre való hivatkozással a vita mellőzését kívánja. A korábbi megszűnésre nézve pedig kimondandó lesz, hogy ha a háboru fenyegető veszélye megszűnt, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni. *(Élénk helyeslés.)* A kormánynak előrelátó gondoskodása tehát, amely sulyt helyezett arra, hogy e tekintetben is minden aggály eloszlattassék, megtalálta a bővített garanciáknak azt a fokát és azt a formáját, amely meggyőződésem szerint minden nyugtalankodást, minden aggályt megszüntethet. *(Helyeslés.)*

T. képviselőház! Ezen általános elveknek előrebocsátása után legyen szabad egész röviden és tömören a t. házzal megismertetnem a javaslatnak legfőbb intézkedéseit, amelyek a kivételes hatalom alkalmazásának módjára és a kivételes hatalom tartamára és terjedelmére vonatkoznak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A törvényjavaslat az igazságügyi bizottságnak szövegezésében három részre oszlik: az első rész tartalmazza a kivételes hatalomra vonatkozó intézkedéseket,

a második rész a büntetőtörvényre vonatkozó módosításokat és a harmadik rész a záró határozatokat.

Elvi szempontból fontossággal bír reánk nézve az, hogy melyek azok az intézkedések, amelyekre a kivételes hatalom köre és tartama kiterjed. Elsősorban a közigazgatási kérdések jönnek figyelembe. A közigazgatási kérdések tekintetében a javaslat megállapítja azon orgánumnak együttműködését, esetleg a katonai parancsnokságokkal is, amely orgánumnak közreműködése válságos, nehéz időkben elkerülhetetlen. Ennek alapján statuálja a kormánybiztosi intézményt, koordinálva esetleg a katonai parancsnokok mellé, azzal a hivatással és rendeltetéssel hogy bizonyos terület, bizonyos körre nézve a közigazgatásnak legsürgősebb intézkedéseit, amennyiben a katonai érdekekkel és a hadviselés érdekével összefüggnek, ellenőrizze.

A közigazgatási intézkedések további folyamatában korlátozások állíttatnak fel a belföldieknek bizonyos helyen való lakhatása tekintetében az 1903:V. t.-cz. rendelkezéseinek alapul vétele mellett. Itt vannak továbbá: a belügyministernek megsemmisítési joga a törvényhatóságok határozataival szemben azon esetben, hogy ha az állam érdeke megkívánja; a veszedelmes tárgyak beszolgáltatására és elkobzására vonatkozó intézkedések; a posta, távirda és távbeszélő ellenőrzése azon garanciális feltételek mellett, amelyeket ebben a tekintetben a büntetőtörvénykönyv a hivatalos titok elárulására vonatkozólag megszab; az egyesülési jog korlátozása veszély idejének esetében az ország biztonsága érdekében; a népgyűlések és körmenetek korlátozása ismét mindig azon garanciális alapfeltétel mellett, hogy a közbiztonság veszélyeztetve van. hogy a közérdek kívánja. És végül a sajtónak közigazgatási prevenciójára vonatkozó szabályok.

Nem kívánok e kérdésnél bővebben immorálni, csak azt kívánom kiemelni, hogy a sajtóra vonatkozólag azon elengedhetetlen főfeltétel mellett, hogy a hadviselés érdekére nézve sérelmes közleményekről van szó, állapittatik meg a közigazgatási prevenció azon szempontból, hogy a mostani köteles példányok rendszere mellett be kell mutatni a sajtóterméket ugyan úgy, mint eddig, csupán csak a közérdek szempontjából, a hadviselési érdek szempontjából állapíthatja meg az illető közeg azt, hogy szétküldhető-e, vagy nem, és akkor is csak egy bizonyos, rövid órákra terjedő időközről van szó, amelyen belül e lehetőség megadatik.

A külföldi lapok kitiltására vonatkozó rendelkezések szintén oly kivételes intézkedések, amelyek tekintetében háborus időkben lehetetlen, hogy a kormánynak erre vonatkozólag a jog meg ne adassék. (*Helysesés.*) Mert hiszen az izgalmak és izgatások jöhetnek oly részről is, amelyet csak e lapok kitiltása útján lehet ártalmatlanná tenni. (*Igaz! Ugy van!*)

Nagy jelentőséggel bírnak azok a rendelkezések, amelyek a bírói hatáskörre és illetékességre vonatkoznak és amelyek különösen az anyagi

büntetőtörvénykönyv módosítását tárgyazzák.

A bírói hatáskör tekintetében is már előre felhangzott az a vád, (*Mozgás. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!*) és meggyőződésem szerint teljesen alaptalanul, hogy a kivételes intézkedések alapján veszedelemben van a bírói függetlenség, felforgatás tárgyát képezi a törvényben statuált bírói hatáskör.

Ebből, t. ház, egy árva szó sem igaz. A törvényjavaslat nem statuuja azt, hogy általában véve a műveletek egész ideje alatt és minden körülmények közt az esküdtbiróságok megszüntetettnek. Statuuja igenis azt, hogy bizonyos büntetendő cselekményekre, amelyek az állam érdekében az állam közbiztonságával az uralkodó, a kormányzat és a hadviselés legmesszebbmenő érdekeivel állnak kapcsolatban, hogy ezekre nézve az esküdtszék institúciója, hatásköre arra az időre nézve megszüntetessék. A büntetendő cselekmények, melyek ezen hatáskör alá esnek, oly természetűek, hogy e gyorsabb eljárást feltétlenül igénylik; már most csak arról lehet szó, vajjon a magyar bíró hatásköre alól vonják-e el ezeket a büntetendő cselekményeket? A felelet rá az, hogy nem, mert ez esküdtbirósági intézmény helyébe a rendes bíróság intézménye lép, és azt hiszem, nehéz és háborus időkben legtjelesebb joggal meg lehet bízni a magyar bírónak függetlenségében akkor is, ha nem a szabad meggyőződés verdiktje áll ott, mint az esküdtszékénél, hanem a becsületes és önálló felfogás, mely a szakbiróság keretében legnagyobb mértékben, legtjelesebben megnyilvánul. (*Igaz! Ugy van!*)

Lehet, hogy bizonyos körülmények közt a terror annyira kifejlődik egy bizonyos területen, hogy ott lehetetlen az esküdtszékét összehívni. Megtörténhetik az, hogy a terror oly mértékben nyilvánul rneg ott, hogy a bíró is és a bíró elő menő személyek is annak a kellemetlenségnek vannak kitéve, hogy külbehátások alatt a törvénykezés szabad menetét nem indíthatják meg. (*Igaz! Ugy van!*) Erre nézve meg kellett adni azon garanciát, hogy hasonló természetű más bíróságok területére tétessenek át a törvényszékek és bíróságok és meg kellett adni végül azt, hogy olyan esetben, mikor a már életben lévő katonai – honvédségi és közös hadseregi – bűnvádi perrendtartás a katonai bíróságok hatásköre alá utalt bizonyos egyéneket, de más büntetendő cselekmények esetében is, melyek ezekkel rokontermészetűek és feltétlenül a hadviselés érdekét érintik, a gyorsított bírói eljárást kell életbe léptetni és szükség esetére, mindig a már létező bűnvádi perrendtartásoknak garanczionális elvei mellett a rögtönbiráskodás is életbeléptessék és pedig a törvényjavaslat szerint azon cselekmények megnevezése mellett, melyek a rögtönbiráskodás hatáskörébe tartoznak.

T. képviselőház! E tekintetben megadatik a javaslat szerint az igazságügyministernek a felhatalmazás, hogy ezen gyorsbiráskodási és rögtönbiráskodási intézkedéseket életbe léptethesse, melléje állítatván az a garancia, mely kötelezi őt azon garanoziális elveknek szem előtt tartására, melyek a már létező bűnvádi perrendtartásoknál a modern liberális elvek teljes

fentartásában nyilvánulnak.

A büntetőtörvénykönyv anyagi része tekintetében nem kell bővebben magyaráznom, hogy háboru esetén azok a bűncselekmények, melyek a háboru viselésével összefüggnek és melyek az államnak integritása ellen, egyes állampolgárok ellenében, külső, rossz befolyások alkalmazására irányulnak, háboru idejében súlyosabb büntető szankció alá helyeztetnek.

Talán felesleges hangsúlyoznom, hogy a kémkedés, a katonai titkok elárulása, a venabilis emberek tényei, kik az adott körülmények között a kikémlelés eszközeit akarják használni, e büntetőjogi rendelkezések alapján sokkal súlyosabb büntetés alá kerülnek, mint akkor, ha ilyen cselekedetről béke idején lenne szó.

És szükséges e szigorított rendelkezéseket életbeléptetni azokra a sui generis delictumokra, melyek csak háboru esetén merülhetnek fel és a dolog természete szerint a háboru esetében szigorú büntetéssel sújtatnak.

Még két intézkedés van, amelyről röviden megemlékezni kívánok. *(Halljuk!)*

Az egyik az a kivételes hatalom, amely megadatik a kormánynak arra nézve, hogy a polgári törvénykezés terén bizonyos civílis jogok tekintetében meghatalmazást nyerjen arra, hogy akkor, amidőn a közállapotok kívánják s az állampolgárok érdeke követeli, bizonyos könnyebbségek adassanak meg.

Azt hiszem, a háboru veszedelmeinek pusztítása alkalmával az eminens humanitárius érdek s a kormány legmesszebbmenő, gondoskodását igényli az, hogy akik közgazdaságilag is szenvednek, bizonyos szabadabb lélegzéshez juthassanak. Nem ismerek, nem is képzelek esetet, ahol ez a kivételes hatalom megadva ne volna.

Végül nem szenvedhet kétséget, hogy a meghatalmazások körébe be kell vonni a kormánynak azt a hatalmi körét is, hogy háboru veszedelme esetén vagy amikor a háboru már kiütött, a hadi előkészületekre szükséges pénzüsszegeket előlegezhesse és megteheszen minden szükséges hitelműveletet. *(Helyeslés.)*

Ezzel igyekeztem előadni azokat a főbb kivételes intézkedéseket, amelyeket e törvényjavaslat, kontemplál, s amikor tiszteletteljes előadásomat befejezem, még csak egyetlenegy körülményre kívánok utalni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kérdés, amely megoldandó, az, hogy akkor, amikor háboru veszedelme fenyeget, amikor a hadi előkészületek megtörténnek, adassék-e mód arra nézve, hogy a kormány vasmarokkal tartsa kezében mindazokat a hatalmakat, amelyek arra szolgálhatnak, hogyha bent az országban az állam integritása ellen, az ország közbiztonsága ellen oly merényletek történnek, amelyeknek lefegyverzése az állampolgároknak és az államnak eminens feladata, ezeket leigázhassa.

Az én meggyőződéseim szerint a legnagyobb mulasztás volna, ha a közszabadságok védelmének ürügye alatt lehetségessé tennők, hogy a kormányhatalom az ily belső tűz, az ily belső ellenségeskedés, belső pártütés ellenében tehetetlenül, fegyver és felhatalmazás nélkül álljon. *(Ugy van! Ugy van!)*

Amidőn a láthatár elborult és talán olyan események előtt is állunk, hogy a háboru veszélyeinek villámai fognak czikázni, szerény meggyőződésem szerint nem a, törvényalkotás esztétikájának, nem a jogász skrupulózitásnak kicsinyes fegyvereivel és felfogásával kell az ilyen kérdésekhez nyulni, hanem azzal az erős elhatározással, azzal a komoly tudattal, hogy akkor, mikor gyermekeink és testvéreink esetleg életük feláldozásával az állam érdekét szolgálják a felvonulásnál és a háborunál, gondoskodjunk arról, hogy akik itt benn maradtunk és akik az állam érdekeit itt benn védjük, megtaláljuk eszközeit annak is, hogy a belbékét biztosíthassuk, a kívülről jövő izgatásokat, minden néven nevezendő betolakodását idegen érdekeknek és idegen felfogásoknak erővel, hazafias akarattal és megfelelő meghatalmazással legyőzhessük. *(Élénk helyeslés.)*

Megengedem, hogy kodifikatórius szempontból és – mint mondtam – a törvényhozási esztétika szempontjából lehetett volna egyet-mást javítani. De nagyon jól tudom azt is, hogy a külföldi jogokban mindenütt ugyanaz az elv dominál, amely ebben a törvényjavaslatban jut kifejezésre.

És ha felhozom Franciaország példáját, felhozom Németország példáját, felhozom – ugy, amint beszédem elején tettem – az egész kérdésnek történeti fejlődését, akkor még azzal a szemrehányással is szembenállók, hogy ime a nagy és a törhetetlen angol alkotmányjogban ilyen intézkedésekről nem lehet szó. Nem akarom a t. ház türelmét tovább igénybevenni, *(Halljuk! Halljuk!)* csak annak pusztá jelzésére szoritkozom, hogy aki az angol alkotmányjognak idevonatkozó kérdéseivel foglalkozott, bölcsen tudja, hogy az u. n. hadijog a maga legnagyobb erejével és a maga legnagyobb súlyával Angliában is exisztál, még pedig azon jognál fogva, amely a belbéke fentartására a legmesszebbmenő hatalmat adja a kormány és a parlament kezébe.

Én tehát azt mondom, hogy vétkezik és hibát követ el, aki ezt a javaslatot pusztán politikai bizalom vagy bizalmatlanság kérdésének tekinti *(Ugy van! Ugy van!)* és aki retrográd intézkedéseket olvas bele egy olyan javaslatba, amely sürgőstörvény, kivételes törvény. Én nyugodt lelkiismerettel ajánlom a t. háznak: méltóztassék ezt a javaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Elnök: Ki következik?

Mihályi Péter jegyző: Giesswein Sándor!*(Halljuk! Halljuk!)*

Giesswein Sándor: T. képviselőház! Az előttünk fekvő törvényjavaslat újabb bizonyítéka annak az igazságnak, amelyet Bismarck kimondott, hogy az államtudománynak vagy helyesebben, amint ő mondja, az államművészetnek – die Staatskunst – vagyis az államtudomány gyakorlati alkalmazásának fontosabb, nemesebb feladata nem lehet, mint a béke biztosítása és a háboru elhárítása.

Én, t. képviselőház, a paczifizmus szempontjából ezt a törvényjavaslatot szinte örömmel üdvözölhetném, azért, mert e törvényjavaslatból is megtanuljuk azt, hogy a háboruban milyen nagy, szellemi és anyagi javak vannak koczkára téve.

A háborúnak, t. képviselőház, tényleg rendkívüli intézkedései vannak, a háboru tényleg megbontja a rendes társadalmi és gazdi sági viszonyokat, sőt azt mondhatnám, hogy a háborúnak mintegy' külön etikája van is és azért a mi fokozódó műveltségünk, az életnek mindinkább gyarapodó komplikációival, mindinkább arra –is törekszik, hogy a háborut elhárítsa, mert minél komplikáltabb az a társadalmi szervezet, annál nagyobb zavart idézhet elő benne a háboru. Mig primitív társadalmaknál a háboru a mindennapi dolgokhoz tartozott, addig, ott, ahol minél jobban megyünk előre a társadalmi evolúcióban, annál nagyobbak azok a zavarok és komplikációk, amelyeket egy háboru előidézhet.

De tudva ezt, t. képviselőhöz, a legnagyobb könnyelműségnek tartanám azt, hogy ha valaki a béke iránt való szeretetből nem számolna a háboru eshetőségeivel is. Mert én azt hiszem, hogy az ilyen nemtörődömség és közömbösség legjobban fokozhatja a háboru veszélyeit. Azon védekezések között, a melyeket a háboru ellen teszünk, a legelső helyen áll az, amit én Lübeck városának kapuján egy rövid, lapidáris latin mondatban olvastam, hogy: Concordia domi, pax foris. Idebenn az egyetértés, odakünn a béke. Minél jobban tudjuk mi a hazai, a politikai társadalmi életünkben az együttérzést, a concordiát és egyetértést fokozni, annál jobban biztosíthatjuk kifelé a békét.

Elismerem, t. ház, azt, hogy háboru esetén a rendes alkotmányos élet mintegy pihen, mintegy alszik. Amit az előadó ur mondott a jus necessitatisről, az minden időben megvolt. A háboru olyan előre nem látott szükségleteket teremt napról-napra, az események úgy haladnak előre, hogy egy héttel előbb sem lehet megítélni s tudni azt, hogy a következő héten micsoda intézkedések válnak szükségessé. (*Hehyeslés.*) és azért én felette nehéz, sőt azt mondhatnám, csaknem lehetetlen feladatnak tartom taxative mind elősorolni azokat a dolgokat, amelyekre nézve ilyen alkalommal az ország a ministeriumot felhatalmazza. Van azonban egy másik kardinális pont, amelyet nekünk szintén, minden körülmények között, meg kell őrizni.

Arra kell törekednünk, hogy bár az alkotmányos, a politikai élet egy bekövetkezhető háboru esetén alszik, hogy ebből az alvásból ne legyen azután örök alvás, hogy ebből az álomból a nemzet ismét felébredhessen és azért én azt kívánom a jövőre nézve mindenekelőtt, hogy a konstitucionalizmusnak, az alkotmányosságának a biztosítéka találjon kifejezést az ilyen törvényjavaslatban. Ettől függ t. képviselőház, hogy ez a törvényjavaslat azt az első aggodalmat, amelyet mindenfelé keltett, el tudja-e hárítani. Én nem az egyes intézkedésekben látom az aggályos dolgokat, engem az a körülmény aggaszt, vajjon az alkotmányosság biztosítékát megtaláljuk-e benne. Egyetmást a t. előadó ur is említett, mint általa kontemplált módosításokat, de ezeknek a módosításoknak nem annyira a részletekben kell megnyilvánulni, mert hiszen fogalommal sem birunk arról, hogy háború esetén mi mindenféle intézkedésekre lesz szükség. Ez a törvényjavaslat mint jus necessitatis, mint hadi

jog a ministeriumra fokozott diktátori hatalmat ruház át. Ám az alkotmányosságnak alapelve éppen a felelős ministerium, amely nemcsak felfelé, hanem lefelé is mindig felelős, nemcsak a király ministeriurna, hanem egyszersmind a népé is, összekötő kapocs a korona és a nép közt. Épen a modern alkotmányosság fogalma követeli meg azt, hogy minél nagyobb a hatalom, amelyet a nép, a törvényhozás, a ministeriumra ruház, egyszersmind annál nagyobb legyen a felelősség, amely a ministeriumot terheli.

Én ezt a felelősséget nem látom kifejezve az által, ha azt mondjuk ki, hogy a ministerium a legközelebbi országgyűlésen jelentést tesz az ő intézkedéseiről. Ebben tulajdonképen semmi sincs kimondva. Ez a törvényjavaslat a 18. §-ában hatalmat ad a ministeriumnak a szükséghez mért költségekhez, de nagyon helyesen hozzáteszi, hogy a ministerium valamennyi tagjának felelősségére. De itt nemcsak vagyoni kiadásokról van szó, hanem szó van a nemzetnek, a szabadságnak legszebb, legdrágább kincseiről, amelyek ugyanazt a védelmet érdemlik meg, mint a vagyoni javak. És azért nem, tudom, miért irtózott ez a törvényjavaslat attól, hogy mindezekre az intézkedésekre nézve kimondja azt, hogy »a ministerium valamelyik tagjának felelősségére«. Ezt épen azon nagy hatalomnál fogva, amelylyel e törvényjavaslatban a ministeriumot felruházzuk háboru esetére, szükségesnek tartom. A hadvezérek szintén fel vannak ruházva a legkiterjedtebb joggal élet és halál felett, de a háboru után haditörvényszék elé lehet őket szólítani és felelősségre lehet őket vonni. A háboru szükségletei a politikai életben is maguk után hozhatják azt, hogy a politikai hatóságnak mintegy diktátori hatalma legyen, de akkor annak a nemzet előtt teljes felelősséggel kell állnia a háboru mintája szerint.

Ezt kívánom én teljes kifejezésre juttatni a törvényjavaslatban. Mert az egyes paragrafusok csak nagyon nehezen fogják megszabhatni a kellő határt, hogy meddig szabad, meddig lehet menni és az események pedig közbejöhhetnek, hogy nolens volens is ezt a határt mintegy félretolják.

A javaslatnak a különféle intézkedésekről szóló részénél bizonyos tekintetben csodálkoztam két intézkedés felett, hogy miért volt szükséges ezeket is felvenni. Értem az egyesülési és gyülekezési jogra való intézkedést, ami annyiban felesleges nálunk, minthogy ezek a jogok csak papiroson vannak és egész békés időben is akárhányszor minden indokolás nélkül betiltják a népgyülekeket. Tudok esetet arra, hogy egyik szolgabíró betiltotta a vasárnapra kitűzött népgyűlést, tekintettel a vasárnapi munkaszünetre. Ahol ilyen gyakorlat van érvényben, ott teljesen felesleges rendkívüli intézkedéseket létesíteni. Azért, amidőn mi ezen kivételes intézkedéseket a háborura nézve megteesszük, legalább azt kell megkívánnunk, hogy a törvényhozás a béke idejére foglalkozzék az egyesülési és gyülekezési jog kodifikációjával.

Minél élénkebbek ezek, annál hatalmasabb a nemzet életterejének lüktetése. Az egyesülési, társulási és gyülekezési jog manapság hozzátartozik a politikai és társadalmi fejlettséghez, ezek azonban, sajnálattal kell konstatálnom, nálunk

még béklyóban vannak. Évek telnek el, amíg egy egyesület alapszabályait jóváhagyják és mondom, a legbékésebb időben is akárhányszor pusztaszeszélyből betiltják a népgyületeket. Ha tehát a háboru esetére megtesszük ezeket a korlátozó intézkedéseket, amelyek akkor, elismerem, jogosultak és szükségesek, akkor legalább a béke idejére biztosítsuk a népünk szabadságának fejlesztésére, annyira szükséges jogokat.

A törvényjavaslatra nézve, ismétlem, nem a részletekben találok aggályt, hanem abban, hogy nem találok kifejezést a ministeri és alkotmányos felelősségnek és ebből a szempontból nem járulhatok hozzá a törvényjavaslatához.

Elnök: Kíván valaki szólni? Ha szólni senki nem kíván, a vitát bezárom. A minisiterelnök ur kíván szólni.

Lukács László minisiterelnök: T. ház! Voltaképpen felesleges volna részemről a felszólalás, mert azután a szép és minden tekintetben kimerítő fejtegetés után, amelyet a t. előadó ur részéről hallottunk, azt lehetett volna hinni, hogy jóformán minden aggályt, amely a törvényjavaslatnál szemben felmerült, sikerült eloszlalni. Felszólalásomra csak az ad alkalmat, hogy válaszoljak Giesswein Sándor igen tisztelt képviselőtársamnak és hogy megnyugtassam, hogy azok az aggályok, amelyek benne feltámadtak, hogy azok már felmerültek, azok előttünk ismeretesek és, amint t. képviselőtársam meg fog győződni, úgy a kormány, mint a bizottság és illetőleg annak előadója számolt azokkal az aggályokkal és azoknak eloszlátására törekszik.

Ami a ministeri felelősséget illeti, én azt hiszem, hogy azt minden egyes törvényben külön precizizozni nem szükséges, hiszen annak általános szabályozása az 1848: III. t.-cz.-ben foglaltatik, amely minden kormány cselekményre vonatkozik. Ennek a törvénynek negyedek szakasza azt mondja, hogy *(ohvassa)* »A ministeriumnak mindegyik tagja mindennemű hivatalos eljárásért felelőse A 18. §. pedig azt mondja *(ohvassa):* »Mindegyik minister azon rendeletért, amelyet aláirt, felelősséggel tartozik. A 32. §. pedig azt mondja, hogy *(ohvassa):*

»A ministerek feleletre vonatnak minden oly tettért vagy rendeletért, amely az ország függetlensége, az alkotmány biztosítékai stb. stb.« és három pontban sorolja fel mindazokat az eseteket, amelyekben a minister felelősségre vonható. Ebből tehát világos, hogy a ministeri felelősség minden egyes esetre nézve ezen törvényen alapulólag bekövetkezik és hogy minden külön törvény megalkotásánál külön kodifikálni a ministeri felelősségre vonatkozó szabályokat nem szükséges, sőt egyenesen káros volna. Mindazonáltal számolva ennek a kivételes intézkedéseket tartalmazó javaslatnak nagy fontosságával, a kormány nem zárkózott el azelől, hogy ebben a javaslatban a ministeri felelősség külön is hangsúlyoztassék és a t. előadó ur a részletes tárgyalás során az első paragrafusnál fog egy kiegészítést javasolni, amely újból, külön hangsúlyozza az összministerium felelősségét minden oly cselekményért, amelyet ezen törvény

alapján tenni fog.

Azt hiszem, t. képviselőház, hogyha méltóztatnak tekintetbe venni azt a módosítást is, amelyet nekem volt szerencsém tegnap a pártkonferencián javasolni és amely az összes lapokban közölve van, azt hiszem, t. képviselőtársam is ismeri, akkor igazat fog nekem adni, hogy a kormány minden irányban igyekszik megtenni azokat a rendelkezéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy elvegyék az élet ennek a törvényjavaslatnak oly irányban, hogy senki aggodalmakat ne tápláljon arra nézve, mintha a javaslat alkotmányunkra, vagy a közszabadságra nézve valamely veszélyt foglalhatna magában.

Ami t. képviselőtársamnak azt a kérdését illeti, hogy mi szükség volt a gyülekezési jogról is disponálni ebben a törvényjavaslatban, holott az a jog nálunk törvényileg kodifikálva nincs, én azt hiszem, hogy igen egyszerű a válasz. Épen azért, mert nálunk a gyülekezési jog kodifikálva nincsen és az ezzel kapcsolatos felelősség törvényileg szabályozva nincsen, épen azért szükséges, hogy kivételes, veszélyes időben a kormánynak módja legyen törvényes alapon intézkedni minden olyan gyülekezés ellen, amely az állam érdekével ellenkezésbe jöhetne. Hogy most előfordulnak, t. képviselőház, esetek, ahol képviselőtársam szerint egészen ártatlan jellegű népgyűlések is betiltatnak, ezt méltóztatnék leginkább épen arra a körülményre visszavezetni, hogy a gyülekezési jog nálunk kellőleg szabályozva nincs. A legtöbb esetben bebizonyult, hogy egy nagy embertömeget bárki összecsozíthat, azt szabadon bocsátja és felelősséggel annak tetteiért senki sem tartozik. *(Ugy van! Ugy van!)* A mi fennálló szabályaink értelmében még az összehívókat sem lehet semmiféle büntetőjogi felelősségre vonni, épen azért, mert erre semmi törvényes alap nincs. Nagyon természetes tehát, hogy a hatóságnak olyan esetekben, amidőn eklatáns példák bizonyítják, hogy minő veszedelmek támadhatnak az ilyen szabályozatlan, felelősség nélkül összehívott és vezetés nélkül hagyott gyűlésekből, épen azért, – mondom, – szükséges, hogy ez a kérdés is szabályozás alá vétessék és a kormány foglalkozik is azzal a kérdéssel, hogy az egyesülési és a gyülekezési jogot lehetőleg minél előbb törvényileg szabályozza. *(Élénk helyeslés.)*

Ezek előrebocsátása után arra kérem a t. képviselőházat, méltóztatnék a javaslatot azon módosításokkal együtt, amelyeket az előadó úr a részletes tárgyaláson elő fog terjeszteni, elfogadni. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve.

Következik a szavazás.

Kérem a t. házat, elfogadja-e a tárgyalás alatt álló törvényjavaslatot általánosságban a részletes vita alapjául, igen, vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Akik elfogadják sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a törvényjavaslatot általánosságban, a részletes vita alapjául elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Rudnyánszky György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat címét, amely észrevétel*

nélkül elfogadtatik. Olvassa az 1. §-t.)

Darvai Fülöp előadó: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*)

Elnök: *Csendet kérek!*

Darvai Fülöp előadó: T. képviselőház! Azon aggályok, amelyeknek Giesswein igen t. képviselő ur kifejezést adott és amelyekre vonatkozólag az igen helyes czáfolatot a miniszterelnök ur is már megtette, azt hiszem, teljesen el fognak oszolni, ha tisztelettel indítványozom azt, hogy az 1. bekezdésben e szavak után, hogy *(olvassa):* »a ministerium, illetve ebben a mondatban *(olvassa):* »Háboru idején, sőt, ha szükséges, már a háboru fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is a ministerium . . . « a »ministerium« szó után beszurandók volnának az alkotmányos garanciák növelése végett a következők *(olvassa):* »a ministerium valamennyi tagjának felelőssége mellett, azért, t. ház, hogy a törvényben is nyoma legyen annak, amit különben is az alaptörvény, az 1848: III. t.-czikk megállapít. *(Élénk helyeslés.)*

Azonkívül, t. képviselőház, tisztelettel kérem, méltóztassék a beszédemben és az igen t. miniszterelnök ur által is említett további garanciális feltétellel való kiegészítésül a törvényjavaslat 1. §-ának utolsó bekezdése helyébe 3., 4. és 5. bekezdés gyanánt a következőket felvételni *(olvassa):*

»Ha a háboru a kivételes hatalom alapján tett első intézkedéstől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, ha csak fentartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul.

A hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét háza vita nélkül határoz, ha a kormány, hivatkozással az államérdekre, a vita mellőzését kivanja.

Ha a háboru fenyegető veszélye megszűnt, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni«.

T. képviselőház! E módosítások szövege oly határozottan és minden kétséget kizáróan precizizozza magát a tartalmát, hogy erre további szót vesztegetni felesleges. Tisztelettel kérem tehát, méltóztassanak indítványomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Senki!)* Ha szólni senki nem kíván, a vitát bezárom. A tanácskozás befejeztetvén, következik a szavazás.

Mivel az előadó ur által előterjesztett szöveg a szakasz eredeti szövegének utolsó bekezdésével ellentétben áll, a szöveget a beterjesztett módosítással szemben kell szavazásra feltennem. Ugy fogom tehát a kérdést feltenni, hogy elfogadja-e a ház a szakaszt eredeti szövegében, szemben az előadó ur által előterjesztett két módosítással, *(Felkiáltások: Nem!)* s amennyiben a ház az eredeti szöveget fogadná el, a módosítás esnék el, ha pedig a ház az eredeti szöveget változatlanul nem fogadja el, akkor a módosítással fogom azt elfogadottnak kijelenteni. Méltóztatnak a kérdés feltevéséhez így hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)*

Ennek folytán felteszem a kérdést: Elfogadja-e a ház az 1. §-t változatlanul, eredeti szövegében, szemben az előadó ur által ajánlott két módosítással, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)*

A ház az eredeti szöveget mellőzi, ennek folytán az 1. §. az előadó ur által javasolt módosított szövegben fogadtatik el.

Következik a 2. §.

Rudnyánszky György jegyző *(olvassa a 2–4.§§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa az 5. §-t).*

Elnök: Az előadó ur kivan szólni.

Darvai Fülöp előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 5. §-hoz a közigazgatási bizottság módosítást ajánlott. A közigazgatási bizottság jelentésében ezen módosítás szövege is előfordul. Az ott előadott indokoknál fogva, tisztelettel indítványozom, méltóztassék az 5. §. első bekezdéseként a következő új szöveget felvenni *(olvassa):* »A ministerium felhatalmazhatja a belügyministert, hogy városok területén a csendőrség igénybevételét elrendelje.«

Ezen módosítás lényege és jelentősége abban áll, hogy a csendőrség igénybevételének módját, határát és terjedelmét törvény állapítja meg. Ezzel szemben zavaros, nehéz időkben szükséges volt a központi kormányzatnak módot és alkalmat szolgáltatni arra nézve, hogy a saját hatáskörén belül is alkalmazhassa a csendőrséget.

Ezen indokolás mellett hangsúlyozom, hogy az indítványozott szövegben ép úgy, mint a javaslatban más helyütt, »városok« alatt mindig Budapest székesfővárost, valamint Fiume városát és kerületét is érteni kell.

Tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék javasolt indítványomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Senki!)*

Ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom.

A tanácskozás befejeztetvén, következik a szavazás.

Mínthogy az előterjesztett módosítvány szövege a szakasz eredeti szövegét nem érinti, hanem csak egy új első bekezdés elfogadását ajánlja, az a szakasztól függetlenül tehető fel szavazásra. *(Helyeslés.)* Ennek folytán mindenekeelőtt maga a szakasz eredeti szövege felett kell a háznak határoznia, mínthogy pedig az eredeti szöveg meg nem támadtatott, azt elfogadottnak jelentem ki. *(Helyeslés.)*

Következik a határozathozatal a beterjesztett módosítvány fölött.

Kérem a t. házat, méltóztatik-e az 5. §-hoz a közigazgatási bizottság által e szakasz első bekezdéseként javasolt új szöveget elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)*

Elfogadtatik.

Következik a 6. §.

Rudnyánszky György jegyző *(olvassa a 6–11.§-okat, amelyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 12. §-t).*

Elnök: Az előadó ur kíván szólni.

Darvai Fülöp előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A 12. §. utolsó

bekezdéséhez a közigazgatási bizottság jelentése alapján egy módosítást vagyok bátor ajánlani. T. i. a közigazgatási bizottság jelentésében előadotknál fogva az u. n. rögtönítélő bíróság hatáskörébe tartozó büntetendő cselekmények itt fel vannak sorolva; ezek azok a közbiztonság ellen elkövetett büntetendő cselekmények, minők a rablás, gyújtogatás, vizáradás okozása, vaspályákon vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények. Itt a »vaspályákon« szó után beszurandó lenne e két szó: »távirdákon (távbeszélőn)« – az utóbbi zárjelben, – hogy az ily módon elkövetett közveszélyű cselekmények büntetése is kivételes, rögtönítélő iróság elé tartozzék. Minthogy ez a fogalom itt kimaradt, tisztelettel kérem, méltóztassék módosítványomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem.)* Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

Minthogy a közigazgatási bizottság jelentésében a szakasz eredeti szövegének érintetlenül hagyása mellett annak két szóval való kiegészítését, pótlását javasolja, a módosítástól függetlenül kell a háznak maga az eredeti szöveg felett határoznia, és csak ezután fogom a módosításra feltenni a kérdést. *(Helyeslés.)*

Maga az eredeti szöveg meg nem támadtatván, azt elfogadottnak jelentem ki.

Most kérdem a t. háztól, méltóztatik-e a közigazgatási bizottság által javasolt módosítást elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Elfogadtatott.

Következik a 13. §.

Rudnyánszky György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 13–16. §§-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadottnak. Olvassa a 17. §-t.)*

Elnök: Az előadó ur kíván szólni.

Darvai Fülöp előadó: Méltóztatnak emlékezni, hogy az 1. §-nál a felelősség teljes megállapíthatása céljából voltam bátor indítványozni, hogy az első szakaszba méltóztassék felvenni a ministeriumnak teljes felelősségét. A ministerium alaptörvényen alapuló teljes felelősségének garanciális szabályként az 1. §-ba való beiktatása teljesen feleslegessé teszi azt, hogy tautológia alakjában ezen 17. §-ban ugyanaz befoglaltassék. Nemcsak azért, mert az ilyen rendelkezéseknek ismétlése egyáltalában nem szükséges, de törvényszerkezeti szempontból is világos, hogy ott, ahol az első szakaszban van felvéve a generális intézkedés, amely az összes kivételes intézkedésekre vonatkozik, annak egy külön kivételes intézkedésnél újból megismétlődnie nem kell. *(Helyeslés.)*

Ennek folytán tisztelettel kérem, hogy tekintettel az 1. §. első bekezdésének már megtörtént kiegészítésére, méltóztassék elfogadni azon indítványomat, hogy a 17. §. első bekezdéséből töröltessenek a következő szavak: »valamennyi tagjának felelőssége mellett.«

Ugyanigy vagyunk a 2. bekezdéssel is, amelynek ezen szakaszból való törlését ajánlom, mert annak tartalmát már a 2. §. harmadik bekezdése magában foglalja.

Tisztelettel kérem a házat, méltóztassék ezt a helyesbítő indítványt elfogadni.
(*Hehyeslés.*)

Elnök: Kiván még valaki szólni? (*Nem!*) Miután senki sem kíván szólni, a vitát bezárom és a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

Miután az előadó urnak indítványa az eredeti szöveggel ellentétben áll, a szöveget a tett módosítványnyal szemben fogom szavazásra feltenni s ha a szöveg fogadtatnék el, a módosítás mellőztetett; ellenben ha az eredeti szöveget nem fogadja el a ház változatlanul, a módosítást fogom elfogadottnak kijelenteni.

Méltóztatnak a kérdés illetén feltevéséhez hozzájárulni? (*Igen!*) Tehát ilyen értelemben teszem fel a kérdést s kérdem a t. háztól, méltóztatik-e elfogadni a 17. §-t eredeti szövegében, szemben az előterjesztett módosítással, igen vagy nem? (*Nem!*) A ház a szakasz eredeti szövegét mellőzi s ennek folytán a 17. §. az előadó ur általajánlott módosítással fogadtatott el.

Rudnyánszky György jegyző (*olvassa a törvényjavaslat II. fejezetének címét és 18–31. §§-ait, amelyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 32. §-t.*)

Elnök: Az előadó ur kíván szólni.

Darvai Fülöp előadó: T. képviselőház! A 32. §-hoz a következőket van szerencsém javasolni. Annak kiemelése végett, hogy a törvényjavaslat Horvát-Szlavonországok autonómiáját nem csorbitja, indítványozom, hogy méltóztassék a 32. §. első bekezdésébe folytatólagosan a következő mondatot felvenni: (*Halljuk! Halljuk!*) »Horvát-Szlavonországokban az önkormányzati törvényhozásnak körébe tartozó ügyekre nézve az ottani törvények irányadók«.
(*Hehyeslés.*)

Közjogunkon alapuló indítványomat tisztelettel ajánlom elfogadásra.
(*Hehyeslés.*)

Elnök: Kiván-e valaki szólni? (*Nem!*) Ha senki szólni nem kíván, a vitát bezárom. A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. Az előterjesztett módosítás a szakasz eredeti szövegét nem érinti. Miután a szakasz meg nem támadtatott, azt elfogadottnak jelentem ki, és a kérdést csak az előterjesztett pótlásra fogom feltenni. Kérdezem a t. házat, elfogadja-e a törvényjavaslat 32. §-ához az előadó ur által javasolt pótlást: igen, vagy nem? (*Igen!*) A ház elfogadta.

Ezzel a törvényjavaslat részletes tárgyalása befejeztetvén, annak harmadszori felolvasása és megszavazása a ház legközelebbi ülésének napirendjére fog kitűzteni. (*Élénk felkiáltások: Éljen az előadó!*)

422. ORSZÁGOS ÜLÉS

1912 december 9-én, hétfőn, gr. Tisza István elnöklete alatt.¹¹⁷

Következik a napirend, és pedig annak első pontja: a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása (írom. 633, 661).

Gr. Draskovich János jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: Következik a szavazás. Kérem a t. háztól, elfogadja-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban? (*Igen!*) Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadta.

Ezzel a törvényjavaslat végleg letárgyaltván, alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás céljából a főrendiházhoz küldetik át.

509. szám.

(34. ülés, 576. jegyzőkönyvi pont.)

Kivonat a képviselőház 1912. évi december hó 9-én tartott 422-ik ülésének jegyzőkönyvéből.¹¹⁸

Napirend szerint következett »a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről« szóló törvényjavaslatnak harmadszori olvasása.

A törvényjavaslat felolvasatván, az elnök felteszi a kérdést: elfogadja-e a Ház harmadszori olvasásban az említett törvényjavaslatot, igen vagy nem?

A Ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja s azt tárgyalás és szíves hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni rendeli.

Jegyzette és kiadta:
Ifj. dr. Mihályi s. k.,
a képviselőház jegyzője.

1-SŐ MELLÉKLET AZ 500. SZÁMÚ IROMÁNYHOZ.

**A KÉPVESELŐHÁZ ÁLTAL ELFOGADOTT SZÖVEG. TÖRVÉNYJAVASLAT
A HÁBORÚ ESETÉRE SZÓLÓ KIVÉTELES INTÉZKEDÉSEKRŐL**

I. FEJEZET.

Kivételes hatalom.

1. §

¹¹⁷ Képviselőházi Napló, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18-december 31., 422. ülés.

¹¹⁸ Főrendiházi irományok, 1910. XI. kötet, 463-532. sz., 509. számú iromány.

Háború idején, sőt ha szükséges, már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a ministerium valamennyi tagjának felelőssége mellett az ebben a törvényben meghatározott kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybe veheti.

A kivételes hatalom a háború befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a ministerium már előbb nem szüntette meg.

Ha a háború a kivételes hatalom alapján tett első intézkedéstől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, hacsak fentartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul.

A hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét háza vita nélkül határoz, ha a kormány, hivatkozással az államérdekre, a vita mellőzését kívánja.

Ha a háború fenyegető veszélye megszűnt, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni

2. §

A kivételes hatalomból folyó intézkedések körét, hatályuk területét és hatályba lépésük időpontját a ministerium állapítja meg.

Erre vonatkozó rendeleteit köteles a ministerium az állam hivatalos lapjában közzétenni és minden községben, a melyre a tett intézkedések hatálya kiterjed, az ott szokásos módon kihirdetni. Ugyanígy kell eljárnia, ha intézkedéseit kiterjeszti, korlátozza vagy hatályukat megszünteti.

A kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

3. §

Az e törvény alapján tett kivételes intézkedések hatályának megszűnésével a már folyamatban levő ügyekre nézve is azonnal a rendes törvényes állapot áll helyre.

4. §

Az ezen a törvényen alapuló közigazgatási feladatok végrehajtására a ministerium kormánybiztosokat nevezhet ki, a kik csak magyar honos polgári egyének lehetnek. A kormánybiztosok a ministeriumnak alárendelvék, és működésük megkezdése előtt a miniszterelnök kezébe esküt tesznek.

Hivatásuk az is, hogy szükség esetén a közrend és a közbiztonság fenntartásáról gondoskodjanak és hogy azokat a rendes közigazgatási intézkedéseket is megtegyék, a melyek a hadviselés sikere érdekében szükségesek.

A kormánybiztosok az illető katonai parancsnokok szándékaival összhangban kötelesek eljárni.

Az állandó székhelynél kinevezett kormánybiztosok hatásköre egy vagy több törvényhatóság (megye, város) területére terjedhet ki. Annak a kormánybiztosnak a hatásköre pedig, a ki a magyar szent korona országai területén vezénylő valamelyik katonai parancsnok mellé, ennek közvetlen támogatására van kinevezve, felöllelheti az illető parancsnok egész parancsnoklási területét.

A kormánybiztosok ebben a kivételes hatáskörükben a megyei, városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, valamint a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel, valamint az állami erdészet személyzetével közvetlenül rendelkezhetnek és hozzájuk közvetlenül intézhetnek rendeleteket. A csendőrség, államrendőrség és határrendőrség alkalmazottai és közegei a belügyministernek, a pénzügyőrség alkalmazottai és közegei a pénzügyministernek, végül az állami erdészet személyzete a földművelésügyi minsternek engedélyével oly területen és oly szolgálatra is igénybe vehetők, a mely rendes működési körükön kívül esik.

Az előbbi bekezdésben felsorolt alkalmazottak és közegek a kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezéseit haladék nélkül és feltétlenül kötelesek végrehajtani, és e miatt fölöttes hatóságaik részéről felelősségre nem vonhatók.

A késlekedő vagy nem engedelmeskedő alkalmazottakat és közegeket a kormánybiztos hivataluktól vagy állásuktól fegyelmi eljárás nélkül felfüggesztheti és másokkal helyettesítheti.

A felfüggesztett alkalmazott vagy közeg ellen a törvényszerű fegyelmi eljárást hivatalból folyamatba kell tenni. A fegyelmi hatóság Ítélete azonban a felfüggesztés hatályát nem érinti.

Azt az alkalmazottat, a kit a kormánybiztos a reá bizandó feladat teljesítésére nem tart megfelelőnek, rendelkezési állapotba helyezheti és mással helyettesítheti.

A felfüggesztés, a rendelkezési állapotba helyezés és a helyettesítés tartama legfeljebb az e törvény alapján igénybevett kivételes hatalom megszűnéséig terjedhet.

A kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezései ellen tizenöt nap alatt, birtokon kívül fellebbezésnek van helye az illetékes minsterhez, a ki a kérdésben végérvényesen határoz.

Horvát-Szlavonországok területén ez országok önkormányzatának körébe tartozó ügyekben a kormánybiztosi jogkör betöltése hánt a bán intézkedik.

A ministerium felhatalmazhatja a belügyministert, hogy városok területéri a csendőrség igénybevételét elrendelhesse.

A ministerium elrendelheti, hogy az önkormányzati testületek szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezései ideiglenesen hatályon kívül helyeztessenek és helyükbe a belügyministernek, illetőleg a kormánybiztosnak a rendelkezései lépjenek.

A belügyminister a törvényhatósági bizottságnak vagy a községi (rendezett tanácsú városi) képviselőtestületnek minden oly határozatát, amely a hadviselés érdekének sérelmével jár, vagy a közrend és a közbiztonság fenntartását veszélyezteti, hivatalból megsemmisítheti, s a mennyiben a fenti szempontból intézkedésre szükség van, ezt saját hatáskörében megteheti.

Az e törvény alapján tett rendelkezések és intézkedések ellen nincs helye felírásnak a kormányhoz, sem pedig panasznak a közigazgatási bírósághoz.

6. §

A ministerium az útlevelekiállítás jogát az állam egész területén vagy egy részén az 1903:VI. t.-cz. 6. §-ában megállapított hatóságok hatásköréből kiveheti és a belügyministernek, Horvát-Szlavonországokban a bánoknak a hatáskörébe utalhatja.

A ministerium megfelelően kiterjesztheti az 1903:V. t.-cz. 2., 8., 11., 12., 14. és 15. §-ainak rendelkezéseit azokra a magyar állampolgárokra is, a kik oly városban, nagy vagy kis községben, vagy ezekhez közigazgatásilag csatolt oly lakott helyen szállnak meg, a mely nem állandó lakhelyük.

Kiterjeszthetők ezek a rendelkezések azokra a községbeliekre is, a kik az e § alapján kiadandó rendelet hatálya előtt, de három hónapnál nem régebben szálltak meg.

Az előbbi két bekezdés rendelkezései az 1903:V. t.-cz. 10. §-ára is állnak, amelyet akként kell alkalmazni, hogy az az egyén, akinek illetőségközsége nem fekszik az illető törvényhatóság területén, ennek egész területéről kitiltható, ha ott tartózkodása az állam érdekeire vágy a közrendre és a közbiztonságra aggályos.

Ha ez az aggályosság olyan egyénre nézve forog fenn, a kinek illetőségi községe ugyanabban a törvényhatóságban van, őt arra lehet kötelezni, hogy illetőségi községét az e §. alapján kiadott rendelet hatálya alatt hatósági engedély nélkül el ne hagyja.

A ministerium felhatalmazást adhat annak elrendelésére, hogy a hadifelszerelést

felvett, illetőleg hadiállapotba helyezett erődített helyekről a lakosságnak az a része, melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos, eltávolítható legyen.

A ki az e § alapján kiadott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. §

A ministerium korlátozhatja, sőt egészen eltilthatja oly tárgyak tártását, használatát és forgalomba hozatalát, a melyek a hadviselés érdekeinek vagy a közrendnek és a közbiztonságnak veszélyeztetésére használhatók (fegyverek, lőszer, lőpor, robbantó anyagok, stb.) és az ily tárgyak beszőlgáltatását elrendelheti.

Ha az a gyanú merül fel, hogy valaki ily tárgyat jogosulatlanul tart birtokában, ennek megállapítása végett nála személymotoszás és házkutatás tartható.

A jogosulatlanul birtokolt tárgyakat el kell kobozni.

A hol attól lehet tartani, hogy a fogyasztási cikkek árai a nem tényleges állományú legénységnek nagyobb számban történő bevonulása következtében aránytalanul és pedig nem indokolt mértékben fel fognak szökni, elrendelheti a ministerium, hogy ott a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság megállapítsa.

Ha a katonai előkészületek vagy a háború következtében a fogyasztási cikkek árainak nem indokolt mértékben aránytalanul való drágulása a katonaság elvonulása után, vagy más vidékeken jelentkezik, a közigazgatási hatóság javaslatára a ministerium elrendelheti, hogy a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság arra az időre és ott is megállapítsa.

Mindkét esetben ezeket a cikkeket az ekként hatóságilag megállapított árnál drágábban árusítani tilos. A hatóságilag megállapított ár ellen a végrehajtási rendeletben megállapítandó módon birtokon kívül felebbezésnek van helye.

A ki az első, negyedik és ötödik bekezdés alapján kibocsátott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással, valamint hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

8. §

A ministerium, a nemzetközi egyezmények korlátai közt megteheti mindazokat az intézkedéseket, a melyek szükségesek avégből, hogy a postai, távírdai és távbeszélő forgalom ós érintkezés a hadviselés érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá vétessék.

A ki az e §-on alapuló ellenőrzés során valamely postaküldemény, távirat vagy távbeszélgetés tartalmáról tudomást szerez, arra nézve ez a tudomás hivatalos titok és közlése vagy közzététele, a mennyiben súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, az 1878:V. t.-cz. 479. §-a szerint, Horvát-

Szlavonországokban pedig az ott fennálló törvényes rendelkezések szerint, büntetendő.

9. §

A ministerium oly törvényhatóság (megye, város) területén, a hol az állam biztonsága szempontjából szükséges:

1. új egyesületeknek vagy fiókegyesületeknek alakítását megtilthatja;
2. a már meglévő egyesületek vagy fiókegyesületek gyűlését ellenőriztetheti, működését korlátozhatja vagy felfüggesztheti;
3. elrendelheti, hogy a kereskedelmi társaságok, vagy külön törvények alapján létesült oly társulatok, pénztárak stb., a melyek közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt nem állanak, rendőrhatalósági ellenőrzés alá vonassanak, ha az a gyanú merül fel, hogy működésük törvénybe, rendeletbe vagy alapszabályaikba ütközik, avagy államellenes irányzatot vesz. A gyanú beigazolása esetén gyűléseik betilthatók, vagy feloszthatók, jogellenes határozataik végrehajtása pedig megtiltható.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult a 2. pontban meghatározott intézkedések megtételére.

A ki e § alapján tett valamely rendelkezést megszeg, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

10. §

Oly törvényhatóságokban, a hol az állam biztonsága érdekében szükséges, a ministerium politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek stb. tartását megtilthatja és – a közigazgatási hatóságok gyűléseinek kivételével – egyéb gyűlések tartását hatósági engedélytől teheti függővé, tekintet nélkül arra, hogy bejelentésük rendes körülmények közt kötelező-e vagy sem.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult az előbbi bekezdésben meghatározott intézkedések megtételére.

A ki tilalom ellenére vagy engedély nélkül gyűlést (népgyűlést stb.) összehív, rendez, rendezésénél vagy megtartásánál közreműködik, valamint a ki az ily gyűlésben tilalom ellenére vagy az engedély hiányát tudva részt vesz, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

11. §

A ministerium elrendelheti, hogy az időszakos lapoknak és más sajtótermékeknek a sajtóügyi köztudósághoz benyújtandó sajtórendészeti köteles példányait a szétküldés előtt kell a legközelebbi kir. ügyészségnek, illetőleg rendőrhatalóságnak kézbesíteni, és hogy a szétküldés, a mennyiben a kir. ügyészség vagy a rendőrhatalóság korábban meg nem engedi, időszakos lapoknál

csak a sajtó rendészeti köteles példány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékeknél a kézbesítés napjától számított egy hét múlva veheti kezdetét.

Ha az első bekezdés értelmében kijelölt kir. ügyészség vagy rendőrhatóság arról győződik meg, hogy valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetnék el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja. Köteles azonban a kir. ügyészség vagy a rendőrhatóság a tilalommal együtt a tilalom megszegésének a 25. §-ban megállapított következményeit a sajtótermék előállítójával (nyomdászszal stb.) közölni és őt arra figyelmeztetni.

A jelen §-ban meghatározott ellenőrzés gyakorlásával a kir. ügyészségnek vagy a rendőrhatóságoknak egyes kirendelt tagjai is megbízhatók.

A ministerium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a mennyiben közleményeik a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenése és terjesztése eltiltassék.

A ministerium intézkedhetik, hogy a külföldről érkező sajtótermékek rendeltetési helyükre juttatás előtt, ellenőrzés alá vettessenek és a mennyiben tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes, lefoglaltassanak. Külföldi időszaki lapoknak behozatala és terjesztése egészen is eltiltható.

A ki az első bekezdés alapján kibocsátott rendelet megszegésével a sajtó rendészeti köteles példány beszolgáltatását elmulasztja vagy a sajtótermék szétküldését a megállapított idő előtt megkezdi, valamint az, a ki a negyedik és ötödik bekezdés alapján eltiltott időszaki lapot kiad, terjeszt, vagy behoz, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

12. §

A ministerium:

1. a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja a fő tárgyalást az 1897:XXXIV. t.-cz. 15. §-a szerint az esküdttörvényszékek hatáskörébe tartozó mindazokra a bűncselekményekre nézve, a melyek a hadviselés érdekeit érintik;

2. oly helyeken, a hol az igazságszolgáltatás érdekében szükségesnek tartja, az esküdttörvényszékek működését egészen is felfüggesztheti és az esküdttörvényszékekhez tartozó ügyekben a fő tárgyalás megtartását a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja;

3. a hadviselés érdekeit érintő, vagy a közrendet és a közbiztonságot veszélyeztető egyes bűncselekmények tekintetében az eljárást és ítélethezást a fennálló törvények szerint arra hivatott bíróságokról kivételesen az 1. és 2. pont esetein kívül is más polgári büntetőbíróságokra ruházhatja át;

4. elrendelheti, hogy a hadviselés érdekeit érintő bűncselekményekre, amennyiben az 1912:XXXIII. t.-cz. 14. §-a és az 1912:XXXII. t.-cz. 14. §-a

értelmében katonai büntetőbiráskodás alá nem esnek (32. §) a polgári büntetőbiróságoknál a gyorsított bűnvádi eljárásnak a 31. §. értelmében kibocsátott szabályai nyerjenek alkalmazást. E szabályok keretében a hűtlenségre, a lázadásra, a gyilkosságra, a szándékos emberölésre, a közegészség ellen halál okozásával elkövetett bűntettre, a rablásra, a gyujtogatásra, a vízáradás okozásának bűntettére, vaspályákon, távirdákon (távbeszélőn), vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények bűntettére kivételesen a rögtönbiráskodás, valamint az 1912:XXXII. t.-cz. 444, §-ában és az 1912:XXXIII. t.-cz. 444. §-ában meghatározott büntetés megállapítható arra az esetre, ha az utóbb idézett két törvénycikk 435. §-ának második bekezdésében említett feltételek fenforognak.

13. §

A ministerium az 1. §. korlátai között megállapítja azt az időt, a melyet a 18-27. §-ok szempontjából háború idejének kell tekinteni.

14. §

A ministerium azokat a hadi czikkekre fel nem esketett, tényleges szolgálatban álló katonai egyéneket, a kik a fegyveres erő mozgósítás alatt álló vagy már mozgósított részének állományába, avagy valamely hadifelszerelést felvett, illetőleg hadi állapotba helyezett erődített helynek védőőrségéhez tartoznak, hivatásbeli kötelességeik megszegése miatt ugyanazok alá a büntetőjogi rendelkezések alá helyezheti, a melyek a hadi czikkekre felesketett katonai egyénekre nézve, szolgálati kötelességeik megszegése tekintetében mértékadók.

15. §

A belügyminister rendelettel kihágássá minősítheti a kormánybiztosok olyan rendelkezéseinek a megszegését; a melyeket megbízatásuk körében tesznek.

Az ezen a törvényen a lapuló, valamint az előbbi bekezdés alapján a belügyminister által megállapítandó kihágások elbírálása annak a közigazgatási hatóságnak hatáskörébe tartozik, a mely a törvény értelmében kihágási ügyekben a rendőri büntetőbiráskodást gyakorolja. A székesfővárosi m. kir. államrendőrség működési területén elsőfokon az illetékes kerületi kapitány jár el.

16. §

A ministerium a magánjogi követelések érvényesítése tekintetében – ideértve a váltókövetelések érvényesítését is – továbbá a polgári peres és nem peres eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás, végül a jegybank ügyvitele tekintetében rendkívüli intézkedéseket tehet és evégből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapíthat meg.

17. §

A ministerium felhatalmaztatik, hogy a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegeket addig, a mig azok a törvényhozás útján meg nem állapittatnak, az elkerülhetetlen szükség mérvéig előlegezhesse és azok megszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessek.

II. FEJEZET.

A büntetőtörvénykönyvek módosítása és kiegészítése.

18. §

Az 1878:V. t.-cz. 144. §-ának rendelkezése alá esik az a magyar honos, a ki az 1878:V. t.-cz. 455. §-ában meghatározott intézkedéseket, tárgyakat háború idején abból a szándékból kémleli ki, hogy azokról az ellenséget értesítse. Az 1878:V. t.-cz. 145. §-a ebben az esetben is alkalmazandó.

19. §

A ki az 1878:V. t.-cz. 172. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

20. §

A ki az 1878:V. t.-cz. 177. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A ki háború idején a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása végett munkásokat a munka közös beszüntetésére, munkaadókat munkásoknak vagy munkásokat munkaadóknak kizárására reábir, vagy a munka közös beszüntetésére, munkások vagy munkaadók kizárására az 1878:V. t.-cz. 171. g-ának első bekezdésében meghatározott módon felhiv, öt évig terjedhető fegyházzal és nyolczezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esnek azok is, a kik az előbbi bekezdésben meghatározott célból az 1878:V. t.-cz. 177. §-ának második bekezdésében meghatározott csoportosulással a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák.

A ki háború idején, tudva, hogy a munka közös beszüntetésének, a munkások vagy a munkaadók kizárásának célja a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása, a munka közös beszüntetésében részt vesz, munkásokat vagy munkaadókat kizár, vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal, valamint négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az, a ki a jelen §. második és harmadik bekezdésében meghatározott cselekményt, bár nem a negyedik bekezdésében meghatározott célból követi el, ha a cselekmény a hadviselés érdekeit érinti.

21. §

A ki az 1878:V. t.-cz. 439. §-ában (1888:XXXI. t.-cz, 12. §) meghatározott cselekményeket háború idején kövei el, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; aki pedig az 1878:V. t.-cz. 441. §-ában meghatározott cselekményt követi el háború idején, két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

22. §

A ki háború idején a fegyveres erő vagy a csendőrség tagját oly katonai büntetettre csábítja, vagy neki oly katonai büntetett elkövetéséhez nyújt segélt, a mely katonai büntetett nem tartozik az 1878:V. t.-cz. 453. §-ában említett szökésnek, vagy a katonai behívási parancs iránt tanúsított engedetlenségnek (1890:XXI. t.-cz. 1., 3. és 4. §.) esetei közé, az, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

23. §

Az 1878:V. t.-cz 456. §-ában meghatározott büntetéssel-büntetendő az is, a ki az idézett §-ban meghatározott cselekményt valamely szövetséges állam haderejére vonatkozólag követi el.

24. §

Az 1878:V. t.-cz 481 S-ában megállapított büntetéssel büntetendő a hivatali kötelesség megtagadása, vagy a hivatali kötelesség szándékos elmulasztása, ha az háború idején az Ő Felsege uralkodása alatt álló államok vagy valamely szövetséges állam haderejével szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag teljesítendő hivatali kötelességre vonatkozik.

25 §

A ki az e törvény 11. §-a értelmében kibocsátott tilalmat ismerve, e tilalom megszegésével a sajtótermeket szétküldi, vagy szétküldését szándékos. mulasztásával lehetővé teszi, az a mennyiben a sajtótermék tartalma olyan, a melynek terjesztésére az 1878:V. t.-cz. büntetést állapít meg, e büntetéssel büntetendő; ha a sajtótermék tartalma az 1878:V. t.-cz. 144. §-ában, 146. § első bekezdésében vagy 147. §-ában meghatározott büntettek valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évtől öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig a 146. §-ának második bekezdésében vagy 456. §-ában vagy a jelen törvény 23. és 26. §-ában meghatározott bűncselekmények valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évig terjedhető államfogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előbbi bekezdés értelmében büntetendő a sajtótermék előállítója (nyomdász stb.) akkor is, ha a sajtóterméknek az e törvény 11. §-ának első bekezdése alapján elrendelt beszolgáltatását szándékosan elmulasztotta, vagy szétküldését a megállapított idő előtt megkezdte és tudta, hogy a sajtótermék tartalma az előbbi bekezdésben meghatározott bűncselekménynek tényálladékát alkotja.

Az előbbi két bekezdésben meghatározott bűncselekmények elkövetőinek felelősségére az 1848:XVIII. t.-cz. 13. és 33. §-ában foglalt szabályok nem nyerne alkalmazást.

26. §

Az 1879:XL. t.-cz. 33. §-ában meghatározott cselekménynek háború idején elkövetése vétség, mely két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

27. §

A ki az 1879:XL. t.-cz. 34. §-ában meghatározott cselekményeket háború idején követi el, az, a mennyiben cselekménye nem esik a jelen törvény 7. §-a alá, valamint az, a ki a fennálló törvények alapján az 1879:XL. t.-cz. 34. §-ában nem említett egyes hadiszükségletekre háború idején kiadott kiviteli, átviteli, behozatali tilalmakat vagy egyéb forgalmi korlátozásokat megszegi, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

28. §

A 18-27. §-okban meghatározott cselekményeket háború idején elkövetetteknek kell tekinteni akkor is, ha azokat háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében a 13. §. szerint meghatározott időben követték el.

29. §

A közös haderő vagy a honvédség kötelékébe tartozó nem tényleges állományú egyén, a ki oly időben, midőn az 1903:VI. t.-cz. 2. §-a alapján a ministerium által kiadott rendelet értelmében a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére útlevel kiadása tilos, a magyar állam területét oly célból hagyja el, hogy katonai szolgálatra való esetleges behívását megghiúsítsa, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ha az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt népfelkelésre kötelezett egyén oly célból követi el, hogy a népfelkelési szolgálatra való esetleges behívását megghiúsítsa, cselekménye vétség, mely két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

30. §

A jelen fejezetbe ütköző vétségek kísérlete büntetendő.

III. FEJEZET.

Zárórendelkezések.

31. §

Az igazságügyminister felhatalmaztatik, hogy a gyorsított bűnvádi eljárásnak a 12. §-ban említett szabályait, a rögtönbiráskodási szabályokat is ideértve, az 1896:XXXIII. törvénycikkben foglalt rendelkezések módosításával és kiegészítésével és az 1912. évi XXXII. és XXXIII. t.-cz elveinek szem előtt tartásával rendeleti uton megállapíthassa.

32. §

A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe, és végrehajtásával a ministerium és az illető szakministerek, a mennyiben pedig hatálya Horvát-Szlavonországra is kiterjed s végrehajtása nem a központi kormányt illeti, a bán bizatnak meg. Horvát-Szlavonországekban az önkormányzati törvényhozás körébe tartozó ügyekre nézve az ottani törvények irányadók.

E törvényvel egyidejűleg lép életbe az 1912:XXXII. t.-cz. 14. § a és az 1912:XXXIII t.-cz. 14. §-a.

Ifj. dr. Mihályi s. k.,
a képviselőház jegyzője
2-ik melléklet az 809. számú iromány hoz.

**INDOKOLÁS A HÁBORÚ ESETÉRE SZÓLÓ KIVÉTELES INTÉZKEDÉSEKRE
VONATKOZÓ TÖRVÉNYJAVASLATHOZ.¹¹⁹**

521. szám.

(34. ülés, 590. jegyzőkönyvi pont.)

**A főrendiház egyesült közjogi és törvénykezési, valamint pénzügyi
bizottságának jelentése a háború esetére szóló kivételes
intézkedésekről előterjesztett törvényjavaslat tárgyában.¹²⁰**

A háború mindenütt rendkívüli állapotokat teremt, a melyek viszont rendkívüli intézkedéseket igényelnek. Háború esetén az állam katonai erejének teljes kifejtésére van szükség. Az állam hadereje azonban csak úgy érvényesülhet teljes mértékben, ha a hadműveleteket a polgári hatóságok, sőt az állam összes

¹¹⁹ Megegyezik a Képviselőházi indokolással.

¹²⁰ Főrendiházi irományok, 1910. XI. kötet, 463-532. sz., 521. számú iromány.

lakossága is, egész erejükkel támogatják és különösen a hatóságok minden oly cselekményt meggátolnak, minden oly törekvést már csirájában elfojtanak, mely a hadműveleteket hátrányosan befolyásolhatná. De háború idején a jogrend, a személy- és vagyonbiztonság is fokozottabb veszélyeknek van kitéve. Ezeknek megvédése is kivételes rendszabályokat igényel. A kormány csak úgy tud megfelelni a reá háruló feladatoknak, ha rendkívüli hatalommal ruháztatik fel. A rendkívüli hatalom igénybevételére eddigi törvényeink nem nyújtanak alapot. De téves volna ebből azt a következtetést levonni, hogy ha a múltban üttött volna ki háború, rendkívüli intézkedések nem történtek volna. Kétségtelen, hogy bármely kormány állott volna az ügyek élén, felelőssége tudatában és kötelességérzete által vezéreltetve, megtette volna a viszonyok által követelt intézkedéseket. Csakhogy eme intézkedések eddig, kellő előkészítés hiányában, sebbel-lobbal lettek volna életbeléptetve és az igénybevett kivételes hatalom nélkülözte volna a törvényes alapot és csupán az állam létérdeke, a »salus rei publicae« által lett volna indokolható. Azért úgy alkotmányjogi, mint czélszerűségi szempontok indokolttá teszik, hogy már béke idején törvény alkottassék, mely háború vagy annak veszélye esetén a kormányt felhatalmazza oly kivételes intézkedések életbeléptetésére, a melyeket az ország biztonsága, a hadműveletek sikere, a jogrend és közbiztonság megkíván.

Ezt célozza a jelen törvényjavaslat, a melynek fontosabb intézkedéseit a következőkben ismertetjük:

A törvényjavaslat 1. §-a azt az általános jellegű felhatalmazást tartalmazza, hogy a kormány a törvényben megállapított kivételes hatalmat háború idején, sőt a háború veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is igénybe veheti. A kivételes hatalom a háború megszűntével, a háború veszélye folytán igénybe vett kivételes hatalom pedig a veszély miatt tett katonai intézkedések beszüntetésével véget ér. Ha ellenben a háború nem tört ki, de veszélye hosszabb ideig fenyeget, akkor a kivételes hatalom csak négy hónapig maradhat érvényben. Ha fentartása tovább is szükséges, erre az országgyűlés mindkét házának felhatalmazása kérendő ki. A kivételes hatalomból folyó intézkedések körét, hatályuk területét és hatálybalépésük időpontját a ministerium állapítja meg.

Az ezen törvényen alapuló közigazgatási feladatok végrehajtására a ministerium kormánybiztosokat nevezhet ki. A kormánybiztosok a ministeriumnak vannak alárendelve, de az illető katonai parancsnokok szándékaival összhangban kötelesek eljárni. A kormánybiztosok feladata első sorban a kivételes intézkedéseknek végrehajtása; szükség esetén azonban a közrend és közbiztonság fentartásáról is gondoskodnak és mindazon rendes közigazgatási intézkedéseket is megteszik, a melyek a hadviselés érdekeinek biztosítására szolgálnak. Feladataiknak sikeres teljesítése érdekében a megyei, városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, úgyszintén a csendőrség, államrendőrség, határrendőrség és pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel,

valamint az állami erdészeti személyzetével közvetlenül rendelkezhetnek, kik haladék nélkül és feltétlenül kötelesek utasításukat teljesíteni. (4. §.)

A javaslat 5. §-a kimondja, hogy az autonóm testületek oly határozatait, a melyek a hadviselés érdekeire sérelmesek, vagy a közcsendet vagy a közbiztonságot veszélyeztetik, a belügyminister hivatalból megsemmisítheti. A megszálló külfödiekre vonatkozó bejelentési és nyilvántartási kötelezettség kiterjesztetik azon magyar honosokra is, a kik oly helyen szállnak meg, mely nem állandó lakhelyük. Ha pedig rendes lakhelyükön kívül eső valamely helyen való tartózkodásuk az állam érdekeire, a közcsendre vagy a közbiztonságra aggályos, kiutasíthatók és erőszakkal is eltávolíthatók. Erődített helyekről a lakosságnak azon része, melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos, eltávolítható. (6. §.)

A 7. §. egyes, a hadviselés érdekeit, vagy a közcsendet és közbiztonságot veszélyeztető tárgyak tartása, használata vagy forgalombahozásának korlátozása, illetőleg eltiltása iránt intézkedik. Továbbá az élelmiszerek árának indokolatlan megrágulása ellen állít fel korlátokat.

A 8. §. a kormányt felhatalmazza, hogy a nemzetközi egyezmény korlátai között a posta-, távirtda- és telefonforgalmat a hadviselés érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá vétesse.

A javaslat 9. és 10. §-ai felhatalmazzák a ministeriumot az állam biztonsága érdekében az egyesülési és gyülekezési jognak megszorítására.

A hadviselés érdekeit a sajtó közleményei könnyen veszélyeztethetik. Azért ily közlemények megjelenését lehetőleg meg kell akadályozni. E célból a ministerium elrendelheti, hogy a sajtórendészeti köteles példányok a kir. ügyészségnek, illetőleg a rendőrhatalomnak a szétküldés előtt kézbesítendőek. A szétküldés pedig csak a kézbesítéstől számított 3 óra múlva veheti kezdetét, hacsak az illető hatóság azt hamarabb meg nem engedi.

Ha az illetékes hatóság azt látja, hogy a sajtótermékekkel oly bűncselekmény követtetnék el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a szétküldést megtilthatja. Oly belföldi lapok megjelenése, melyek a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, eltiltható. A külföldi lapok szigorú ellenőrzés alá vehetők, a hadviselés érdekeire való tekintettel lefoglalhatók, sőt behozataluk és terjesztésük egészen eltiltható. (11. §.)

A bíraskodás terén a kormány a következő rendkívüli intézkedések megtételére lesz jogosítva:

1. az esküdtbírók hatáskörébe tartozó bűncselekmények közül azokat, a melyek a hadviselés érdekeit érintik, a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja;
2. az esküdtbírók működését felfüggesztheti;
3. egyes bűncselekmények elbírálását illetékességgel és hatáskörrel nem bíró más polgári büntetőbírószékre bízhatja;
4. a hadviselés érdekeit érintő bizonyos bűncselekményeket, a mennyiben katonai bíraskodás alá nem esnek, gyorsított bünvádi eljárásnak vethet alá. Az

igazságügyminister felhatalmaztatik, hogy a gyorsított büntető eljárásnak szabályait az új katonai büntető perrendtartás elveinek szem előtt tartásával rendeletileg megállapíthassa. (12. §.)

A javaslat 14. §-a a kormány felhatalmazza, hogy háború vagy annak veszélye esetén a katonai büntetőjognak a katonaaállományú egyénekre vonatkozó szigorúbb intézkedéseit a hadicikkekre fel nem esketett katonai egyénekre is kiterjessze.

A javaslat 15. §-a értelmében a ministerium a kormánybiztosok rendelkezéseinek megszegését kihágásnak minősítheti.

A magánjogi követelések érvényesítése, továbbá a polgári peres és nem peres eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás, valamint a jegybank ügyvitele tekintetében a ministerium rendkívüli intézkedéseket tehet és e célból a fennálló törvényektől eltérhet. (16. §.)

A javaslat 17. § a felhatalmazza a ministeriumot, hogy a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegeket, addig, míg azok a törvényhozás által meg nem állapíttatnak, saját felelősségére előlegezhesse és azok megszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessek.

Büntető törvényeinkben több rendelkezés van, mely háborúban elkövetett cselekményekre vonatkozik. Ezek a rendelkezések azonban nem védik meg minden irányban az állami érdekeket. Azért kiegészítésre és némi módosításra szorulnak. A javaslat 18-30. §-ai az erre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazzák

Kétségtelen, hogy e törvény jelentékeny mértékben korlátozza az egyes állampolgárok egyéni és politikai jogait, valamint a közszabadságot is. De a közveszély pillanatában, a midőn az ország biztonsága, a nemzet léte, jövője és az állampolgárok összes anyagi és erkölcsi javai forognak kockán, a legnyomásabb ellenvetéseknek is el kell némulniok, mert az állam létérdeke minden más érdeket megelőz és háttérbe szorít s annak megvédése minden eszköz igénybevételére feljogosít.

A bizottság ezek alapján a javaslatot általánosságban elfogadván, tisztelettel kéri a nagyméltóságú Főrendiházat, hogy azt hasonlóképpen elfogadni méltóztassék.

A mi a részleteket illeti, azokat is elfogadásra ajánljuk. A szabatoság okáért azonban javasoljuk, hogy a 6. § második bekezdésének harmadik sorában »a kik oly« szavak után szúrassék be e szó: »városban.«

Budapesten, 1912. évi december hó 11-én.

Wlassics Gyula s. k.,
az egyesült bizottságok elnöke
jegyzője

Molnár Viktor s. k.,
az egyesült bizottságok

A FŐRENDIHÁZ XXXIV. ÜLÉSE
1912 december 14-én, szombaton, Jósika Sámuel báró elnöklete
alatt.¹²¹

Következik a háború esetére szóló kivételes intézkedésekre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása.

Bejelentem a méltóságos főrendeknek, hogy a belügyminister ur részéről esetleg adandó felvilágosítások megadása céljából Jakabffy Imre államtitkár ur ő excellentiája is megjelent az ülésen.

Kérem a bizottsági jelentés felolvasását.

Degenfeld Pál gr. jegyző (olvassa a főrendiház egyesült közjogi és törvénykezési, valamint pénzügyi bizottságának a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről előterjesztett törvényjavaslat tárgyában beadott jelentését).

Elnök: Kivan valaki átalánosságban hozzászólni a törvényjavaslatához?

Degenfeld Pál gr. jegyző: Hadik János gróf!

Hadik János gr.: Nagyméltóságú elnök ur! Méltóságos főrendek! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt meg kell ismételnem azt a kijelentésemet, a melyet a javaslat bizottsági tárgyalása alkalmával tettem. Június 4-ike óta, elvi álláspontom mindazon javaslatokkal szemben, a melyeket a képviselőház elnöke ide átküld, nem változott, és ennek jogi következménye az volna, hogy mind ezen javaslatokat a limine elutasítsam, ezeknek tárgyalásába egyáltalában ne bocsátkozzam. Tekintettel azonban azon szomorú tapasztalatokra; hogy ezek a javaslatok a főrendiház által elfogadtatván és ő Felsőge által szentesítettven, törvénykönyvünkbe kerülnek és végrehajthatnak, kötelességemnek tartom e javaslathoz hozzászólni és igyekezni legalább megkísérelni azt, hogy kihagyassék a javaslatból az, a mit károsnak és veszedelmesnek tartok.

Hogy olyan törvényre, mely háború esetére vonatkozó rendkívüli intézkedéseket megállapít, szükség van, azt én nem tagadom, és a magam részéről kívánatosnak is tartom, hogy ezek törvényileg szabályoztassanak, már csak azért is, mert egyrészt megszállják a követendő eljárást, másrészt pedig mégis némiképen korlátozhatják az egyéni önkényt.

De, méltóságos főrendek, én a részletekhez nem kívánok hozzászólni, csak azt akarom kiemelni, hogy ennél a javaslatnál mi a lényeg. Az én álláspontom és a javaslat álláspontja között óriási a különbség. Én szükségesnek tartom igenis ezeket az intézkedéseket háború esetére, de semmi esetre sem úgy, amint a javaslat mondja, hogy azok már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelhetők, vagy mint Teleszky János pénzügyminister ur mondotta egy nyilatkozatában a »Pester Lloyd«-ban, hogy a kormánynak háború esetére szüksége van ilyen intézkedésre, vagy a háborúhoz hasonló helyzetben. A

¹²¹ Főrendiházi napló, 1910. II. kötet, 1912. június 19-1913. márczius 15., XXXIV. ülés.

háborúhoz hasonló helyzetben – nem tudom, hogy ez alatt a pénzügyminister ur mit értett. Ebből is látszik, hogy a felfogások nagyon különbözők.

Én veszedelmesnek tartom a felhatalmazást így megadni különösen két okból.

Az egyik az, hogy a kormány ezzel visszaélhet. A miniszterelnök ur a bizottságban azt mondotta, hogy hogyan lehet feltételezni azt, hogy a kormány ezzel visszaélhessen, hiszen már a költségek szempontjából sem lehet ilyen rendkívüli intézkedéseket tenni és a katonai körök sem egyeznének abba bele, hogy ilyen rendkívüli intézkedéseket tegyenek akkor, amikor azokra szükség nincs. Hát, bocsánatot kérek, nagy költségek ehez nem kellene; egy hadtestnek a felemelt békelétszámra való kiegészítése ürügye alatt már azt lehet mondani, hogy itt nagy veszély van.

A másik ok azonban, amelynél fogva én nem tartom helyesnek, sőt veszedelmesnek tartom azt, hogy háboru veszélye esetén már igénybe vehetők legyenek ezek a rendkívüli felhatalmazások, az, hogy azokat a kormány idegességéből, félelemből, hogy itt baj lesz, igénybe veheti, kimondván, hogy itt van a háború veszélye és igénybe veszi ezeket a rendkívüli felhatalmazásokat.

E tekintetben csak három esetre vagyok bátor rámutatni: először is a boszniai occupatióra, másodsor a 80-as években Galícia határán történt katonai előkészületekre, harmadszor az annexióra. Ha ez a javaslat ilyen szöveggel már azelőtt törvényerőre emelkedett volna, nagyon valószínű, hogy talán mind a három esetben, de minden esetre egy-két esetben a kormány ezeket a rendkívüli intézkedéseket igénybe vette volna. S ekkor, bocsánatot kérek, mi lett volna? Méltóztassék elgondolni azokat az óriási gazdasági károkat, azt az óriási ellenszenvet, amelyet ilyen intézkedésnek igénybevétele tagadhatatlanul okoz, amelyet előidézett volna, ha ezen esetekben a kormány csakugyan ilyen eszközökhöz nyult volna.

S a tapasztalat mit bizonyít? Azt, hogy különösen a legutóbbi, időben, amikor talán még a külügyi helyzet is majdnem azonos volt a maival, az annexió idejében a rendelkezésünkre álló törvényes eszközök teljesen elegendőknek bizonyultak arra, hogy úgy az esetleg kitörendő háboru esetében, mint addig a belbéli biztosítsák. Ez különben, azt hiszem, minden oldalról elismertett, a katonai körök részéről is.

Abban a tekintetben pedig, hogy nem akad kormány, amely visszaéljen egy rendkívüli felhatalmazással, csak arra utalok, hogy láttuk a Kristóffy-kormány idejében, hogy az 1888 évi XVIII. t.-cikkben adott felhatalmazással élve, miképpen játszották ki a nemzetnek ujonczmegajánlási jogát. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

A jelenlegi kormány is keresztülgázol minden törvényen.

Prónay Dezső b.: Ugy van!

Hadik János gr.: lábball tiporja alkotmányunk leghszentebb biztosítékait *(Ugy van! jobbfelől.)* és nem akar békét kötni. A kormányt támogatók lelkiismerete még

nem ébredt fel arra, hogy tekintve ezt a súlyos helyzetet, követeljék a kormánytól, hogy kössön békét és állítsa helyre a parlamenti rendet. Ily viszonyok közt fokozottan kell ügyelnünk arra, hogy a kormányok ilyen felhatalmazást ne kapjanak.

Milyen más lelkiállapotban volna a nemzet és nézne eléje a súlyos eseteknek és complicatióknak, ha nem élne szívében az a keserűség, hogy a magyar nemzetnek legszerényebb és jogos követelményei sohasem vétetnek figyelembe, hogy akadnak magyar emberek, kik vállalkoznak arra, hogy a magyar nemzet alkotmányát tönkretegyék és eltíporják. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* De azért, ha bekövetkezik az a pillanat, hogy háborura lesz szükség, mindenki nagyon jól tudja, hogy első lesz a magyar katona, és minden becsületes magyar ember teljesíteni fogja kötelességét, mert úgy kívánja a magyar becsület. *(Helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Kivan még valaki hozzászólni átalánosságban a törvényjavaslathoz?

Gyurác Ferencz püspök: Nagyméltóságú elnök ur! Méltóságos főrendek! Régi igazság, hogy rendkívüli idők, viszonyok, rendkívüli intézkedések szükségességét vonják magok után. A nemzet törvényei előtt köteles az ország határai közt meghajolni mindenki és csak e törvények korlátai között mozoghat törekvéseiben. A törvényekkel összeütközés büntetést von maga után. A hatóságoknak minden fokon legelső tisztük az ország törvényeinek érvényessége mellett örködni.

Ha azonban háboru tör ki, akkor, méltóságos főrendek, megczáfolatlanul legelső feladat a gondoskodás a hon védelméről. Ha fenyeget a veszély, akkor nem a sopánkodás, nem a támadás jogtalansága elleni tiltakozás, nem a méltányosság emlegetése biztosítja a diadalt, hanem a nemzeti erőnek mindig a kellő időben, kellő helyen, a lehető legkevesebb akadályal biztosítása, egyesülve a honszeretet lelkesedésével és önfeláldozásra készséggel képezi azt a védfalat, melyen a támadó veszély hullámai megtörnek. Ily helyzetben előállhat és előállt is igen gyakran, hogy necessitas frangit legem. Minden népnek története bizonyítja azt, hogy ha jött fenyegető vész, az ország ügyeinek intézője, ha volt arra felhatalmazása, ha nem, a haza védelme érdekében a győzelem biztosítása céljából tette meg a szükséges intézkedéseket.

Másrésről igaz, hogy alkotmányos, szabadságszerető nemzethez a legméltóbb eljárás, hogy törvényhozás útján maga adja meg a kormánynak a felhatalmazást a háború idején szükségessé vált intézkedések megtételére. Ezzel annyit bizonyít, hogy nem egyéni önkény korlátolja a törvény uralmát, hanem a nemzet maga hozza meg a polgári jogból is a rendkívüli helyzet által követelt ideiglenes áldozatot.

Régen tapasztalt igazság, amelyet ma sem lehet megczáfolni, kétszeres igazság, amelyet a jogaira büszke római mondott, hogy: res publica serper obstitit et obstat rei privatae. A haza érdekét köteles mindenki saját egyéni, családi érdekének fölébe helyezni, és ha veszélybe kerül a haza, a legelső és

legfontosabb feladata a győzelemért megtenni mindent, mert hisz a győzelem lesz épen biztosítéka a jogrendnek, az ország törvényei fennmaradásának, ellenben vesztt háboru után könnyen megtörténhetik, hogy az alkotmány bukik, a győző dictálja a törvényt a nemzetnek, ami ellen hasztalan minden panasz, minden kifakadás.

A történelem tanusága szerint a régi római népben fejlődött ki a legerősebben a jogérzék, a törvénytisztelet, a honszeretet és mikor fenyegetve közeledett a vész, ellenség támadása közelgett, a római nép mindig tudta korlátozni önjogait, koncentrálni az erőt, és a római senatus a néppel egyetértve hívta fel az egyik consult, hogy nevezzen ki dictatort. a ki élet-halál ura volt, vele szemben elhálványult még a végrehajtó hatalom főképviselőjének, a consulnak tekintélye is, elnémul a törvényhozás terén oly nagy hatalommal bíró néptribun vétója, sőt több ízben kimondatott a veszély fokozódásával még a justitium is, az összes törvénykezési eljárás szünetelése.

Ezzel az egyetértéssel, ezzel a haza védelmére egyesült erővel jutott el Róma a hatalom ama magasztára, a melyet bámul a világ.

Igaz másrésztől az is, hogy a dictator, a mint a veszélyt elhárítani sikerült, azonnal sietett rendkívüli hatalmát letenni, csak azért is, hogy mielőbb helyreálljon a jogrend, a törvények uralma, hogy ezzel is tanusítsa, hogy előtte nem a hatalomvágy, nem az önérdék, hanem egyedül a honszeretet volt a vezérlő csillag.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről ezt a felhatalmazást foglalja magában arra, hogy a kormány veszély idején, rendkívüli időben megtehesse a kivételes intézkedéseket a haza védelme, a győzelem biztosítása céljából. Én a magarn részéről indokoltnak találok a törvényjavaslatot, mert, ha ez a törvényes felhatalmazás nincs, akkor a nélkül kénytelen az ország ügyeinek vezetője megtenni az elkerülhetetlen intézkedéseket, akkor pedig csakugyan több tér nyílik az önkényre. Részemről teljesen indokoltnak tartom a törvényjavaslatot már csak azon tekintetből is, mert a felelősséget nem tudnám magamra vállalni, ha ilyen felhatalmazás nem volna és a kormány azt mondhatná: megbízatásom nem volt, nem bátorkodtam a törvény betűjének körén tulterjeszkedni és emiatt maradna el az ország erejének kellő módon, kellő időben való felhasználása a védelemre.

Részemről indokoltnak találván a törvényjavaslatot, azt elfogadom, csak azt az egyet óhajtanám, hogy nyerne ebben is kifejezést még az, hogy honnan és mikor kezdődik ezen kivételes intézkedések ideje, és hogy a háborus vész elmúltával lehetőleg mielőbb itt is valami időpont jelöltetnék meg, hogy akkor azután a kormány ezt a felhatalmazást a kivételes intézkedésekre leteszi, visszaadja ismét a nemzetnek, ezzel mindenesetre tanusítja azt, hogy igenis, ő előtte is a legelső a haza, a haza törvénye és ezzel biztosítja a nép körében, a polgárságban is a bizalmat intézkedései iránt.

Ismétlem, a törvényjavaslatot egész terjedelmében elfogadom. *(Heheslés.)*

Elnök: Kiván még valaki általánosságban szólni a törvényjavaslathoz? Ha nem, az általános vitát bezárom.

A miniszterelnök ur ő excellenciája kíván szólni.

Lukács László miniszterelnök: Nagyméltóságú elnök ur! Méltóságos főrendek! Midőn kötelességemből kifolyólag mint e törvényjavaslat benyújtója pár szóval reflectálni kívánok a hallottakra, előzetesen is kijelentem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy távolról sem kívánok azon éles hangon polemizálni, amelynek itt Hadik János gróf ő excellenciája kifejezést adott és egyáltalában nem akarom senkinek alkotmányos érzelmeit, alkotmánytisztelét kétségbevonni és a legobjectivebb alapon kívánok maradni, amire kötelez az a tisztelet, amelylyel e méltóságos testülettel szemben tartozom...

Hadik János gr.: Azt én is ismerem! Az ural szemben azonban másképp kell beszélni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Lukács László miniszterelnök: ...és amely kötelességemmé teszi, hogy tartózkodjam minden olyan szótól és kifejezéstől, amely az objectiv és nyugodt tárgyalást ebben a házban kockáztatná, vagy veszélyeztetné.

Epen azért egészen objectiv alapon kívánom feltenni a kérdést, amely minden törvényjavaslat megbirálásánál az első: hogy vajon szükséges-e az az intézkedés, amely javasoltatik és hogy vajjon azok az intézkedések, amelyek a törvényben foglaltatnak, helyesek-e.

Ami a szükségesség kérdését illeti, erre ő excellenciája szintén igenlőleg válaszolt, mert ő is elismeri, hogy a háboru veszélye, vagy a háboru kiütése esetén csakugyan szüksége van a polgári kormányzatnak bizonyos kivételes hatalomra, hogy a célzt biztosan elérhesse. Ő excellenciája csak azt kifogásolja – és ezzel az intézkedés helyességét teszi kérdéssé –, hogy a kivételes hatalom igénybevételének időpontja szerinte nem helyesen van megállapítva, mert nézete szerint ennek a törvényjavaslatnak, illetőleg az abban foglalt intézkedéseknek kizárólag és szorosán véve csak a háború idejére kellene szoritkozniok. E felett lehet vitatkozni, de aki gyakorlatilag nézi a kérdést, az előtt nem lehet kétséges az, hogy vannak bizonyos administrativ közgazdasági és politikai természetű intézkedések, amelyek ha elkésve tételnek meg, akkor azoknak egyáltalában semmiféle hasznát venni nem lehet.

Hadik János gr.: Voltak az annexio idején is!

Lukács László miniszterelnök: Az annexio idején, valószínűnek tartom, hogy a kormány külön felhatalmazási törvény nélkül tett intézkedéseket, és én távol vagyok attól, hogy emiatt a kormánynak bármiféle szemrehányást tegyek.

Hadik János gr.: Nem is lehet!

Lukács László miniszterelnök: Ő excellenciája legjobban tudja, hogy az annexio idején készülöben volt egy ilyen törvényjavaslat, és hogy abból nem lett törvény, ennek csakis az volt az oka, hogy hirtelen megszűnván a szükségesség, a dolog abban maradt, mert különben bizonyára szentesítés alá terjesztetett volna az a javaslat.

De bocsánatot kérek, felvetem a kérdést: Mindenki tudja, hogy háboru esetében a kémkedés egyike a legveszélyesebb dolgoknak, amely leginkább kockáztatja a háboru eredményét. Ha a kormány nincs abban a helyzetben, hogy előzetesen, preventív intézkedések által, a kémkedést meggátolja, teljes lehetetlenség, hogy ezt a veszélyt az országtól távoltartsa. Így vagyunk a hírlapok izgatásaival, amelyek, különösen olyan viszonyok között, mint a minők, fájdalom, nálunk vannak, a legveszedelmesebb eredményekre vezethetnének. Ha ennek az izgatásnak megakadályozása elkésik, akkor az intézkedésnek semmiféle eredménye nincs. Ha a kormány az ilyen sajtóvétségeket kénytelen volna a rendes uton letárgyaltatni, akkor ennek az eredménye az, hogy egy vagy két esztendő múlva kerül a kérdés a sajtóbíróság, az esküdtszék elé, és a legnagyobb valószínűség szerint, – amint az esküdtszéki eljárás eredményeit ismerjük, – a per felmentéssel végződik.

Közismeretű dolog, hogy a fegyvertartás, lőpor és egyéb robbanó szerek tartása szintén veszélyes a háboru esetén. Kérem, miképpen akadályozza meg a kormány ezeknek a tiltott tárgyaknak a tartását, ha nincs felhatalmazva a háboru megelőzőleg intézkedéseket tenni? De bátor vagyok feltenni azt a kérdést, hogy miután a háboruhoz, köztudomás szerint pénz is kell, vajjon megvárhatja-e a kormány a háboru tényleges kitörését, és csak akkor forduljon-e a pénzpiczhoz a szükséges összegek beszerzéséért? Bocsánatot kérek, teljesen lehetetlen állapotok következnenek be, hogyha mindezekben a dolgokban a kormány keze meg volna kötve.

Hadik János gr.: Most hogy oldották meg?

Lukács László miniszterelnök: Mindezekre vonatkozólag azt vagyok bátor megjegyezni, hogy abban az esetben, ha a kormány akart volna vagy akarna visszaélni ezekkel a kivételes felhatalmazásokkal, semmit sem kellett volna tennie, egyszerűen nem kellett volna törvényjavaslatot benyújtania, vagy talán tehette volna azt, hogy egyszerű generális felhatalmazást kér a törvényhozástól a rendkívüli intézkedések megtételére háboru esetében, és akkor csakugyan korlát nélkül és jóformán felelősség nélkül megtehetett volna minden intézkedést, amelyre aztán utólag ráfoghatta volna, hogy mindezekre szükség volt a háboru miatt. A kormány azonban nem tartotta megfelelőnek ezt az utat, amelynek az eszméje pedig felmerült, sőt bizonyos részről ajánlatot is, hanem sokkal helyesebbnek, alkotmányosabbnak és a közszabadságokkal szemben érzett kötelességeinek megfelelőbbnek...

Prónay Dezső br: Szép alkotmányosság!

Lukács László miniszterelnök: ...tartotta, hogy praecis, törvénybe iktatott szabályok által állapíttassanak meg azok a határvonalak, amelyekig elmehet és amelyeknek túllépése mindenesetre alkotmányos felelősséget hárit rá.

Fölvetette Gyurácz Ferencz püspök ur ő méltósága, hogy jó lenne, ha a törvényjavaslatban a kivételes intézkedések igénybevételének kezdő és befejező időpontja is kifejezésre jutna. Erről a törvényjavaslatban legpraecisebben

gondoskodás történt, amennyiben ki van mondva, hogy háboru idején, tehát ha a háboru kitör, vagy ha a háboru fenyegető veszélye minden kétségen kívül áll, ez képezi a kezdőpontot. A befejező pontra nézve pedig három eshetőség képzelhető. Az egyik az, hogyha a háboru tényleg bekövetkezett, amely esetre a törvény kimondja, hogy a háboru befejeztével azonnal hatályon kívül kell helyezni az intézkedéseket; a második eshetőség az, midőn a háboru veszélye hosszabb ideig tart, de a háboru nem tör ki. Erre az esetre az az intézkedés foglaltatik a javaslatban, hogy ha az első kivételes intézkedés időpontjától kezdve négy hónapon át a háboru tényleg ki nem tört, akkor a kormány köteles az összes kivételes intézkedéseket hatályon kívül helyezni, hacsak az országgyűlés két háza a meghosszabbításra a kormányt fel nem hatalmazza.

Tehát itt is a végső időpont lepraecisebben meg van állapítva. Végül a harmadik eset, hogyha háborus veszély mutatkozik, azonban a háboru nem következik be. Erre az esetre a javaslat azt az intézkedést foglalja magában, hogy mihelyt az ilyen alkalomból megindított katonai intézkedések befejeztetnek, a polgári kormány is köteles az összes kivételes intézkedéseket hatályon kívül helyezni.

Én azt hiszem, méltóságos főrendek, hogy mi az alkotmányos törvénytisztelet és a közszabadságok respectálása szempontjából elmentünk a lehető legmesszebb határig, sőt megtettük azt, ami alól talán emancipálhattuk volna magunkat, hogy a hadi szükségletek beszerzésére nézve is, – amit talán általános rendelettel el lehetett volna intézni, – mi külön törvényjavaslatot nyújtottunk be, amely ugyancsak a mai napon van tárgyalás alatt, mert nem akarta a kormány a maga felelősségére venni azt, hogy a sok száz millió értéket képviselő hadi szolgálmányokat minden törvényes felhatalmazás nélkül vehesse el a polároktól és önkényesen állapithassa meg az ezekért adandó kárpótlásokat.

Mondhatom, méltóságos főrendek, hogy a kormány teljesen nyugodt lelkiismerettel állithatja, hogy igyekezett az alkotmányosság minden követelményének ezen törvényjavaslatban eleget tenni, és miután ennek szüksége kétségbe nem vonható, én mély tisztelettel kérem a méltóságos főrendeket, méltóztassanak a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. Kérem, méltóztatnak-e a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni?

(Igen! Nem!)

Felkérem mindazokat, akik a törvényjavaslatot általánosságban elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Ellenpróbára szükség nincs.

A törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás.

Kérem a czim és a szakaszok felolvasását.

Zichy Rafael gr. jegyző *(olvassa a törvényjavaslat címét és az 1. §-t).*

Elnök: Hadik János gróf!

Hadik János gr.: Nagyméltóságú elnök ur! Méltóságos főrendek! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a bizottságban előterjesztett módosítványom nem került a ház elé, vagyok bátor ugyanazt az indítványt itt most benyújtani.

Csak egy pár szóval kívánok a miniszerelnök urnak előbb elhangzott beszédére reflectálni.

Elnök: Bocsánatot kérek, személyes kérdésben méltóztatik szólni?

Hadik János gr.: Az 1. §-hoz.

Elnök: Kérem!

Hadik János gr.: A miniszerelnök ur kifejtette, hogy előállhat az az eset, hogy igenis, a háboru előtt is szükség van ezekre a rendkívüli felhatalmazásokra. Ha még erre az álláspontra helyezkedünk is, lehetett volna arra egészen más módot találni. Miért nem méltóztatott akkor azt indítványozni és a javaslatba azt az intézkedést bevenni, – amint bevette ezen rendkívüli felhatalmazás megszüntetésére, – hogy ha együtt van a háboru előtt a parlament, felhatalmazást kérhet a parlamenttől ezen rendkívüli intézkedések életbeléptetésére, épen olyan módon, mint ahogy indítványozza ezt a javaslat, t. i. egy egyszakaszos törvényvel, és ha a kormány kívánja, vita nélkül. Abban az el nem képzelhető esetben, ha a törvényhozás nem tárgyalhatná, egészen jól intézkedhetett volna a kormány a maga felelősségére, épen ugy. amint ezt megtette volna eddig törvény hiányában.

Ezeket kívántam csak elmondani.

Lukács László miniszerelnök: Meg kell jegyeznem, nagyméltóságú elnök ur, méltóságos főrendek, hogy ilyen intézkedés foglaltatik a törvényjavaslat második szakaszában, amely azt mondja, hogy a kivételes hatalom igénybe vételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni. Tehát még a bejelentés kötelezettsége is megvan.

Hadik János gr.: Ez csak utólagos bejelentés! Előzetes felhatalmazást mondtam!

Prónay Dezső b.: A magam részéről pártolom gróf Hadik módosítványát.

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Lukács László miniszerelnök: Mindezek alapján kérem méltóztassanak a módosítványt el nem fogadni.

Elnök: A tárgyalás menetére nézve méltóztassanak figyelembe venni, hogy az első szakaszt tárgyaljuk, az lett felolvasva. Méltóztassanak meghallgatni Hadik János gróf ö excellentiája módosítványát, amely az első szakaszhoz szól, azután tárgyalhatjuk azt. *(Helyeslés.)*

Zichy Rafael gr. jegyző *(olvassa):* Módosítvány az 1. §-hoz. »A ministerium felhatalmaztatik, hogy háboru esetén a fegyveres erőnek vagy a fegyveres erő egy részének mozgósítását elrendelő legfelsőbb rendelet kibocsátása után a

ministeriurn valamennyi tagjának felelőssége mellett mindazon intézkedéseket megtehesse, melyek az ország biztonsága, valamint a személy- és vagyonbiztonság érdekében a fegyveres erő biztosítására és a közrend és csend fentartására szükségesek, nevezetesen vagy az egész országban, vagy az ország azon területén, amelyre ezt elkerülhetetlennek tartja, a következő intézkedéseket léptesse hatályba. Az ezen törvény által nyújtott felhatalmazások a mozgósítás elrendelésével lépnek hatályba, és amennyiben ezen törvény alapján tett kivételes intézkedések időközben meg nem szüntettetnek, legkésőbbben a béke megkötésével, illetőleg a hadjáratból kifolyólag szükséges utóműveletek befejezésével hatályukat veszítik.«

Elnök: Kiván ő nagyméltósága indítványa megokolásra szólni?

Hadik János gr.: Már voltam olyan bátor.

Elnök: Kiván még valaki szólni? Prónay Dezső báró ő méltóság!

Prónay Dezső b.: Csak azt kívánom kijelenteni, hogy pártolom Hadik János gróf módosítását.

Elnök: Kiván még valaki szólni a szakaszhoz? (*Senki!*) Ha szólni senki sem kíván, akkor felteszem a kérdést.

A házszabályok szerint előbb a módosítvány felett kell szavazni. Felkérem tehát mindazokat, akik Hadik János gróf módosítását az első szakaszra vonatkozólag elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*)

Elnök: Ha nem méltóztatnak ellenpróbát kívánni...

Prónay Dezső b.: Ellenpróbát kérünk!

Elnök: Akkor kijelentem, hogy a ház a szakaszt a módosítás elvetésével eredeti szövegezésében fogadta el.

Zichy Rafael gr. jegyző: (*olvassa a 2–5. §§-at; észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 6. §-t.*)

Elnök: A törvényjavaslat 6. §-ának második bekezdéséhez a bizottság azon módosítást javasolja, hogy a bekezdés harmadik sorába »akik oly« szavak után szurassék be ez a szó: »városban«.

Kérem tehát, méltóztatnak-e ezt elfogadni?

(*Felkiáltások: Elfogadjuk!*)

Kérem azokat, akik a bizottsági jelentésben ajánlott módosítást elfogadják, sziveskedjenek felállni. (*Megtörténik.*)

Kimondom a határozatot, hogy a 6. §. a bizottsági jelentésben javasolt módosítással, illetőleg beszúrással fogadtatik el.

Zichy Rafael gr. jegyző (*olvassa az első fejezet 7–17. §§-ait, továbbá, a második fejezet 18–30. §§-ait, végül a harmadik fejezet 31– 32. §§-ait. Észrevétel nélkül elfogadtatnak.*)

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is le lévén tárgyalva, felkérem azokat a méltóságos főrendeket, akik a törvényjavaslatot a 6. §-nál tett módosítással végszerkezetben elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*)

Kimondom tehát a határozatot, hogy a főrendiház a törvény javaslatot a 6. szakasznál eszközölt módosítással végszerkezetben elfogadja, miről a képviselőház a módosításhoz való szives hozzájárulás végett értesítettni fog.

Kérem az ülés jegyzőkönyvének felolvasását.

Zichy Rafael gr. jegyző: *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Észrevétel nem tétetvén, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelenteni ki. Ezzel az ülést bezárom, *(Az ülés végződik délutáni 7 óra, 55 pereskor;).*

428. ORSZÁGOS ÜLÉS

1912 december 16-án, hétfőn, Gr. Tisza István elnöklete alatt.¹²²

Bemutatom a t. háznak a főrendiház elnökének átíratát, melylyel értesít, hogy a főrendiház a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatot (irom. 633, 661) a mellékelt jegyzőkönyvi kivonatban megjelölt módosítással fogadta el.

A vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat fel fog olvastatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot.)*

Elnök: T. ház! Amint méltóztatnak látni, a főrendiház a szóbanforgó törvényjavaslat 6. §-án egy inkább stiláris módosítást eszközölt, t. i. ezen szakasz 2. bekezdésében, ahol a különböző kategóriájú községek felsoroltnak, a »nagy vagy kis községek« szavak előtt a »városok« szó kimaradt a szövegből, és ezt a »városok« szót, amely teljesen megfelel a törvény intenzióinak, iktatta be a főrendiház módosítása. *(Helyeslés.)*

Tekintettel egyrésről arra, hogy itt semmiféle elvi kérdésről sincs szó, másrésről arra, hogy a törvényjavaslat sürgős, s a háznak a multban követett gyakorlata megengedi; javasolnám a t. háznak, hogy ezen főrendiházi módosításhoz most azonnal méltóztassék hozzájárulni. *(Élénk helyeslés.)*

Senkisem kíván szólani? *(Nem!)* Ugy látom, kijelenthetem, hogy a ház a főrendiház által tett módosításhoz hozzájárult.

Ezzel tehát a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekre vonatkozó törvényjavaslat tekintetében is létrejövén a két ház között a megegyezés, a törvényjavaslat legfelsőbb szentesítés alá fog terjesztetni. *(Helyeslés.)* A képviselőház ezen határozatáról a főrendiház értesítettni fog.

¹²² Képviselőházi napló, 1910. XVII. kötet, 1912. június 18-december 31., 428. ülés.

526. szám.

(36. ülés, 602. jegyzőkönyvi pont.)

**Kivonat a képviselőház 1912. évi december hó 16-án tartott 428-ik
ülésének jegyzőkönyvéből.¹²³**

5460. Bemutatja elnök a főrendiház elnökének átiratát, melylyel értesít, hogy a főrendiház »a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről« szóló törvényjavaslatot a mellékletben megküldött jegyzőkönyvi kivonatban megjelölt módosítással fogadta el.

A vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat felolvastattott.

Javasolja elnök, hogy tekintettel a törvényjavaslat sürgős esetére és az utóbbi időben követett gyakorlatra, a módosítás azonnal tárgyalás alá vétessék. A Ház az elnök javaslatát elfogadja.

5461. Szólásra senki feljegyezve nem lóvén és elnök felhívására szólásra senki sem jelentkezvén, elnök a tanácskozást bezárja és felteszi a kérdést, elfogadja-e a Ház a főrendiháznak a felolvasott szöveg szerinti módosítását, a mely szerint a törvényjavaslat 6. §-ának 2. bekezdésében e szavak után »a kik oly« – beszúrassék e szó »városban«, igen, vagy nem

Ház a módosítást elfogadja, melyhez képest elnök kijelenti, hogy a képviselőház hozzájárult a főrendiház részéről tett módosításhoz és így a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslat tekintetében a megegyezés létrejövén, a törvényjavaslat legfelsőbb szentesítés elé fog terjesztetni.

A képviselőház ezen határozatáról a főrendiház értesítettik.

Jegyezte és kiadta:
Szojka Kálmán s. k.,
a képviselőház jegyzője

540. szám.

(37. ülés, 620. jegyzőkönyvi pont.)¹²⁴

190. I/M. E.

Magyar királyi miniszterelnök.

Nagyméltóságú Báró, Elnök Úr!

A törvények kihirdetéséről szóló 1881:LXVI. t.-cz. 8. §-a értelmében van szerencsém Nagyméltóságodat a méltóságos főrendeknek leendő bejeleni égett tisztelettel értesíteni, hogy »a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről« készült törvényjavaslat Ó Felsege által Bécsben az 1912. év december hava

¹²³ Főrendiházi irományok, 1910. XI. kötet, 463-532. sz., 526. számú iromány.

¹²⁴ Főrendiházi irományok, 1910. XII. kötet, 533-584. sz., 540. számú iromány.

huszonegyedik (21.) napján legkegyelmesebben szentesítettén, mint 1912. évi LXIII. (hatvanharmadik) törvénycikk, az »Országos Törvénytár« útján múlt évi december hó 31-ik napján kihirdettetett.

Ezen törvénycikknek a legfelsőbb szentesítési záradókkal ellátott eredeti példányát az Országos Levéltárban helyeztettem el.

Budapest, 1913. évi január hó 14-én.

Lukács s k.

1912. évi LXIII. törvénycikk a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről

I. FEJEZET

Kivételes hatalom

1. §

Háboru idején, sőt ha szükséges, már a háboru fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a ministerium valamennyi tagjának felelőssége mellett az ebben a törvényben meghatározott kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybe veheti.

A kivételes hatalom a háboru befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a ministerium már előbb nem szüntette meg.

Ha a háboru a kivételes hatalom alapján tett első intézkedéstől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, hacsak fenntartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul.

A hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét háza vita nélkül határoz, ha a kormány, hivatkozással az államérdekre, a vita mellőzését kívánja.

Ha a háboru fenyegető veszélye megszűnt, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni.

2. §

A kivételes hatalomból folyó intézkedések körét, hatályuk területét és hatályba lépésük időpontját a ministerium állapítja meg.

Erre vonatkozó rendeleteit köteles a ministerium az állam hivatalos lapjában közzétenni és minden községben, a melyre a tett intézkedések hatálya kiterjed, az ott szokásos módon kihirdetni. Ugyanigy kell eljárnia, ha intézkedéseit kiterjeszti, korlátozza vagy hatályukat megszünteti.

A kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

3. §

Az e törvény alapján tett kivételes intézkedések hatályának megszűnésével a már folyamatban levő ügyekre nézve is azonnal a rendes törvényes állapot áll helyre.

4. §

Az ezen a törvényen alapuló közigazgatási feladatok végrehajtására a ministerium kormánybiztosokat nevezhet ki, a kik csak magyar honos polgári egyének lehetnek. A kormánybiztosok a ministériumnak alárendelvék és működésük megkezdése előtt a miniszerelnök kezébe esküt tesznek.

Hivatásuk az is, hogy szükség esetén a közrend és a közbiztonság fenntartásáról gondoskodjanak és hogy azokat a rendes közigazgatási intézkedéseket is megtegyék, a melyek a hadviselés sikere érdekében szükségesek.

A kormánybiztosok az illető katonai parancsnokok szándékaival összhangban kötelesek eljárni.

Az állandó székhellyel kinevezett kormánybiztosok hatásköre egy vagy több törvényhatósági (megye, város) területére terjedhet ki. Annak a kormánybiztosnak a hatásköre pedig, a ki a magyar szent korona országai területén vezénylő valamelyik katonai parancsnok mellé, ennek közvetlen támogatására van kinevezve, felöllelheti az illető parancsnok egész parancsnoklási területét.

A kormánybiztosok ebben a kivételes hatáskörükben a megyei, városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, valamint a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel, valamint az állami erdészeti személyzetével közvetlenül rendelkezhetnek és hozzájuk közvetlenül intézhetnek rendeleteket. A csendőrség, államrendőrség és határrendőrség alkalmazottai és közegei a belügyministernek, a pénzügyőrség alkalmazottai és közegei a pénzügyministernek, végül az állami erdészet személyzete a földmivelésügyi ministernek engedélyével oly területen és oly szolgálatra is igénybe vehetők, a mely rendes működési körükön kívül esik.

Az előbbi bekezdésben felsorolt alkalmazottak és közegek a kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezéseit haladék nélkül és feltétlenül kötelesek végrehajtani és e miatt fölöttes hatóságaik részéről felelősségre nem vonhatók.

A késlekedő vagy nem engedelmeskedő alkalmazottakat és közegeket a kormánybiztos hivataluktól vagy állásuktól fegyelmi eljárás nélkül felfüggesztheti és másokkal helyettesítheti.

A felfüggesztett alkalmazott vagy közeg ellen a törvényszerű fegyelmi eljárást hivatalból folyamatba kell tenni. A fegyelmi hatóság ítélete azonban a felfüggesztés hatályát nem érinti.

Azt az alkalmazottat, a kit a kormánybiztos a reá bízandó feladat teljesítésére nem tart megfelelőnek, rendelkezési állapotba helyezheti és mással helyettesítheti.

A felfüggesztés, a rendelkezési állapotba helyezés és a helyettesítés tartama legfeljebb az e törvény alapján igénybevett kivételes hatalom megszűnéséig terjedhet.

A kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezései ellen tizenöt nap alatt, birtokon kívül fellebbezésnek van helye az illetékes ministerhez, a ki a kérdésben végérvényesen határoz.

Horvát-Szlavonországok területén ez országok önkormányzatának körébe tartozó ügyekben a kormánybiztosi jogkör betöltése iránt a bán intézkedik.

5. §

A ministerium felhatalmazhatja a belügyministert, hogy városok területén a csendőrség igénybevételét elrendelje.

A ministerium elrendelheti, hogy az önkormányzati testületek szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezései ideiglenesen hatályon kívül helyezzessenek és helyükbe a belügyministernek, illetőleg a kormánybiztosnak a rendelkezései lépjenek.

A belügyminister a törvényhatósági bizottságnak vagy a községi (rendezett tanácsu városi) képviselőtestületnek minden oly határozatát, a mely a hadviselés érdekének sérelmével jár, vagy a közrend és a közbiztonság fenntartását veszélyezteti, hivatalból megsemmisítheti, s a mennyiben a fenti szempontból intézkedésre szükség van, ezt saját hatáskörében megteheti.

Az e törvény alapján tett rendelkezések és intézkedések ellen nincs helye felírásnak a kormányhoz, sem pedig panasznak a közigazgatási bírósághoz.

6. §

A ministerium az utlevélkiállítás jogát az állam egész területén vagy egy részén az 1903:VI. tc. 6. §-ában megállapított hatóságok hatásköréből kiveheti és a belügyministernek, Horvát-Szlavonországokban a bánnak a hatáskörébe utalhatja.

A ministerium megfelelően kiterjesztheti az 1903:VI. tc. 2., 8., 11., 12., 14. és 15. §-ainak rendelkezéseit azokra a magyar állampolgárokra is, a kik oly városban, nagy vagy kis községben, vagy ezekhez közigazgatásilag csatolt oly lakott helyen szállnak meg, a mely nem állandó lakhelyük.

Kiterjeszthetők ezek a rendelkezések azokra a községbeliekre is, a kik az e § alapján kiadandó rendelet hatálya előtt, de három hónapnál nem régebben szálltak meg.

Az előbbi két bekezdés rendelkezései az 1903:V. tc. 10. §-ára is állnak, a melyet akként kell alkalmazni, hogy az az egyén, a kinek illetőségi községe nem fekszik az illető törvényhatóság területén, ennek egész területéről kitiltható, ha ott tartózkodása az állam érdekeire vagy a közrendre és a közbiztonságra aggályos.

Ha ez az aggályosság olyan egyénre nézve forog fenn, a kinek illetőségi községe ugyanabban a törvényhatóságban van, őt arra lehet kötelezni, hogy illetőségi községét az e § alapján kiadott rendelet hatálya alatt hatósági engedély nélkül el ne hagyja.

A ministerium felhatalmazást adhat annak elrendelésére, hogy a hadifelszerelést felvett, illetőleg hadiállapotba helyezett erődített helyekről a lakosságnak az a része, melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos, eltávolítható legyen.

A ki az e § alapján kiadott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. §

A ministerium korlátozhatja, sőt egészen eltilthatja oly tárgyak tartását, használatát és forgalomba hozatalát, a melyek a hadviselés érdekeinek vagy a közrendnek és a közbiztonságnak veszélyeztetésére használhatók (fegyverek, lőszer, lőpor, robbantó anyagok, stb.) és az ily tárgyak beszolgáltatását elrendelheti.

Ha az a gyanu merül fel, hogy valaki ily tárgyat jogosulatlanul tart birtokában, ennek megállapítása végett nála személymotaázás és házkutatás tartható.

A jogosulatlanul birtokolt tárgyakat el kell kobozni.

A hol attól lehet tartani, hogy a fogyasztási cikkek árai a nem tényleges állományu legénységnek nagyobb számban történő bevonulása következtében aránytalanul és pedig nem indokolt mértékben fel fognak szökni, elrendelheti a ministerium, hogy ott a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság megállapítsa.

Ha a katonai előkészületek vagy a háboru következtében a fogyasztási cikkek árainak nem indokolt mértékben aránytalanul való drágulása a katonaság elvonulása után, vagy más vidékeken jelentkezik, a közigazgatási hatóság javaslatára a ministerium elrendelheti, hogy a legszükségesebb élelmezési cikkekért követelhető legmagasabb árakat a közigazgatási hatóság arra az időre és ott is megállapítsa.

Mindkét esetben ezeket a cikkeket az ekként hatóságilag megállapított árnál drágábban árusítani tilos. A hatóságilag megállapított ár ellen a

végrehajtási rendeletben megállapítandó módon birtokon kívül fellebbezésnek van helye.

A ki az első, negyedik és ötödik bekezdés alapján kibocsátott rendelkezéseket megszegi, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással, valamint hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

8. §

A ministerium a nemzetközi egyezmények korlátai közt megteheti mindazokat az intézkedéseket, a melyek szükségesek avégből, hogy a postai, távirdai és távbeszélő forgalom és érintkezés a hadviselés érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá vétessék.

A ki az e §-on alapuló ellenőrzés során valamely postaküldemény, távirat vagy távbeszélgetés tartalmáról tudomást szerez, arra nézve ez a tudomás hivatalos titok és közlése vagy közzététele, a mennyiben súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, az 1878:V. tc. 479. §-a szerint, Horvát-Szlavonországokban pedig az ott fennálló törvényes rendelkezések szerint, büntetendő.

9. §

A ministerium oly törvényhatóság (megye, város) területén, a hol az állam biztonsága szempontjából szükséges:

1. új egyesületeknek vagy fiókegyesületeknek alakítását megtilthatja;
2. a már meglevő egyesületek vagy fiókegyesületek gyűlését ellenőriztetheti, működését korlátozhatja vagy felfüggesztheti;
3. elrendelheti, hogy a kereskedelmi társaságok, vagy külön törvények alapján létesült oly társulatok, pénztárak stb., a melyek közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt nem állanak, rendőrhatalósági ellenőrzés alá vonassanak, ha az a gyanu merül fel, hogy működésük törvénybe, rendeletbe vagy alapszabályaikba ütközik, avagy államellenes irányzatot vesz. A gyanu beigazolása esetén gyűléseik betilthatók, vagy feloszlatathatók, jogellenes határozataik végrehajtása pedig megtiltható.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult a 2. pontban meghatározott intézkedések megtételére.

A ki e § alapján tett valamely rendelkezést megszeg, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

10. §

Oly törvényhatóságokban, a hol az állam biztonsága érdekében szükséges, a ministerium politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek stb. tartását megtilthatja és - a közigazgatási hatóságok gyűléseinek kivételével - egyéb

gyűlések tartását hatósági engedélytől teheti függővé, tekintet nélkül arra, hogy bejelentésük rendes körülmények közt kötelező-e vagy sem.

Sürgős esetben a kormánybiztos is jogosult az előbbi bekezdésben meghatározott intézkedések megtételére.

A ki tilalom ellenére vagy engedély nélkül gyűlést (népgyűlést stb.) összehív, rendez, rendezésénél vagy megtartásánál közreműködik, valamint a ki az ily gyűlésben tilalom ellenére vagy az engedély hiányát tudva részt vesz, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

11. §

A ministerium elrendelheti, hogy az időszaki lapoknak és más sajtótermékeknek a sajtóügyi közvádolóhoz benyújtandó sajtórendészeti köteles példányait a szétküldés előtt kell a legközelebbi kir. ügyészségnek, illetőleg rendőrhatóságnak kézbesíteni és hogy a szétküldés, a mennyiben a kir. ügyészség vagy a rendőrhatóság korábban meg nem engedik, időszaki lapoknál csak a sajtórendészeti köteles példány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékeknel a kézbesítés napjától számított egy hét múlva veheti kezdetét.

Ha az első bekezdés értelmében kijelölt kir. ügyészség vagy rendőrhatóság arról győződik meg, hogy valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetnék el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja. Köteles azonban a kir. ügyészség vagy a rendőrhatóság a tilalommal együtt a tilalom megszegésének a 25. §-ban megállapított következményeit a sajtótermék előállítójával (nyomdászszal stb.) közölni és őt arra figyelmeztetni.

A jelen §-ban meghatározott ellenőrzés gyakorlásával a kir. ügyészségnek vagy a rendőrhatóságoknak egyes kirendelt tagjai is megbízhatók.

A ministerium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a mennyiben közleményeik a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenése és terjesztése eltiltassék.

A ministerium intézkedhetik, hogy a külföldről érkező sajtótermékek rendeltetési helyükre juttatás előtt, ellenőrzés alá vétessenek és a mennyiben tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes, lefoglaltassanak. Külföldi időszaki lapoknak behozatala és terjesztése egészen is eltiltható.

A ki az első bekezdés alapján kibocsátott rendelet megszegésével a sajtórendészeti köteles példány beszolgáltatását elmulasztja vagy a sajtótermék szétküldését a megállapított idő előtt megkezdi, valamint az, a ki a negyedik és ötödik bekezdés alapján eltiltott időszaki lapot kiad, terjeszt vagy behoz, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

12. §

A ministerium:

1. a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja a főtárgyalást az 1897:XXXIV. tc. 15. §-a szerint az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartozó mindazokra a bűncselekményekre nézve, a melyek a hadviselés érdekeit érintik;

2. oly helyeken, a hol az igazságszolgáltatás érdekében szükségesnek tartja, az esküdtbíróóságok működését egészen is felfüggesztheti és az esküdtbíróóságokhoz tartozó ügyekben a főtárgyalás megtartását a kir. törvényszékek hatáskörébe utalhatja;

3. a hadviselés érdekeit érintő, vagy a közrendet és a közbiztonságot veszélyeztető egyes bűncselekmények tekintetében az eljárást és ítélethozást a fennálló törvények szerint arra hivatott bíróságokról kivételesen az 1. és 2. pont esetén kívül is más polgári büntetőbíróóságokra ruházhatja át;

4. elrendelheti, hogy a hadviselés érdekeit érintő bűncselekményekre, a mennyiben az 1912:XXXIII. tc. 14. §-a és az 1912:XXXII. tc. 14. §-a értelmében katonai büntetőbíráskodás alá nem esnek (32. §), a polgári büntetőbíróóságoknál a gyorsított bűnvádi eljárásnak a 31. § értelmében kibocsátott szabályai nyerjenek alkalmazást. E szabályok keretében a hűtlenségre, a lázadásra, a gyilkosságra, a szándékos emberölésre, a közegészség ellen halál okozásával elkövetett büntetettre, a rablásra, a gyujtogatásra, a vizáradás okozásának büntetettére, vaspályákon, távirdákon (távbeszélőn) vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények büntetettére kivételesen a rögtönbíráskodás, valamint az 1912:XXXII. tc. 444. §-ában és az 1912:XXXIII. tc. 444. §-ában meghatározott büntetés megállapítható arra az esetre, ha az utóbb idézett két törvénycikk 435. §-ának második bekezdésében említett feltételek fennforognak.

13. §

A ministerium az 1. § korlátai között megállapítja azt az időt, a melyet a 18-27. §-ok szempontjából háboru idejének kell tekinteni.

14. §

A ministerium azokat a hadi czikkekre fel nem esketett, tényleges szolgálatban álló katonai egyéneket, a kik a fegyveres erő mozgósítás alatt álló vagy már mozgósított részének állományába, avagy valamely hadifelszerelést felvett, illetőleg hadi állapotba helyezett erődített helynek védőőrségéhez tartoznak, hivatásbeli kötelességeik megszégése miatt ugyanazok alá a büntetőjogi rendelkezések alá helyezheti, a melyek a hadi czikkekre felesketett katonai egyénekre nézve, szolgálati kötelességeik megszégése tekintetében mértékadóak.

15. §

A belügyminister rendelettel kihágássá minősítheti a kormánybiztosok olyan rendelkezéseinek a megszegését, a melyeket megbízatásuk körében tesznek.

Az ezen a törvényen alapuló, valamint az előbbi bekezdés alapján a belügyminister által megállapítandó kihágások elbírálása annak a közigazgatási hatóságnak hatáskörébe tartozik, a mely a törvény értelmében kihágási ügyekben a rendőri büntetőbíráskodást gyakorolja. A székesfővárosi m. kir. államrendőrség működési területén elsőfokon az illetékes kerületi kapitány jár el.

16. §

A ministerium a magánjogi követelések érvényesítése tekintetében - ideértve a váltókövetelések érvényesítését is - továbbá a polgári peres és nem peres eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás, végül a jegybank ügyvitele tekintetében rendkívüli intézkedéseket tehet és e végből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapíthat meg.

17. §

A ministerium felhatalmaztatik, hogy a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegeket addig, a míg azok a törvényhozás útján meg nem állapíttatnak, az elkerülhetetlen szükség mérvéig előlegezhesse és azok megszervezése iránt hitelművelet útján intézkedhessék.

II. FEJEZET

A büntetőtörvénykönyvek módosítása és kiegészítése

18. §

Az 1878:V. tc. 144. §-ának rendelkezése alá esik az a magyar honos, a ki az 1878:V. tc. 455. §-ában meghatározott intézkedéseket, tárgyakat háboru idején abból a szándékból kémleli ki, hogy azokról az ellenséget értesítse. Az 1878:V. tc. 145. §-a ebben az esetben is alkalmazandó.

19. §

A ki az 1878:V. tc. 172. §-ában meghatározott cselekményt háboru idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

20. §

A ki az 1878:V. tc. 177. §-ában meghatározott cselekményt háboru idején követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A ki háboru idején a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása végett munkásokat a munka közös beszüntetésére, munkaadókat munkásoknak vagy munkásokat munkaadóknak kizárására reábir, vagy a munka közös beszüntetésére, munkások vagy munkaadók kizárására az 1878:V. tc. 171. §-

ának első bekezdésében meghatározott módon felhív, öt évig terjedhető fegyházzal és nyolczezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esnek azok is, a kik az előbbi bekezdésben meghatározott czélból az 1878:V. tc. 177. §-ának második bekezdésében meghatározott csoportosulással a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák.

A ki háboru idején, tudva, hogy a munka közös beszüntetésének, a munkások vagy a munkaadók kizárásának célja a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása, a munka közös beszüntetésében részt vesz, munkásokat vagy munkaadókat kizár, vétséget követ el és három évig terjedhető fegyházzal, valamint négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az, a ki a jelen § második és harmadik bekezdésében meghatározott cselekményt, bár nem a negyedik bekezdésében meghatározott czélból követi el, ha a cselekmény a hadviselés érdekeit érinti.

21. §

A ki az 1878:V. tc. 439. §-ában (1888:XXXI. tc. 12. §) meghatározott cselekményeket háboru idején követi el, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; a ki pedig az 1878:V. tc. 441. §-ában meghatározott cselekményt követi el háboru idején, két évig terjedhető fegyházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

22. §

A ki háboru idején a fegyveres erő vagy a csendőrség tagját oly katonai büntetetre csábitja, vagy neki oly katonai büntett elkövetéséhez nyújt segílyt, a mely katonai büntett nem tartozik az 1878:V. tc. 453. §-ában említett szökésnek, vagy a katonai behívási parancs iránt tanusított engedetlenségnek (1890:XXI. tc. 1., 3., és 4. §) esetei közé, az, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

23. §

Az 1878:V. tc. 456. §-ában meghatározott büntetéssel büntetendő az is, a ki az idézett §-ban meghatározott cselekményt valamely szövetséges állam haderejére vonatkozólag követi el.

24. §

Az 1878:V. tc. 481. §-ában megállapított büntetéssel büntetendő a hivatali kötelesség megtagadása, vagy a hivatali kötelesség szándékos elmulasztása, ha az háboru idején az Ő Felsege uralkodása alatt álló államok vagy valamely

szövetséges állam haderejével szemben vagy a hadi védelemből kifolyólag teljesítendő hivatali kötelességre vonatkozik.

25. §

A ki az e törvény 11. §-a értelmében kibocsátott tilalmat ismerve, e tilalom megszegésével a sajtóterméket szétküldi, vagy szétküldését szándékos mulasztásával lehetővé teszi, az, a mennyiben a sajtótermék tartalma olyan, a melynek terjesztésére az 1878:V. tc. büntetést állapít meg, e büntetéssel büntetendő; ha a sajtótermék tartalma az 1878:V. tc. 144. §-ában, 146. § első bekezdésében vagy 147. §-ában meghatározott büntettek valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évtől öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig a 146. §-ának második bekezdésében vagy 456. §-ában vagy a jelen törvény 23. és 26. §-ában meghatározott bűncselekmények valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évig terjedhető államfogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előbbi bekezdés értelmében büntetendő a sajtótermék előállítója (nyomdász stb.) akkor is, ha a sajtóterméknek az e törvény 11. §-ának első bekezdése alapján elrendelt beszolgáltatását szándékosan elmulasztotta, vagy szétküldését a megállapított idő előtt megkezdte és tudta, hogy a sajtótermék tartalma az előbbi bekezdésben meghatározott bűncselekménynek tényálladékát alkotja.

Az előbbi két bekezdésben meghatározott bűncselekmények elkövetőinek felelősségére az 1848:XVIII. tc. 13. és 33. §-ában foglalt szabályok nem nyerne alkalmazást.

26. §

Az 1879:XL. tc. 33. §-ában meghatározott cselekménynek háboru idején elkövetése vétség, mely két évig terjedhető fogházzal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

27. §

A ki az 1879:XL. tc. 34. §-ában meghatározott cselekményeket háboru idején követi el, az, a mennyiben cselekménye nem esik a jelen törvény 7. §-a alá, valamint az, a ki a fennálló törvények alapján az 1879:XL. tc. 34. §-ában nem említett egyes hadiszükségletekre háboru idején kiadott kiviteli, átviteli, behozatali tilalmakat vagy egyéb forgalmi korlátozásokat megszegi, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

28. §

A 18-27. §-okban meghatározott cselekményeket háboru idején elkövetetteknek kell tekinteni akkor is, ha azt háboru fenyegető veszélyének

okából elrendelt katonai előkészületek esetében a 13. § szerint meghatározott időben követték el.

29. §

A közös haderő vagy a honvédség kötelékébe tartozó nem tényleges állományú egyén, a ki oly időben, midőn az 1903:VI. tc. 2. §-a alapján a ministerium által kiadott rendelet értelmében a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére utlevél kiadása tilos, a magyar állam területét oly célból hagyja el, hogy katonai szolgálatra való esetleges behívását meghiusítsa, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ha az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt népfelkelésre kötelezett egyén oly célból követi el, hogy a népfelkelési szolgálatra való esetleges behívását meghiusítsa, cselekménye vétség, mely két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

30. §

A jelen fejezetbe ütköző vétségek kísérlete büntetendő.

III. FEJEZET
Zárórendelkezések

31. §

Az igazságügyminister felhatalmaztatik, hogy a gyorsított bünvádi eljárásnak a 12. §-ban említett szabályait, a rögtönbiráskodási szabályokat is ideértve, az 1896:XXXIII. törvénycikkben foglalt rendelkezések módosításával és kiegészítésével és az 1912. évi XXXII. és XXXIII. tc. elveinek szem előtt tartásával rendeleti úton megállapithassa.

32. §

A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe és végrehajtásával a ministerium és az illető szakministerek, a mennyiben pedig hatálya Horvát-Szlavonországra is kiterjed s végrehajtása nem a központi kormányt illeti, a bán bizatnak meg. Horvát-Szlavonországon az önkormányzati törvényhozásnak körébe tartozó ügyekre nézve az ottani törvények irányadók.

E törvényvel egyidejűleg lép életbe az 1912:XXXII. tc. 14. §-a és az 1912:XXXIII. tc. 14. §-a.

**Válogatás a kivételes hatalmi
törvény megalkotásával kapcsolatos
hírlaptudósításokból**

Kivételes javaslatok.¹²⁵

Budapest, nov. 30.

A kormány a képviselőház mai ülésén benyújtotta azokat a törvényjavaslatokat, melyek a fenyegető háborus veszedelemmel szemben szükségessé válható intézkedésekre jogosítják föl a végrehajtó hatalmat és ennek szerveit. A javaslatok közül kettő – *a hadiszolgáltatásokról s a lovak és járóművek szolgáltatásáról rendelkezések* – azonosak azokkal, a melyeket tegnap az osztrák kormány a reixrát elé terjesztett. Ezeket a *Budapesti Hírlap* mai számában már ismertettük. A harmadik javaslatot – *a háboru esetére szolgáló kivételes intézkedésekről* – alább ismertetjük. Ez a javaslat a közigazgatás, a posta, táviró és telefon, az egyesülés és gyülekezés, a sajtó, a bíraskodás, a sztrájk és a magánjogi követelések tekintetében tartalmaz olyan rendelkezéseket, melyeket a hadviselés érdekében a kormánynak szükség esetén foganatosítania kell. Ezek a kivételes rendelkezések a javaslat szermt akkor lépnek életbe, „ha a háboru fenyegető veszedelmének okából katonai előkészületeket rendellek el.” A mmt a kormány erre vonatkozó rendeletét a hivatalos lapban közzéteszi, attól kezdve kivételes hatalommal járhat el. A javaslat főbb intézkedései a következők:

A kormánybiztosok.

A közigazgatás intézésére a mmsztérium *kormánybiztosokat* nevezhet ki. A kormánybiztosok az illető katonai parancsnokok szándékaival összhangban kötelesek eljárni.

Az állandó székhellyel kmevezett kormánybiztosok hatásköre egy vagy több törvényhatóság (megye, város) területére terjedhet ki. Annak a kormánybiztosnak a hatásköre pedig, a ki a magyar szent korona országai területén vezénylő valamelyik katonai parancsnok mellé, ennek közvetlen támogatására van kinevezve, felöllelheti az illető parancsnok egész parancsnoklási területét. A kormánybiztosok ebben a kivételes hatáskörükben a megyei, városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, valamint a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel, valamint az állami erdészet személyzetével *közvetlenül rendelkezhetnek* és hozzájuk közvetlenül intézhetnek rendeleteket.

A főlisorolt alkalmazottak és közegek a kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezéseit haladék nélkül és *föltétlenül kötelesek végrehajtani*, és e miatt főlöttes hatóságaik részéről felelősségre nem vonhatók. A késlekedő vagy nem engedelmeskedő alkalmazottakat és közegeket a kormánybiztos *hivatalukból vagy állásuktól fegyelmi eljárás nélkül fölfüggesztheti és másokkal helyettesítheti*.

A fölfüggesztett alkalmazot vagy közeg ellen a törvényszerű fegyelmi eljárást

¹²⁵ Budapesti Hírlap 1912/284. szám

hivatalból folyamatba kell tenni. A fegyelmi hatóság ítélete azonban a felfüggesztés hatályát nem érinti. Azt az alkalmazottat, a kit a kormánybiztos a reá bízandó föladat teljesítésére nem tart megfelelőnek, rendelkezési állapotba helyezheti és mással helyettesítheti.

A kormánybiztosnak e törvény alapján tett rendelkezései ellen tizenöt nap alatt, birtokon kívül föllebbezésnek van helye az illetékes miniszterhez, a ki a kérdésben végérvényesen határoz.

A belügyminiszter a törvényhatóságok vagy községek bármely határozatát, mely a hadviselés érdekének sérelmével jár, vagy a közrend és közbiztosság föntartását veszélyezteti, megsemmisítheti és helyettük a maga hatáskörében rendelkezhetik.

A minisztérium fölbatalmazást adhat elrendelésére, hogy a hadifölszereléssel ellátott, illetőleg hadiállapotba helyezett erődített helyekről a lakosságnak az a része, melynek jelenléte a hadviselés szempontjából hátrányos, eltávolítható legyen.

A minisztérium korlátozhatja, sőt egészen eltilthatja oly tárgyak tartását, használatát és forgalomba hozatalát, a melyek a hadviselés érdekeinek, vagy a közrendnek és közbiztosságnak veszélyeztetésére használhatók (fegyverek, lövészer, lőpor, robbantó anyagok) és az ily tárgyak beszolgáltatását elrendelheti.

Az élelmiszerek.

A hol attól lehet tartani, hogy a katonaság bevonulása vagy átvonulása miatt az élelmiszerek ára megokolatlanul emelkedik, a közigazgatási hatóság megállapíthatja a legszükségesebb élelmicikkekért követelhető legnagyobb árakat.

A posta és táviró.

A kormány a posta-, táviró- és telefonforgalmat a nemzetközi egyesületek korlátai között ellenőrzés alá veheti.

Egyesülés és gyűlekezés.

A minisztérium oly törvényhatóság (megye, város területén, a hol az állam biztossága szempontjából szükséges:

1. *Uj egyesületeknek vagy fiókegyesületeknek alakítását megtilthatja;* 2. *A már meglevő egyesületek vagy fiókegyesületek gyűlését ellenőrizheti, működését korlátozhatja vagy fölfüggesztheti;* 3. *Elrendelheti, hogy a kereskedelmi társaságok vagy külön törvény alapján létesült társulatok és pénztárak stb. rendőrbiztossági ellenőrzés alá vonassanak.*

Oly törvényhatóságokban, a hol az állam biztosság érdekében szükséges, a minisztérium *politikai jellegű népgyűlések, fölvonulások, körmenetek tartását megtilthatja.*

A sajtó.

A minisztérium elrendelheti, hogy az időszaki lapoknak és más sajtó

termékeknek a sajtóügvi közvadrólóhoz benyujtandó köteles példányait *a szétküldés előtt* kell az ügyészségnek, illetve a rendőrhatóságnak kézbesíteni és hogy a szétküldés időszaki lapoknál a bemutatástól számított három óra múlva, más sajtótermékeknel a bemutatástól számított egy hét múlva veheti kezdetét. Az ügyészség és rendőrség ha a hadviselés érdekei úgy kívánnák, a *sajtótermékek szétküldését megtilthatja*.

A minisztérium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a mennyiben közleményei a hadviselés érdekét veszedelmeztetik, *megjelenése és terjesztése eltiltassék*. Külföldi időszaki lapok behozatala és terjesztése egészen eltiltható.

A bírászkodás.

A minisztérium az esküdtbíróóságok helyett a törvényszékek elé utalhatja a főtárgyalást az olyan büncselekményekre nézve, a melyek a hadviselés érdekeit érintik. Oly helyeken, a hol ez szükségesnek mutatkozik, *az esküdtbíróóságok működését egészen följüggesztheti*.

A sztrájk.

A ki háboru idején a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása végett munkásokat a munka közös megszüntetésére vagy munkaadókat munkásoknak, avagy munkásokat munkaadóknak kizárására rábir: *öt évi terjedhető fegyházzal és nyolcezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő*. A ki tudva, hogy a munka közös megszüntetésének, a munkások vagy a munkaadók kizárásának célja a hadviselés megnehezítése vagy meghiusítása, a munka közös megszüntetésében részt vesz, munkásokat vagy munkaadókat kizár, vétséget követ el és 3 évi terjedhető fegyházzal, valamint négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A magánjogi követelések.

A minisztérium a magánjogi követelések érvényesítése tekintetében. – ideértve a váltókövetelések érvényesítését is – továbbá a polgári pörös és nem- pörös eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás tekintetében rendkívüli intézkedéseket lehet és e végből a fönnálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapíthat meg.

A kormány és a hadi költségek.

A minisztérium fölhatalmaztatik, hogy valamennyi tagjának felelőssége mellett a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegeket addig, a mig azok a törvényhozás útján meg nem állapíttatnak, az elkerülhetetlen szükség mértékéig előlegezhesse és azok megszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessék.

Az idevonatkozóan tett intézkedéseket az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

Háború.¹²⁶

Budapest, dec. 5.

Háború de nem az, a mely a Balkánon dúl. Egy ennél sokkal kegyetlenebb, gyűlöletesebb és pusztítóbb háború. Mert ott csak a testeket lövöldözik agyon. Ebben a háborúban lelkek, becsületek, jellemek rongyolódhatnak el. Nekem ez elviselhetetlenebbnek látszik a vérontásnál és balkánizübb magánál a balkáni hadviselésnél is.

A törvényjavaslatról van szó, a mely a háború esetén teendő kivételes: intézkedéseket állapítja meg. Szörnyülködve irtuk meg, a mint a javaslat megjelent, hogy, törvénné lévén, föltétlen urává teszi a kormányt testünknek, lelkünknek, vagyonunknak és életünknek, közjogunknak és magánjogunknak, mindén szabadságunknak. Hozzá tettük, hogy háborúban ez régen is így volt, csak hogy ezt a hatalmat törvény nélkül, csak a tényleges kényszerűség alapján gyakorolták a hatalmak. Mert hiszen mi a háború? Védekezés az ellen, hogy mindama felsorolt értékeink és érdekeink az – ellenség kényére ne jussanak. A kormányhatalom kötelessége erről gondoskodni. Hogy minden körülmények közt vállalhassa vállalt föladatáért a felelősséget, szüksége van a végső, fegyverekre is, és a végső fegyverek közt a legvégső az, hogy megnevezett javainkat – hogy ellenség kényére ne jussanak – ideiglenesen az ő kényére bízzuk.

Pár napra a mi fejtegetéseink után jogtudós barátunk és munkatársunk, Edvi Illés Károly, egyenkint fejtegette a kormány törvényjavaslatában foglalt intézkedéseket, természetesen abból a szempontból, hogy mennyiben szükségesek egy háború veszedelmeivel szemben. Nem kormánypárti, sem nem ellenzéki szempontból bírálta a dolgot, hanem céljai szerint, mint mondani szokás, tárgyilagosan, s különös érdeme volt cikkének, hogy belőle mindenki világosan megérthette, miről van a szó.

Természetes azonban az is, hogy az ellenzék től nem szabad azt várnunk, hogy szintén csak objektíve bíráljon. Az ellenzék igen rosszul szolgálná pártérdekét, ha a maga számára ki nem csíholná az esetből azt a tőkét, a melyet ki lehet belőle csíholni. Ellenben azt gondoljuk, hogy ennek is van egy bizonyos határa. A pártérdek jogos szolgálata megszűnik ott, a hol a közérdek kezdődik. Elvégre a háború nem tesz különbséget párt és párt között. A mi szükséges az összes nemzet védelmére, az épp úgy védi az ellenzék mint a kormánypártot. A mi pedig, nem szükséges, az mindenkire nézve káros. Az pedig, hogy éppen manapság nálunk ellenzék és kormánypárt a leggyűlöletesebb háborúságban van egymással, azt a másik háborút, egyáltalán nem veszélyezi. Az nem kérdi, hogy vannak-e sérelmeink, csonkának tartjuk-e függetlenségünket vagy nem. Az a háború kitörhet bármely pillanatban, tekintet nélkül a mi viszonyainkra, s

¹²⁶ Budapesti Hírlap, 1912/288. szám.

nekünk akkor mindazzal az erővel és eszközzel, a mi rendelkezésünkre áll, épp úgy kell védekeznünk, mintha a legboldogabb és legfüggetlenebb nemzet volnánk.

És erről a védelemről háború esetére nekünk magyaroknak kell gondoskodnunk mindaddig, a míg 1. ezt az országot magyar szupremáciával mi akarjuk kormányozni; 2. a míg ő felsége kettős birodalmában mint nemzet tekintélyre befolyásra és tekintetbevételre számítunk.

Ezek előrebocsátásával konstatálnunk kell, hogy nem csak egy-egy meggondolatlan politikus a maga hevenyészett nyilatkozatában, hanem maga Apponyi Albert is nagyon elvetette a súlykot abban a manifesztumfélében, a melyet a kormány javaslatáról az egész ellenzék nevében kiadott. Ezt a manifesztumot annak idején közöltük, ma kivesszük belőle a következő részt:

Ha tehát ezekből a törvényjavaslatokból törvény lesz, akkor Magyarországon az alkotmány, az egyéni és politikai szabadság, a bírói függetlenség, a személyi- és vagyonbiztosság, szóval az egyénnek és a nemzetnek minden kincse mindenkorra ki van szolgáltatva a mindenkori kormány önkényének; sőt a nemzet vagyona is ki van szolgáltatva abban a meghatalmazásban, hogy saját belátása szerint terhelhesse azt meg adóssággal.

Apponyi Albert gróf még azt is megírja, tanuljuk meg ebből, hogy ezért kellett a parlamenti erőszakot alkalmazni. Miért ezért? Mindazért, hogy a mit eddig a parlament csinált. Azért, hogy egyáltalán csinálhasson valamit. Hogy ilyet is fog csinálni: ki gondolt akkor arra? Ha pedig gondoltak már akkor rá, miért provokálták sippal-dobbal az erőszakot, miért nem tartogatták magokat arra, a mikor ez a dolog fog jönni?

De ez mellékes. A nevezetes ebben a fönti idézetben és az egész manifesztumban az, mintha ez a kivételes helyzetre, háború esetére tervezett törvény egyszersmindenkorra és nem csak háború esetére adna kivételes jogot az egyes kormányoknak. Ha így nem volna, nem mondhatná a manifesztum, hogy „ha ezekből a javaslatokból törvény lesz”, akkor alkotmány, szabadság, stb., „a nemzetnek minden kincse mindenkorra ki van szolgáltatva a mindenkori kormány önkényének.”

Nem csodálatraméltó túlzás ez? A javaslat azt mondja: háború esetén, Apponyi azt mondja: mindenkorra. Hallottam ennek a különöségnek azt a magyarázatát, hogy „nem kell a kormánynak csak egy-két hadtestet mozgósítani, s bátran élhet a kivételes törvénnyel”

Én a kormányok lélektanát nem ismerem. Soha se voltam se kormány, se szorosabb összeköttetésben kormányokkal, de nem tudok ráállani. a kormányviselt Apponyi Albertnek arra az álláspontjára, hogy Magyarországon minden kormány, a ki volt, van és lesz, cinikus banda, a melynek csak ürügy kell, hogy kifossa a nemzetet minden kincséből. Nincsenek valami ideális fogalmaim a kormányokról, de ennyire nem megyek. Már csak azért sem, mert a históriából tudom, hogy kényurak és zsarnoki kormányok minden törvényes

fölhatalmazás nélkül is tudták a módját, hogyan kell a nemzeteket jogaikból és javaikból kifosztani. Az már csak szentimentális képmutatás, ha valaki erre törvényes formát keres.

De mindez idáig csak bevezetés. Mert természetesnek kell találnunk, hogy a kormány és-pártja nem fogadta ezt a – legyenyhébb, szóval mondva – méltatlan kritikát szó nélkül. A válasza ellenben nem közönséges vitatkozásból áll.

Hogy hogy nem, egyszerre csak híre futott, hogy a mostani kormányéhoz teljesen hasonló tartalmú törvényt a – koalíciós kormány is tervezett. Erre pedig ennek a kormánynak egyes tagjai siettek nyilatkozni. Bolgár Ferenc volt honvédelmi államtitkár. kijelentette, hogy, a mi kormányunk részéről is történtek előkészületek, úgy az itt szóban forgó rendkívüli intézkedések tekintetében." „De nem finalizáltattak és nem is kerültek minisztertanács elé."

Kossuth Ferenc így nyilatkozott:

– Midőn a mi kormányzásunk alatt a hadüzenet veszedelme közvetlenül fenyegetett, igen természetes, hogy a kormányelnök foglalkozott azzal a gondolattal, hogy háború esetére az ilyenkor szokásos kivételes intézkedések lesznek törvényhozási utón létesítendőek. Azok az intézkedések azonban, a melyekről általában szó lehetett, nemcsak hogy nem azonosak, de még csak nem is hasonlítanak azokhoz, a melyek a képviselőház által most tárgyaltatnak.

Apponyi Albert gróf így:

– Abszolúte nem tudok arról, hogy a koalíciós kormány ilyen- javaslatot terjesztett volna előzetes szentesítés végett a király elé. Sőt határozottan kijelenthetem, hogy a miniszter- tanács soha ilyen vagy ehhez hasonló vagy erről a kérdéstről szóló javaslattal nem foglalkozott.

– Ilyen természetű javaslatok, mint a mostaniak, – mondja végül. Andrássy Gyula gróf – annak idején, csakugyan elem kerültek, mint belügyminiszter elé. Minisztertanácsban nem foglalkoztunk velük.

Ezek nem nagyon egyöntetű nyilatkozatok, de egyben-másban, ha egymásnak ellent is, mondanak, van, a miben megegyeznek. Ilyen többek, közt az, hogy minisztertanács elé semmi ilyen javaslat a koalíció idejében nem került, s hogy a miről szó volt, az is más volt, mint a mostani javaslat

E tekintetben a közönség könnyen biráskodhatik, mert ma már nyilvánosságra került-a koalíciós kormány javaslata is. Alább megtalálja az olvasó ismertetését és a szükséges anyagot a két javaslat összevetésére.

Más is nyilvánosságra került. A Budapesti Napló mai száma írja a következőt:

Ez a javaslat (a koalíció javaslata) 1909 március 22-ikén minisztertanács elé került. A minisztertanácsban résztvettek:

Wekerle Sándor,
Zichy Aladár gróf,
Andrássy Gyula gróf,
Apponyi Albert gróf,

Darányi Ignác,
Jekelfalussy Lajos,
Josipovich és Günther Antal.

azaz, a beteg Kossuth Ferenc kivételével az összes koalíciós miniszterek. A minisztertanácsban Wekerle Sándor szószerint előterjesztette az itt közölt javaslatot, melyet néhány órán át pontonként letárgyaltak és elfogadtak. Azután aláírták a jegyzőkönyvet és felhatalmazták a miniszterelnököt, hogy a javaslatot először előzetes szentesítés végett terjessze a király elé, azután, pedig mint törvényjavaslatot terjessze be a képviselőházban. Wekerle Sándor ki is kérte és meg is kapta az előzetes-szentesítést, a javaslatot azonban a képviselőházhoz már nem terjesztették be, mert a koalíciós kormány időközben, április 9-ikén, megbukott.

És itt van az, a mit bekezdősorainkban rut háborúnak, lelket pusztító, becsületet lyuggató háborúnak neveztünk, gonoszabbnak a balkáni vérontásnál.

Egy ilyen kész javaslatról, mint az, mely a koalíció javaslataként közölt okmány, az érdekelt miniszterek nem beszélhetnek úgy, hogy volt, nem volt valami olyanféle, a mennyire emlékezem, stb. Ilyet nem felejt el az ember, ha még úgy elhanyagolja az emlékezőtehetségét. Ez az okmány pedig létezik és szembeállít volt minisztereket és aktív minisztereket, a kik egymást a legsúlyosabban meggyanúsítják, rosszhiszeműséggel, gonosz, nemzetkifosztó szándékkal vádolják olyanért, a mire magok, is készültek. Hogy melyik javaslat enyhébb, melyik szigorúbb, az alárendelt kérdés, a mennyiben a lényegesebb dolgokban egyik a másíknak ikertestvére.

Mi pedig, újságírók és közönség, itt állunk és kérdezzük egymástól: mit higyjünk? Kinek higyjünk? Mennyit higyjünk egyiknek, mennyit másíknak? Az okmánynak higyjünk-e vagy az embereknek? Az ellenzéknek-e, a mikor már nem miniszterek, vagy a minisztereknek, a mikor még nem ellenzék?

Azt gondolom, itt csak egy dolog derít erre az utálatos egymásmarcangolásunkra döntő világosságot. Ha az a sokat hánytorgatott minisztertanács megvolt, arról jegyzőkönyvnek kell létezni. Tessék módot találni arra, hogy az is közzététessék. Hiszen a koalíció javaslata se kerülhetett, mint a miniszteri titkok arkivumában őrzött okmány, csak megfelelő engedelemmel a nyilvánosság elé. Ezt az engedelmet a kérdéses minisztertanácsi jegyzőkönyv számára is ki lehet tán eszközölni.

Ha pedig a javaslat indiszkréció útján került illetéktelen kezeken át a nyilvánosság asztalára, úgy kérjük ezt az indiszkréciót, igazítsa a minisztertanácsi jegyzőkönyvet is erre a már nem egészen szokatlan útra.

Mert elvégre is, ez nem már bukott és még nem bukott miniszterek magánügye. Ez a nemzet bőrére megy. Több világosságot kérünk.

Politikai kavarodás. – A koalíciós kormány kivételes javaslatai.¹²⁷

Budapest, dec. 5.

A külső bonyodalom érezteti megrázó hatását oly területen és oly irányban is, a melyen senki sem várta. Ma a kivételes javaslatok körül, a melyeket a kormány a mozgósítás vagy a háboru lehetőségére való tekintetből a képviselőház elé terjesztett, olyan kavarodás támadt, a mely a legizgatóbb szenzáció gyanánt hat. Nincs az a politikai tartalom regény, a melynek olyan rejtelmes és olyan érdekfeszítő fejezete volna, mint a mai napon beállott fordulatnak – a kivételes javaslatok kérdésében.

El kell beszélnünk rendre a mai dolog historikumát.

A szövetkezett ellenzéki pártok igen heves agitációt kezdtek a kormány által előterjesztett, rendkívüli események idejére szóló szükségjavaslatok ellen. Ezeket elnevezték alkotmányfosztó és szabadságvesztő javaslatoknak s azzal vádolták a kormányt, hogy nem is háboru esetén, tehát a legkomolyabb időkre szükséges a rendkívüli hatalom, hanem arra, hogy politikai célokra közönségesen is kihasználhassa, így az ellenzék mai küzdelme ellen is. Ennek az agitációnak heve nőttön nőtt s mind nagyobb arányokat öltött.

Erre – mivel a kormány védekezésre szorítottatott – a kormányhoz közel álló lapokban tegnap este oly közlemény jelent meg, a mely szembeszállva az éles izgatással, arra utalt, hogy az annexio idején a koalíciós kormány is készített vagy tervezett hasonló kivételes rendszabályokat. Az egyik tudósítás olyképpen szólt, hogy a koalíciós javaslat akkor a minisztertanácson is keresztülment, sőt a király előzetes szankcióját is bírta. Ez a közlés természetesen nagy feltűnést keltett s a koalíciós kormány volt tagjai közül többen – így Andrásy, Apponyi, Kossuth – siettek különböző helyen megjelent nyilatkozatban megcáfolni a közlemény tartalmát. Ezeknek a nyilatkozatoknak egy részét mi is közöltük, ma az alábbiakban valamennyit összefoglaljuk.

Ezeknek a nyilatkozatoknak tartalma több tekintetben eltér egymástól, mert van, a ki azt mondja, hogy hasonló javaslatról semmit sem tud s vannak, a kik emlékeznek, hogy készült valami, de az más volt, mint a mai kormány előterjesztése, azonban a minisztertanács, avagy a király előzetes szankciója elé semmi sem került (Zichy Aladár szerint – legalább az ő tudomásával nem).

Igy az agitáció és a nyilatkozatok közé esett a mai napon az a nevezetes dolog, hogy nyilvánosságra került a koalíciós kormány kivételes törvénye, nyilvánosságra a kormány félhivatalos lapjaiban, azzal a kommentárral, hogy ez a javaslat készen volt, minisztertanácson keresztülment és – Kossuth Ferenc kivételével, a kit ebben betegsége gátolt – valamennyi koalíciós miniszter aláírásával a király előtt is megfordult.'

¹²⁷ Budapesti Hírlap, 1912/288. szám.

Ez a mai nap bombája, a mely felrobbanván, nemcsak iszonyu feltűnést kelt (idehaza és bizonyára az egész világon), hanem egy talányos rejtelmet is foglal magában, a melynek nyitján a legokosabb emberek is hasztalan törnek a fejüket. A koalíciós kormány volt miniszterei azt állítják, hogy ilyen javaslat – ha tervezték is, ha tárgyalták is – el nem készült és a minisztertanács fórumáig el nem jutott. Ezzel szemben pedig oly forrásból, a melynek komolyságát e pillanatban kétségbevonni nem lehet, nem- csak azt állítják, hogy a koalíciós javaslat az előkészítés minden illetékes kezén és fórumán keresztülment, hanem produkálják is magát a javaslatok eredeti szövegében s közlik azoknak a férfiaknak a nevét, a kik aláírták – ma ellenben erről nem tudnak. Hogyan lehessen eligazodni ezen a rejtelmes ellentétben, a mikor az akta beszél és a mikor jellemes férfiak nyilatkozatai is beszélnek?

Eddig a koalíció volt miniszterei közül Andrásy, Kossuth, Apponyi, Günther nyilatkoztak. Hátra volna még Wekerle és Darányi (a szegény Jekelfalussy meghalt) – hátha ők tudnának több világhírességet deríteni a megfeythetetlen ügyre?

Mondanunk sem kell, hogy ez a dolog foglalkoztatja most a politikai világot s minden más kérdést háttérbe szorít. Ha nem fájt volna el a végsőig a pártoskodás szelleme: akkor ilyen kínos problémája sem volna most a magyar közéletnek, a melynek egyik betegségi tünete ez is, mint a többi.

Nyilatkozatok.

Arról a kérdésről, készítette-e a koalíciós kormány háboru esetére szóló kivételes törvényjavaslatot, a mai napon több rendbeli nyilatkozat jelent meg. A mai reggeli számában a Budapesti Hírlap már közölte Apponyi gróf és Kossuth Ferenc tegnapi tett nyilatkozatait. Ezeknek tartalmát nagyjából újra idézzük vezércikkünkben. A többi nyilatkozatot és a mai nap új nyilatkozatait alább közöljük:

Andrásy nyilatkozata.

Andrásy Gyula gróftól ma reggel a következő nyilatkozat jelent meg:

Ilyen természetű javaslatok, mint a mostaniak, annak idején csakugyan élém kerültek, mint belügyminiszter elé. Minisztertanácsban nem foglalkoztunk velük, de a belügyminisztérium körében hosszasan behatóan tárgyaltuk őket és én a kivételes intézkedésekről szóló javaslatot ilyen alakban, mint a hogy azt most terjesztették elő, sohasem helyeseltem, sőt határozottan kifogásoltam azt a rendelkezést, mely szerint a kormány léptethesse életbe a maga belátása és akarata szerint a kivételes intézkedéseket. Ezt a rendelkezést kifogásoltam belügyminiszter koromban is és sohasem fogadhattam volna el ilyen alakban a javaslatot. Ezt akkoriban közöltem is Wekerle Sándor miniszterelnökkel. Hogy aztán mi lett a vége a dolognak, mit miképpen intézett el Wekerle a hadügyminisztériummal. – azt nem tudom, de tény, hogy a javaslatokat a koalíciós kormány nem terjesztette be s nem is került újra abba a helyzetbe, hogy foglalkoznia kelljen velük.

Bolgár Ferenc nyilatkozata.

A koalíciós kormány volt honvédelmi államtitkára a következőket mondta:

Természetes, hogy az annexió és a szerb konfliktus idején a mi kormányunk részéről is történtek előkészületek, úgy az itt szóban forgó rendkívüli intézkedések, mint a hadi szolgáltatások, mint a ló- és járműszolgáltatások tekintetében. A mi a hadi szolgáltatásokat illeti, erre nézve évek óta készült a javaslat, többször átdolgozták. Én is már kész elaborátumot találtam a minisztériumban, mikor államtitkár lettem. Háború esetére úgy a hadi szolgáltatásra, mint a ló- és jármű-szolgáltatásra vonatkozó javaslat rendkívül fontos, és szándékunk is volt, hogy ezeket, ha mobilizáció elé kerülünk, sürgős elintézés végett azonnal az országgyűlés elé teriesszük. A kivételes intézkedésekről szóló javaslatot a honvédelmi és hatáskörükben érdekelt és más minisztériumok közreműködésével a miniszterelnökségen bizottságilag tárgyalták, de, tudtommal, nem finalizálták, bizonyos nehézségek merültek föl, ha jól emlékszem. Günther akkori igazságügyminiszter részéről, és pedig az itélkezés módjára nézve. Egyszerre beállott a nyugalom és a javaslat aztán nem is került minisztertanács elé.

Apponyi nyilatkozata.

A szövetkezett pártok mai együttes értekezletén Apponyi a következőket mondta:

Mikor tegnap különböző oldalról kérdést intéztek hozzám, nem mondhattam egyebet, mint annyit, hogy én az egész dologról nem tudok semmit, most azonban Bolgár Ferenc volt államtitkár nyilatkozata által és részben Andrássy Gyula nyilatkozata által egészen tisztázottnak látszik a tényállás. A tényállás az, hogy bécsi iniciatívából a honvédelmi minisztérium, melynek Bolgár Ferenc volt az államtitkára, csakugyan foglalkozott valamely kivételes intézkedésekről szóló javaslat összeállításával és hogy ez a javaslat a miniszterelnökségben is tárgyalatott. Hogy milyen volt ez a javaslat, arról nekem tudomásom nincs, miután az velem nem közöltetett, nem jutott abba a stádiumba sem, hogy valamennyi minisztériummal közöltessék; közöltetett azonban Bolgár Ferenc nyilatkozata szerint az igazságügyminisztériummal és Günther igazságügyminiszter ugyanezen nyilatkozat szerint azokat elfogadhatatlanoknak nyilvánította és megakadályozta, hogy minisztertanács elé is hozassék.

Zichy Aladár gróf nyilatkozata.

Ugyancsak a szövetkezett pártok mai gyűlésén Zichy Aladár gróf a következő kijelentést tette:

Igaz ugyan, hogy én mint a Felség személye körüli miniszter, nem bírtam olyan tárcával, hogy velem okvetetlenül minden törvényjavaslat előre közöltetett volna és voltak olyan kisebb törvényjavaslatok, a melyeket csakis a minisztertanácsban láttam és olvashattam először. De arról egészen határozottan nyilatkozhatom, hogy az ilyen súlyosabb temtészeti

törvényjavaslatokat már csak a kollégialis tisztelet folytán is közöltek előzetesen velem. Ez a törvényjavaslat azonban ilyen módon nem került elé. A második, a mit határozottan mondhatok, hogy ez a törvényjavaslat minisztertanács elé nem került. És mivel minisztertanács előtt nem volt, a minisztertanács részéről ő felsége elé előzetes szankció céljából nem is juthatott. Csakis az lehetett, hogy egyébként azok, akik e javaslatot kezdeményezték, de nem a honvédelmi miniszter, ő felségének a javaslatokhoz való hozzájárulását talán kieszközölhették. Még hozzáfűzhetem ehhez azt, hogy egészen határozottan tudom, hogy az akkori igazságügyminiszter, Günther Antal, a legmesszebbmenő aggályait fejezte ki éppen a javaslat közjogi vonatkozásai miatt és részben talán ez is okozhatta azt, hogy ez a törvényjavaslat egyáltalában nem került minisztertanács elé.

Günther Antal nyilatkozata.

A koalíciós kormány volt igazságügyminisztere a következőket jelentette ki:

Velem valóban közöltek miniszterségem alatt valami kivételes intézkedésekről szóló tervezetet, de én azt visszautasítottam. Többé nem is láttam a javaslatot. A minisztertanács elé soha sem került.

Lukács miniszterelnök nyilatkozata.

Lukács miniszterelnök egy beszélgetés során, a melyet tegnap egy újságíróval folytatott, a következőket mondotta:

A háboru esetére való kivételes intézkedések mindenütt megvannak, de a közszabadságokra nézve mindig sokkal jobb az, ha ezek törvénybe vannak iktatva, mintha a kormány általános fölhatalmazást (carta bianca) kapna arra, hogy végső szükség esetében rendelettel léptesse életbe a hadba készülő ország belső és külső védelmére okvetetlen szükséges kivételes állapotot, vagyis az ugynevezett ostromállapotot.

A törvény végre is mindig határt szab a kormány hatalmának, ellenben ha nincs ilyen részletes törvény, hanem csak általános fölhatalmazás van, vagy talán még az sincs, akkor a kormányhatalom, vagy a mi még rosszabb, az egyes hatóságok egyáltalán nincsenek korlátokhoz kötve a közveszedelem idején.

Nálunk is fölmerült az a gondolat, sőt magában az igazságügyi bizottságban is fölhozták, hogy egy ilyen általános fölhatalmazást adjon a mi törvényhozásunk is a kormánynak, a többit pedig azután a kormány alkotmányos felelősségére bizza: ezt azonban a kormány éppen a közszabadságra nézve tartotta volna rosszabbnak és ezért nem akarta. Inkább a mostani kivételes törvényeket választotta, a melyek még a beállott kénytelenség esetén is bizonyos korlátokat huznak a hatalom mindenkorai kezelői elé.

Különben, a mint mondtam, ez a dolog nálunk sem új. Ha jól tudom, maga a koalíciós kormány is tervezett, sőt készített is ilyen javaslatokat. Csodálom, hogy most éppen ők szörnyűköznek legjobban rajtat.

Andrássy válasza.

A miniszterelnök imént közölt nyilatkozatára Andrássy Gyula gróf a Magyar

Hirlap ma este megjelent számában a következő választ adta:

Lukács ama megjegyzésére, hogy a koalíciós kormány is készített „ilyen javaslatot“, azt válaszolom, hogy a koalíciós kormány „ily“ javaslatot véglegesen nem fogadott el s nem vállalt kötelezettséget arra, hogy „ilyen“ javaslatot a törvényhozás elé terjesszen. Voltak rendkívüli intézkedésre vonatkozó tervezetek akkor is, de az ezekről való tanácskozás nem vezetett ahhoz az eredményhez, hogy a koalíciós kormány a Lukács által most elé- terjesztett javaslattal azonos javaslatot terjesszen a Ház elé. Az én egyéni álláspontom pedig a multban is ugyanaz volt, mint a jelenben.

Kossuth Ferenc újabb nyilatkozata.

Kossuth Ferenc a kivételes javaslatok tárgyában hozzáintézett kérdésre ma a következőket jelentette ki:

A kormány lapjai ma esti számukban határozottan állítják, hogy a háboru esetére vonatkozó kivételes javaslatokat a koalíciós kormány minisztertanácson letárgyalta és elfogadta. Erre nézve megismétlem tegnapi nyilatkozatomat, hogy én ilyen minisztertanácsról sem nem tudok, sem ilyenben részt soha sem vettem. Ezek után joggal elvárom, hogy a miniszterelnök tegye közzé egész terjedelmében az erre vonatkozó jegyzőkönyvet. Arra emlékszem, hogy a miniszterek közt annak idején beszélgetés folyt a háboru esetén életbeléptetendő kivételes intézkedésekről, ezek azonban kizáróan a fenyegető szerb háboru esetére és tartamára vonatkoztak volna. Tény, hogy az ilyen javaslatok a képviselőház elé nem terjesztettek és nem igaz, hogy erre a kormánynak ideje nem lett volna, mert a háboru veszedelme elmúlt már, a mikor a Wekerle-kormány még nem mondott le. Természetes, hogy akkor is helyeseltük és most is helyeseljük, hogy háboru esetére kivételes intézkedések léptetessenek életbe, a lényeg azonban, a mit nem tudok eléggé hangoztatni, az, hogy annak idején csakis háboru esetére és tartamára szóló kivételes intézkedésekről volt szó. Végül bármit is akarjanak a koalícióra ráfogni, azt be kell, hogy lássa mindenki, hogy a koalíciós kormány idejében a képviselőház nemcsak hogy nem fogadott el ilyen javaslatokat, de ilyeneket a kormány a képviselőház elé sem terjesztett.

A koalíció és a kivételes törvényjavaslatok.

– Az ellenzék közös értekezlete. –

Az ellenzéki pártok ma délelőtt tizenegy órakor közös értekezletet tartottak a Justh párt Rákóczi-uti körhelyiségében. Az értekezleten azokkal a kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatokkal foglalkoztak, a melyeket a kormány a háborus veszedelemre való tekintettel a törvényhozás elé terjesztett.

A koalíciós kormány egykori tagjai: Apponyi Albert gróf, Kossuth Ferenc és Zichy Aladár gróf az értekezleten szóvátették azt a hirt, mintha annak idején ők is hozzájárultak volna egy olyan kivételes törvényjavaslatához, a mely tartalmára nézve megegyezett a mostani kormány javaslatával. Apponyi is, Kossuth is, Zichy is tiltakozott ez ellen. Apponyi azt mondta, hogy annak idején bécsi

iniciatívára a honvédelmi minisztérium foglalkozott ugyan valami ilyenféle javaslattal s ezt a javaslatot aztán a miniszterelnökségen is tárgyalták, minisztertanács elé azonban nem került, mert Günther Antal igazságügyminiszter elfogadhatatlannak jelentette ki a javaslat intézkedéseit.

Kossuth Ferenc szintén kijelentette, hogy tudomása szerint ilyen javaslat soha se került a koalíciós minisztertanács elé.

Zichy Aladár gróf azonban Kossuth és Apponyi nyilatkozatát érdekes kommentárral egészítette ki. Szerinte, megtörténhetett, hogy annak idején azok, a kik a kivételes javaslatot iniciálták – a mi azonban nem a honvédelmi minisztérium részéről történt – ő felségének a javaslatához való hozzájárulását kieszközölhették.

Zichy kijelentése félreérthetetlenül Wekerle Sándor miniszterelnökre céloz, mert ha a kezddés nem a honvédelmi minisztérium részéről s ha se Andrásy, se Apponyi, se Kossuth, se Günther, se Zichy nem tudott ilyen javaslatról, illetve nem járult ahhoz hozzá, akkor csak Wekerle Sándor, a koalíciós kormány miniszterelnöke lehetett az a valaki, a ki a javaslatához – Zichy szerint – a király előzetes szankcióját megszerezte.

Wekerle eddig nem nyilatkozott ebben a vitában, igazán feszült érdeklődéssel kell már most várni, hogy ha megszólal, mit fog mondani. Megemlítjük itt, hogy Wekerle Sándor volt miniszterelnök nincs Budapesten.

Az ellenzéki pártok különben holnap délelőtt folytatják közös értekezletüket.

A mai értekezleten Kossuth Ferenc elnökölt.

Először Apponyi Albert gróf szólalt föl. Tiltakozni akar – ugymond – azok ellen a híresztelések ellen, mintha annak idején a koalíciós kormány is hozzájárult volna egy olyan háboru esetére szóló kivételes törvényjavaslathoz, a mely lényegében megegyezett a kormány által most a törvényhozás elé terjesztett javaslattal. Ezzel a híreszteléssel szemben Andrásy Gyula gróf és Bolgár Ferenc volt honvédelmi államtitkár nyilatkozatából már megállapítható a tényállás. E szerint bécsi iniciatívára a honvédelmi minisztérium annak idején csakugyan foglalkozott valamely kivételes intézkedésekről szóló javaslat összellítésével s ezt a javaslatot aztán a miniszterelnökségen is tárgyalták. Ez a javaslat azonban odáig sem jutott el, hogy tartalmát valamennyi minisztérium megismerhette volna, mert Günther Antal igazságügyminiszter eleve elfogadhatatlannak jelentette ki a javaslat rendelkezéseit s megakadályozta, hogy a kérdés a minisztertanács elé kerüljön. Így áll a dolog s ezek után azoknak, a kik az ellenkezőt állítják, kötelességük, hogy vagy hozzák nyilvánosságra a koalíciós kormány állítólagos javaslatát, vagy ismerjék be, hogy tévedtek.

A kormányhoz közel álló újságok most nagy örömmel foglalkoznak azzal is, hogy egyes ellenzéki képviselők, a kik különben nem tartoznak a szövetkezett ellenzéki pártokhoz, részt vesznek a képviselőház tanácskozásában. Ezzel a jelenséggel szemben az ellenzéknek újra ki kell jelentenie, hogy semmiféle intrika és semmiféle csalogatás nem bonthatja meg összetartását s hogy a súlyos

külsőpolitikai viszonyok mellett sem mehet be egy, olyan parlamentbe, a melyben a jogrend helyreállításának se tárgyi, se személyi garanciái nincsenek meg.

Tiltakozik még Teleszky János pénzügyminiszternek minapi beszédében foglalt amaz állítása ellen is, mintha ő kultuszminisztersége idején hozzájárult volna a tanárok szolgálati idejének harmincöt esztendőre való fölemeléséhez.

Kossuth Ferenc: Minthogy a koalíciós kormánynak maga is tagja volt, kötelességének tartja kijelenteni, hogy a kivételes intézkedésekről szóló javaslatok tudomása szerint sohase voltak minisztertanács tárgyai.

Barabás Béla tiltakozik Hazai Samu honvédelmi miniszter beszéde ellen, a ki azt mondotta tegnapelőtt a képviselőházban, hogy a hazáért és a trónért életünket, vérünket, mindenünket föl kell áldozni. Ez igaz, de mi csak azt hozhatjuk áldozatul, a mi a mienk. Az ősök által megszerzett magyar alkotmányt nem lehet áldozatul vetni a dinasztia és a monarkia érdekeinek.

Désy Zoltán: A kormány eljárása, melyet a kivételes javaslatok dolgában most az ellenzék vezéreivel szemben tanusít; ugyanaz, a mellyel annak idején a gazdasági kiegyezés dolgában gyanusította meg a koalíciós kormányt. Akkor, a mikor a volt koalíciós kormány kérte a koronától, hogy a kiegyezés kérdésében elfoglalt álláspontját nyilvánosságra hozhassa. Lukács László miniszterelnök javaslatára ő felsége az engedelmet nem adta meg és mikor a tagadó válasz megjött, akkor másnap Lukács a szemünkbe vágta, hogy önök pedig feladták az ország gazdasági függetlenségét. Itt a tévedés ki volt zárva. Testi-lelki barátja, Tisza István gróf kellett, hogy kimomdja az itéletet. Tévedés ki volt zárva. Kikérni a koronától a tiltó engedelmet és akkor vágni a koalíció szemébe a vádat, ilyent tisztességes, becsületes emberek nem tesznek. Kivételes intézkedések szükségét háboru esetén maga is elismeri, de ezekkel szemben biztosítékot kell nyerni arra, hogy a ráruházott hatalom gyakorlásában a visszaélésekért a kormányt felelősségre lehessen vonni. Nálunk azonban ez lehetetlenség, most még inkább az, mint valaha.

Az ellenzék nem hagyhatja abba a mostani harcot. Ha ez a harc megbukott, vele bukott végleg a magyar parlamentarizmus is. Még akkor is ha valami nagy külső veszedelem esetén a kormány azzal jönne, hogy felejtjük a multat, akkor is meg kellene gondolni nagyon komolyan, hogy lehet-e nagyobb ránk a külső veszedelem, mint az, a mely belülről, a kormány politikája folytán fenyeget. Az ellenzéknek, sajnos, már nincs veszteni valója. Ez nem azt jelenti, hogy nem teszi meg a maga kötelességét továbbra is, de azt, hogy megteszi azzal a tudattal, hogy a jogérvő magyar embereknek ebben az országban veszteni valójuk nincs.

Polónyi Géza visszautasítja az osztrák miniszterelnöknek az osztrák képviselőház igazságügyi bizottságában tett azt a kijelentését, mintha a hadi szolgáltatásokról szóló javaslat közös ügye lenne Ausztriának és Magyarországnak. Ez a felfogás homlokegyenest ellenkezik az 1867. évi XII. törvénycikk rendelkezéseivel.

Zichy Aladár gróf a kivételes javaslatok dolgában ismétli Apponyi nyilatkozatát. Kijelenti, hogy a koalíciós kormány idején ilyen javaslat nem került idején, de nem került a minisztertanács elé sem s így nem juthatott a király elé sem előzetes szankció céljából. Csakis az történhetett, hogy azok, akik ilyen javaslatot kezdeményeztek. – de nem a honvédelmi miniszter – ő felségének a javaslathoz való hozzájárulását talán kieszközölhették. Föntartja különben a jogot arra, hogy erről a kérdéstről legközelebb bővebben is nyilatkozzék.

Kossuth Ferenc javaslatára ezután az értekezlet folytatását péntek délelőtt 11 órára halasztották.

A koalíciós törvényjavaslat.

Törvényjavaslat a háboru esetén alkalmazható kivételes intézkedésekről.

1. §. A minisztérium fölhatalmaztatik, hogy háboru esetén a fegyveres erőnek vagy a fegyveres erő egy részének mozgósítását elrendelő legfelsőbb rendelet kibocsátása után a minisztérium valamennyi tagjának felelőssége mellett *mindamaz intézkedéseket meglehesse*, a melyek az ország biztossága, valamint a személy- és vagyonbiztosság érdekében, a fegyveres erő sikeres működésének biztosítására és a közrend és csend föntartására szükségesek, nevezetesen, hogy az egész országban vagy az ország ama területén, melyre nézve ezt mellőzhetetlennek tartja, a következő szakaszokban megállapított *kivételes intézkedéseket* léptethesse hatályba.

2. §. A minisztérium fölhatalmaztatik, hogy az 1. szakaszban kijelölt célok elérése végett a fegyver, lővőszerszám és más robbanó szerek tartását, *a személy- és sajtószabadságot*, a levél és távirati titok sérthetetlenségét, a posta-, táviró- és távbeszélőszolgálatot, a gyülekezési jogot, végre az egyesületek, kereskedelmi társaságok és egyéb társulatok működését és a szabad forgalmat korlátozó rendszabályokat alkalmazhasson és vonatkozó intézkedéseinek végrehajtása, valamint a közigazgatásnak vezetése végett egy vagy több törvényhatóságra kiterjedő hatáskörrel *kormánybiztosokat* rendelhessen ki.

A *kormánybiztosok* a kivételes hatáskörükbe utalt teendőikre nézve, működésük területén, az özszes törvényhatósági, rendezett tanácsu városi és községi alkalmazottakkal és közegekkel, valamint a m. kir. csendőrség, a székesfővárosi államrendőrség és a m. kir. állami határrendőrség alkalmazottaival és közegeivel *közvetlenül rendelkezhetnek és azokhoz közvetlenül intézhetnek rendeleteket*, a melyek az említett alkalmazottak és közegek részéről *baladé nélkül és föltétlenül végrehajtandók* és a melyek miatt ezek fölöttes hatóságaik részéről felelősségre nem vonhatók.

A késlekedő vagy nem engedelmeskedő alkalmazottakat és közegeket a kormánybiztos hivataluktól vagy állásuktól *fegyelmi eljárás nélkül felfüggesztheti és másokkal helyettesítheti*.

A csendőrség, államrendőrség és határrendőrség alkalmazottai és közegei, a

belügyminiszter engedelmével, *oly területen is igénybe vehetők, a mely rendes hatáskörükkön kívül esik.*

A *belügyminiszter* a törvényhatósági bizottságnak vagy a községi (rendezett tanácsu városi) képviselőtestületnek minden oly határozatát, a mely a hadviselés érdekeinek sérelmével jár, továbbá a közbiztosság és közbéke föntartását veszedelmezteti, *hivatalból megsemmisítheti* és a mennyiben a fenti szempontból intézkedésre szükség van, ezt saját hatáskörében megteheti.

3. §. A minisztérium fölhatalmaztatik, hogy az igazságügyminiszter előterjesztésére *tábori királyi bíróságokat és tábori királyi ügyészségeket állíthasson föl* és azoknak szervezetét és eljárását a mutakozó szükség szerint *rendeleti uton állapíthassa meg.*

4. §. Fölhatalmaztatik a minisztérium, hogy *a nyomtatvány útján* elkövetett büntettek vagy vétségek ugyszintén a törvényben megállapított és nyomtatvány útján elkövetett kihágások eseteiben, a melyekben a főtárgyalás az 1897: XXXIV. törvénycikk 15. szakaszának II. pontja értelmében *az esküdtbíróságok; előtt tartandó meg, a főtárgyalást a királyi törvényszékek hatáskörébe utalhatja.*

A minisztérium oly helyeken, a hol a hadjárat által az esküdtbíróságok zayartalan, vagy részreghajlatlan működése veszélyeztetve van, *az esküdtbíróságok működését egészen is fölfüggesztheti* és az esküdtbíróságokhoz tartozó ügyekben a főtárgyalás megtartását a királyi törvényszékek hatáskörébe utalhatja.

5. §. A háboru idején elkövetett büntetendő cselekmények tekintetében intézkedik az 1878: V. törvénycikk és az 1879: XL. törvénycikk módosításairól és kiegészítéséről.

Az 1879: XL. törvénycikk 33. szakaszában meghatározott cselekmények *háboru idején elkövetése vétség, mely két évig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.* Háboru idején elköveteltnek kell tekinteni azt a büntetendő cselekményt, mely a mozgósításnak háboru okából elrendelésétől kezdve a béke megkötéséig, vagy békekötés hiányában a háboru tényleges befejezésüig terjedő időben követtetett el.

6. §. A minisztérium *a postagalamboknak* vagy más hirthordásra alkalmas madaraknak (közönséges galambok, fecskék stb.) tartását engedélyhez kötheti és elrendelheti, hogy azoktól, a kik ily madaraknak a birtokában vannak, ezek a minisztérium által megállapítandó kártalanítás mellett megváltassanak. A ki ily madarakat tilalom ellenére engedelem nélkül birtokában tart, kihágást követ el és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

7. §. Fölhatalmaztatik a minisztérium, hogy a fegyveres erő mozgósított részének. az ezt kíséző személyzetnek, a fegyveres erő betegeinek, hadi foglyainak és állatállományának élelmezésére, ellátására és elhelyezésére, hadiszolgáltatásokat illetőleg még a mozgósítást elrendelő legfelső parancs kibocsátása előtt is *rendeletileg intzkehdessék* és az ezen hadiszolgáltatásokért járó kárpótlásokra vonatkozó szabályokat *rendelettel megállapíthassa.*

8. §. Fölhatalmaztatik a minisztérium. hogy valamennyi tagjának

felelősségére, a hadiszükségletek fedezésére szükséges összegeket, addig, míg azok törvényes utón megállapítatnak az elkerülhetlen szükség mértéke szerint előlegezhesse és azok beszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessék.

9.§. Az ezen törvény által nyújtott fölhatalmaások a 7. §-ban említett fölhatalmazás kivételével, a mozgósítás elrendelésével lépnek hatályba és amennyiben az ezen törvény alapján tett kivételes intézkedések korábban meg nem szüntettetnek, legkésőbb a béke megkötésével, illetőleg a hadjáratból kifolyólag szükséges utóműveletek befejezésével hatályukat veszítik.

10.§. A jelen törvény alapján teendő kivételes intézkedések az állam hivatalos lapjában közzéteendőek azok minden törvényhatóságban és községben amelyekre ezen kivételes intézkedések hatálya kiterjesztetik, az ott szokásos módon kihirdetendőek és ezen kivételes intézkedésekről az országgyűlésnek, amennyiben ez együttvan, azonnal, ellenkező esetben pedig ennek legközelebbi összejövetele után azonnal jelentésteendő.

11.§. Amennyiben a jelen törvény rendelkezései oly ügyekre vonatkoznak, amelyek Horvát-Szlavonországok önkormányzatának körébe tartoznak, ezen országok külön törvényei és az ott érvényben lévő rendeletek irányadóak, és az ezen országok önkormányzati jogkörébe tartozó rendeleteket Horvát-Szlávon és Dalmátországok bánja fogja kibocsátani.

12.§. E törvény kihirdetése napján lép életbe és végrehajtásával a minisztérium bizatik meg.

A minisztertanácsi jegyzőkönyv.¹²⁸

Budapest, dec. 6.

Azt mondja ma a Magyar Hírlap, hogy a Budapesti Hírlap gyűlölködő cikket irt, hogy Apponyinak a manifesztumából csak egy helyről citált s nem vette figyelembe a másikat, s Andrássy Gyula grófnak csak egyik nyilatkozatára hivatkozott, s nem vette fel cikkébe a másikat.

Nagyon sajnáljuk a volt koalíciós rnisztérium tagjait, hogy annyit és annyiféleképpen kell nyilatkozniok, hogy nem lehet már nekik nyilatkozataik felkutatásában és méltatásában eleget tenni. Sajnáljuk, hogy nyilatkozataikban az ingadozásnak egész skáláját lehet megállapítani; sajnáljuk, hogy ma egy poszthumusz minisztertanácsban kellett összeülniök, hogy közös akarattal állapítsák végre meg, hogy mit tudnak abból. a mit csináltak és nem csináltak együtt miniszterkorukban, minisztertanácsban, vagy tanácson kívül, de ez a sajnálkozásunk nem teríthet el bennünket az igazság szolgálatától.

És gyűlölködő? Mily szokatlan, sőt ismeretlen szó ez a Budapesti Hírlap tónusának és szellemének a szótárából! Állapítsuk meg a valóságot.

¹²⁸ Budapesti Hírlap 1912/289. szám.

A Budapesti Hírlap híven es kitartón harcolt a nemzeti programért évek hosszú során át Apponyival, a nélkül, ahogy pártjával bensőbb összeköttetése lett volna. Ezzel értük el azt a sikert, a melyből a koalíció lett. Senki buzgóbban és hathatósabban a koalíciót és nemzeti követeléseit nem szolgálta, mint a Budapesti Hírlap. Szolgált a szabad- elvű párt ellen. Szolgált Fejérváry és Kristoffy ellen. Szolgált bomlasában Justh és társai ellen, egészen addig, míg szét nem robbant a koalíció. Andrássy Gyula gróf feloszlatta pártját, Apponyi Albert belépett a függetlenségi pártba, a nemzeti követeléseknek megszűnt a pártja. Azoknak csak a Budapesti Hírlap maradt meg.

Mert, mikor a többséget elnyerte a szabadelvűpárt utódja: a nemzeti munkapárt, akkor az ellenzék eldobva rugától a nemzeti programot, zászlajára írta Kristoffy és a szocialista párt választási programját és a nemzetiségi hirhedt izgatók némelyikével járt népgyűlésekre.

Semmi sem világosabb, mint hogy erre a kétségbeesett lépésre csak pártérdek bírhatta őket. A Budapesti Hírlapnak pártja nincs, pártérdeke sincs. Mi őket oda nem követhettük, mert ha késhegyig védelmeztük őket Kristoffy ellen, a szocialisták utcai zendülése ellen, az Auffenberggel konspiráló Justh-párt ellen, világos, hogy minden szeméremről meg nem felejtkezve, nem védelmezhetjük őket Kristoffy-programjukért és szövetségben Justhtal és a szocialistákkal. Iszonyu tévedésnek, kimondhatatlan szerencsétlenségnek tartjuk ezt a fordulatot, de sohasem szóltunk senkiről azok közül, a kikhez annak előtte ideáljaink megvalósításának a reményét kötöttük, a gyűlölködés vagy csak a tiszteltlenség hangján is.

Miért gyűlölködnénk ma, a mikor őket kínos helyzetben látjuk, a melyet ingadozó nyilatkozatokkal magok tesznek magokra nézve csak súlyosabbá.

Mert nem az a mi kifogsáunk ellenök, hogy ők háború esetére ugyanolyan javaslatot terveztek, minőt a mostani kormány tervez. Ellenkezőleg. Gáncsol akkor érdemelnének, ha ilyen javaslatot nem készítettek volna akkor, mikor a veszedelem fölmerült. Hiszen az annyi volna, mint elmulasztani az ország s a nemzet védelmét, a miről a kormányoknak kell gondoskodniok. Mert hiszen mit ér az nekünk, ha ideiglenesen nem szorítják meg polgári és alkotmányos szabadságainkat, nem kenyszerítenek bennünket a legnagyobb áldozatokra, hogy elejét vegyék a veszedelemnek, ha e mulasztás folytán rántör az ellenség és végleg kifoszt bennünket mindenből, a mit megkimélt a saját kormányunk.

Ha a koalíciós kormány háboru esetére ilyen, a végszükségre való törvényt tervezett, ezért inkább dicséretet, érdemel.

Mi a fölmerült keserű dologban kettőt gáncsolunk. Az egyik az, hogy a mostani szövetkezett ellenzék az országhoz intezett manifesztumban azt hirdeti, hogy a jelenlegi kormány minden- korra tönkreteszti, kifosztja az alkotmányt azzal a javaslattal, melyhez hasonlót ennek a szövetkezett ellenzéknek vezérei is terveztek, mikor miniszterek voltak.

Azzal a silány érvel ne álljon elő komoly ember, hogy a két javaslat között

különbségek vannak. Ilyen törvénye majd minden országnak van. És lényegileg valamennyi, ugyanazt a célt, követvén, ugyanazokat az eszközöket mozgósítja. Ha a koalíció javaslatából hiányoznának ezek a lényeges részek, a javaslat értéktelen volna, mert nem biztosítaná a célt. De benne vannak a leglényegesebb dolgok, mert a koalíciós miniszterek is komoly férfiak voltak, a kik tudták, hogy a háboru komoly dolog, melynek veszedelmeit egy tessék-lássék-féle formassággal nem lehet elhárítani, hanem csak a legnagyobb áldozatokkal. Azt pedig, hogy a mostani kormány nem is háboru esetére, hanem a saját pártja céljaira készíti és akarja használni ezt a javaslatot, ha törvény lesz belőle: a legborzasztóbb gyanúsítások közé kell sorolnunk. Olyan gazemberek, a kik effélere képesek, nem csinálhatnak Magyarországon olyan karriert, a mely az ország kormányzására viszi őket. És olyan kalandaroknak, a kiknek ilyenén jár az esze, elég a hatalom, nem kell még törvény is hozzá, hogy fosztogassanak. Hozzájárul ehhez, hogy ez a javaslat akkor kerül a napirendre, a mikor nemcsak legaktuálisabb, hanem legsürgősebb is, mert a háboru veszedelme egy hajszálon függ a fejünk fölött.

A mennyiben pedig különbségek vannak a régi kormány és a mostani kormány javaslata között, annyiban a fölfogásunk az, hogy a régi javaslat készítőinek az lett volna a föladata, hogy javaslatukkal mint lobogó zászlóval kellett volna a képviselőházba menni, és – félretéve ebben a komor és végzetes időben minden sértett hiuságot, személyes tekintetet és pártérdeket – megvívni és megjavítani a mostani kormány javaslatát a régivel, hogy tökéletes legyen, minden áldozatot felajánljon, a mi szükséges és semmit se engedjen meg, a mi nem szükséges a cél biztosítására.

E helyett – és ez a másik kifogásunk – az első pillanatban a koalíció miniszterei konfundálódva, mikor rájuk olvassák, hogy ők is készítettek ilyen javaslatot, részben tagadnak, részben koncedálnak, részben nem emlékeznek, két- háromféle és ugyanannyiféleképpen nyilatkoznak, hogy végül kiszüljön, hogy mégis volt javaslatuk, van minisztertanácsi jegyzőkönyv, mely e javaslat tárgyalását bizonyítja.

Tegnap ezzel a címmel, Háboru cikket irtunk, melyet a következő szavakkal fejeztünk be:

Azt gondolom, itt csak egy dolog derít erre az utálatos egymásmarcangolásunkra döntő világosságot. Ha az a sokat hánytorgatott minisztertanács megvolt, arról jegyzőkönyvnek kell létezni. Tessék módot taláni arra, hogy az is közzététessék.

Mert elvégre is, ez nem már bukott és még nem bukott miniszterek magánügye. Ez a nemzet bőrére megy. Több világosságot kérünk.

Az ebben a követelményben rejlő morális ösztönzés folytán módot nyújtottak a Budapesti Hírlap-nak arra, hogy a kérdéses minisztertanácsi jegyzőkönyvbe betekintést nyerjen. A Budapesti Hírlap e célból megbizta és kiküldötte Béla Henrik urat, a lap szerkesztőségének belső tagját, a ki

küldetésének eredményéről s mindarról, a mit a saját szemé vel látott és olvasott, a következőkben számolt el nekünk:

– Láttam a kérdéses minisztertanácsi jegyzőkönyvet. Föl van szerelve a hivatalos akta minden kellékével. Külső (kék) köpen yén jelezve van, hogy belseje minisztertanácsi jegyzőkönyvet tartalmaz. A minisztertanács Wekerle Sándor miniszterelnök elnöklésével folyt le s dátuma: 1909. március 22-ike.

A jegyzőkönyv elő lapján vannak a minisztertanácsban részt vett miniszterek aláírása i. Láttam Wekerle Sándor, Zichy Aladár gróf, Andrassy, Apponyi, Darányi, Jekelfalussy, Josipovich Géza és Günther Antal sajátkezü aláírását. A minisztereken kívül ott volt a tanácskozáson Rauch Pál báró horvát bán is.

A jegyzőkönyv hosszú. Az első négy fejezete különböző személyi és folyó ügyekre vonatkozik. Ezeket nem néztem meg.

Az ötödik pont szól arról, hogy Wekerle miniszterelnök a zavaros külső helyzetre való tekintetből előterjesztést tett arra nézve, hogy a háboru esetére szükséges rendkívüli intézkedések végleg rendeztessenek. S hozzátette, hogy milyen kivételes törvény alkotására van szükség.

Azután paragrafusonként ismertette (a jegyzőkönyvhöz mellékelt) kivételes törvénytervezetnek tartalmát. A javaslatnak minden egyes pontja lényeges tartalma szerint, röviden van ismertetve a jegyzőkönyvben, a mely ilyformán végigmegy a (lapokban már közölt) javaslatnak mind a tizenkét paragrafusán.

Végezetül ez olvasható határozat gyanánt: A minisztertanács elfogadja a miniszterelnök előterjesztését s megbizza a miniszterelnököt, hogykikérje ő felségének előzetes szankcióját és a javaslatot alkotmányos tárgyalás és elintézés céljából az országgyűlés elé terjessze.

A jegyzőkönyv azután más ügyekre tért át, a melyekkel a nevezetes minisztertanács szintén foglalkozott.

Kötelességszerűen ki kell egészítenem ezt a közlést azzal az értesüléssel is, a melyet a javaslat keletkezésére nézve ez alkalommal szereztem. A szóbanforgó koalíciós javaslatot egy négyes bizottság tárgyalta heteken át s a bizottság a honvédelmi, igazságügyi és belügyi minisztériumok kiküldötteiből alakult és Hadik János gróf belügyminiszteri államtitkár elnökléte alatt tanácskozott a belügyminisztériumban. Így készült az a javaslat, a melyről az általam látott minisztertanácsi jegyzőkönyv szól.

Igy áll tisztán és minden nyilatkozattal dacolva ez az odíózsúsá lett ügy. De kénytelenek vagyunk konstatálni, hogy kizárólag két tényező játsza benne a mozgató erőt: az elvakult pértérdek és az emberi gyarlóság. Egyik sem méltó arra, hogy végzetes pillanatokban döntő szerephez jusson nemzeteik sorsában.

Mert, hogy a humor is beleszóljon a dologba, ez az egész, két napig olyan titokzatosnak látszott eset egyáltalán nern olyan titokzatos, sőt nagyon is – köztudomásu volt annak idején, a miről, ugy látszik, a legközvetlenebbül érdekeltek szintén megfélejtkeztek egy kissé.

Alább talál az olvasó még egy cikket, böngészeteket a Budapesti Hírlapnak

abból az időből való közleményeiből, a melyek hiven beszámolnak a koalíciós kormány hires javaslatának, a minisztertanácsnak stb. minden dolgáról.

Igy elenyészik minden ok arra nézve, hogy tragikusan fogjuk föl a dolgot. Ellenkezőleg, ha nem vigyázunk, átcsap az eset a nevetségesbe. Ha ellenben az a következménye lesz, a mi kívánatos hogy legyen, hogy a manifesztum fakciózus álláspontjáról a szövetkezett ellenzék áttér, egy hazafias ellenzék szerepére s iparkodik a javaslatot a koalíció javaslatával összevetve, mentül jobba, kifogástalanabbá, céljai és eszközei összemérésével tökéletesebbé tenni: akkor ez az incidens még hasznára is lehet az országnak.

A politikai események.¹²⁹

Budapest, dec. 6.

Lassankint kezd oszladozni az a homály, a mely eddig a koalíciós kormány kivételes javaslata körül borongott. A Budapesti Hírlap követelte a minisztertanácsi jegyzőkönyvet, a melyen ez a javaslat keresztülment, s ma módot nyújtottak arra, hogy a Budapesti Hírlap meggyőződjék a dolgok való állásáról. Azok után, a mit e részben lapunk első helyén közlünk, nem lehet többé kétség az iránt, hogy a koalíciós kormány is gondoskodni kívánt háboru esetén kivételes intézkedésekről, illetve kötelességszerűen az ország védelméről háboru idején. Törvényjavaslatot készítettek, a mely minden illetékes előkészítő fórumon keresztülment és ugyszólván teljesen készen állott az országgyűlésen való előterjesztésre és a parlamenti tárgyalásra.

Csodálatosképpen a volt kormány tagjai közül többen erről nyilatkozataik szerint részint teljesen megfélekedtek, részint pedig csak homályosan emlékeztek. Mi ezeket a nyilatkozatokat kimerítően közöltük. Most utólag arról értesülünk a M. Hírlap révén, hogy Andrássynak egyik nyilatkozatát tévesen közölték s hogy volt egy másik nyilatkozata, a melyben azt mondta, hogy tudott a javaslatról, csak arra nem emlékezett pontosan, hogy vajjon a minisztertanács is letárgyalta-e.

Átvettünk egy másik nyilatkozatot, a melyben Günther Antalt szólaltatták meg olyképpen, mint a ki annak idején határozottan visszautasította a kivételes javaslat tervezetét. Most arról értesülünk, hogy a Kuria elnöke ebben a kérdésben külön nyilatkozatot nem tett, azonkívül, a mit Zichy Aladár gróf az ellenzéki értekezleten lényegileg elmondott.

*

A szövetkezett ellenzéki pártok mai együttes értekezletén Apponyi Albert gróf kijelentette, hogy nem akarja kisebbíteni annak az eseménynek súlyát, a mit a koalíciós kormány javaslatának közlése jelent, de kilátásba helyezte, hogy a

¹²⁹ Budapesti Hírlap, 1912/289. szám.

legrövidebb idő alatt lépéseket tesz a való tényállás kiderítésére. Addig tartózkodik minden további nyilatkozattól. Apponyi követelte e beszédében a minisztertanácsi jegyzőkönyv közlését. De mást is tettek a volt koalíciós miniszterek, a teljes világosság kiderítése céljából.

Ma a volt koalíciós kabinet tagjait mintegy miniszteri tanácskozássra hívták össze, a melyre meghívták Dánosról Wekerle Sándor volt miniszterelnököt is. A tanácskozás két óra hosszáig tartott, de semmiféle jelentést az értekezlet tartalmáról ki nem adtak.

Apponyi Albert gróf a szövetkezett pártok holnapi értekezletén fog nyilatkozni.

*

A képviselőház mai ülése közben, a melyen letárgyalták a kereskedelmi tárca költségvetését, sokat beszéltek a folyosón a kivételes javaslatokról s a munkapárti képviselők erősen kifakadtak a szövetkezett pártok taktikája és agitációja ellen. Egyebekben pedig élénk tanácskozás folyt arról, hogy a kormány javaslatát is némely részében módosítani kellene, hogy az ellene fölmerült aggodalmakat el lehessen oszlatni.

A nemzeti munkapárt ma este tartott értekezletén el is határoztak több rendbeli módosítást, a melyek közül legnevezetesebb az, a mely hivatva van minden kétséget kizáróan kiemelni és demonstrálni a kivételes intézkedéseknek kizárólag a háboru esetére vonatkozó jellegét, még pedig szorosán időhöz kötött korlátozással is, úgy hogy biztosítva van az, hogy a kivételes háborus állapot megszűnése után a kivételes intézkedések is meghatározott rövid időn belül megszűnnek.

Ezzel elesik az a differencia is, a melyet a szövetkezett pártokból jövő nyilatkozatok megállapítanak a koalíciós kormány által készített törvényjavaslat és a mai kormány törvénytervezete között. Ebben is a kivételes intézkedések minden kétséget kizáróan csakis háboru esetére nyerhetnek érvényesülést.

Az ellenzék és a kivételes intézkedések.

A szövetkezett ellenzéki pártok ma délelőtt tizenegy órakor a Justh-párti körben folytatták a kivételes intézkedésekről szóló javaslatok tárgyalását. Elsőbben Zichy Aladár gróf elnökölt, azután Justh Gyula. Még a napirend előtt szót kért Apponyi Albert és bejelentette, hogy a legrövidebb időn belül tisztázni fogják a kivételes intézkedések dolgában az egész tényállást. Ezzel arra a tanácskozássra célzott, melyet már ma délben tartottak a volt koalíciós kormány tagjai Kossuth Ferenc lakásán és a mely tanácskozásban Wekerle Sándor volt miniszterelnök is részt vett.

Az értekezleten *Apponyi Albert gróf* ezeket mondta:

Tegnap e körben tett nyilatkozatom folytán és annak alapján a kormányt támogató lapokban olyan közlemények jelentek meg, a melyek szerint a koalíciós kormánynak utolsó idejében miniszteri tanácskozásban tárgyalattot

egy kivételes intézkedésekre vonatkozó javaslat és ugyane közlemények szerint a miniszterelnök a minisztertanácstól fölhatalmazást is kapott arra, hogy a királytól e javaslatok benyújtására való engedelmet megszerezze. Ezeknek a közleményeknek a súlyát, a melyek nyilvánvalóan hivatalos közlések alapján jutottak napfényre, nem akarom kisebbiteni. Egyelőre csak annyit jelenthetek ki, hogy volt minisztertársaimmal együtt lépéseket teszünk a tényállás teljes kiderítésére (Élénk helyeslés) a legrövidebb időn belül, mert, hogy ha a másik oldalról már ennyit közöltek, akkor kívánjuk, hogy mindent közöljenek, a minisztertanácsi jegyzőkönyveket is. Természetesen a kimutatott igazság előtt föltétlenül meg fogok hajolni, de addig, míg a magunk részéről is megtettük a lépéseket a helyzetnek minden oldalról való tisztázására. További nyilatkozatot időelőttinek tartanék, kivéven csak azt, hogy ha az a szöveg teljesen hiteles, a melyet közölnek, akkor óriás elvi különbség van a közt a javaslat közt és e javaslat közt, a melyet most tárgyalnak, mert amaz tisztán kifejezetten háborura szól, a mostani javaslat pedig a háboru fenyegető veszedelme alkalmából tett katonai előkészületekre. (Ugy van! Ugy van!) Erre az óriás különbségre már most is figyelmeztetek. Egyébként pedig ismétlem. a legrövidebb időn belül abban a helyzetben leszek, hogy ez ügyről a legkimerítőbben nyilatkozhatssam. (Élénk helyeslés.)

Kossuth Ferenc konstataulta, hogy azon az állítólagos miniszteri tanácskozáson nem volt jelen és hogy arról előzetes tudomása nem is volt. Csodálkozását fejezi ki azon, hogy akkor sokat betegeskedvén a lakásán körülbelül 30-40 miniszteri tanácskozás volt és hogy éppen ilyen fontos ügyben nem tartotak a lakásán miniszteri tanácskozást.

Azután az értekezlet rátért a kivételes törvényjavaslatok további tárgyalására.

Földes Béla: Ha igaz lenne is, hogy a koalíciós kormány is foglalkozott a háborus javaslatokkal, akkor sincs nagyobb jelentősége, mert akkor a javaslatokat a Ház elé se terjesztették. Míg ellenben a mostani kormány siürgősen tárgyalatja a Házzal azt a javaslatot, a mely határozottan meghatalmazást ad a kormánynak, hogy talán békés időben is visszaéljen vele. Ez ellen az ellenzéknek határozott állást kell foglalnia. Sulyosabbá válik a dolog azzal, hogy épp a mai kormány tárgyalatja a javaslatot, holott eddig is beleütközött a törvénybe. Épp ezért teljességgel lehetetlen, sőt erkölcstelennek tartja, hogy a mai kormány vállalkozott a javaslat keresztülvitelére. E javaslatok megokolják, hogy az ellenzék a legnagyobb energiával folytassa a küzdelmet és abba ne hagyja addig, a míg az ország ettől a kormánnytól meg nem szabadul. (Tetszés.)

Csermák Ernő a hatvanhetes rendszert támadta.

Szmracsányi György: Noha Apponyi nobilis módon korrektül és szépen nyilatkozott Lukács Lászlónak arról a szinte aljas harcmódráról, azt hiszem, hogy az a nobilis felfogás, a mely a mi volt minisztereink részéről tapasztalható, ezen bandával szemben egyáltalában nem helyes. Nem habozom kijelenteni, s

ezt a legnagyobb nyilvánosság előtt is állom hogy akkor, a mikor Andrassy, Apponyi, Kossuth, Zichy, Günther azt mondja, hogy ez a törvényjavaslat soha minisztertanácson nem volt és a miniszterelnök meghatalmazást a minisztertanács részére előzetes szankció megszerzése céljából és a javaslatnak a Ház elé való terjesztésére nem kapott. Nekem ne mondja senki ennek ellenkezőjét. (Zajos éljenzés és taps.) Ne hivatkozzanak tehát jegyzőkönyvekre, mert ha ilyenek vannak, azok csakis illegális uton, hamis módon keletkezettek. Történt legyen az bármikor, azt nem tudhatom, hogy mikor történt, de a mi vezéreink reputációja megköveteli, hogy ez a hamisítás napfényre kerüljön. (Hosszas zajos éljenzés és taps.)

A vitát azután megszakították és a tanácskozás folytatását holnap délelőttre tűzték ki.

A koalíciós miniszterek tanácskozása.

Az egykori koalíciós kormány tagjai ma délután félegy órakor Kossuth Ferenc lakásán tanácskozást folytattak arról a kontroverziáról, a mely a kivételes javaslatok dolgában támadt a mostani kormány és a Wekerle-kormány között. Kossuth Ferenc meghívta a tanácskozásra a Dánoson időző Wekerle Sándor volt miniszterelnököt is, a ki ma délelőtt a fővárosba jött és meg is jelent Kossuth lakásán.

A koalíciós miniszterek közül megjelentek: Wekerle Sándor, Kossuth Ferenc, Apponyi Albert gróf, Andrassy Gyula gróf, Zichy Aladár gróf és Günther Antal, továbbá Déry Zoltán volt I pénzügyminiszteri államtitkár.

A tanácskozás két óra hosszat tartott és harmadfél órakor ért véget. Andrassy előbb elment, mert el akart utazni. A tanácskozásról semmiféle hivatalos közlést sem adtak ki.

Kossuth Ferenc a tanácskozás után ezt mondotta:

Megállapítottuk a tényállást, s megbíztuk Apponyi Albert gróft, hogy ezt hozza nyilvánosságra. Apponyi gróf alkalmasint a szövetkezett pártok holnapi értekezletén fog ennek a megbízásnak eleget tenni. Minket ebben a kérdésben a hivatalos titok már nem kötelezhet, mert Lukács László miniszterelnök itt már túltelment a hivatalos titok határán lapjainak informálásával.

Apponyi az ellenzék holnapi értekezletén nyilatkozik a mai tanácskozásról.

Wekerle Sándor volt miniszterelnök, értesülésünk szerint, ma délután újra elutazott Dánosra.

*

Apponyi Albert gróf ma este a következő nyilatkozatot tette:

Végzetlenül hálás vagyok, hogy a kormány nyilvánosságra hozta a koalíciós kormány háborús javaslatának a szövegét. Én beismerem, nem emlékeztem már erre a dologra. Tévedésemben megerősített Bolgár Ferenc volt államtitkár nyilatkozata, a melyből azt következtettem, hogy csupán szakbizottságok foglalkoztak a javaslattal. De ismétlem, végtelenül meg vagyok

elégedve, hogy a koalíciós javaslat nyilvánosságra jutott és ilyképp e javaslatból kitűnik, hogy minő végtelen és óriás különbség van a koalíciós és a mai javaslat között. Ez nagy elégtélemül szolgál, mert még erősebb alapot ad az ellenzéknek a kormány és javaslata ellen való támadásra.

Eddig szól Apponyi Albert nyilatkozata.

Ugy tudjuk, hogy Apponyi az ellenzék holnapi értekezletén rövid nyilatkozatot tesz a fölmerült kontroverziáról. Előadja a tényállást, a melyet a koalíciós miniszterek mai tanácskozása megállapított és azután a kormánnyal szemben egy kivánságot fog kifejezni.

Más oldalról még a következő értesülést kaptuk:

A koalíciós miniszterek tanácskozása kétségtelen világosságot derített arra a konfliktusra, a mely a háborus javaslatok dolgában a volt koalíciós kormány és a mostani kormány között kitört. Bizonyossá lett, hogy a koalíciós kormány tagjai tévedtek és hogy ebben a kinos ügyben cserben hagyta őket emlékezőtehetségük. Az ellenmondásról és az 1909. évi márciusban történt dolgokról a legkülönbözőbb verziók keringtek ma. Így a többi között arról is beszéltek, hogy Wekerle annak idején nem tájékoztatta kellőképp minisztertársait a tervezett kivételes intézkedésekről. Ez azonban valószínűtlen, – hogy mennyire az, mutatja egy más helyen közölt cikkünk, mely az 1909. márciusi eseményeket eleveníti föl. Sokkal valószínűbb az az előadás, melyről Kossuth-párti forrásból értesülünk. E szerint Wekerle a március 23-iki nevezetes miniszteri tanácskozáson valóban ismertette a kivételes intézkedésekről szóló javaslat főbb elveit. A miniszteri tanácskozás jegyzőkönyvét azonban az általános gyakorlat szerint nem aznap irták alá, hanem a legközelebbi miniszteri tanácskozásban. Tudnivaló, hogy a miniszteri tanácskozásokban soha sem tárgyalnak egy dolgot, hanem mindenkor egész sereg ügy kerül a miniszterek elé. Ilyképp történt, hogy a koalíciós kormány tagjai megfeledeztek a Wekerle-féle előterjesztésről.

Az ellenzékét meglehetősen elkedvtelenítette a blamázs, de azzal nyugtatják meg magukat, hogy a koalíció pártjait és a mai ellenzékét egyáltalában nem érinti a dolog. A Ház elé nem jutott a javaslat, melyet, mint mondják, amugy sem fogadtak volna el, de még a mai kormány javaslata lényegesen különbözik a koalíciós javaslattól.

Megemlítjük itt, hogy Kossuth Ferenc egyik függetlenségi ujság holnapi számába Mennyi bolondság címen cikkelyt irt, melyben a többi között ezt írja:

Most, hogy megsértve a hivatalos titoktartás szabályát, a kormány egy állítólagos minisztertanács jegyzőkönyvét nyilvánosságra hozatta, az ország joggal követelheti, hogy a tényleges hivatalos szöveget tegyék közzé hivatalosan.

A kivételes intézkedések a munkapártban

A munkapárt ma estére összehívott értekezletén foglalkozott a kivételes intézkedésekről szóló javaslattal. Már a képviselőház mai ülésén hire járt, hogy a

kormány olyképp fogja módosítani a javaslatot, hogy eloszlassa mindazokat az aggodalmakat, melyek a törvény tartalmára vonatkoztak. Hazai Samu báró honvédelmi miniszter, miképp megirtuk, épp e módosítások miatt járt Bécsben, a honnan ma reggel érkezett meg. Délelőtt a képviselőházban hosszasan tárgyalt azután Lukács miniszterelnökkel és Székely Ferenc igazságügyminiszterrel, a kik később Tisza István gróffal és Návay Lajossal tanácskoztak ugyancsak a módosításokról.

A munkapárt értekezletén Darvai Fülöp előadói beszéde után Lukács László miniszterelnök terjesztette elő a módosítást, mely olyképp szól, hogy ha a kivételes intézkedések életbe lépésének negyedik hónapja után még ki nem tört volna a háboru, akkor csak a törvényhozás két házának hozzájárulásával tartható fönn továbbra is a háborus javaslat. Erről a Ház országos érdekből vita nélkül határoz.

Ilyképp a kormány élet vetle a háborus javaslat ellen intézett támadásoknak és azoknak a lelkiismereti aggodalmaknak, a melyek a munkapártban is fölmerültek. Az egész párt helyesléssel fogadta a módosítást és most már megnyugvással fogja a Házban megszavazni.

A munkapártot élénken foglalkoztatta ma a koalíciós kormánnyal fölmerült újabb ellentét is. A pártnak az a fölfogása, hogy Apponyi, Kossuth, Zichy Aladár nemcsak tévedett, hanem blamáta is magát.

Az értekezletről a következő tudósítást adjuk:

Az értekezlet nyolcadfél órakor Ghillány Imre báró alelnök nyitotta meg. Jelen voltak Lukács László miniszterelnök Hazai Samu báró és Székely Ferenc miniszterek.

A kivételes intézkedésekről szóló háborus javaslatot Darvai Fülöp ismertette világos és alapos okfejtéssel. Rámutatott arra, hogy az államnak kötelessége háboru idején gondoskodni a belső csendről, a polgárok érdekeiről. Utalt a súlyos helyzetre, melyben most egész Europa sinylődik és a mellyel a javaslat szoros kapcsolatban van. Épp ezért kéri a javaslat elfogadását. (Éljenzés.)

Lukács László miniszterelnök: Én nem azért szólok föl, hogy az előadó urnak fényes és kimerítő fejtegetéseit bármivel is kiegészítsem: ezek nem szorulnak kiegészítésre. Én csak azért kérek szót, hogy beváltsam egy ígéretemet, a mit e törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a közigazgatási bizottságban tettem. A közigazgatási bizottság és az igazságügyi bizottság, a melyek ezt a javaslatot tárgyalták, elfogadták azt azokkal a különböző módosításokkal együtt, a melyek több oldalról tétettek. Elfogadták pedig részint a helyzetre való tekintettel, részint, talán szabad hizelegnem magamnak, a kormány iránt való bizalomból (Élénk helyeslés.), habár nem lehet félreismerni, hogy mégis voltak ugy a bizottságok egyes tagjainál, valamint a bizottságon kívül levő tiszelt képviselőtársaink egyesének lelkében kételyek, hogy vajjon nem megy-e túl a törvényjavaslat a kellő határokon. különösen a tekintetben, hogy ha ezek a kivételes intézkedések a kormány által törvényes fölhatalmazás

alapján életbeléptettek, hogy vajjon nem fognak-e azok igen hosszasan, talán kényszerítő szükség nélkül is hatályban tartatni. A kérdés annyira kényes és nehéz volt, hogy én és minisztertársaim nem voltunk abban a helyzetben, hogy erre a kérdésre már a bizottsági tárgyalás alkalmával rögtön határozott választ adhattunk volna s éppen azért kértünk türelmet és a mai konferenciára helyeztük kilátásba e tekintetben a kormány elhalálozását.

Most abban a helyzetben vagyok, hogy jelenthetem, hogy igenis találtunk módozatot bizonyos mértékig kiegészíteni, illetőleg módosítani a törvényjavaslatnak első szakaszát, és pedig oly irányban, hogy az meggyőződésünk szerint számol minden aggállal és nézetünk szerint a legmesszebbmenő aggályokat is alkalmas megnyugtanni.

Három eshetőség van kontemplálva ebben a törvényjavaslatban a kivételes intézkedések életbeléptetésére, illetve életbentartására nézve. Az egyik az az eset, ha a háboru tényleg kiört, a mely esetben önként értetődik, hogy mindcn erejét meg kell az államnak feszítenie az elérendő cél érdekében s akkor az életbeléptett kivételes intézkedések természetesen mindaddig föntartandók, a míg azokra szükség van.

A második eshetőség, a midőn a háboru veszélye fenyeget, ennek következtében kivételes intézkedések életbelépttetnek. a háboru azonban hosszabb ideig nem tör ki. És ez az a pont, a hol az aggályok fölmerültek, hogy vajjon ily esetben, ha az életbeléptett kivételes intézkedések igen hosszú ideig tartatnak érvényben, vajjon nem fog-e csorbitása lenni a törvényhozó hatalom jogkörének, hogy vajjon az exekutívának engedélyezett nagymértékű halálomszaporulat nem fogja-e a törvényhozás jogkörét sérteni, illetőnek annak ellenőrzési jogát csorbitani. Különösen eről az esetről gondoskodik az én módosításom, a mely röviden abban jelezhető, hogy ha a háboru a kivételes hatalom alapján tett első intézkedéstől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, ha csak föntartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul. (Élénk helyeslés.)

Ezzel tehát a viszonyokhoz képest aránylag nem hosszú időre adatik meg a jog a kormánynak, hogy ezeket a kivételes intézkedéseket hatályban tartsa s ha ez idő alatt a háboru nem tör ki, ezek csak ugy tarthatók további hatályban, ha azokhoz az országgyűlés mindkét háza hozzájárulását megadja. (Helyeslés.)

Természetes, hogy lehetnek a polilikai viszonyok akkor, a midőn az országgyűlés hivatva van ebben a kérdésben dönteni, olyanok, hogy nem kívánatos általános állami érdekből, hogy ez a kérdés a parlamentben diszkuszió tárgya legyen. Azért ezt a propozíciót azzal egészítjük ki, hogy a hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mind a két háza vita nélkül határoz (Helyeslés.), ha a kormány hivatkozással az államérdekre a vita mellőzését kívánja. (Élénk helyeslés.)

A harmadik eshetőség az, ha a háborunak fenyegető veszedelme egyáltalában elmult, akkor természetesen megmarad a törvényjavaslatban is

kontemplált az az intézkedés, hogy ilyen esetben a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni. Kérem a kiegészítésekkel együtt elfogadni a törvényjavaslatot. (Hosszas, élénk helyeslés.)

Székely Ferenc miniszter javasolja, hogy a 32. szakasz végére a horvát autonómiának kifejezeteen szükséges megóvása szempontjából ez a mondat vételessék föl: „A Horvát-Szlavonországok önkormányzati törvényhozásának körébe tartozó ügyekre nézve az ottani törvények irányadók. (Élénk helyeslés.) A módosításokat az értekezlet egyhangú lelkesedéssel elfogadta.

Várady Zsigmond dr. előadása alapján vita nélkül hozzájárult a párt az erőhatalom hatásának a váltón, utalványon és csekken alapuló jogokra vonatkozó s a bérlőknek és a haszonbérlőknek jogviszonyát tárgyazó javaslatokhoz.

Ezzel az értekezlet véget ért.

A koalíció és a kivételes javaslat.

Hogy világot vessünk annak a kivételes törvényjavaslatnak sorsára, mellyel a koalíciós kormány 1909 március hónapjában az annexió miatt fenyegető háborus veszedelem folytán foglalkozott, utánaneztük a Budapesti Hírlap 1909 márciusi számaiban: mi is történt voltaképpen ebben a dologban. Az alább közölt adatok azt bizonyítják, hogy a Wekerle-kormány csakugyan gondolt egy ilyen javaslat beterjesztésére s hogy a javaslatához Wekerle Sándor miniszterelnök meg is szerezte a király előzetes jóváhagyását.

Március 21-ikén, tehát a minisztertanácsot megelőző napon, a Budapesti Hírlap jelentette, hogy a miniszterelnök délután Bécsbe utazott Ábrányi Kornél miniszteri tanácsos sajtófőnök és Bárczy István titkár kíséretében s hogy utja a félhivatalos kommuniké szerint a külügyekkel van összefüggésben. Ezt a jelentést azonban éjjel oda módosítottuk, hogy a miniszterelnök úgy látszik megszakította bécsi útját, mert a Bud. Tud. szerint este nem érkezett Bécsbe.

Ez szombaton volt. A képviselőház hétfői ülésén aztán e hiradásban foglalt ellentmondás folytán erősen találgatták, vajjon járt-e hát Bécsben Wekerle vagy nem s ha nem járt, hol volt vasárnap. Érdekesnek tartjuk ideiktatni a Budapesti Hírlap erről szóló tudósítását, a mely ezeket mondja:

Valamennyi ujságot bejárta a hír, hogy a miniszterelnök szombaton délután Bécsbe utazott. Ma azonban azt a meglepetést hozta egy félhivatalos könyomatos, hogy a miniszterelnök tegnap nem volt Bécsben. Hát akkor hol volt? A képviselőház folyosóján ma komolyan is, tréfásan is ezen tünődtek, vitatkoztak. Végre is Szász József képviselő odament Wekerléhez és egyenesen tőle kérdezte meg:

Voltál Bécsben, kegyelmes uram?

Természetesen voltam, de további fölvilágosítást nem adhatok.

Justh Gyula, a Ház elnöke is megerősítette a hirt, hogy Wekerle Bécsben volt, neki maga a miniszterelnök mondta.

Ám a folyosó egyik sarkában függetlenségi képviselők határozottan állították, hogy Wekerle vasárnap nem lehetett Bécsben, mert Kossuthnál volt látogatóban, ott látták. És hogy még bonyodalmasabbá váljék a dolog, pár pillanat múlva megjelent Boda Dezső főkapitány, a ki egyenesen megcáfolta a bécsi utazást. De valaki megjegyezte:

Neked, mint főkapitánynak, csak tudnod kell, hol volt tegnap Wekerle?

Hát hogy ne tudnám!

Hol volt?

Dánoson!

Most már teljes volt a káosz. Bárczy István, a miniszterelnök titkára, hamarosan megcáfolta a főkapitány hírét.

Hogy mondhatod Dezső bátyám, hogy a miniszterelnök tegnap Dánoson volt? Honnan merited ezt a hirt?

Nekem csak tudnom kell, hogy hol jár a miniszterelnök?

Fogadjunk, – szólott most Bárczy – hogy a miniszterelnök tegnap Bécsben volt. Én is ott voltam s a Bristol-szállóban ebédeltünk.

Helyes, fogadjunk, – felelte Boda – hogy Dánoson volt.

A tét két korona.

Rendben van.

A talány most már mindenkit izgatott. Egy képviselő Andrassy Gyula belügyminiszterhez fordult:

Én ugy tudom – felelte Andrassy – hogy a miniszterelnök tegnap Bécsben volt.

Néhány pillanat múlva Wekerle találkozott a folyosón Andrassyval és Apponyival s a balfolyosó egyik legcsöndesebb zugában előbb nagy komolyan beszélgettek, aztán tréfálkozva mulattak. De hogy felfedezte-e a miniszterelnök az ő vasárnapi nagy titkát, arról senki se tudott meg semmit.

De hogy teljes legyen a titokzatosság, délután teljesen beavatott forrásból arról értesültünk, hogy szombaton este Budapestre érkezett Esterházy Pál gróf külügyminiszteri osztályfőnök és ugyanekkor beható jelentést tett a miniszterelnöknek a külső politikai helyzetről.

Bécsből azt a félhivatalos jelentést vesszük, hogy a miniszterelnök nem érkezett Bécsbe s a napokban nem is fog Bécsbe utazni.

Ugyancsak március 23-ikán a Budapesti Hírlap félhivatalos jelentés nyomán megemlékezik róla, hogy ma délután minisztertanács volt, a melyen a beteg Kossuth Ferenc kivételével valamennyi miniszter részt vett. A minisztertanácsban Wekerle Sándor miniszterelnök a külsőpolitikai helyzetről tett jelentést.

Március 25-ikén délután aztán Bécsbe utazott a miniszterelnök. Holnap – írta a Budapesti Hírlap – kihallgatáson jelenik meg a király előtt s ez alkalommal

ő felsége elé terjeszti a háboru előkészületeire vonatkozó fölhatalmazási javaslatot. Ezt a javaslatot a miniszterelnök alkalmasint már szombaton a Ház elé terjeszti és sürgős tárgyalását kéri.

Március 26-án Wekerle Sándor miniszterelnök csakugyan audiencián járt a királynál, miután előbb a közös pénzügyminiszterrel és a külügyminiszterrel tanácskozott.

A miniszterelnök – jelentette a Budapesti Hírlap – az audiencia eredményeképpen meghatalmazási törvényt visz magával Budapestre, a melyben a következők foglaltnak: 1. Meghatalmazás a honvédségnek az országon kívül való alkalmazására. 2. Az esetleges mozgósítási és háborus költségek hitelművelet utján való fedezésére. 3. Meghatalmazás kivételes rendszabályoknak rendeleti uton való megtételére.

Március 27-én Wekerle Sándor miniszterelnök úgy nyilatkozott a Házban, hogy a kivételes javaslat egyebek közt tábori bíróságot akar létesíteni, mely a háboruval kapcsolatos bíraskodást Magyarország területén a magyar jog szerint gyakorolná.

A Budapesti Hírlap ugyanakkor megírja, hogy a miniszterelnök holnap terjesztette volna be javaslatait, de csak abban az esetben, ha ma, illetve holnap egyuttal a mozgósítás is elkövetkezett volna. Ez azonban – az időközben beállott változás folytán – egy időre elmaradt.

*

Ezek a reminiscenciák azt bizonyítják, hogy annak idején nemesak a kormányt, de az újságokat s a közvéleményt is erősen foglalkoztatta kivételes javaslat dolga.

A kivételes javaslatok Ausztriában.

A kivételes Intézkedések. – *A politikai események.* –¹³⁰

Budapest, dec. 7.

A képviselőház mai ülésén megszavazta a kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatot. Másrészt a szövetkezett pártok együttes gyűlésén *Apponyi* Albert gróf megfelelt annak az ígéretnek, a melyet tegnap tett, s világosságot derített a koalíciós kormány által megállapított kivételes törvényjavaslatra.

Elmondotta nyilatkozatában, hogy a *Budapesti Hírlap*-ban megjelent mai közlés után és a koalíció volt minisztereinek tanácskozása folytán most már elismeri a tény igaz voltát, s nem vonja kétségbe a közölt szöveg hitelességét. A minisztertanács csakugyan megvolt 1909 március havában, s felhatalmazta a miniszterelnököt, hogy a királynak bemutassa. Hozzátette, hogy ez a dolog csodálatosképpen kiesett az emlékezetéből, a mit magára nézve egy kis

¹³⁰ Budapesti Hírlap, 1912/290. szám.

személyes blamáznak minősít, de absolute nem vesz tragikusan.

Nem is tragikus dolog ez, annál kevésbbé, mert hiszen az esetnek semmi komoly következménye nincs és nem lehet. A koalíció helyesen tette, a midőn háboru idejére kivételes intézkedésekről gondoskodott, a javaslata azonban, a melyet erre nézve elkészített, nincs napirenden. Másrészt a mai kormány is készített hasonló célból, hasonló javaslatot s ezt a képviselőház ma megszavazta és elintézte.

Apponyi továbbá annak bizonyításába is bocsátkozott, mennyivel különb volt a koalíció tervezett törvénye a mainál. Ezt a polémiát magunkra nézve teljesen meddőnek tartjuk, érdemébe ezért nem bocsátkozunk. Csak két megjegyzést kell tennünk, az objektív igazság érdekében. Az egyik az, hogy semmiféle törvény ki nem meritheti azokat a lehetőségeket, a melyeket a háboru termel. Háboruban pedig a katonai erő dominál, mert a nemzet érdeke. A háboruban a háboru diktál, bármit rendel egyébként a polgári törvény. A törvény olyankor csak arra jó, hogy utólag megadja a határait a kormány felelősségéről és intézkedéséről szóló jogos kritikának. Megakadályozni esetleg nem tud semmit az ilyen törvény, mert megeshetik, hogy a hazát esetleg törvény ellenére is meg kell menteni. A másik megjegyzésünk pedig az, hogy az a föltevés, mintha akadhatna kormány, a mely háborus veszedelem nélkül is életbeléptethetné ezeket a kivételes rendszabályokat, semmiképp komolyan meg nem állhat ennek az eshetőségnek objektív bírálata előtt. Még pedig azért nem, mert a háboru esetére rendszeresített és törvénybe iktatott kivételes hatalom nem állhat meg az ország határánál, mivel okvetetlenül érezteti hatását messzire és kiszámíthatatlan vonatkozásokban a határon túl is. Melyik kormány lehetne olyan vakmerő, hogy mondjuk: valamely *belső* politikai célnak elérésére foganatosítana ezeket a háborus időben alkalmazandó rendszabályokat? Micsoda fölfordulás keletkeznék ebből nemcsak itthon, hanem a külföldön, a tőzsdéken és a diplomáciában? Nem, ezt kizárt eshetőségnek kell minősítenünk.

A mennyiben pedig egyébként hibák maradtak bent a kormány javaslatában, erre azt kell mondanunk, hogy bizony jó lett volna, ha Apponyi bent a parlamentben, a hol a törvényt hozták, érvényesítette volna mai kritikáját.

A király és a koalíciós javaslat.

Az ellenzéki pártok ma délelőtt a Justh-párti körben folytatták a kivételes intézkedésekről szóló háborus javaslat tárgyalását. Mindjárt az ülés elején fölszólt *Apponyi* Albert gróf és a volt koalíciós miniszterek tegnapi tanácskozása alapján ismertette a tényállást a koalíciós javaslat dolgában. Beismerte, miképp már a *Budapesti Hirlap* mai számában megjelent nyilatkozatában is, hogy tévedett és hogy emlékezőtehetsége cserben hagyta. A javaslat valóban a miniszteri tanácskozás elé került, de azután *nem kapta meg a felség előzetes hozzájárulását*. Hogy miért nem, tette hozzá, az később fog kitűnni. Rámutatott azután Apponyi a két javaslat között való különbségre, melyet

óriásnak mondott, mert a koalíciós javaslattal szemben a mostani valóban veszedelembé sodorja az alkotmányt és épp ezért joga van az ellenzéknek a legélesebb támadásra.

Nagy taps és éljenzés között *leült*.

Batthyány Tivadar gróf megkérdezte, hogy miért nem terjesztette a koalíciós kormány a javaslatot a Ház elé.

Apponyi nem felelt, mire többen figyelmeztették, hogy beszédében megígérte, hogy a kérdésre visszatér.

Apponyi azt felelte, hogy nincs mondani valója.

Polónyi Géza derített azután világosságot a dologra.

– Megmondom én, miért nem került a képviselőház elé a koalíciós javaslat. Mert a király nem járult hozzá előzetesen sem és *pedig azért, mert nem volt elég centralisztikus*. Nem felelt meg azoknak a követeléseknek, melyeket Bécsben a javaslatához fűztek.

Ez a leleplezés hatott, az egész értekezlet tapsolt és éljenzett.

Apponyi és *Kossuth* nem szólt semmit sem, de csendes fejbolintással helyeselték *Polónyi* nyilatkozatait. A két volt miniszter ugyanis nem akart erről királyi fölhatalmazás nélkül nyilatkozni, nehogy, miképp az ellenzékiek mondották, őket jogosan indiszkrécióval vádolhassák.

Apponyi és az ellenzék egyébként azt kívánja, a mi a mai beszédekből is kitűnik, hogy a Lukács-kormány maga deritse föl a koalíciós javaslat további sorsát is, ha már előzetesen a miniszteri tanácskozás jegyzőkönyvét nyilvánosságra hozták.

Egy-két jelentéktelen fölszólalás után véget ért az értekezlet, mely délelőtt tizenegy órától három óra hosszat tartott. eltűntetni

Batthyány Tivadar gróf elnök nyitotta meg az értekezletet.

Apponyi Albert gróf: Tegnap fölszólítására a kormány közzétette annak kivételes törvényjavaslatnak szövegét, melyet a koalíciós kormány 1909.március hónapjában tartott egyik miniszter tanácsában elfogadott s a melynek a király elé való terjesztésére a miniszterelnököt is fölhatalmazta. A kormány két újságírónak megmutatta a miniszteri tanácsról fölvett jegyzőkönyvet is. Ezekből meg kellett győződnie arról, hogy a *kormánynak csakugyan igaza volt, mikor a koalíciós minisztertanács megállapodására hivatkozott a kivételes javaslat dolgában*. A maga mentségére nem mondhat mást ezzel a ténnyel szemben, mint azt, hogy az egész dolog a törvényjavaslat szövegével együtt *kiesett emlékezetéből* annyira, hogy még most, mikor a tényekkel szemben áll, még most sem tudja magának az annak idején történeteket rekonstruálni.

Minden tartózkodás nélkül elismeri, hogy emlékező tehetsége emberi gyarlóságnak esett áldozatul, egy kis blamázs a személyére nézve, *a mit abszolúte nem vesz tragikusan*. Mert nem az a lényeg, hogy klapszot kapott, hanem az, hogy abból, hogy a koalíciós kormány ilyen javaslatban megállapodott, a miért vállalj a teljes mértékben a felelősséget, folyik-e az, hogy nem kvalifikálhatók arra,

hogyan a kormány javaslatát, mint az alkotmányra nézve veszedelmeseket megtámadják. Politikai felelősségről szó sem lehet, mert a politikai felelősség csak akkor kezdődik, amikor egy kormány egy javaslatot a képviselőházban benyújt. Hogy ez szándéka volt és ez későbbben közzétételik, ez politikai felelősséget meg nem állapít. De az *erkölcsi felelősséget teljes mértékben elismeri és viseli is*, és annál könnyebben, mert noha a személyére nézve ez a kis incidens kellemetlen lehet, az ügy érdekében véghetetlenül örül, hogy az, a miben a koalíciós kormány megállapodott, nyilvánosságra jutott, mert ezzel nem csak, hogy nem gyöngült, de *megerősödött az az alap, a melyről most a kormány mostani javaslatát támadják.*

Előre bocsátja, hogy a koalíciós kormányjavaslatához *már a király sem adta meg az előzetes szankciót*; hogy ennek mik voltak az okai, *ki fog tenni előadásából.*

Ismerteti mindenekelőtt a két javaslat közti különbségeket. A koalíciós javaslat kivételes intézkedései például kizárólag büntetőjogi természetűek voltak és a magánjogokat egyáltalában nem érintették, módot adtak az önkormányzati testületek határozatait megsemmisítő intézkedésekkel szemben a jogorvoslára. A mostani kormány javaslatán végig vonul a katonai bíraskodás létesítése, míg a koalícióé csak külön helyi polgári bíróságokat és ügyészségeket akart háboru idejére szervezni. A kormánybiztosok mellé most katonai főlügyelőket fognak kirendelni. A miről a multkori javaslatban szó sem volt. A Lukács-kormány javaslata úgy az adminisztráció, mint az igazgatás terén a katonai uralmat létesíti, míg a koalícióé a polgári bíróságokat ruházta volna föl kivételes hatáskörrel. Az egyesülési és gyülekezési jogot sem verték volna annyira bilincsekbe, mint a mostani javaslat.

A legfontosabb különbség azonban az, hogy a koalíció törvényjavaslatában foglalt kivételes intézkedések kifejezetten csak a háboru esetén és a mozgósítás elrendelése után léptek volna életbe, míg a mostani javaslat a háborus veszedelem folytán elrendelt katonai előkészületek idején már életbe léptethető, tehát bármikor, amikor a kormánynak tetszik. Az a módosítás, a mit a munkapárt a javaslaton eszközölt. hogy tudni illik, a mennyiben a háboru ki nem tör négy hónapon belül, akkor új felhatalmazást kell kérni az országgyűléstől, semmit se segít a javaslat borzalmain. Tessék a mostani kormánynak törvényjavaslatát akként módosítani, hogy a katonai uralmat eliminálja a közigazgatásban, törvényhozásban, tessék akként módosítani, hogy a miniszteri felelősség teljes érvényesítését fentartja, tessék akként módosítani, hogy a rendkívüli intézkedésekre való fölhatalmazás csak háboru esetén és a háboru esetén elrendelt mozgósítás után alkalmazható, akkor egyénileg nem lesz kifogás ellene, sőt nem is fogja mondani, hogy alkotmányunkat megtámadja, de a meddig ezen dolgok ben vannak, csak erősebben, mint eddig, hangoztatni fogja, hogy *alkotmányunk végzetes veszedelmét látja ebben a javaslatban.* (Hosszas taps és éljenzés.)

Ábrahám Dezső a kormány javaslatát támadja. Az ellenzék nem teszi le a

fegyvert addig, amíg ettől a kormánytól meg nem szabadítja a nemzetet.

Polónyi Géza megütközéssel látja azt a hajszát, melyet a kormány indított a nemzet büszkeségei. Kossuth és Apponyi ellen. Nem érti, hogyan tűrheti ezt *Josepovich* Géza, a koalíciónak is horvát minisztere és hogyan maradhat meg a kabinetben. Rátér a kontroverz kérdésre. Fontos jelenség, hogy ezek a dolgok csak hivatalos uton tétethettek közzé, olyan emberek által, a kik esküjük folytán a hivatalos titok megőrzésére külön is kötelezve vannak. *Kossuth* Ferenc: Ugyvan!

Polónyi Géza: Sajátságos, hogy ezek az urak a hivatalos titoknak szellőztetésére magukat följogosítottaknak érzik, különösen azért, mert feltűnni sem szabad, hogy ezek az emberek azt meg merték volna tenni, ha *nekik arról a felső helyről biztatásuk nem let volna.* (Zajos taps.) Mélyen megszorító, hogy a monarchikus államformának ilyen sarkalatos kérdésében *ezek az urak nyilvánvalóan az aggastyán felséges uralkodónak jóhiszeműségével élnek vissza.* (Ugy van! Ugy van!)

A koalíció javaslatához nem adta meg a király az előzetes szankciót, mert nem volt centralisztikus. A függetlenségi párt nem tudott a rendkívüli javaslatokról, tehát nem is vonható felelősségre, Apponyi ma több felelősséget vállalt, mint kellett volna. Tiltakozik a koalíciós kormány megrágalmazása ellen. Egyébként Magyarország a szóban forgó jogokat törvényekben világosan föntartotta magának. Föntartotta magának azt a jogot, hogy ezekben kizáróan az országgyűlés intézkedhessen és bebizonyította azt, hogy e rendelkezésekre szükség már csak azért sem lehet, mert a mennyiben az intézkedésekre végső szükség esetében szükség lehetne, élő törvényeink vannak rá, tehát nem szükséges semmiféle különös intézkedéseket tartalmazó rendelet. Élő törvényeink szerint csupán az országgyűlés az, amely ilyen végső szükség esetében is intézkedni jogosítva van, s ilyen esetben kötelessége a királynak az országgyűlést, ha az éppen összehiva nem volna, összehívni. S ezen nem változtat az 1867. sem, a mely csak a költségvetésre vonatkozó prerogáció kérdésére vonatkozik. Az ellenzéknek mindenképp föl kell világosítani a nemzetet a reá váró veszedelmekről.

Apponyi Albert gróf a legnagyobb háláját fejezte ki a megnyilvánult ragaszkodásért, de hangoztatja, hogy semmiképpen sem akar kiterni a felelősségnek akkora mértéke alól, a mely őt megilleti. A másik, a mit meg akar jegyezni, hogy nem mondotta pozitíve, hogy az a törvényjavaslat, melyet a koalíciós kormány készített, nem nyerte meg ő felsége hozzájárulását, csak azt mondotta, *nincsen arról tudomása, hogy megnyerte volna az előzetes szankciót.* Erre kívánt fölvilágosítást, hogy megnyerte-e vagy sem. Hogy megnyerte, arról nincs tudomása, sőt vannak olyan értesülései, hogy nem nyerte meg az a javaslat az előzetes szankciót. *De pozitíve ezt nem állíthatja.* A kérdés földerítése végett szükséges, hogy ha már *ennyit napfényre hoztak, ez is derüljön ki.* (Zajos helyeslés.)

Battányi Tivadar gróf elnök, mint az értekezlet határozatát kimondja, hogy bizalmukat nyilvánítják Apponyi Albert és társaival szemben. Rámutat arra,

hogy Lukács által kiadott egyik *Pester Lloyd*-beli nyilatkozat szerint a koalíciós javaslat és a mostani teljesen analog. Megállapítja ennek ellenkezőjét.

Még *Jaczkó* Pál és *Sághy* Gyula beszélt, mire az értekezlet délután két órakeret véget ért.

Az ellenzék intéző bizottsága hétfőn délelőtt tizenegy órakeret a Kossuth-párti körben tanácskozásra ül össze.

A képviselőház folyosóján.

A kivételes javaslatok dolga—a koalíciós javaslat s a között minisztertanácsi jegyzőkönyv—érdekel minden embert s a képviselőház folyosóján a munkapárti képviselők is igen élénken tárgyalták a leleplezést, a melyről egyhangu volt köztük a vélemény, hogy az ellenzéki szövetségre nagyon kellemetlen lehet.

Abban látták főként az ellenzék kudarcát, hogy vádaskodást és agitációt kezdtek a kormányjavaslata ellen, holott a koalíció, a mikor kormányon volt, szintén készített ilyen kivételes javaslatot.

—De mikor megfedekeztek róla! — jegyezt meg mintegy magyarázóan az egyik.

—Részint megfedekeztek, részint rosszul emlékeztek.—tette hozzá a másik honatya, de ebből a megjegyzésből már malícia csillamlott.

—Eh, ördögöt kiáltotta közbe egy harmadik képviselő—rosszhiszemű volt a vádaskodás, mert azt hitték, hogy a kormány nem fogja leleplezni őket.

Többen szóltak most közbe:

—Hogyan lehet ilyen súlyos dologról annyira megfedekezni?

—A dolog annál csodálatosabb.—jegyezte meg a csoportban egy kegyelmes ur—mivel a kérdés nem új s a koalíciós kormány idejében is hosszasan tárgyaltak. Évtizedekre nyulik vissza ennek a kérdésnek a története. Először 1878-ban kezdtek foglalkozni nálunk a háboru idején szükséges kivételes intézkedések törvényes megállapításának gondolatával. Akkoriban a boszniai okkupáció előtt az idősebb Andrassy Gyula gróf adta meg erre az impulzust. Azután közben is fölmerült többször a törvényalkotás gondolata, a legerősebben utoljára az annexió és a Szerbiával való bonyodalom idejében. Ekkor készítette el a koalíciós kormány a mostanában közölt törvényjavaslatot, a melyről a belügyminisztériumban tárgyalták a honvédelmi és igazságügyiminisztériumok bevonásával. Ezen közben meghozták a híret annak, hogy a szövetkezett pártok értekezletén mi történt s hogy Apponyi meg Polónyi ott mit mondtak. Különösen az az állítás keltett föltűnést, hogy a király annak idején a koalíciós javaslatot nem fogadta el.

Közrefogták erre azt a kegyelmes urat, a ki az imént olyan beavatottnak mutatkozott s megkérdezték, hogyan történt a király előzetes szankciója?

—Én csak annyit tudok.—felelte a kérdezett nagy tekintélyű képviselő—hogy a koalíciós kormány készített egy törvényjavaslatot, amelyet a minisztertanács is annak hivatalos rendje és módja szerint elfogadott. Az ilyesmi közönségesen is,

de különösen az ilyen fontos törvényjavaslatnál *nem történhetik a király tudomása és hozzájárulása nélkül*. Egyébként pedig köztudomású az, hogy *minden minisztertanácsi jegyzőkönyvet föl kell terjeszteni a királyhoz, a ki rendszerint záradékkal látja el* (–hogy helyeslően a jegyzőkönyv tartalmát tudomásul veszi–) és aláírja. Az én tudomásom szerint – folytatta– *a király azt a minisztertanácsi jegyzőkönyvet is látta, helyeslő hozzájárulással tudomásul vette és aláírta, a melyben a koalíciós kormány kivételes törvényjavaslata is foglaltatott*. Ez különben önként érthető.

–Hát miért nem jött létre a törvény?–kérdték.

–Kétségkívül azért,–igy hangzott a felelet–mert a koalíciós kormány erre már nem ért rá, közben Justhék alaposan megbuktatták és–Szerbia is megjuhászodott, így hát hadjáratra és kivételes rendszabályokra sem került a sor.

Azt a véleményét is előadta a „kegyelmes ur”, hogy a mai kormány javaslata voltaképpen sokkal jobb s a polgárságra nézve sokkal megnyugtatóbb lehet, mint a koalíciós javaslat.

–A koalíciós kormány javaslata ugyanis egy *generális fölbatalmazást* foglalt magában arra nézve, hogy a kormány a saját belátása és a szükség szerint *rendeletek útján* gondoskodik a hadsereg ellátásáról, elhelyezéséről, élelmezéséről, a fuvarozásról, lovak állításáról stb. Ezzel valójában *a mindenkori kormány önkényére van bízva az*, hogy kivételes, háborus időben *a polgárság mit tartozik szállítani s milyen kárpótlásban részesül*: hogy mit kell neki adnia és mennyit kap érte. *Ezt most törvénysszabályozza*. Az erre vonatkozó fontosabb rendeleteket a koalíciós kormány elkészített és *ezeknek fölbhasználásaául készült az a két kivételes törvény, a mely a lovatásról és a hadiszolgáltatásokról szól* s a melyet a képviselőház már aminap elfogadott.

E fölvilágosítások hatása alatt az ellenzéki értekezletről a munkapárti képviselők sok gunyos és tréfás megjegyzést tettek, de a tréfás kedv nem tartott sokáig, mert a külső politikai hírek nyomán erős aggodalmak szállották meg a lelkeket és csaknem mindenki tudott valamely határozott értesülést a helyzet súlyos következményeiről.

A munkapártból.

A munkapártban az este nagy számban összegyűlt képviselők az ellenzék mai értekezletéről is beszélgettek. Megállapították, hogy az ellenzék vezérei most mellékvágányra akarják terelni a kudarcukat. A munkapárt meggyőződése szerint nem az a kérdés itt, hogy megkapta-e a koalíciós javaslat a király előzetes jóváhagyását vagy sem, hanem az csupán, hogy készítettek-e javaslatot a kivételes intézkedésekről vagy sem. Ez a kérdés pedig véglegesen el van döntve. Valószínűnek tartják különben, hogy az ellenzék arra a kérdésre is frappáns választ kap, hogy miért nem adta a király előzetes jóváhagyását a koalíciós javaslatához.

Az ellenzék és a képviselőház.

Hétfőn, miképp országgyűlési tudósításunkból kitűnik, az ellenzéki képviselők nagy részére nézve lejár a Házból történt kizáratásuk határideje. Ezzel újra aktuálissá lesz a kérdés, vajjon a felszabadult ellenzék bemegy-e a képviselőházba s ha igen, hogy fog ott viselkedni. Az utolsó napokig arra készültek, hogy most is mint szeptemberben fölujtják a sippal-dobbal való zenebonát s így meghiusítják a Ház tanácskozását. Ugyaltszik azonban, hogy a háborus veszedelem komolysága megingatta az ellenzéknek az elhatározását, mert tudomásunk szerint egyelőre legalább, elállott attól a szándékától, hogy a régi fegyverekkel egy napra újra megzavarja a parlament működését. Lehetséges azonban, hogy a közkatonák a koalíciós javaslat körül támadt zavar miatt, de meg azért is, mert a vezérek kudarcra elkedvetlenítette őket, sürgetni és követelni fogják a képviselőházban való újabb zajongást. Ha szándékuk valóra válik, hétfőn érdekes napja lesz a képviselőháznak.

Kossuth Ferenc cikkelye.

Kossuth Ferenc a Budapest holnapi számába vezércikket irt, melyben a koalíciós javaslatról a többi között ezeket írja:

Részemről, ki azon a minisztertanácson, melyen az a javaslat tárgyalatott, nem voltam jelen csak azt tudtam, hogy háboru küszöbén álltunk, és ilyen esetben az egész világon szükséges intézkedéseket létesíteni fog kelleni. Akkor megkérdezettvén, kijelentettem, hogy amennyiben a háboru kiütvén, ilyen intézkedéseket kell tenni, azért a többi miniszterrel együtt vállalni fogom a felelősséget, amig az országgyűlés sűrgősen összehivatik és az intézkedésekért a fölmentést megadja. Azért is nyilatkozhattam mindjárt, hogy tudtam, hogy a háboru kitörése esetére kivételes intézkedésekről szó volt. Amikor ezek az intézkedések tervezettek, azt is tudtam, hogy a kérdéssel a kereskedelmi minisztériumnak is annyiban foglalkoznia kellett, mert intézkedni kellett a posta és táviró előkészítése végett. Kifejti ezután a cikk, hogy az akkori javaslat domináló föltétele volt, hogy az egy kitörő háboru esetére és általános mozgosítás után, tehát egészen más célokra volt tervezve, mint aminőket bele lehet foglalni abba a javaslatba, amelyet a mostani kormány előterjesztésére szavaztak meg. Remélem, – ugymond – Lukács László érezni fogja erkölcsi kötelességét, hogy nyiltan és bátran kövesse el azt a cselekedetet, amit most lapjai mögé bujva követett el, amikor egy kormányzati titkos aktát, egy állitologos minisztertanacsi jegyzőkönyvet nyilvánossá tett. A nemzetnek, hamár ennyit kidoboltak a piacon, joga van ismerni az igazságot és pedig az egész igazságot.

Kivételes állapot.¹³¹

„Régóta érzett szükség, hogy a kormánynak háború vagy ennek fenyegető veszélye esetére rendelkezésére álljon oly kivételes hatalom, amelynek alapján kivételes intézkedéseket léptethet életbe.

Ezzel a mondatlall kezdő Lukács László az ő legújabb törvényjavaslatának megokolását, amely törvényjavaslat lapunk más helyén egész terjedelmében olvasható és amely valóban új korszakot jelent Magyarország történetében.

„Régóta érzett szükség...” Csak az a kérdés, ki érezte régóta szükségét annak, hogy egy gaz bitorló banda sárba gázolja Magyarországon még azokat a szegényes szabadságjogokat is, amelyek eddig valahogyan megmaradtak. Nem érezte szükségét sem a nép, sem a polgárság, sőt azt merjük állítani, még az uralkodó osztály legfelsőbb rétege sem. Mert az a kivételes kormányhatalom, amelyet most a Tisza-Lukács-banda törvénybe akar iktatni és amely a legvadabb abszolutizmust jelent, olyan állapotokat fog teremteni az országban, amely még a legfelsőbb réteget is súlyosan megkárosítja. Az ilyen kivételes intézkedésekre nincs szüksége másnak, mint a megörlt abszolutizmusnak, amely él azzal az alkalommal, hogy Tiszában és Lukácsban – ebben a két cégéres bitangban – minden aljas szolgálatra kész cselédeket kapott.

Lukács törvényjavaslata kivételes intézkedésekre hatalmazza föl a kormányt „háború idején, sőt ha szükséges, már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is ...” Mik ezek a kivételes intézkedések? Ime itt következnek a legfőbbek:

A kormány kormánybiztosokat nevezhet ki, akik a megyei, városi és községi alkalmazottakkal, valamint a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség közegeivel közvetlenül és korlátlanul rendelkezhetnek, a tisztviselőket elcsaphatják, a törvényhatóságok és városok határozatait megsemmisíthetik és ezen rendelkezéseik ellen nem lehet sem a kormánynál, sem a közigazgatási bíróságnál orvoslást keresni.

Továbbá a kormány korlátlanul „ellenőrzés” alá veheti a postát, távirát és távbeszélőt, vagyis befurakodhatok a polgárok minden politikai, üzleti és magánügyébe, belenézhet a zsebünkbe, az agyunkba, a szívünkbe és még a legtitkosabb és csupán csak vérrokonaink meg legbensőbb barátaink előtt megnyilatkozó gondolatainkból és érzéseinkből is hurkot fonhat a nyakunk közé.

Azután: egyesületek alakítását megtilthatja, a meglévő egyesületek működését korlátozhatja vagy fölfüggesztheti, a polgárok mindenféle szervezetét „rendőrhatalósági ellenőrzés alá” vonhatja. A „politikai jellegű népgyűlések, fölvonulások, körmenetek stb. tartását megtilthatja.”

¹³¹ Népszava 1912/285. szám.

Még tovább: A hírlapokat egyszerűen megfojthatja, a legbrutálisabb előzetes cenzúrával, olymódon, hogy azokat szétküldésük előtt be kell mutatni a sajtóügyi közzétételnek, szétküldésüket pedig csak ettől a bemutatástól számított három óra múlva szabad megkezdeni. Akinek csak halvány sejtelve is van a modern hírlapkészítés és terjesztés módjairól, az tisztában van vele, hogy ilyen módon napilapot kiadni nem lehet. De ha mégis akadna napilap, amely ezt a hallatlanul brutális cenzúrát és fojtogatást is kibírná, a kormánynak jogában áll az ilyen sajtótermék megjelenését és terjesztését teljesen betiltani.

Az esküdtbíróóságok működését a kormány egészen fölfüggesztheti.

A „háború idején a hadviselés megnehezítése vagy megghiúsítása végett” történő sztrájkok kezdeményezőit öt évig terjedhető fegyházzal és nyolcezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújthatja a kormány. Ugyanilyen büntetéssel sújthatja azokat is, akik a sztrájk törés megakadályozása végett „csoportosulást” követnek el. Aki az ilyen sztrájkban részt vesz, az három évig terjedhető fogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtható.

Egyáltalában a fegyházzal, fogházzal és pénzbüntetéssel olyan bőkezűen bánnak a muszkavezérek, hogy a fehér cár eljöhethetne hozzájuk tanulni.

...Ezek a legfőbb „kivételes” intézkedések. Tehát a cél: az egyesülési, a gyülekezési és a sajtószabadság, meg a sztrájkjog teljes elfojtása és a már-már „megbízhatatlan” esküdtbíróóságok helyett a kormánytól kirendelt bíróságok ítélkezése.

Hogy a kormány mikor élhet ezekkel a fegyverekkel?... Mindenkor, amikor akar. Ha valamely politikai pártot vagy szervezetet és annak sajtóját a kormány tönkre akarja tenni, nagyon könnyen elrendelheti „a háború fenyegető veszélyének okából való előkészületek”-et. És ha ezt megtette, akkor a tervezett törvény alapján bátran hozzáfoghat hóhérmunkájához.

Nyilvánvaló, hogy a kivételes állapotokat legelső sorban a szociáldemokrata párt ellen és az osztályharc alapján álló szakszervezetek ellen tervezik. A háborús veszély okából elrendelt katonai előkészületek már megvannak; mihelyt tehát Tisza–Lukácsék törvénye életbe lép, az országnak ezek a gaz hóhérai rögtön hozzáfoghatnak alávaló munkájukhoz. Tisza tehát beváltotta régi ígéreteit: letörte a parlamentet és most ráadásul megteremti a „golyó és akasztófa” korszakát, amelyre valamikor hazafias látnoki lélekkel célozgatott. Most már azután kivételes állapotok között, statáriális időkből hozzáfoghat az ő választójogának a megalkotásához.

De nemcsak mi ellenünk irányul a kivételes állapotokat megteremtő törvény. Minden progresszív polgári mozgalom eltiprása is bennefoglaltatik ebben az alkotásban, amely véres gyalázata a huszadik századnak, Magyarországnak és mindazoknak, akik megalkotását előmozdítják.

Mi azonban nyugodtan várjuk a golyó és akasztófa törvényét. Láttunk mi már ilyen viharokat. Volt már kivételes állapot Németországban is. Ott is akadt hóhér – Tiszánál és Lukácsnál ezerszerre különb legény – aki tizenkét

esztendőn keresztül próbálta a szociáldemokráciát véritéletek és fegyházak segítségével megsemmisíteni. Az a hóhér megbukott kivételes törvényével együtt, a szociáldemokrata párt pedig – amely a kivételes állapotok rettenetes nyomása alatt óriási módon megerősödött – él, virágzik és fejlődik és ma a Németbirodalomnak, sőt az egész világiak legnagyobb, legerősebben szervezett, legegységesebb pártja. Ha Tisza és Lukács azt hiszik, hogy a magyar osztálytudatos munkásság nem fog méltónak bizonyulni német testvéreihez, akkor alapos csalódásra fognak ébredni.

Egyet elérhetnek a kivételes törvényükkel. Azt, hogy a polgári liberális és progresszív pártok – amelyek nálunk számban és szervezetben még meglehetősen gyöngék – a törvény hatása alatt le fognak törni és akkor aztán az összes progresszív törekvéseknek csak egy menedékhelyük lesz: a szociáldemokrácia. Ez pedig meg fogja állni a helyét minden körülmények között. Mi el vagyunk készülve mindenre, de bizonyosan tudjuk, hogy azt a törvényt, amelyet most a muszkapárti csonkparlament kétségtelenül meg fog alkotni, a gyakorlatban egyszerűen többször Tiszáék nem fogják alkalmazhatni. Az egyszeri alkalmazásába bele kell döglenniök, a szociáldemokrácia pedig élni és fejlődni fog és ki fogja vinni a demokratikus választójogot Tisza ellenére, Lukács ellenére, a „liberális” munkapártiak és minden más reakciós hatalom ellenére... csak azért is... mert az osztálytudatos munkásság ki fog tartani a maga nagy harca mellett, nem törődve börtönnel, golyóval és akasztófaival.

A törvénybeiktatott abszolutizmus.¹³²

A Tisza–Lukács-uralom meg akarja szüntetni az egész magyar jogrendet, föl akarja függeszteni az amúgy is kicsiny számú és a különböző kormányok önkényei során lerongyosodott magyar közszabadságokat. Szét akarják dűlni az egyesülési és gyülekezési szabadságot, meg akarják tiltani gyűlések, tüntetések tartását, föl akarják függeszteni minden egyesület működését. Megszűntetik még a mai kaucióhoz kötött és utólagos cenzúrába béklyózott sajtószabadságot is és előzetes cenzúra behozásával és a lapok betiltásával semmivé akarják tenni a sajtó hatalmát. Drákói büntetésekkel lehetetlenné akarják tenni a sztrájk szabadságát, meg akarják fosztani a munkást sorsa megjavításának legfontosabb fegyverétől. A legteljesebb önkénnyel akarnak beleszólni minden üzleti, kereskedelmi és ipari életbe, nem tisztelik egyáltalán az általuk annyiszor szentté avatott magántulajdont sem. Diktátori hatalmú kormánybiztosokat akarnak ültetni mindenütt az ország nyakára. És hogy ne akadhasson senki, aki ez ellen a törvénybeiktatott abszolutizmus ellen föl merje emelni a fejét, hát azt is törvénybeiktatják, hogy minden felnőtt és ép embert joguk van behajtani a katonai szolgálat igájába.

¹³² Népszava 1912/287. szám.

Soha nyíltabb, nyersebb és brutálisabb abszolútizmus nem lett még úrrá népeken, mint ez a Tisza–Lukácsék által megalkotott magyar királyi abszolútizmus. Amikor a negyvennyolcas forradalmakat leverte a Habsburgi reakció és a katonaság és csendőrség uralmát ültette a leigázott Ausztria és Magyarország népeire, akkor sem merészkedett ennél sötétebb és; keményebb eszközökhöz nyúlni. Amikor az orosz cárizmus véres kézzel letiporta az orosz nép forradalmát, akkor is legalább az alkotmány látszatát megtartotta, legalább az európai közvélemény előtt szégyelt volna mutatkozni az alkotmányosság fűgefalevele nélkül. Ha ezeket a statáriális törvényjavaslatokat törvénnyé emelik és kétségtelen, hogy a munkapárt parlamentje törvénnyé fogja tenni őket, akkor Magyarország eljutott alkotmányos életének és ezzel önállósága utolsó maradványának az összeomlásáig. A bécsi abszolútizmus által kirendelt magyar kormány ezekkel a törvényekkel fölfegyverezve, tetszése szerint megölheti mindenkor nemcsak a közszabadságokat, de a nemzeti önállóságot is.

A statáriális törvényjavaslatok nem jelentenek egyebet, mint az uralkodói abszolútizmus következetes és kíméletlen érvényesítését. Az uralkodóház, a király hűségére fölesküdtött hadsereg, a királyi minisztérium által kinevezett bürokrácia lett ezzel Magyarország tényleges urává. A fejedelmi abszolútizmusnak ilyen uralkodóvá válása nem először történik meg a törtélemben, de az sohasem történt még meg, hogy egy parlament lett volna kapható erre a szolgálatra. A fejedelmi abszolútizmus, ahol győzött, ott mindenütt a parlament ellenállásának a letörésével, a nemzeti képviselő szétkergetésével tudta csak a népekre rádiktálni a maga szuronyos akarátát. De a Habsburgi abszolútizmusnak a hadsereg szuronyai mellett méltó társa akadt a munkapárti parlamentarizmusban. A munkapárti parlament a maga gerinctelen hitványságában, mindenre megvásárolható aljasságában saját kezével írta alá a maga halálos ítéletét. A Habsburgi abszolútizmusnak még arra sem kellett érdemesítenie ezt a hitvány csonkparlamentet, hogy golyóval és akasztófával ölje meg, hanem egyszerűen csak meg kellett engednie, hogy belefulladásjon a maga mocskába.

Soha még reakciós gyülekezet cinikusabban és arcátlanabban nem vitte véghez a maga gázságait. A francia junkereknek az a reakciós képviselőháza, amely 1871-ben letiporta a kommün proletárforradalmát, amely emberek ezreit lövette agyon és küldte számkivetésbe, legalább frázisokban, legalább képmutatásában meg akarta őrizni Európa előtt a becsület látszatát. A világ legsötétebb reakciója, az orosz reakció, amely rendőrségével, ügynökeivel és spiclijeivel szervezte, a „fekete százak” bandáinak a pogromjait, legalább a hivatalos nyilatkozataiban, legalább a politikusi szónoklataiban megtagadott minden közösséget ezekkel a hitványságokkal. De a munkapárti álparlament nem érez se szégyent, se szemérmert, nem törődik Európa véleményével, hiszen junkermüveletlenségében nem is ismeri Európát. Ez a parlament annyira vitte, hogy önmagát alakította át „fekete százak” bandájává. Ennek a parlamentnek a

cinikussága odáig jutott, hogy a statáriális javaslat előadója, a junkerek közé fölkapaszkodott zsidó fiskális arcátlanságával nyíltan bevallotta, hogy a kivételes rendelkezések nem lesznek általánosak, hanem csak azok ellen a rétegek és azok ellen a lapok ellen fogja őket alkalmazni a kormány, amelyek kellemetlenek, amelyek ellene izgatnak.

A Tisza–Lukács-társaság azzal az ürüggyel terjesztette be a statáriális törvényjavaslatokat, hogy háború esetére van rájuk szükség. Ezzel a kijelentésükkel meg is nyugtatták azt a közvéleményt és azt a sajtót, amelynek alapos okai voltak arra, hogy könnyen meg hagyja magát nyugtatni. Ez a sajtó tehát azt terjesztette, hogy a háborús veszedelem még nincs itt és nem kell félni ezektől a javaslatoktól, mert a külpolitikai bonyodalom elmulóban van. Most aztán megrémülve látja az egész ország, hogy a háborús veszedelem talán soha ilyen komoly, ilyen komoran fenyegető nem volt, mint most. Ausztria-Magyarország egyre agresszívebb politikát folytat Szerbiával szemben, Szerbiát egyre inkább a kétségbeesés mindentmerésébe hajszolja bele és Szerbia mögött egyre fenyegetőbb körvonalakkal tűnik föl a folyton fegyverkező Oroszország. A német birodalom kancellárja hétfői beszédében annyira kritikusként látta a helyzetet, hogy szükségesnek látta kijelenteni, hogy ha Ausztria-Magyarország és Szerbia háborúja esetén egy harmadik hatalom támadná meg a monarchiát, ez esetben Németország szilárdan és elszántan szövetségestársának oldalán harcolnia, még pedig nemcsak azért, mert erre a szövetségi hűség kötelezi, hanem azért is, mert az ily körülmények közt kitört háborúban Németország saját európai pozíciójáért, a saját jövőjéért és biztosságáért szállna sikra. A világháború réme szól ezekből a szavakból és a Tisza–Lukács-kormánynak előre megjósolhatjuk, rövidesen meg lesz az alkalma ahhoz, hogy a most „sürgősen” keresztülhajszolt javaslatokat rendeleteivel valósággal is életbe léptesse.

A bécsi abszolutizmus és budapesti cselédjei, miután ránkzuditották a háború veszedelmét, ezt a rettenetes csapást most arra használják föl, hogy újabb rettenetes csapással örökre biztosítsák abszolút uralmukat.

Itt a statárium!¹³³

„Mikor születik a gyalázat,
Akkor titokban, loppal támad,
De hogyha bizik s nagyranőtt,
Nappal is kitakarva jár,
Pedig nem szebb, mint azelőtt.
Mentül rútabbá lesz az arca,
Annál inkább jár a piacra.”

¹³³ Népszava 1912/288. szám.

(Goethe: Faust.)

Előre tudtuk és meg is irtuk előre, hogy a gyalázatosságnak és az erőszakos őrvjngésnek azon az útján, amelyre Lukács és Tisza rátértek, nincsen megállás. Ha a kormány meg akar maradni helyén, akkor nem szabad visszariadnia semmiféle becselenségtől és napról-napra tetéznie kell azokat a bűnöket, amelyekkel az országban a politikája ellen irányuló megnyilatkozásokat el akarja nyomni. Azok, akik a parlamentben szentesítették Tisza alkotmánytipró és törvényt fölrugó cselekedeteit, ma már kénytelenek követni őt azon a végzetszerű uton, amelyen ez az őrült, tekintet nélkül a következményekre, legázol mindent, ami útjában áll. A munkapárt ma már olyan bünszövetkezet, amelyet a becselenség kovácsolt össze és amely tudja, hogy többé a becsületes útra nem térhet vissza. Becselenségének és tisztességtelenségének gyümölcseit ez a szövetkezet, csak addig élvezheti, amíg folytatja azt a gyalázatos munkát, amellyel eddig is fön tudta uralmát tartani.

Csak ez magyarázhatja meg, hogy a kormánypárti nagy tábor még nem züllött szét. Együtt vannak mindnyájan, akik a kormány pénzén és a nyilvánosság előtt tett hazug ígéreteik alapján kerültek a parlamentbe. A megbolondult geszti junker háta mögött állnak azok, akik az általános, egyenlő és titkos választójogot ígérték választóiknak, és akiket ennek az ígéretnek az alapján, jóhiszeműen támogattak azok, akik hittek szavaiknak. Többről közölök már azt hirdették, hogy megelégtették a kormány bűnlajstromát és a tisztesség útjára akarnak térni, de ezekről is kiderült, hogy nem menekülhetnek. Saját nyilatkozataik alapján kellett meggyőződünk arról, hogy a kormánypárti fertőből nincs menekülés.

A mungócsorda szerdán délelőtt minden vita mellőzésével egyhangulag megszavazta azt a két törvényjavaslatot, amely az ország minden lakosát kiszolgáltatja a kormánynak, amely minden munkaképes, ötven évet le nem töltött polgári egyént arra kötelez, hogy a kormány rendelete alapján családját, foglalkozását elhagyva, odamenjen, ahová a kormány rendeletéből kifolyólag szükségesnek találják. Ez azt jelenti, hogy az ország egész lakossága, mindenki, aki még nem több, mint ötven esztendő, a katonai diktatúra, körmei közé kerül, hogy mindenkinek existenciája a kormány önkényétől függ.

A harmadik javaslatot, amely a statáriumot szabadítja az országra, holnap vagy holnapután szavazza meg a gonosztevőknek az a gyülekezete, amely fütyül minden alkotmányosságra és cinikus egykedvűséggel nyújt módot akár arra is a javaslat elfogadásával, hogy ezt az országot Ausztria abban a pillanatban kebelezze be az osztrák örökös tartományok sorába, amikor éppen akarja. Egyetlen munkapárti akadt, aki ezt a törvényjavaslatot visszautasította, akinek elég bátorsága volt ahhoz, hogy a bizottságban a kivételes törvény ellen szavazzon.

Már megírtuk, hogy a kivételes törvény mindent fölruh, amit eddig törvényes szabadságnak nevezünk. A kormányt följogosítja a parlament, hogy eltiporja az egyesülési és gyülekezési jogot, a sajtószabadságot, a törvénykezést, a megyei önkormányzatot és fölhatalmazza arra is, hogy a munkásság gazdasági harcaiba beavatkozzék, öt évi fegyházat ígér annak, aki a kivételes állapotok alatt sztrájkra hívja föl a munkásokat, három évi fegyházzal fenyegeti meg azokat, akik a sztrájkban résztvesznek.

Ilyen törvénnyel, a kormányhatalomnak ilyen tultengésével, egyetlen ország sem rendelkezik. Más államokban is külön törvények intézkednek a háború esetén, azonban még sehol sem jutott eszébe semmiféle kormánynak, hogy a munkások gazdasági harcaiba beleavatkozzék, hogy az összes törvényeket fölfüggesztve, mindenkit védtelenül kiszolgáltasson a kormányhatalomnak.

Magyarország munkássága tehát elkészülhet a statáriumra. Hogy a kivételes intézkedések az ellenzék és a szociáldemokrata munkásság elnyomására irányul, az ma már több mint bizonyos. A statárium még életbe sem lépett és a kormány máris fölruhja az egyesülési és gyülekezési jogot. A kivételes törvényeket a parlament még meg sem szavazta és íme máris meggyőződhetünk arról, hogy a kormány politikájáról nem szabad beszélni, hogy Tiszák nem engedik meg azt, hogy a statáriumot törvénybe iktató javaslatok ellen tiltakozni lehessen.

A szociáldemokrata párt december hó 5-ére gyűlést hirdetett az Építőmunkások dísztermébe és ezen a gyűlésen a szövetkezett ellenzékkel és a Választójogi Ligával együtt akarta megbélyegezni Tisza–Lukács gonosz őrvongását. A főkapitány, valószínűleg a belügyminiszter utasítására, ezt a gyűlést betiltotta. Hitvány, semmitmondó ürügyek alapján. A Tattersalli gyűlés résztvevői ellen indított brutális rendőri vérengzést hozták föl indokául a betiltó gázságnak. Nem engedik meg a gyűlést, mert néhány nap előtt vérfürdőt rendeztek, ártatlan embereket kaszaboltak, csupán azért, mert ezernyi ezer ember között akadtak olyanok, akik a köztársaságot éltették, akik kifejezést adtak annak, hogy utálják azt a hitvány bandát, amelynek a rendőrség és katonaság alkalmazása az egyetlen kormányzati bölcsesége.

Ezenkívül igazolja az is, hogy Tiszák máris alkalmazták a kivételes törvényeket, hogy a polgári iskolai tanárok nyilvános népgyűlését is betiltották. A népgyűlésen a tanárok gazdasági helyzetükkel akartak foglalkozni, ide napirendre tűzték a politikai helyzetet is. A főkapitány magához idézte a gyűlés bejelentőit és az egyik kerületi kapitánnyal azt adatta tudtukra, hogy a gyűlést csak akkor tarthatják meg, ha a politikai napirendet kihagyják. A gyűlés bejelentői azonban ragaszkodtak a napirend minden pontjához. Ezért nem tarthatják meg a vasárnapra hirdetett gyűlésüket.

Ez a tény is bizonyítja, hogy mennyire szemérmetlenek azok az ürügyek, amelyekéit a szociáldemokrata párt gyűlésének betiltásánál alkalmaztak. A polgári iskola tanárok még nem éltették a köztársaságot, még nyíltan nem kívánták az akasztófára a Tisza-bandát és mégis betiltották a gyűlésüket.

Hazugság tehát, hogy a szociáldemokrata párt gyűlését a gyűlések hallgatóságának közbekiáltásai miatt tiltották be.

Még nincs kivételes törvény, de Tiszáék már nem akarnak politikai gyűlést. A becstelenségnek az a politikája, amellyel most dolgoznak, nem bírja meg a nyilvános kritikát. A kormánypárti brigantik testülete fél a nyilvánosságtól, nem akar hallani tiltakozó szót. Ezért kell kivételes törvény, ezért tiltják már most is be a gyűléseket, ezért akarnak törvényt arra, hogy nyakára hághassanak a sajtónak is, amelyet nem lehet a katonák szuronyaival és a rendőrök kardjaival lekaszabolni.

El kell készülni tehát a statáriumra. Talán fölösleges kijelentenünk, hogy mi ettől a kormánytól nem kérünk és nem remélünk semmiféle kíméletet. El vagyunk készülve minden gazságra, de nem félünk a Tiszáék semmiféle intézkedésétől sem, mert tudjuk, hogy a munkások politikai és gazdasági felszabadulását kivételes intézkedésekkel, brutális kozákokkal nem lehet hátráltatni.

A magyarországi szociáldemokrata párt a legutóbbi két évtizedben nem volt túlságosan elkényeztetve. Amit más államokban törvény biztosított, azt nálunk hosszú évek elszánt küzdelmével lehetett csak kicsikarni. Egyesületi jogunkat miniszterek, rendőrkapitányok és főszolgabírák kicsinyes üldözésének közepette vívtuk ki. Törvény még ma sem biztosítja az egyesületi jogot, miniszteri rendelet még ma is tiltja a sztrájkolok segélyezését. És ime, mégis több mint százezer szervezett munkás van az országban. Vannak virágzó egyesületeink, amelyek milliókat adnak ki segélyekre és kulturális célokra, vannak nagy gazdasági harcaink, amelyeknek minden résztvevője sztrájksegélyt kap.

Fütyültünk azokra a tiltó rendelkezésekre, amelyek azt akarták elérni, hogy a gazdasági helyzetének javulásáért küzdő munkás ne kaphasson segélyt a saját filléreiből. Tilos volt a gyűjtés, tehát gyűjtöttünk annál nagyobb eredménnyel, minél jobban tiltották azt. A tiltó rendelkezés lázító gazság ébresztette föl a munkásokban a küzdelem erélyességét, az üldözések fokozták a szervezethez való szeretetet és ragaszkodást.

Bánffy már egyszer megpróbálta. Rászabadította minden pribékjét a szervezetekre, oszlatott, fényképeztetett, becsukatott, toloncoltatott és alkalmazta mindazt az eszközt, amely a szervezett munkásság elnyomására hatásosnak látszott. Az eredmény a szociáldemokrata párt és a szervezetek mértéktelen megerősödése volt. Bánffy megbukott és belátta, hogy életének legnagyobb hibája ez az üldözés volt. Belátta, hogy ezt a szerencsétlen országot nem szuronyokkal és rendőr kardokkal lehet nagygyá tenni, hanem a demokratikus fejlődés útjának megnyitásával.

És most újra kezdődik! Tisza és Lukács törvényjavaslattal intik a munkásokat arra, hogy törvényes uton, törvényes eszközökkel ebben az országban nem szabad küzdeni. Az orosz cárizmus eszközeit akarják alkalmazni

a szervezett munkások ellen. A kicsinyes üldözések nem tudják gátolni a fejlődést, jönnek tehát a kancsukával, vértörvényszékekkel, kényszermunkával.

Nem tudják ezek a szerencsétlen tébolyodottak, hogy még az orosz cárizmus sem tudja föltartani a forradalmi törekvéseket Oroszországban is állandó statárium tiltja a sztrájkot és a gyülekezést, de azért még ezekben a háborús pillanatokban is a forradalmi sztrájkok egész sorozata játszódott le és az orosz tengerészet matrózai nem voltak kíváncsiak atyuska kozákjainak a véleményére, amikor forradalmi eszközökkel akartak véget vetni az orosz önkényuralomnak.

Be kell rendezkednünk a statáriumra. A statárium azt jelenti, hogy nincsen törvény, azt jelenti, hogy az uralkodó osztályok fölrukták a törvényes rendelkezéseket, tehát nem lehet törvényes eszközökkel küzdeni. Tisza és Lukács azt mondják a kivételes törvényekkel: ti, munkások, akik eddig az egyletekben munkanélküli segélyezésekkel, fölolvasásokkal, kulturális föladatokkal foglalkoztatok; ti, munkások, akik eddig gazdasági harcokkal akartatok javítani nyomasztó anyagi viszonyaitokon; ti, munkások, akik eddig nyilvános gyűlésekkel a politikai agitáció normális eszközeivel dolgoztatok a jogegyenlőségért, ezentúl más eszközökkel kell, hogy dolgozzatok. A törvényes utat elzárjuk előttetek, dolgozzatok tehát ahogyan tudtok, boldoguljatok olyan eszközökkel, amilyenek rendelkezésetekre állanak.

És mi megfogadjuk a jó tanácsot. Abban a pillanatban, amikor életbelépnek a kivételes törvények, abban a pillanatban, amikor a harc normális eszközökkel nem lesz lehetséges, abban a pillanatban nincs törvény és természetes, hogy nem ismerjük el a kivételes törvényeket sem. Ha a törvényes eszközöket kiütik kezünkől, olyan eszközökkel kell küzdenünk, amelyek – rendelkezésünkre állanak. Készüljünk el erre az ütközetre. Ha lehet az orosz cárizmus rettenetes hatalmával szemben eredményesen küzdeni, akkor remélhetőleg a magyar munkásság elég erős lesz arra is, hogy a magyar cárizmussal sikeresen szembeszállhasson.

A módosított hóhértörvény.¹³⁴

(A Tisza–Lukács hóhértörvény és a koalíciós kormány kivételes javaslata. – Álljanak elő a minisztertanácsi jegyzőkönyvvel. – Tanácskozik a volt koalíciós kormány)

A szövetkezett ellenzék tagjai pénteken reggel is nagy számban jöttek össze az Országház- kávéházban és amidőn azt a kísérletüket, hogy a képviselőházba bejussanak, Tisza csendőrei megakadályozták, a Justh-párt körhelyiségébe vonultak, ahol a közös ellenzéki értekezlet tanácskozását folytatták. A hóhértörvényről folyt a vita tovább és a kormánynak sajtóhadjárataról is szó esett napirend előtt.

¹³⁴ Népszava 1912/290. szám.

Erre vonatkozólag Apponyi mondotta a következőket:

– Csütörtökön tett nyilatkozatom folytán és annak alapján a kormánytámogató lapokban olyan közlemények jelentek meg, amelyek szerint a koalíciós kormány utolsó idejében minisztertanácsban tárgyalatott egy kivételes intézkedésekre vonatkozó javaslat és ugyanezen közlemények szerint az akkori miniszterelnök a minisztertanácstól fölhatalmazást is nyert arra, hogy a királytól e javaslatok benyújtására való engedélyt megszerezze. Ezeknek a közleményeknek a súlyát, amelyek nyilvánvalóan hivatalos közlések alapján jutottak napfényre, nem akarom kisebbiteni. Egyelőre csak annyit jelenthetek ki, hogy volt minisztertársaimmal együtt lépéseket teszünk a tényállás teljes kiderítésére a legrövidebb időn belül, mert hogyha a másik oldalról már ennyit közöltek, akkor kívánjuk, hogy mindent közöljenek, a minisztertanács jegyzőkönyveket is. Természetesen, a kimutatott igazság előtt föltétlenül meg fogok hajolni, de addig, míg a magunk vészéről is megtettük a lépéseket a helyzetnek minden oldalról való tisztázására, további nyilatkozatot idő előttinek tartanék, kivévn csak azt, hogy ha az a szöveg teljesen hiteles,- amelyet köbölnek, akkor óriási elvi különbség van a közt a javaslat közt és e javaslat közt, amelyet most tárgyalnak, mert amaz, a volt koalíciós kormányé, tisztán, kifejezetten háborúra szól. a mostani javaslat pedig a háború fenyegető veszélye alkalmából tett katonai előkészületekre. Erre az óriási különbségre már most is figyelmeztetek. Egyébként pedig ismétlem, a legrövidebb időn belül abban a helyzetben leszek, hogy ez ügyről a legkimerítőbben nyilatkozhatssam.

Apponyi után a hóhérvajaslathoz Földes Béla, Csermák Ernő és Szmrecsányi György szólottak és különösen Szmrecsányi támadta szenvedélyesen a Lukács–Tisza-társaságot amely aljas, nemtelen eszközökkel akarja igazolni a maga gazságait. Az értekezlet elnöke, Justh Gyula, e fölszólalások után a tanácskozás folytatását szombat délelőtre halasztotta.

Jelentettük tegnapi lapunkban, hogy a kormány magyar és német lapjai közölték annak az állítólagos minisztertanács jegyzőkönyvnek a kivonatát, amely a koalíciós kormány határozatát tartalmazza a hóhérvajaslathoz hasonló javaslat elfogadásáról és közölték a 12 szakaszból álló törvényjavaslatot is. Ennek következtében pénteken a koalíciós miniszterek közül Wekerle Sándor, Kossuth Ferenc, Apponyi Albert gróf, Andrássy Gyula gróf és Zichy Aladár gróf, továbbá Déry Zoltán, volt pénzügyminiszteri államtitkár Kossuth Ferenc lakásán tanácskozásra gyűltek össze, hogy a tényállást megállapítsák és ennek alapján nyilatkozzanak. A tanácskozás fél 3 órakor ért véget. Andrássy Gyula elutazása miatt korábban eltávozott. A tanácskozásról nem adtak ki semmiféle kommunikét. Kossuth Ferenc a tanácskozás eredményéről a következőket mondotta:

– Megállapítottuk a tényállást és megbíztuk Apponyi Albert gróft, hogy ezt hozza nyilvánosságra. Apponyi alkalmasint a szövetségzett pártok szombati értekezletén fog ennek a megbízásnak eleget tenni.

– Ez a nyilatkozat csak a hivatalos titok határáig fog-e terjedni?

– Minket ebben a kérdésben a hivatalos titok, már nem kötelezhet, mert Lukács László miniszterelnök itt már tulment a hivatalos titok határán lapjainak informálásával.

A szövetkezett ellenzék szombat délelőtti értekezletén tehát Apponyi Albert fogja megadni a választ a kormány vádjaira.

A munkapárt pénteken este értekezletet tartott és ezen a hóhértörvényt tárgyalta le és fogadta el egyhangúan, vita nélkül. A mungóknak ezt az értekezletét olyan hírek előzték meg – lapokban és egyebütt –, hogy a hóhértörvény rendelkezéseit a mungók többféle módosítással enyhíteni fogják. Módosításra csakugyan adtak be és fogadtak el indítványt az értekezleten, azonban ezzel a módosítással nemhogy enyhítették volna, hanem sokkal jobban kitágították a lehetőségek határait, amelyeken belül igen kényelmesen minden szabadságjogot és intézményt eltörölhetnek – még békeidőben is.

A módosítás mibenléte kivethető Lukács miniszter beszédének következő passzusából:

–...Második esetről gondoskodik az a kiegészítés, illetőleg módosítás, amelyet bátor vagyok ajánlani és amely röviden összefoglalva abban jelezhető, hogy ha a háború a kivételes hatalom alapján tett első intézkedéstől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, ha csak föntartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul. Ezzel tehát a viszonyokhoz képest aránylag nem hosszú időre adatik meg a jog a kormánynak, hogy ezeket a kivételes intézkedéseket hatályban tartsa és ha ez idő alatt m háború nem tör ki, ezek csak úgy tarthatók további hatályban, ha azokhoz az országgyűlés mindkét Háza hozzájárulását megadja. Természetes, hogy lehetnek a politikai viszonyok akkor, amidőn az országgyűlés hivatva van ebben a kérdésben dönteni, olyanok, hogy nem kívánatos általános állami érdekből, hogy ez a kérdés a parlamentben diszkusszió tárgya legyen. Azért ezt az indítványt azzal egészítjük ki, hogy a hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét Háza vita nélkül határoz, ha a kormány, hivatkozással az államérdekre, a vita mellőzését kívánja.

Sem a mungókormány, sem a tábora nem olyan szemérmes, hogy sokáig rejtegesse, vagy, hogy egyáltalán rejtegesse igazi céljait és egészen bizonyos, hogy ez a módosító indítvány megtéetett volna akkor is, ha az utóbbi napokban a javaslat ellen holmi munkapárti aggályoskodás nem történt volna. Ennek az indítványnak elő kellett kerülnie, mert Tisza–Lukácsék csak ennek az indítványnak az elfogadása után lesznek abban a helyzetben, hogy kivételes hatalommal kormányozhatnak akkor is, ha a kivételes kormányzás ürügye, a „háborús veszedelem” már réges-régen megszűnt. Hogy mindezt megcsinálhassák, hogy a tervezett négy hónap után újra megbízást kapjanak a hóhérral való kormányzásra, csak arra lesz szükségük, hogy összehívják egy ülésre a mungóbandát és – vitát nem engedélyezve – újra megszavaztassák a

törvényt minden gonosz paragrafusával együtt. Ezzel elárulták magukat ezek a becstelen gonosztevők és az indítványukkal együtt kikiabálták, hogy a háborús veszedelem csak jó alkalom volt nekik arra, hogy ezt a törvényt megcsinálják és ennek segítségével törvényen kívül kormányozzák az országot, ameddig tetszik nekik. Szombaton a mungóbanda meg fogja szavazni a hóhérjavaslattal együtt a hóhérindítványt is. A főrendiház kedden foglalkozik a javaslatokkal és legkésőbb egy hét múlva kihirdetett törvény lesz belőlük. Hogy aztán mi következik, az a mi számunkra egészen közömbös. A szociáldemokrata munkásság megy tovább a maga útján és észre sem fogja venni a változást, amely hóhérokat is ültetett az országot kormányzó kapcabetyárok mellé.

Az abszolutizmus kodifikálása.¹³⁵

Oly törvényjavaslatot terjesztett be szombaton a kormány a munkapárti képviselőház elé, mely a legnagyobb megdöbbenést fogja kelteni szerte az országban. Az a színe és a titulusa e törvényjavaslatnak, hogy intézkedni kell a háború esetére szóló kivétel rendelkezésekről. De oly kitételék vannak a javaslatban, amelyek háború nélkül is a mindenkori kormánynak oly hatalmat biztosítanak, mely megszüntethet Magyarországon minden törvényes rendet s így e törvényjavaslat megszavazása nem lenne más, mint az abszolutizmus kodifikálása.

Három javaslatot terjesztett be a kormány. Az első a háború eseten szükséges kivétel intézkedésekről szól. S ez már csak a legkisebb mozgosításra, a háború veszedelmének fenyegetésére megszünteti Magyarországon a sajtószabadságot, a gyülekezési jogot, a közigazgatást, a parlamentet, magát az igazságszolgáltatást s a szó legszorosabb értelmében megszünteti a személy- és vagyonbiztonságot.

A lovak és járóművek szolgáltatásáról szóló törvényjavaslat a magántulajdont érinti; a hadiszolgáltatásról szóló törvényjavaslat pedig a megszavazott vederőjavaslat ellenében a védkötelézettséget egyszerűen kiterjeszti.

Ez a három javaslat magában véve fölér egy vesztett háborúval a magyar nemzetre nézve. Mert ezekkel oly felhatalmazást kap a mindenkori kormány és annyira kiterjesztetnek a felségjogok, hogy Magyarországnak többé sem parlamentje, sem alkotmánya nem lesz. Ekkora, csapást még nem hozott a magyar nemzetre az Isten, mint aminő a Lukács-kormány s ennek ez a három javaslata. Sokat kell még foglalkoznunk e javaslatok minden egyes részével. Most csak arról a lesújtó benyomásról számolhatunk be, amit minden jó hazafi lelkében tett ez a merénylet.

¹³⁵ Pesti Hírlap 1912/285. szám.

S már az első percben rea kell mutatnunk arra a nagy veszedelmre, hogy a mai csonkaparlament, ez a munkapárti képviselőházi értekezlet, meg fogja szavazni minden változtatás nélkül ezeket a javaslatokat, a szolgálalkú főrendiház hozzájárul és a király szentesíti. Ezzel a ténnyel pedig ezek a törvények örök időkre bekerülnek a magyar Corpus jurisba és ebből még a megerősödött magyar nemzet és egy nemzeti többség sem tudja soha eltávolítani. Mert ha egyszer a korona hozzájutott ahhoz, hogy maga a népképviselő kodifikálja számára az abszolutizmust és önként nyújtja neki a korlátlan felségjogokat, akkor soha korona viselője még a jövő századokban sem fog ahhoz hozzájárulni, hogy ezek a törvények módosítsanak és a nemzet javára változzanak.

Olyan országban, ahol normális állapotok vannak, mindenki természetesnek találja, hogy háború esetén kivétel és intézkedéseket törvénybe iktassanak. A most benyújtott javaslatoknak igen sok része ellen semmi kifogásunk sem volna, ha Magyarországon megvolna az alkotmányos rend, és ha a korona miniszterei tiszteletben tartanák a törvényeket. De amikor látjuk, hogy háború nélkül, békés időben is szuronyokkal, fegyveres erővel kormányozzák Magyarországot, akkor tiltakoznunk kell a kivétel hatalomnak ilyen mérhetetlen nagyságban való kodifikálása ellen.

Nincs művelt jogállam Európában, ahol kormány a kivétel hatalomnak ilyen formáját igényelte volna magának még háború esetére is.

És ne felejtjük el, hogy a Lukacs-kabinetnek e javaslata már csak a legkisebb mérvű mozgosítás esetére is meg akarja szavaztatni a kormánynak az abszolút hatalmat. Tehát a jövőben egy darabontkormány egy hadtestnek mozgosítását elrendeli és ezzel jogot formált magának arra, hogy reátegye kezét a parlamentre, a közigazgatásra, az igazságszolgáltatásra és minden ember magánvagyonára.

Minden elfogulatlan ember láthatja, hogy ez a kormány a háborús veszedelmet is cinikusan felhasználja arra, hogy ennek titulusa alatt valósággal leigazza a nemzetet. Oly brutális intézkedésekre tartalmaznak ezek a javaslatok felhatalmazást, amelyek semmiféle külföldi judikaturában elő nem fordulnak.

Mire való volt egyáltalában a véderőjavaslatban a hadkötelézettségnek megállapítása és az újonclétszám meg szabása? Hiszen most az új javaslat által egy kis mozgosítás elrendelése útján mindenkit be lehet vinni a kaszárnyába!

E javaslatok alapján, ha törvényté válnak, csak egy mozgosításnak szinpadi kulisszáját kell előtérbe tolni s akkor a kormánynak joga van az ország egész autonómiáját egy tollvonással eltörölni. Minden vármegyének, városnak, községnek határozatát megsemmisítheti és parancsot adhat ki ellenük. Megszűnik a gyülekezési jog. Új egyület sem szabad alakítani és minden régít egyszerre föl lehet oszlatni. A sajtószabadságot egy tollvonással eltörli. Behozza az előzetes cenzurát. Minden újságot csak úgy szabad terjeszteni, ha terjesztés

előtt három órával a királyi ügyésznek bemutatták. Sőt ez még semmi. A kormánynak joga van minden indokolás nélkül bármely újságot beszüntetni és annak megjelenését eltüntetni.

Az igazságszolgáltatást eltörlik. Az esküdtszéket megszüntetik. Sőt még a magánjogi követelések és a váltók tekintetében is joga van a kormánynak a megszavazott törvények ellenére tetszés szerinti új rendelkezést behozni. Szóval megszűnik egy perc alatt a személy- és vagyonbiztonság az országban, mihelyt egy kormánynak eszébe jut egy hadtestet mozgosítani.

Behozza a Lukács-kormány a cabinetnoir-t is. A törvényben biztosított levéltitkot nem őrzi senki sem. Felbonthatnak leveleket, táviratokat; kihallgathatnak telefonbeszélgetést. Még a kereskedelmi társaságokat, tehát a gazdasági életet is önkénye alá hajthatja.

A munkások béremelésének kérdését s a munkaadók védekezését a munkások esetleges túlköveteléseivel szemben szintén a kormány szeszélyére bizza. És még azt is a kormánynak bizza a javaslat, hogy mikor szüntesse meg a kivételes intézkedéseket.

Amint csak ezekből a mutatványokból is látszik, a Lukács-kormány fel akarja használni -az ellenzék távollétét és a munkapárt önérzetének hiányát, hogy az abszolutizmust kodifikálja.

Az új arany-bulla.¹³⁶

Most már azután láthatja ez a szerencsétlen ország, hogy mit jelentett Tisza Istvánnak az a fogadkozása, hogy ők nem állanak meg a féluton. Épelméjű embernek, meg azok után is, amiket a Tisza–Lukács-uralom eddig az országra hozott, elképzelhetetlen volt, hogy annak az útnak a másik fele ilyen legyen, hogy ez a másik fele-út a magyar alkotmány teljes felfüggesztését jelentse. Pedig, ime, azt jelenti. Az ezer éves magyar alkotmány, attól a naptól fogva, hogy a Lukács-kormánynak a kivételes hatalomról szóló javaslatát a korona szentesíteni fogja: nincs többé.

Nincs többé se magyar közjog, se magánjog, se büntetőjog. Nincs többé személyi szabadság, és nem szent többé a tulajdon. Illetékes bírójától bárkit elvonhat a kormány és statuálhat minden percben rendeleti uton egy egészen új bünvádi eljárást. A Corpus Jurisnak nincs olyan alkotmányt és személyes szabadságot biztosító törvénye, melyet ezek a Lukács-féle törvények hatályon kívül ne helyezhetnének. A sajtóper nem folyik többé esküdtszék előtt. A Lukács-féle törvények behozzák az előzetes cenzurát. Megadják a kormánynak azt a jogot, hogy a neki nem tetsző lap megjelenését egyszerűen betilthassa. Nincs többé egyesülési és gyülekezési jog. Nincs levéltitok; korlátlanul szabad a házkutatás és a személymotoszás. A Lukács-féle törvények hatályon kívül

¹³⁶ Pesti Hírlap 1912/286. szám.

helyezik még a munkapárt „legszebb“ alkotását, a véderőreformot is: ezentul minden ötven évet be nem töltött polgár katonai szolgálatra kötelezhető.

Kivételes intézkedéseket háború esetére minden alkotmányos államban életbe léptethetnek. De olyan kivételes intézkedéseket, melyek a Lukács törvényei alapján lesznek életbeléptethetők, sehol a világon nem ismernek. És, kivételes hatalmat háború, esetére csak az az állam adhat a kormány kezébe, amely a hadüzenet jogát parlamentjének tartotta fenn s amely államban a parlamentnek megvan a módja ahhoz is, hogy a kormányt felelősségre vonhassa.

És a Lukács-féle törvények még csak nem is háború esetére adnak kivételes hatalmat a kormány kezébe. Hanem mindjárt „a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetére is.“ Tehát nem is kell háború, nem is kell általános mozgósítás, elég egy egészen szimpla, mondjuk, vasúti sztrájk esetére elrendelt mozgósítás is, – és a kormány azonnal életbe léptetheti a maga kivételes intézkedéseit.

Nem kell hozzá a parlament előzetes felhatalmazása, hogy a kormány kihirdesse a statáriumot és a Lukács-féle törvények a közigazgatási bírósági utólagos jogorvoslatot is egyenesen kizárják. És nemcsak a kormány felelőtlen minden tettéért, hanem összes közegei is, fegyelmileg, vagyonilag egyformán. A kormánybiztosok a törvényhatósági határozatokat megsemmisíthetik, a tisztviselőket elcsaphatják és intézkedésük ellen nincs appelláta semmiféle bírósághoz.

Hogy mikor áll be és mikor végződik az az idő, mely a kormánynak ekkora kivételes hatalom életbeléptetésére jogot ad: még azt sem a parlament, hanem maga a kormány szabja meg. Minden pillanatban lecsaphat tehát a Damokles-kard. És lecsaphat, nem úgy, mint eddig, nem mint önkény, nem mint az abszolutizmus pusztá ténye, hanem mint kodifikált jog. Alkotmányunkat ezentul nem kell többé elvenni tőlünk. Mi magunk adjuk oda, mi magunk mondtunk le róla egyszer és mindenkorra a Lukács törvényeivel.

Magyarországon nem lehet többé nemzeti ellenállásról beszélni. A Lukács törvényei módot adnak rá, hogy még a legegységesebb nemzeti állásfoglalásra is, egy darabont-kormány, a nélkül, hogy a háta mögött egyetlen képviselő ülne, elrendelje a kivételes állapotot. Ami a Corpus Jurisban foglaltatik, mindazt ezek a Lukács-törvények most keresztülhúzták. Ahol maga a törvény ad jogot ekkora kivételes hatalomra, ott nem lehet többé szó rendes hatalomról. Ott a kivétel lesz fokozatosan szabállyá.

Az arany-bulla 31-ik szakaszát, mely jogot adott a nemzetnek a fegyveres ellenállásra is, eltöröltették velünk, mint egy alkotmányba nem illő, forradalmat kodifikáló jogot. A Lukács-féle törvények most beiktatják alkotmányunkba a nemzet fegyveres letörésének jogát, kodifikálják az önkényt a korona s a mindenkori kormány számára: a második ezredév elején megajándékozzák a nemzetet egy olyan új arany-bullával, mely eltörli az eddigi egész magyar

alkotmányt és ad helyébe golyót meg akasztófát. A magyar korona jövőendő viselői pedig esküt fognak tenni ezekre a Lukács-törvényekre is. Sohasem jöhetnek többé abba a kellemetlen helyzetbe, hogy ingadozzanak, ha a nemzet letöréséről lesz szó. Hiszen a Lukács-kormány új arany-bullája gondoskodik arról, hogy a magyar korona jövőendő viselői soha többé, semmilyen körülmények közt, esküjüket meg ne szeghessék.

A kormány „kivételes” hatalma.¹³⁷

A háborús javaslatokat változtatlanul szavaztatják meg.

Az ellenzék és a munkapárti ház.

A közvélemény kétségkívül a kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatok nyugtalanító hatása alatt áll. Nyugtalanítóak, izgatóak, sőt kétségbeejtőek ezek a javaslatok, nem mintha betérjesszük azt jelentené, hogy most már holtbizonyossággal kitör a háború, hanem azért, mert mindenki fölismerete s tisztában van azzal, hogy ezek a kivételes intézkedések a Lukács–Tisza-rendszer számára lehetővé teszik az egész magyar alkotmánynak és törvénytárnak „törvény alapján” való felfüggesztését, minden hangos szónak elfojtását, minden írott betűnek kiirtását, a lapok teljes beszüntetését, a személyes szabadságnak és a magánvagyonnak tökéletes elnyomását, vagyis a kormány politikai hatalmának olyan kiterjesztését, mely illuzóriussá tehet minden jogot és minden törvényt ebben az országban.

A háborús javaslatok hétfőn délután kerültek az igazságügyi bizottság elé, de a legfontosabb s legaggasztóbb javaslat, a kivételes intézkedésekről szóló javaslat, csak holnap, kedden, kerül bizottsági tárgyalásra. Foglalkoznia kell e javaslatokkal a közigazgatási és véderő-bizottságnak is. A bizottsági tárgyalásokat a legközelebbi napokban folytatják, úgy, hogy a plénum, (már mint a munkapárti Ház) még e héten, – esetleg a költségvetési vita megszakításával – sürgősen el is intézi mindhárom javaslatot.

Azok a súlyos aggályok, melyek a sajtóban a háborús törvényjavaslatok ellen fölmerültek, egyik-másik munkapárti képviselőben is némi visszhangot keltettek. De a Ház folyosóján nyomban akcióba léptek a „Beschwichigungshofrat”-ot, hogy semmi aggályoskodásra nincs ok, hogy hiszen ezek a kivételes intézkedések csak olyanok ellen szólnak, akik provokálják őket, hogy hasonló kivételes intézkedésekre háború esetén fel van hatalmazva minden állam-kormány, stb., stb. Pedig hát épen az teszi kétségbeejtővé e javaslatokat, hogy Magyarországon ma olyan rendszer van, mely eddig sem volt válogató az eszközeiben, amikkel a parlamentben törvény ellenére boldogult, – most pedig e kivételes törvényekben törvényes színezetű hatalmat szerez magának a

¹³⁷ Pesti Hírlap 1912/286. szám.

kormány, hogy egyszerűen korlátlan úrrá teheti a maga akaratát mindenek fölött. Persze a kormánypárti szelid aggályoskodókat hamar leintették azzal, hogy majd a miniszterelnök tesz „megnyugtató“ kijelentéseket a „túlzó“ következtetésekkel szemben. De, sajnos, az ilyen megnyugtató kijelentések nem nyugtathatják meg a nagyközönséget, melynek a tapasztalati tények alapján meg kellett győződnie, hogy a mai rendszer részéről mindig csak a legrosszabbra lehet elkészülve.

Beavatott kormánypárti körökben nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy a beterveztett törvény javaslatok szövegén a bizottsági tárgyalás semmi lényeges változást nem fog eszközölni. Legföljebb talán annyiról lesz szó, hogy e kivételes intézkedéseknek esetről-esetre való hatályba lépését az indokolásban részletesebben fogják körülírni. De ez sem bizonyos. A kormány egyszerűen el azzal a kényelmes helyzettel, hogy az ellenzék karhatalmilag ki van zárva a Házból, a saját pártjával pedig föltétlenül rendelkezik s így abban a formában szavaztatja meg magának a kivételes hatalmat, ahogyan ez az ő politikáját legteljesebben segíti előre.

A háborús törvényjavaslatok az ellenzék körében megdöbbenést keltettek. Fölmerült már az a kérdés, vajon nem volna-e helyes, hogy az ellenzéki pártok ama tagjai, akiket Tisza nem tiltott ki a Házból, igenis, bemenjenek az ülésterembe, amikor a háborús törvényjavaslatok napirendre kerülnek s a rendelkezésükre álló fegyverekkel akadályozzák meg e törvényjavaslatok elintézését. Az ellenzéki pártok intézőbizottsága bizonyára elsősorban ezzel a kérdéssel fog foglalkozni kedre egybehívott értekezletén.

A munkapárti bizottságok most nap-nap után üléseznek, hogy sürgősen elintézzék a háborús javaslatokat és azonkívül a képviselőházi őrségről szóló javaslatot. Hétfőn délután a mentelmi bizottság is összeült és határozott Désy Zoltán ügyében, aki tudvalevően súlyos vádakot hangoztat a miniszterelnök ellen s akit ezért Lukács bepörölt. A bíróság Désy mentelmi jogának felfüggesztését kérte a Háztól és a mentelmi bizottság vita nélkül azt határozta, hogy Désy kiadatását javasolja. A munkapárti Ház valószínűleg még e héten dönt a kiadatás fölött.

Ébredj nemzet!¹³⁸

Mikor az ország nagy veszedelem előtt áll, le kellene hullani minden pártpolitikai válaszfalnak kormánypárti és ellenzéki közönség között. Elkövetkezett az a nagy pillanat, amelyben minden embernek tárgyilagosan kellene gondolkodni, mert oly veszedelem előtt áll Magyarország, aminő a letűnt századokban is ritkán fenyegetett. A régi világban egy véres kardot hordtak körül az országban s erre egyszerre fegyverbe kapott az egész nemzet, hogy

¹³⁸ Pesti Hírlap 1912/287. szám.

megvédje a szabadságát. Ma fekete betűkbe önthetjük csak elkeseredésünket s bár száz- és százezer példányban viszi szét az országba a sajtó a veszedelem hírét, alig biztat a remény, hogy fel tudjuk kelteni a nemzetet.

A politikai gonoszság oly ügyesen és gyorsan tud érvényesülni most a munkapárti parlamentben, a háború titulusa alatt oly ügyességgel ássák alá alkotmányunkat, hogy a közvélemény fölébresztésével, a nemzeti ellenállás fölkelésével nem tudjuk már megakadályozni a katasztrófa bekövetkezését. A politikai gonoszáságnak e tökéletességével már a technika előhaladása sem tud lépést tartani, mert arra volna szükség, hogy a lenyomatott betűk kiáltani tudjanak, hogy fülébe harsogják a nemzetnek: Ébredj! Elveszik mindenedet, nemcsak az ország alkotmányát, hanem az egyéni szabadságodat és a vagyonedat is. Arra volna szükség, hogy a betűbarázdákból, amelyekbe sebzett lelkünk őszinte keservét ontjuk, korbácsot fonhatnánk s azzal kergetnénk ki a parlamentből az ott tanyázó politikai kufárokat.

A politika gazságaitól megcsömörlött s egyszersmind elfásult közönség egykedvűen jár a maga kenyérkeresetének taposó malmában és majd csak akkor fogja észrevenni, hogy közömbössége miatt mit veszített, amikor már nem lesz segítség.

Mi, a független sajtó önzetlen munkásai is, kik az igazságot mindenkivel szemben megvédtük és kimondottuk, kiket ebben a kérdésben is csak a nemzet érdeke vezet, tán hattyudalunkat zengjük el a napokban. Mert az a hármás bilincs-javaslat, amivel most a kormány egyszerre béklyóba akarja verni Magyarországot, elveszi tőlünk is a szólásszabadságot s talán meg a kenyérünket is.

Tisza észrevette, hogy nem lehet a háború titulusa alatt észrevétlenül átcsempészni a munkapárti parlamenten a magyar alkotmány megsemmisítését, most siet hamar letárgyalatni a szolgálalkü munkapárttal ezeket a javaslatokat. Kettőt hirtelen már a holnapi ülés napirendjére tűzött ki, hogy ne legyen ideje a lomha közvéleménynek megmozdulni és tiltakozásával megakadályozni a merényletet.

Oly sokszor kellett az utóbbi időben a legerősebb szavakat, a legsúlyosabb kifejezéseket használni, hogy ezek már szinte elkoptak s a közönség megszokja a folytonos panaszkodást és vádaskodást. De amit most tesz a Lukács–Tiszakormány, az felülmulja az eddigi merényleteket. Ez már többé nem a pártok dolga, nem is a parlamenté, hanem mindannyiunké.

Ez a három törvényjavaslat belevág minden ember zsebébe és testébe. Ez nemcsak a politikai szabadságot érinti, hanem mindenkinek a magánéletet, mindenkinek az élet- és vagyonbiztonságát, a szó legszorosabb értelmében mindenkinek a lovát, ökrét, szamarát veszélyezteti, mert a Lukács–Tisza-regime mindenre reá akarja tenni a kezét és a háború titulusa alatt oly fölhatalmazást akar adatni magának, hogy a politikai üldözést kiterjeszthesse mindenkire: törvényszéki bíróra éppen úgy, mint az ügyvédre és parasztgazdára.

Fölhasználja azt az alkalmat, hogy a parlamentben nincs egyetlen önállóan gondolkozó agyvelő és olyan szövegezésű törvényjavaslatokat szavaztat meg pár nap alatt, amelyekhez hasonló Európa judikaturájában még elő nem fordult. S ezt oly gyorsasággal cselekszi, hogy idő sincs jogi argumentációra, mert mire a mi lomha törvényhatóságaink megmozdulnak, addigra már szentesített törvényekké válnak ezek a javaslatok.

A karácsonyi ünnepekre tehát már meglesz a Lukács-kormánynak az a hatalma, hogy részleges mozgosítást elrendelvé, huszonnégy óra alatt minden indokolás nélkül beszüntethet egyszerre minden ujságot, amely őt nem dicséri, minden kereskedőnek vagy pénzintézetnek egész üzletét tönkre teheti, mert joga van magánjogi kérdésekben és váltóügyekben megváltoztatni az igazságszolgáltatást, felfüggeszteni az összes törvényeket. Tönkre tehet minden birtokost és földmivelő gazdát, mert elviheti a lovát, ökrét, disznáját, hogyha ellenzéki képviselőre szavazott. A polgárságtól elveheti a bíraskodás jogát, mert beszüntetheti az esküdtszékeket és mindenkit berendelhet a kaszárnyába, sőt a harctérre, akit a véderőtörvény értelmében be sem soroztak katonának. Minden embert ötven éven alul elszállíthat a családjából és a hivatalából.

Ha egy bíró olyan igazságos ítéletet talál hozni, ami nem tetszik a kormánynak, huszonnégy óra alatt berendeli sáncot ásni vagy a kaszárnya padlóját surolni. És mindehhez nem kell háború. Elegendő az, ha bármiféle titulus alatt akár egy utcai zavargás, sztrájk, egy zászlósértés vagy egy konzulunk bántalmazása miatt elrendeli egy hadtestnek mozgosítását. Ebben a percben mintegy villamosgombnak megnyomására megszűnik Magyarországon minden, parlament, közigazgatás, vármegyei és városi autonómia, igazságszolgáltatás és minden kereskedőnek, gazdának és iparosnak magánvagyonra fölött Lukács és Tisza rendelkeznek.

És ezeket a törvényeket holnap s a legközelebbi napokban keresztülhajtja Tisza a munkapárti parlamenten s a gondolkozni nem tudó főrendiházon.

A közvéleménynek tehát rögtön meg kellene nyilatkoznia. Az összes törvényhatóságoknak azonnal tiltakozniok kellene és minden munkapárti képviselőt a kerületéből kellene figyelmeztetni, ne kövessék el ezt a végzetes hazaárulást, amelylyel törvénybe iktatják az abszolutisztikus felségjogokat.

Mi megteszszük kötelességünket. S ha a nemzet minden jogát el hagyja venni és akkor sem ébred fel, mikor minden egyes magánembernek bőréről van szó, akkor megérdemel ez a nemzet mindent!

Az ellenzéki pártok közös értekezlete. A szövetkezett ellenzék pártjai szerdán délelőtt 11 órakor közös értekezletet tartanak, amelyen a háborús törvényjavaslatok dolgában a nemzethez intézendő manifesztum tervezetét tárgyalják.

A háborús javaslatok napirenden.¹³⁹

Az ellenzék agitációja.

A munkapárti vita.

A munkapárti Ház példás gyorsasággal működik s úgy intézi el a kormány által eléje rendelt ügyeket, mint a parancsolat. A költségvetés általános vitáját már hétfőn befejezték, ugyanakkor hozzászólás nélkül megszavazták az apróbb tárcák költségvetését, kedden délre pedig végeztek a belügyi tárcával úgy általánosságban, mint részleteiben, sőt belefogtak a kereskedelemügyi költségvetés tárgyalásába. Szerdára azonban még sürgősebb dolga akad a munkapárti Háznak: egy-kettőre el kell intézni a háborús törvényjavaslatokat, a jövő évi ujoncjavaslatot, no meg – kortesszempontról — a nyugdíjjavaslatot. A háborús törvényjavaslatok közül csak a honvédelmi miniszter két javaslata szerepel a szerdai napirenden. A miniszterelnöknek a kivételes intézkedésekről szóló javaslata még csak kedden délután került bizottsági tárgyalás alá s így legjobb esetben csütörtökön vagy pénteken kerülhet a munkapárti Ház napirendjére.

Sajnos, semmi remény nincs, hogy azok a katasztrófális veszedelmek, melyek a kivételes intézkedésekről szóló javaslatban az ország közérdekeit és az ország polgárságának vitális érdekeit fenyegethetik, akár csak némiképp enyhüljenek a munkapárti tárgyalás során. Ez a párt mindent megszavaz, amit kormánya tőle kíván s ez a kormány mindent megszavaztat pártjával, amivel nemcsak a maga uralmát, hanem bármely időre az erőhatalom uralmát megszilárdíthatja. Az ellenzéki pártok kedden délután közös értekezletre ültek össze, hogy fölemeljék tiltakozó szavukat és kiterjeszszék agitációjukat meg a közvélemény szervezését e javaslatok ellen. Persze, a munkapártot ez csöppet sem zavarja sürgős munkájában, sőt még sietősebben siet elintézni mindent, amit követelnek tőle.

Feltűnést kelthet, hogy a jövő évi ujoncjavaslatot is a költségvetési vita megszakításával tűzték a szerdai ülés napirendjére, holott rendes körülmények között mindig a költségvetést intézték el az ujoncjavaslat előtt.

Benn a képviselőház üléstermében persze mindent elkövet a munkapárt, hogy a rendes vita látszatát keltse. Giesswein Sándor „ellenzéki“ felszólalását olyan tisztességgel honorálják, mintha csak csábitgatni akarnák az ellenzékét, hogy jöjjön be, mert jobb dolga sehol most nem lehetne, mint a Házban. A munkapárti felszólalók főként szakszerű témákat feszegetnek és gondosan kerülnek a politikát költségvetési beszédekben, mintha politika nem is volna a világon. Akad köztük érdekesebb beszéd is, így Vermes Zoltáné a községi jegyzőkről, ami aztán a szakminiszternek ad alkalmat, hogy holmi újabb ígéretet tegyen. Mások viszont készségesen adnak „ziccet“ a miniszternek holmi

¹³⁹ Pesti Hírlap, 1912/287. szám.

politikai program-kijelentésre. Ilyesféle alkalmat ragadott meg keddi belügyi budget-beszédében Lukács László, amikor programpontként proklamálta a közigazgatás államosításának junktimát a választójoggal! A betegápolási pótdónak 5 százalékról 10 százalékra való emeléséhez is volt néhány szava Lukács Lászlónak. Egyelőre az adóemelés változatlan megszavazását kérte (meg is történt!) azzal, hogy talán majd az appropriációval kapcsolatban orvosol egyet-mást az adóemelés következtében beálló sérelmeken. Jellemző, hogy e föltételes ígéret is elegendő volt a munkapárti tetszés kitörésére. A munkapárti ülés végén Heltai Ferenc, mint a kereskedelmi tárca előadója, élesen támadta a postát meg az államvasutakat, ami csak azért nem keltett nagyobb feltűnést, mert Heltai előre hirdette e támadást és hasonló szellemben gyakorolt ellenzéki kritikát tavaly és két éve is.

Ime, így fest a munkapárti csendélet a Házban. Az urak persze nem túlságosan érdeklődnek a teremben elhangzó beszédek iránt, ám azért a folyosón sincs semmiféle élénkebb zsidongás, – a csonkaság tudata nehezedik rá a munkapárti Házra és jobban, mint valaha, érzik odabenn is az emberek, hogy nem jól van ez így, ahogy van.

Az intéző bizottság ülése.

A szövetkezett ellenzéki pártok intéző bizottsága kedden délelőtt tizenegy órakor értekezletet tartott a negyvennyolcas függetlenségi Kossuth-párt Irányi-utcai körhelyiségében. Jelen voltak Kossuth Ferenc, gróf Apponyi Albert, Déry Zoltán, Tóth János, Mezőssy Béla és Sággy Gyula a Kossuth-párt részéről. Justh Gyula, Holló Lajos, gróf Batthyány Tivadar, Földes Béla és Lovászy Márton a Justh-párt részéről. Gróf Zichy Aladár, Molnár János, Zboray Miklós és Szmrecsányi György a néppárt részéről. Polónyi Géza és Egry Béla a pártönkivüliek részéről. Az intéző bizottság behatóan tanácskozott a kormány által benyújtott három alkotmányfosztó javaslatról, amelyeket mint hadiszükségletéről szóló javaslatokat akar átcsempészni. Az intéző bizottság annyira fontosnak tartja az állásfoglalást e javaslatokkal szemben, hogy délután öt órára közös értekezletre hívta össze az ellenzéki pártokat.

Az ellenzék manifesztuma nemzethez.

Tiltakozás az alkotmány fosztó javaslatok ellen.

– Az ellenzéki pártok közös értekezlete. –

A szövetkezett ellenzéki pártok kedden délután öt órakor a Justh-párt körhelyiségében közös értekezletet tartottak Kossuth Ferenc elnöklésével. A konferenciát az intéző-bizottság javaslatára hívták egybe sürgősen, hogy az ellenzék tiltakozását fejezze ki a háborús veszély ürügye alatt életbeléptetni szándékolt javaslatokkal szemben, amelyek az alkotmány legfontosabb biztosítékait, az egyéni és politikai szabadságot, a személy- és vagyonbiztonságot megsemmisítik. Elhatározta az ellenzék, hogy

manifesztummal fordul a nemzethez és országos mozgalomra hívja föl, hogy a kormánynak legújabb merénylete ellen emelje föl tiltakozó szavát és minden erejével akadályozza meg a javaslatok törvénynyé válását. Az értekezletről itt következik részletes tudósításunk:

Az értekezőlet megnyitása.

Kossuth Ferenc megnyitva az értekezőletet, jelentette, hogy az értekezőlet célja megvizsgálni és megvitatni azt a három törvényjavaslatot, amelyet a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről, a hadi szolgáltatásokról és a lovak és járművek szolgáltatásáról benyújtott. Kettő ezek közül olyan, hogy ha törvényerőre emelkednek, minden kormánynak módjában és hatalmában lesz Magyarország alkotmányát megszüntetni akkor, amikor neki tetszik és megfosztanak bennünket minden alkotmányos biztosítéktól, a gyülekezési jogtól, a szólásszabadságtól, a sajtószabadságtól és még az egyéni szabadság is a mindenkori kormányok akaratától fog függni. Fájdalom, nehéz megakadályozni ezen veszélyes törvényjavaslatok törvényre való emelkedését, amennyiben törvényerőre emelkedhetik az, amit csonka parlament szuronyok között megszavaz. De feltétlenül szükséges, hogy a nemzetet felvilágosítsuk, micsoda merénylet ez ellene.

A javaslatok ismertetése.

Polónyi Géza ismertette a javaslatok tartalmát. Konstatálja, hogy a törvényjavaslatokat az ellenzék még meg sem kapta. A javaslat indokolásában egy vallomás van, hogy huszonkét év óta foglalkoznak a gondolattal, hogy ezt törvényhozásilag rendezzék, azóta áll lesben a szoldateszka, hogy Magyarország alkotmányára, szabadságára és intézményeire reá tehesse a kezét. Most elérkezettnek látják az időt arra, hogy ezt letárgyalják akkor, amikor az ellenzék fegyveres erővel távortartatik és azoknak alkotmányos letárgyalása házszabályszerű módon merőben lehetetlen dolog. Ebből láthatja a nemzet, hogy mi célja volt a rendőr és csendőr hatalom felvonulásának: hogy elnémitva az ellenzéket, rabszolgává tehesék a nemzetet. Legfontosabb a javaslatok közül a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló javaslat. A sajtóban és a közönségben is hallom, hogy a háború esetére szóló rendkívüli intézkedések és az azokra szóló meghatalmazás bizonyos jogosultsággal, vagy történelmi multtal is bir. Seholy a föld kerekésége törvény, a meg ilyen kivételes és egyenesen e rémuralmat életbeléptető meghatalmazást adott volna kormánynak, nincs, ahol fennáll, tisztán objektumokra áll fenn, itt azonban az egész alkotmány, összes garanciális institutív intézkedéseinek az egyéni szabadsága, az élet, vagyonna vonatkozó intézkedéseinek hatályon kívülre való helyezéséről van szó. Nemzetek, amelyeknek nemzeti hadiseregük van, tartozkodnak attól, hogy saját nemzeti hadseregüknek ilyen kivételes befolyást biztosítsanak háború esetére, de nálunk a nemzetközi aggodalmon kívül felmerül még az a kérdés, hogy

idegen állampolgárok kezébe kerül az a kivételes hatalom, különösen az által, hogy a kormánybiztos a katonai parancsnokokkal egyértelműleg és azokkal együttesen jár el. De nemcsak a közös hadsereg számára biztosít jogokat, hanem a hadiszolgáltatások tekintetében a szövetséges hadak számára is, úgy, hogy ha ez a törvény életbelép, porosz, olasz vagy román generálisok fognak Magyarország területén a nemzet vagyonával rendelkezni. Az egyik főprincípium, ami ennek utjában áll, hogy az országgyűlésnek funkcióját nem szabad érinteni, hiába veszik be a javaslatba, hogy a legközelebbi országgyűlésnek bejelentendő az intézkedés, akkor már késő lesz, csak írott malaszt marad. Ezen intézkedés csak azon területeket kellene, hogy érintse, amely területeken a mozgósítás megtörtént, vagy a hadviselés folyik, nem is szólva arról, hogy nem szükségesek ezek az intézkedések, mert igazán szégyenletes, hogy bizalmatlansággal vannak ilyen esetben a hatóság iránt. Ha jön egy törvény, mely nemcsak a hadköteles embereket szólítja harcra, hanem nekimegy a nemzet törzsének, úgy hogy a nemzetből egy pár hónap leforgása alatt nem marad egy nemzedék sem és még amellet vagyonilag is teljesen kifosztják, úgy ezen intézkedések nem szolgálhatják a győzelem reményéseit, ellenkezőleg elkeseredést szülnek és felébresztik az őszinte óhajást, mely megnyilatkozott a szavoyai ködnél és valószínűleg meg fog nyilatkozni újra. Ebben a javaslatban a történelem összes gyászos remiszenciáit meg lehet találni, a Caligulák, a Haynauk összes gázságait, mert ebben kodifikálva van a világon minden, amivel az egyéni jog, a személyi szabadság, a vagyon biztonság, az élet és becsület kockára tehető könnyelműen. Az igazságszolgáltatást hatályon kívül helyezik, alapjaiban támadja meg, az esküdtbiróság kompetenciáját leszállítja. A cím, csak háború esetéről beszél, azonban már az első pontja elárulja, hogy nem háborúról van szó, sőt háborús veszélyek ürügye alatt olyan meghatalmazásról, amelyet bármely ürüggyel bármely pillanatban akkor érvényesít a kormány, amikor neki tetszik.

Ezután részletesen ismertette a javaslat legsérelmesebb szakaszait. A 4. §. a kormánybiztossági intézkedést hozza be. Sehol magyar törvényben, még a legsötétebb abszolutizmus kormányzatában sem volt eset, hogy kormánybiztosi állást kreáltak volna anélkül, hogy azt a magyar nyelv tudásához kötötték volna és ilyenrel az egész autonómiát felrugják, mert az az összes állami önkormányzati és törvényhatósági tisztviselőket tetszése szerint felfüggesztheti, rendelkezési állományba helyezheti és velük, mint saját közegeivel rendelkezhetik. Ez nemcsak az állami tisztviselőket, de az autonóm tisztviselőket is érinti, mert a kormánybiztos hatalmi szférájába utalja őket. Remélem, ez a tisztikar meg fogja tudni védelmezni saját jól felfogott érdekeit is legalább annyira, mint ahogy megvédelmezi saját egzisztenciális érdekeit. A kormánybiztosnak joga lesz a törvényhatóság minden határozatát megsemmisíteni és a jogorvoslatot is elzárják, mert még a közigazgatási bírósághoz sem lehet jogorvoslatért fordulni. Hát mi ez, ha nem rémuralom? A

6. §. szerint a polgárságot toloncozással üldözhetik. A gyülekezési jogot teljesen konfiskálják. Azt mondják az indokolásban, hogy a sajtószabadságot szentül, érintetlenül akarják hagyni, a cenzura a bíróságoknak van fentartva, a törvényjavaslat pedig azt mondja, hogy a királyi ügyészségnek és a rendőrhatalóságoknak egyes kirendelt tagjai is megbízhatók és hogy a napilap három órával később, a hetilap pedig csak egy hét múlva jelenhetik meg, ezzel egyszerűen a megjelenését tiltják meg annak a lapnak, amelyik nekik nem tetszik. Senki sem hitte, hogy az előzetes cenzurát behozhatják.

Legborzasztóbb az a szakasz, mely szerint a minisztérium felhatalmaztatik valamennyi tagjának felelőssége mellett a hadiszükségletek fedezésére szükséges összegeket addig, míg azok törvényhozás útján meg nem állapíttatnak, az elkerülhetetlen szükség mérvei szerint előlegezhesse és azok megszerzése iránt hitelművelet útján intézkedhessék. Ha még érzék van ebben a nemzetben és ha tekintetbe vesszük, amit régen állítok és bizonyítani is tudom, hogy Lukács László személyében egy Bothschild-ágens ül a miniszterelnöki székben, Magyarországot úgy kiszolgáltatják, hogy soha többé lábra állani nem tud és hadviselési célok ürügye alatt az adósságokban elusztatják, tehát ha van még érzék ebben a nemzetben, akkor nem fogja megtűrni ezt a merényletet.

Ezt a törvényt Ausztriában nem terjesztették be és ilyen törvény nincs is ott, mert a 14-ik §. kizárja az alkotmányváltoztatásra vonatkozó intézkedést és mindenekfelett kizárja azt, hogy ständige Belastung bármi tekintetben rendelet útján legyen végrehajtandó. A hadiszolgáltatásokról szóló törvényjavaslat szerint valóságos harácsolást törvényesítenek. A személyes szolgálatok teljesítése, a moratóriumra vonatkozó intézkedése olyan, hogy a barbár korszak vandalizmusa sem tudott olyant papírra vetni. Hívjuk fel a nemzetet kötelessége teljesítésére, hogy önvédelme érdekében keljen fel letargiájából, életéről, vagyonáról, sorsáról van szó, vegye kezébe saját sorsát, mert a végpusztulás küszöbén állunk.

Polónyi Géza kimerítő referátumát az értekezlet zajos helyesléssel és tapsokkal fogadta.

Gróf Batthyány Tivadar nem hitte, hogy a magyar nemzetet és a magyar nemzet alkotmányos képviselőit többségét annyira lealjasodottnak tartják, hogy képesek legyenek olyan törvényjavaslatot előterjesztetni, mint ezek. Bizik abban, hogy azok, akik ma törvényhozói allűrökkel fellépnek és Magyarország főurai és főpapjai, akik magyarul beszélnek, gondolkoznak és magyar nevet viselnek, nem fognak ilyen törvényjavaslatokhoz hozzájárulni. Olyan levegőben nőtt fel, amely a legszélsőbb konzervativizmus árnyába utalta volna, de a nemzet elleni üldözések a radikalizmusba kergettek és ha ezekből a javaslatokból törvények válnak, akkor a legszélsőbb radikalizmusba kell átmenni. Ez a törvényjavaslat megsemmisíti a bírói függetlenséget, a sajtószabadságot, a gyülekezési szólásszabadságot, a legnagyobb zsarnokságot gyakorolja az állampolgárok vagyonát, illetőleg, de kiveszi a hadi szolgáltatások alól az udvartartás fogatait, a

főhercegek fogatait. Akkor, amikor egy nemzetet az utolsó csepp véréig kizsarolnak, ez már igazán hizantinizinus. Ilyen eszközökkel a nemzet áldozatkésztséget, harci késztséget kieszközölni nem lehet, az ilyen államoknak fejlődése, a jövője biztosítva nincsen. Ezért figyelmeztessük az ország közönségét, hogy teljesítse kötelességét, tegyék meg a végső erőfeszítést. (Lelkes éljenzés és taps.)

Ezután Kossuth Ferenc indítványára a manifesztum-szerkesztő bizottságba megválasztották gróf Apponyi Albertet, Polónyi Gézát, gróf Zichy Aladárt és Holló Lajost, akik mindjárt hozzáfogtak az országhoz intézendő manifesztum megszerkesztéséhez. Addigra az értekezletet felfüggesztették.

A folytatólagos ülésen gróf Batthyány Tivadart elnökölt, aki megnyitván az ülést, jelentette, hogy az albizottság befejezte munkáját.

Gróf Apponyi Albert: Az albizottság az ellenzéki pártok együttes értekezletétől a következő határozat meghozatalát kéri:

A manifesztum.

„A magyar nemzet, midőn nemzeti létének, biztosságának, alkotmányának, becsületének megvédéséről vagy a *pragmatica sanctio*ban vállalt védelmi kötelezettség teljesítéséről volt szó, nem idegenkedett soha és ezentul sem fog idegenkedni a szükség által parancsolt végső áldozatok elvállalásától. Nem szorult evégből eddig és nem szorulna ezentul sem kivételes intézkedésekre, amelyek ha a nemzeti lelkesedés megvan, feleslegesek, ha pedig nincsen, azt nem pótolhatják. Mindazonáltal ha az a gondolat merülne fel, hogy egy háborúnak időtartamára a modern hadi technika által teremtett újabb viszonyok némely kivételes intézkedést is szükségessé tesznek, az ellenzék nem zárkóznék el attól, hogy ennek a szükségnek fenforgását és mértékét tárgyilagosan mérlegelje, mert mi sem állhat tőle távolabb, mint az, hogy háború esetén ne akarja biztosítani a győzelem minden esélyét.

A jelen törvényjavaslatok azonban csak azok egyikének címében szólnak „a háború esetére teendő“ kivételes intézkedésekről; a valóságban már „a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek“ (633. sz. törvényjavaslat), „a mozgósítás, valamint hadi állományra kiegészítés“ (630. sz. törvényjavaslat), „a fegyveres erő valamelyik részének hadi állományon léte“ (631. sz. törvényjavaslat) eseteire adnak rendkívüli felhatalmazásokat, amelyek nem kevesebbet tartalmaznak, mint: a gyülekezési és egyesülési jognak, az esküdtszéki intézménynek, a sajtószabadságnak, az önkormányzatnak, szóval alkotmányunk összes biztositékainak felfüggesztését, az egész rendes állami és önkormányzati hivatali szervezetnek félretolását, a birói hatáskörnek önkényszerű felfogatását, a katonai korhatár fölötti önkényes rendelkezést, a személyes szabadság és vagyonbiztonság elkobzását. (Igaz, ugy van!) Átadják pedig mindezen kincseinkkel való önkényszerű rendelkezési jogot olyan kormánybiztosoknak, akik ismeretlen tartalmu esküt tesznek le a kormány

kezébe, akiket törvény nem korlátoz, de akik „a katonai parancsnok szándékai szerint tartoznak eljárni; ez a katonai parancsnok pedig esetleg nem is magyar állampolgár, sőt nem is ő felségének alattvalója, hanem talán valamely szövetséges sereg parancsnoka.

Nincsen rá példa, hogy bárhol a világon még a háború idejére is ilyen kiterjedésű önkényuralmat létesítettek volna; botor eljárás is az, amely a nemzetet összes jogállományának és anyagi javainak ilyen megtámadásával éppen akkor keseríti, amikor egész erejének megfeszítésére, egész áldozatkészségének tanusítására hivatik fel.

De itt nincsen háborúról szó csupán, hanem a katonai készülődések bármilyen, akár legkezdetlegesebb stádiumáról, olyanról, amilyent háború veszélyének emlegetésével bármikor előidézhet egy önkénykedő kormány. A parlamenti ellenőrzés is, az az egyetlen biztosíték, amelyet a javaslatok látszólag érintetlenül hagynak, hosszú időre meghiusítható a képviselőháznak királyi elnapolása által.

Ha tehát ezekből a törvényjavaslatok-törvény lesz, akkor Magyarországon az alkotmány, az egyéni és politikai szabadság, a bírói függetlenség, a személyi és vagyónbiztonság, szóval az egyénnek és a nemzetnek minden kincse mindenkorra ki van szolgáltatva a mindenkori kormány önkényének; sőt a nemzet vagyona is ki van szolgáltatva abban a meghatalmazásban, hogy saját belátása szerint terhelhesse azt megadóssággal.

A jelenlegi súlyos külpolitikai helyzet követelményeit komolyan mérlegeljük, de nem engedjük azokat ürügyül felhasználni arra, hogy nemzeti szabadságunk törzsére ily fejszűtés méressék. Okuljon ebből a megkísérlett merényletből a nemzet és lássa meg, hogy miért kellett a parlamenti erőszakot alkalmazni, a képviselőházból az ellenzékét kizárni, csonka parlamenttel dolgozni. Még ennek a csonka parlamentnek is a lelkiismeretéhez fordulunk azzal, hogy ne tetőzze alkotmányunk válságát evvel a végső csapással. Ha pedig süket fülekre találunk (Felkiáltások: Akkor bojkottálni kell őket társadalmilag is), a nemzet és a történelem előtt a mai kormánnyal együtt a mai többséget teszszük felelőssé alkotmányunk végpusztulásáért, nemzeti létünk végveszélyéért.“ (Ugy van! Élénk helyeslés és taps.)

Az indítványhoz ma senki sem szólalt fel, hanem az ülés folytatását szerdán délelőtt 11 órára halasztották.

A hétfői ülés.

Az ellenzéki képviselők körében ma élénk megbeszélések folytak a további taktika dolgában. Sokat foglalkoztak a hétfői napon előálló új helyzettel, amikor huszonnégy ellenzéki képviselőre nézve lejár a munkapárti kitiltó határozat. A hétfői ülésen követendő taktikájukat most állapítják meg az ellenzék tagjai. Justh Gyula kedden a kordonhoz vonulásnál ezeket mondta a képviselőknek:

– Hétfőn, amikor a kitiltásunk lejár, bemegyünk valamennyien az ülésterembe és fokozott erővel folytatjuk a küzdelmet Tisza elnöklése ellen.

El nem sült shrapnel.¹⁴⁰

– Magyarországra nem kell tekintettel lenni, Magyarországtól ma mindent meg lehet kapni! – ezt egy osztrák képviselő mondta tegnap a véderő-bizottságban. Azt kellett hát megérnünk, hogy az alkotmányosságról az az Ausztria tanítson ki, melynek alkotmányt mi szereztünk.

Az osztrák képviselőház bizottságaiban napok óta heves vita folyik arról a két háborús javaslatról, melylyel a mostani magyar képviselőház öt perc alatt végzett. Azt a harmadik háborús javaslatot pedig, melyet nyilván szombaton fog megszavaztatni Tisza István, Ausztriába egyáltalán elő sem merték terjeszteni.

Ez a harmadik „háborús” javaslat olyan kivételes hatalmat készül adni minden magyar kormány kezébe, amelylyel az egész magyar alkotmányt béke idején is felfüggesztheti.

Érzi már a Lukács-kormány is, hogy az ország közvéleménye előtt ezt a példátlan merényletet legalább igazolni, szépíteni, menteni illenék. A régi munkapárti taktikához folyamodik tehát és ebbe is be akarja mártani elődjét, a koalíciót. Valahányszor a munkapárti uralom valamiben ludasnak érezte magát, mindig a koalícióra igyekezett ráteríteni a vizes lepedőt, hogy az is így csinálta.

A kivételes intézkedésekről szóló javaslat ellen felzúduló közvéleményt most is ezzel a régi orvosszerrel szeretné lecsillapítani a Lukács-kormány. Azt ugyan most nem mondhatja, hogy a koalíció is így csinálta, hát legalább azt mondja, hogy a koalíció is így csinálta – volna.

A Lukács-kormány mára kiásott egy törvényjavaslatot a koalíció idejéből. Erről a törvényjavaslatról azt állítja, hogy a koalíciós kormány minisztertanácson foglalkozott vele elfogadta s felhatalmazta Wekerlét, hogy a javaslatot előzetes szentesítés végett ő felsége elé terjeszsze.

Most egyelőre ne kutassuk, hogy a koalíciós kormány tényleg elfogadta-e ama javaslatot. Hanem nézzük mindenekelőtt azt, hogy a koalíciós javaslat tényleg azonos-e a Lukács-kormány javaslatával.

A javaslatok címei valóban egyeznek. Mind a kettő a háború esetére alkalmazható kivételes intézkedésekről szól. De a két javaslat már 1. §-ában oly óriási eltérést mutat a Lukács-féle javaslat hátrányára, hogy csak vakság vagy rosszhiszeműség vonhatja egy kalap alá ezt a két javaslatot.

A koalíciós javaslat 1. §-a szerint „a minisztérium felhatalmaztatik, hogy háború esetén a fegyveres erőnek vagy a fegyveres erő egy részének mozgósítását elrendelő legfelsőbb rendelet kibocsátása után a minisztérium

¹⁴⁰ Pesti Hírlap, 1912/288. szám.

valamennyi tagjának felelőssége mellett... a következő szakaszokban megállapított kivételes intézkedéseket léptethesse hatályba“.

A Lukács-féle javaslat 1. §-a szerint pedig „háború idején, sőt, ha szükséges, már a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is“ igénybe veheti a minisztérium a kivételes hatalmat.

Mi most minden heveségtől, izgalomtól, gyűlölettől menten nézzük ezt a két javaslatot. Nem arról van szó, hogy a koalíciós kormányt mindenáron mentsük és a Lukács-kormányt mindenáron befeketítsük. A két javaslat 1.§-ának szövegét akarjuk megvizsgálni és pedig nem a pártpolitika, hanem az alkotmányjogi kritika bonckésével.

A jogbiztonság legmagasabb szempontjából minden jogszabálynál a jogalkotónak azt kell szem előtt tartania, hogy a jogszabály alkalmazásának, életbeléptetésének, hatályossá válásának időpontja félremagyarázhatatlanul precízírozva legyen. Áll ez, ismételjük, minden jogszabályra egyformán, de kétszeresen áll a jogbiztonságnak ez a parancsoló szempontja ott, ahol speciális jogszabályról van szó, ahol a köz-, magán- és büntető-jog szűkítéséről van szó, ahol maga a törvény kivételes hatalommal ruházza fel a végrehajtás szerveit. Ahol maga a törvény ad a rendesnél több jogot a végrehajtó hatalomnak, ahol maga a törvény ad bizonyos mértékig önkényre való alkalmat a kormánynak, ott kétszeres óvatosságra köteles a törvényhozó az időbeli határok tekintetében, ott eleve úgy kell megállapítani a kivételes hatalom hatályba-léptének terminusát és tartamát, hogy ahhoz később a kiterjesztő jogmagyarázat hozzá se férközhessen.

A koalíciós javaslat ennek az alkotmányjogi főkövetelménynek meg is felelt. A kivételes hatalom életbeléptetésére a minisztériumot kifejezetten csak háború esetére és a mozgósítást elrendelő legfelsőbb rendelet kibocsátása után hatalmazta fel. Ezzel szemben a Lukács-féle javaslat már „katonai előkészületek esetére“ is kiterjeszti e felhatalmazást. A koalíciós javaslat szerint a kivételes hatalom életbeléptetésének a legfelsőbb mozgósítási rendelet kiadása az előfeltétele. A Lukács-féle javaslat szerint „a kivételes hatalomból folyó intézkedések hatályba lépésének időpontját a minisztérium állapítja meg“.

A koalíciós javaslat szerint a kivétele intézkedések „legkésőbb a béke megkötésével, illetőleg a hadjáratból kifolyólag szükséges utóműveletek befejezésével hatályukat veszítik“. A kivételes hatalom megszűnésének ez a pontos időbeli megállapítása is mutatja, hogy a koalíciós javaslatban a kivételes hatalomnak csakis háború esetére való alkalmazásáról volt szó. Ezzel szemben a Lukács-féle javaslat, mikor a kivételes intézkedések megszüntetéséről beszél, akkor a katonai előkészületek megszűnéséhez kapcsolja a kivételes hatalom hatályát és kifejezetten elismeri, hogy a kivételes intézkedések nemcsak háború esetére léptethetők életbe. Az 1. § egy mondata ugyanis így kezdődik: „Ha a háború nem tört ki...“

A Lukács-féle javaslat tehát a mindenkori kormány kényére bizza az egész magyar alkotmány felfüggesztését. Megengedi, hogy esetleg egy kisebbségi,

parlamentenkivüli kormány és életbeléptethesse a kivételes intézkedések egész klomplexumát azon a címen, hogy a nemzet ellenáll neki s így katonai előkészületeket kell elrendelni egy belső háború, egy polgárháború fenyegető veszélyének okából. Ki meri ezek után jóhiszeműen állítani, hogy a koalíciós javaslat, mely egyesegyedül háború esetére szólt, analóg a Lukács-félével?

Minket most nem érdekel különösképpen, hogy a koalíciós kormány háborús javaslata tényleg abban az alakjában ment-e szentesítésre a királyhoz, ahogy a Lukács-kormány hirdeti. Nem bizonyították még be, hogy a koalíciós kormány ennek a javaslatnak a tartalmán nem javított-e, mielőtt elfogadta volna. De ha a tartalmán nem is javított, bizonyos, hogy a javaslat már eredetileg is összehasonlíthatatlanul alkotmányszerűbb volt a Lukács-félénél, mert a kivételes hatalom életbeléptetése elé oly időbeli korlátot állított, melylyel egyenesen kizárta a kivételes hatalomnak a nemzettel szemben való felhasználását, amit pedig a Lukács-féle javaslat ki nem zár.

És végül még valamit. A Lukács-kormány szombaton megszavaztatja a maga javaslatát a csonka képviselőházzal; a koalíciós kormányról pedig – akár kérte volt a maga javaslatához az előzetes szentesítést, akár nem – egy bizonyos: az, hogy a képviselőház elé nem lépett vele. És ha eléje lépett volna, az a képviselőház a nemzet egészét képviselte, az nem volt csonka, az hivatottnak érezhette volna magát arra, hogy a nemzeti jogokat megszorító kivételes jogszabályokat statuáljon háború esetére. – ha ugyan megtette volna. De arról a képviselőházzal, melynek pártjaiban volt gerinc, mely ellent tudott állni többek közt az Andrássy pluralitásos választójogának és a közös bankszabadalom meghosszabbításának: legalább is kétséges, hogy a koalíciós kormány háborús javaslatát úgy nyelte volna le, mint most a munkapárti képviselőház fogja a Lukács-félét, amely amannál ezerszer rosszabb, mert az önkénynek még időbeli korlátot sem állít. A Lukács-kormány tehát hiába keresett most is bűnbakot a koalícióban. Nem vált be a hagyományos taktika; a Lukács-kormány shrapnelje már megint nem sült el.

Limonádé és vitriol.¹⁴¹

Két fronton kénytelen a magyar kormány a kivételes törvényjavaslatok miatt hadakozni. Az egyik fronton szemben áll az osztrák pártokkal, amelyeknek meglepő hevességgel megnyilatkozó lelkiismerete egyszerűen a virgács erejével szégyeníti meg a magyar többség szolgálai némáságát. A másik fronton pedig szemben áll a magyar ellenzéki pártokkal, amelyeknek szenvedélyes tiltakozásra való illetékességét azzal próbálta kérdésessé tenni, hogy kiásta a koalíció kormányának állítólag analóg javaslatát, nyilván azzal a céllal, hogy nem

¹⁴¹ Pesti Hírlap, 1912/289. szám.

jogosultak a tiltakozásra olyanok, akik ugyanazt, amit most elítélnek, maguk is el akartak követni.

Ebben a tizenkettedik órában, mikor a legsúlyosabb statáriális javaslat is ki van már tűzve a szombati ülés napirendjére, állapítsuk meg a magyar kormánynak és többségének helyzetet mind a két fronton. Hogy az osztrák pártokkal szemben ez a helyzet milyen nyomorult és megszégyenítő, azt szinte fölösleges részletezni. Itt van elsősorban az a feltűnő momentum, hogy odaát sokkal, de sokkal enyhébb javaslatokat terjesztettek elő, mint nálunk. És ámbátor már ebben a különböző mértékben is bizonyos megszégyenítés foglaltatik, mert azt jelenti, hogy a megbízhatatlan Magyarországgal szemben háborús időben szigorúbb kivételes rendszabályokat kell életbeléptetni, mint a megbízható Ausztriával szemben: a magyar kormány es többsége mégis hajlandók ezt a megszégyenítő szigorúságot minden betűjében szentnek fogadni és szó nélkül törvényerőre emelni. De ez még a kisebbik szégyen, mert csak azt igazolja, amiről úgyis volt sejtelmünk, hogy a magyar kormány engedelmes rabszolgája Bécsnek, a többség pedig engedelmes rabszolgája a mindenkori kormánynak. A nagyobbik szégyen, a virgácsnál is véresebb hatású rápirítás az, hogy az osztrák pártok meg a sokkal, de sokkal enyhébb javaslatok ellen is a végsőkig menő harcot mondtak ki, nem retiráltak még a legsúlyosabb fenyegetések elől sem és szerencsésen ki is erőszakolták az enyhébb javaslatok enyhítését. Ellenben az a magyar parlament, mely a nemzet jogféltő tradícióinak volna letéteményese, a száját sem meri kinyitni a megszégyenítésig és alkotmányrontásig szigorúbb javaslatok ellen. Az osztrák pártok fellázadtak a limonádé miatt, a magyar többség szó nélkül túri a vitriolt. Úgy látszik, a „Salzburgi csapszék” poétája megváltoztathatja a románcát, mert most már a Tisza partján kofálgodnak s a salzburgi csapszékben található a cselekvő legények. A magyar tűr, az osztrák kiüti az enyhébb javaslatok méregfogait is. És ha odafenn engednek talán valamit a szigorúságból Magyarországgal szemben, akkor ezt nem a magyar többség néma engedelmisségének, hanem az osztrák pártok hevesen megnyilatkozó lelkiismeretének fogjuk köszönhetni. S hogy az osztrák védheti meg a mi alkotmányunkat: ezt a szégyent ennek a kormánynak és ennek a többségnek köszönhetjük.

Nézzük már most a kormány helyzetét a másik fronton. Itt a magyar kormány valami slábert vélt kivághatni a koalíciós kormánynak analóg javaslatával. Hát először is disztingváljunk. Azt a kivételes javaslatot látták, ha látták és tárgyaltak, ha tárgyaltak, a koalíciós kabinet tagjai. De nem vitték a parlament elé, sőt – es ezt hangsúlyosan állapítjuk meg – nem vitték még a koalíció egyes pártjainak értekezletei elé sem. Föltéve tehát, hogy a koalíció érdekelt miniszterei megcsappant illetékességgel nyilatkozhatnának olyan javaslatról, melyhez hasonlót maguk is tárgyaltak, mikor kormányon voltak, ez a körülmény nem fosztana meg a koalíció pártjait attól a jogtól, hogy a statáriális javaslatok fölött pálcát törjenek. A koalícióban volt ellenzéki pártok ilyen

statáriális jellegű javaslatokkal sohasem foglalkoztak, ilyenek mellé magukat sohasem kötötték le. Nekik ezek a statáriális javaslatok minden részletükben újak és természetesen megdöbbenők. De ha aztán összevetjük azt a javaslatot, melynek kivételes intézkedéseivel a koalíció kormánya talán meg tudott volna barátkozni, azokkal a Torouemada-javaslatokkal, melyeket a Lukács-kormány engedelmes többsége szó nélkül hajszol keresztül: akkor csak a frivolitás beszélhet analógiáról. Nem az áll, amit a kormány szócsövei akarnak elhitetni, hogy a koalíciós kormány javaslata volna a nemzetre nézve veszélyesebb, hanem az áll, amit a minap mondottunk, hogy a két javaslat csak olyan rokon, mint a kutya a farkassal. S ezt nyomban ki is fogjuk mutatni.

Az első mélyreható különbség a két javaslat között az, hogy a koalíciós javaslat a kivételes intézkedések kezdetét és végét egyenesen királyi aktustól akarta függővé tenni.

Ha a magyar király már elrendelte az általános vagy részleges mozgósítást: akkor állott volna be a statáriális intézkedések életbeléptetésének joga, s ha a király megbízottja aláírta a békét: akkor a kivételes intézkedések hatálya is nyomban megszűnt volna. Az pedig mégis csak más megnyugvás, ha a kivételes állapot kezdete és vége annak a királynak kezébe van letéve, aki a nemzet alkotmányára letette az esküt, mint ha akármilyen lelkiismeretlen kormány zúdíthatja fejünkre a kivételes állapotot. És van itt mindjárt még egy mélyreható különbség a két javaslat között. Mert ámbár a koalíciós javaslat hangsúlyosan emlegeti a királyi aktus jelentőségét, mégis háromszor is megismétli a javaslat során, hogy a kivételes rendszabályok csak a kormány valamennyi tagjának felelőssége mellett léptethetők életbe. A miniszteri felelősség törvényes megállapítása mellett ez az ismételt hangsúlyozás nem véletlen és nem fölösleges. Ez azt akarta mondani, hogy a kormány valamennyi tagjának felelőssége szükséges, mert ha csak egy tagja is akad a mindenkori kabinetnek, aki nem hajlandó a tervezett rendszabályért a felelősséget vállalni, akkor azt a kivételes rendszabályt már nem is lehet életbeléptetni. Már pedig, ha a statáriális intézkedések lehetőségének ilyen sokszoros körülbástyázására rá lehet fogni, hogy ez analóg a Lukács-kormány prepozíciójával, akkor a légy is madár, mert szárnya neki is van. Analógiáról itt csak a frivolitás beszélhet. S ez a generális különbség egymaga is elegendő volna, hogy nemcsak az ellenzéki pártok, de a koalíció érdekelt miniszterei is legteljesebb illetékességgel és felháborodással törhessenek pálcát a munkapárti műhelyből kikerült javaslatok fölött.

De nem kell hozzá nagyító üveg, hogy a koalíciós kormány és a Lukács-kormány javaslatai között a különbségek egész sorozatát lássuk meg. A koalíciós javaslat érinti ugyan általánosságban a sajtószabadság korlátozására szolgáló felhatalmazás jogát. De hol van a korlátozás a nem tetsző újságok egyszerű beszüntetésének jogától? Amit a koalíciós javaslat a sajtóval szemben csak háború esetére s csak kivételes felhatalmazásként kívánt, azt a Lukács-kormány már kimerítette a saját hiúságának önkényes védelmében, béke idején is. A

lefoglalások, a kitiltások, a sikanériák már a statáriális javaslatok betervezése előtt is bőven szerepelnek a miniszterelnök úr gyönyörű rendszerében. Tessék tehát elképzelni, milyen végtelen pálya nyílnék a miniszterelnök úr sajtólelővágolása számára a statáriális törvényekben, ha ilyen mesterré tudott válni e törvények nélkül is? Vagy menjünk tovább. A koalíciós javaslat is érinti a háború esetére szükséges hitelkérdéseket, de van-e benne szó a moratórium esetleges kimondásáról, ami egy külföldi tőkére utalt országnak kereskedelmére és iparára egyszerűen a legvégzetesebb csapás lehet? Hiszen ma még csak árnyéka vetődik előre efajta veszedelemnek s tessék átnézni Ausztriába, tessék elnézni Németországba, milyen pánik kel azokon a piacokon a terv lehetőségének pusztá hírére is. Ott van az esküdtszék illetékességének megszüntetése. A Lukács javaslata nemcsak az esküdtszék illetékességét akarja a kormány tetszése szerint megszüntetni, hanem felforgatna, mint egy jogi földrengés, az egész judikatura épületét. Az esküdtszék ellen a jelenlegi miniszterelnök úrnak nem is volna szüksége kivételes felhatalmazásra, mert ha ő el akarja kerülni az esküdtszéket, el is tudja kerülni, mint a Déry-ügyben. De ő az egész judikaturát akarja átjátszani katonák, esetleg idegen katonák kezébe. S ilyen óriási különbségek dacára mer arról beszélni, hogy a koalíció kormánya is kész volt analóg javaslatok előterjesztésére.

Hogy mire volt kész a koalíció kormánya, nem tudjuk. Hogy az ellenzéki pártok ilyen gyilkos rendelkezések törvénybeiktatására nem voltak és nincsenek készen, azt tudjuk. S hogy a mai kormány és a mai többség mindenre kész, azt szintén tudjuk. Ha eddig nem tudtuk volna, most már nem lehet kétségünk. A júniusi magból kinőtt az alkotmányfosztásnak az az egész erdeje, melyet statáriális javaslatok helyett Bakonyinak is lehetne nevezni.

Consummatum est¹⁴²

írta: Mezős, sy Béla.

Tehát elvégeztetett. Krisztust is, mint gonosztevőt, keresztre feszítették. Az igazságot, a jogot az emberiség fejlődése folyamán hányszor érte ugyanez a sors?! Keresztre feszítették a mi alkotmányunkat is. Csak az a különbség, hogy a bibliai latrok végzetében – sajnos! – nem osztoznak ma azok, akik ezt a szégyenletes munkát elvégezték.

Késő nemzedékek keservesen fogják megemlegetni azt a tatár hadat, amely a magyar törvénytárból örökre kitörölte alkotmányunk legfontosabb biztosítékait. Beszélhet nekem ezentúl akárki a magyar történelmi osztályok államfenntartó hűségéről, nemzeti hivatásáról. Értéktelen, hazug szólam ez! Hamis gyémánt,

¹⁴² Pesti Napló, 1912/289. szám.

csillogó üveg! A külszín előkelő máza alatt tudatlan agy, üres szív, léha lélek lakik és semmi más.

Üzlet ma a politika! Kinek ebben, kinek abban! Egyik eladó kegyelmes cafrangért, amelylyel be lehet takargatni a kebel ringyeit-rongyait; a másik megvehető egy nyomorúságos címmel, amely leplezze a tátongó üres agy hiányait; a harmadik csengő érccel fizetteti meg közvetve, vagy közvetlenül, politikai szereplését. És így tovább, tovább, a kapaszkodók, a hengegők, a nagyravágyók és letörtek, a jóllakottak és éhesek vegyes társasága. De végeredményben egyformák. Mert hány akadt közöttük olyan, akinek megmozdult a szíve és érezte volna azt a nagy felelősséget, amelynek egy paránya elég ahhoz, hogy a végzetes úton megálljon? Ismételve kérdem, hány akadt?

Ezek után mi szükség van erre a parlamentre? Zárják be azt a cifra palotát. Alakítsák korházzá, vagy varázsolják át – hisz így gazdaságosabb lesz. – a politika élet börzespekulánsai javára egy nagy zabraktárrá: de azért a szemfényvesztésért, hogy kifestett és kikendőzött arcú egzisztenciák léha színjátékokat adjanak ott nap nap mellett elő: ezért a garasos komédiáért kár minden fillér; – esztelen pénzpocsékolás!

Egy egyszerű falusi iskola, amelynek csendjében megtanítják a serdülő gyermeket hazáját szeretni, egy kis templom, amelynek harangja a messzi bércek között a magyarság térhódításának a hírnöke: több hasznot hajt a nemzet sorsának megalapozásában, mint egy ilyen országgyűlés, egy ilyen kormány, amelyből az alkotmánytisztelétnek a legutolsó szikrája is kihamvadt.

Ehelyett a parlamentarizmus helyett sokkal jobb a nyílt, határozott katonauralom. Mert legalább ennek súlyáért es nyűgéért nem lehet felelőssé tenni a nemzetet.

Míg ellenben most egy beteges agyrendszerű elnök és egy minden gonoszságra képes osztálysorsjáték-vigéc – ez idő szerint különben Magyarország miniszterelnöke – garázdálkodásainak minden ódiума a jelen és a jövő előtt a magyarságot fogja terhelni. Hiszen magyar emberek voltak azok, akik ily hitványságra is vállalkoztak!

Ez a képviselőház a jövőben sokkal inkább, mint eddig, csak rendőr- és csendőrszuronyok között fogja megtarthatni munkaparti bohóckodásait. Van ezeknek az uraknak akaratum, van azoknak véleményük, akik ilyen törvényeket könnyű szívvel tudtak megszavazni? Mi szükség van tehát reájuk és nem jobb, nem becsületesebb lesz-e, ha a gróf Tisza István minden álmát, rohamszerű gondolatát, mint törvényt adja le a hivatalos lap.

Nem kell parlament, nem kell kormány. Elvégez mindent gróf Tisza István csendőreivel és rendőreivel. Az így megtakarított pénzekben hány csinos torpedót lehet majd felállítani?! Hisz iskolára, kórházra úgy is hiába kérnek!

Ismételjük, százszorta inkább a nyílt, becsületes abszolutizmus, mint az ilyen alkotmányosság. Az önkényuralomtól aki fél, az gyáva, de a nemzet

vérkeringésének ez az alattomos megmérgezése, amidőn lassacskán szoktatják hozzá a járom viseléséhez, amidőn lekötik, elzsibbasztják életerejét: és mindezt magyar emberek alkotmányos komédiát játszva teszik, ez az, ami kétségbeejtő!

A közszabadságoknak ily nagymértékű korlátozási jogát soha sehol sem bízták meg a kormányok tetszésére.

Most már értem, miért volt olyan nagyon jókedvű gróf Tisza István a legutolsó királyi kihallgatás után. Sikerült a király aggodalmait eloszlatni; a külpolitikai nehéz helyzet előtérbe állításával megnyerni a korona beleegyezését olyan javaslatok előterjesztéséhez, amelyek felfogásom szerint, alaptörvényeinkkel, a koronázási hitlevéllel is ellenkeznek.

Magyarországot nem lehet pátensekkel kormányozni. A kiegyezés alapfeltétele a teljes és tökéletes alkotmányosság. Ez az, amit a király hosszú uralkodása során – oly sok nehéz és kínos válság között is – megtartani igyekezett.

És épp ezért fáj az minden tisztességes magyar embernek, hogy ilyen nehéz időkben, öreg királyunk uralkodásának utolsó szakában gonoszlelkű és indulatú tanácsadók oly irányba terelték a törvényhozás menetét, amely egy hosszú és tiszteletreméltó alkotmányos kormányzást durván kettészakít és a jövő békés fejlődését is kizárja.

Deákóol az abszolút korszakban egy kormányrendeletre nézve kérdezték véleményét, mit szól a kormány eljárásához?

– Nem kormány, – válaszolt, – hanem banditák azok, akik a nemzet alkotmányát így tisztelik!

De kár, hogy nem él Deák Ferenc!

Dermesztő napok¹⁴³

Megyünk a tél felé és a köd, amely a rövid nappalokat megfekszi, egyre fojtóbb és egyre komorabb ruhába öltözteti a világot. Megyünk a dermesztő veszedelem felé és mind jobban szorongatja torkunkat a bizonytalanság szédítő érzése. Mikor egy-egy napon megsokasodnak az ismeretlen helyről jövő, ködbe vesző, ellenőrizhetetlen rémhírek, akkor azt hisszük: a húr tovább nem feszíthető, most már pattannia kell, vagy meg kell ereszkednie, jönnie kell a döntő fordulatnak, amelytől élet és halál függ.

Sokszor kellett látnunk, hogy csalódtunk, mint az a turista, aki ereje végső megfeszítésével megy a csúcs felé és amikor úgy hiszi, hogy már megbénította a halálos fáradság, meg mindig új erőt zsarol ki izmaiból és idegeiből. Jöttek a vigasztalanul komor napokra még komorabbak. Míg most ott vagyunk, hogy nem pusztá feltevés, következtetés többé a döntés közvetlen közelsége. Amit a köznyelv ultimátumnak nevez, a diplomácia még ezt a végső kísérletet is óvatos

¹⁴³ Pesti Napló, 1912/290. szám.

formulákba burkolja. De mondják bár számonkérésnek, vagy figyelmeztetésnek, vagy tiltakozásnak, kétségtelen, hogy egy-két napon belül ez a bizonyos lépés bekövetkezik, a helyzet változása megindul. Szándékosan mondtuk, hogy változása, ahelyett, hogy tisztázást emlegettünk volna, mint a közös külügyminisztérium zavaros és következtelen terveinek kész támogatói. Tisztázás: ez alatt mi azt értjük, hogy elmúlik tőlünk a presztízs-háború veszedelme, tehát olyan vérontásé, amelyből hasznot, eredményt nem látunk, csak áldozatot, gyászt és keserűséget. Ha megtörténik a döntés és megegyezés, béke, enyhülés helyett, idegemesztő várakozás helyett emberemesztő, országemesztő öldöklést, háborút hoz: ez a mi szemünkben nem tisztázás, hanem olyan változás, amely a komor homály helyébe az áthatolhatatlan sötétséget teszi.

Inkább a harc, mint ez a romboló izgalom:– halljuk ezt a jelszót s tudjuk, azok beszélnek így, akiknek a maguk idegei drágábbak, mint mások élete. Le kell számolnunk végre a pökhendi Szerbiával: ezt a jelszót is halljuk s megint csak tudjuk, mi van, mögötte. Nem egyéb, mint felülről kilökött frázisok esztelen ismétlése. Szerbiával leszámolni könnyű. De nem könnyű elhinni, amivel önmagukat biztatják az osztrák – kizárólag osztrák – politika oly csekélyszámú, babérokra vágyó hősei – nem könnyű elhinni, hogyhogy fenyítő hadjárat következmények nélkül járhat s amikor átlépjük „a déli határt, másfelé nem kell fordulnunk. Ez a szituáció csupán mint vágy, mint ábránd él bécsi koponyákban. A rideg való e délszaki ábránd mellé odaállítja a fagyos északi veszedelmet. Odaállítja minden ismert lehetőségével, a két európai hatalmi csoport szörnyű és kiszámíthatatlan összecsapásával. Ez a vérfagyasztó lehetőség vagy bekövetkezik és akkor ne beszéljenek nekünk Szerbia megfenyítéséről; vagy nem, amikor pedig e fenyítés minden szüksége elesik.

Most, amikor hetek és hónapok óta robbannak az izgalmak, feltűnnek az ijesztő tények és még ijesztőbb rémképek, nem kell már arról beszélni, mennyi vész rejlik a nagyhatalmak mérkőzésének pusztá feltevésében is. Csak még egyet: ez a mérkőzés, ez az összecsapás megint olyasvalami, amelytől legjobb kimenetele esetén se remélhetünk semmi jót. Amelynek gondolata is távol van az országot, a hadsereget, minden erő forrását jelentő néptől. Mert most – milyen változása az időknek – szokás a népről beszélni. Most, mintegy parancsszóra felfedezik a nép Szerbia ellen felgyülemlett keserűséget. Körülnézünk és ezt a keserűséget nem látjuk. Figyelünk és vérszomjas kifakadások helyett aggódó várakozás fojtott kitéréseit halljuk. Van, aki fiáért remeg, van, aki vagyonáért, kenyérkeresőjéért, van, aki hitvese arcát nézi minden nap néma izgalommal. A feszültség valóban hihetetlen mérveket öltött és csakugyan, százazrek, milliók lesik, remélik, követelik – nem a változást, hanem igenis a tisztázást, a békét.

Az elhantolt alkotmány.¹⁴⁴

Mialatt minden szem riadtan figyeli a lángtengert, mely a déli határokról átcsapni készül országunkra és az emberek a tűzkárosultak jajveszékélésével szaladgálnak az utcákon: azalatt odabenn a nagy dunaparti kőpalotában csendesen betörték nemzeti kincsesszekrényünkbe és kiszedték, darabokra tördelték legdrágább ékességünket, az alkotmányunkat. Ez már így szokott lenni; vannak kereseti ágak, amelyek köz veszély idején, árvíz, tűzvész, háború, vagy döghalál pusztítása közben virágzanak fel igazán. Mikor a polgárság pusztá életéért, legelemibb javaiért retteg, akkor; lehet feszítővassal és kasszafúróval a legzavartalanabban dolgozni.

Június negyediké óta ássa a munkapárt, vezetőinek útmutatása szerint, a nemzet sírját; koporsóba is tette, nagy katonai pompával, fényes rendőri segédlettel eltemette, elföldelte és a mai napon nagy követ hengerített a sírgödörre, hogy onnan az elhantolt alkotmány még ítéletnapkor se tudjon feltámadni. Májig reményünk lehetett arra, hogy amit Lukács és Tisza vétkeznek, a parlament megszenteltelenítése, a képviselői immunitás megsemmisítése, a katonai, csendőrt és rendőri rémuralom, Lukács és Tisza pusztulásával – egy hónap, vagy hat hónap elteltével – elmúlik, mint egy nehéz lidércnyomásos álom.

A kormánypárt mai munkája ettől a reményünktől is megfosztott. Miután eddig a jelenünket megrontották, most elvették ráadásul a jövőnket. Hogy ne is lehessen másképp, mint ahogy most van. Alkotmányunk, polgári és emberi jogaink sérthetetlenségét immár csak gombrajáró könnyű lepel védi melyet az önkény a mindenkori szükség szerint akkor ránthat le testünkről, amikor neki tetszik.

A legszomorúbb pedig az, hogy az alkotmányos formák között életbeléptetett abszolutizmus csak a létező tények kodifikálása. Lukácsék az utolsó hat hónap konkrét tapasztalatait öntötték csupán törvényes formába. E tapasztalatok azt mutatták, hogy ennek a nemzetnek nem kell alkotmány, nem kell közszabadság, semmi se kell, csak kancsuka és csizmasarok. Nos, ezt megkaptuk, messzi generációra kiterjedő hatálylyal. Munkapárti sáfáraink, akik eddig azt tékoztatták, amink volt, a mai napon jövődöbéli apai és anyai jussunkat is eljátszották. Bátran teheték, mert hisz a nemzet gyengesége, fásultsága, közönye hallgatag beleegyezésnek volt értelmezhető. Beteljesült rajtunk a régi igazság, hogy minden nemzetnek olyanok a törvényei és olyan a kormányja, aminőt megérdemel.

Meg kell azonban adni, hogy ennek a kormánynak és az ő segítőitársainak, ha már lelkiismeretük nincs, de legalább szerencsájük van. A szerencsájük: az ország szerencsétlensége. A háború szörnyű fantomja, mely közvetlen közelből

¹⁴⁴ Pesti Napló, 1912/290. szám.

nehezedik a kedélyekre, Lukácséknak szívesen örömmel üdvözölt vendége. Ez a vérvörös rém az ő mentő tanújuk, akivel alibit fognak igazolni. A háború feleljen mindenért: a múltban elkövetett rémtettekért, a jelen szégyenéért és a jövő bedeszálásáért. Ki is kételkednék benne, hogy Lukács és Tisza, mikor a nyár elején belevágták sarkantyújokat a nemzet eleven testébe, már a december havában eljövendő szerb háború számára akarták bedresszírozni a kezükre bízott paripát. Ők a proféták szimatjával, fél esztendőre előre megérezték, amiről az osztrák diplomáciának még hónapokkal később sem volt sejtelme: hogy a balkán királyok szövetségbe lépnek, hogy a török hatalom az első ostromra szétmállik, hogy a szerbek a tengerhez fognak rohanni és hogy a kitűnő Prohászkanak beleoperálnak a fülecimpájába, amiből együttvéve olyan kázus belli lesz, melynek megoldása egy porig alázott, becsületérzésétől megfosztott, alkotmányából és jövő reményeiből kiforgatott magyar nemzet nélkül nem képzelhető.

Hát ezért vájkáltak ők könyökig a beleinkben – azért, mert a háború veszedelmét megérezték a tyúkszemeiken. És megadatott nekik, amit Jónás profétától az Úr megtagad vala: hogy Ninivének pusztulnia kell, csak hogy őnékinek igazuk legyen. Most tehát a Lukácsék igaza kedvéért tördelheti száz meg százezer magyar anya a kezeit, az ő rehabilitációjukért fog talán már napok múlva, a könny és vér patakokban folyni; ebben az iszonyú folyadékban akarják majd tisztára mosni a kezüket.

A munkájukat jól elvégezték, most következhetik szövetségestársuké: a halálé.